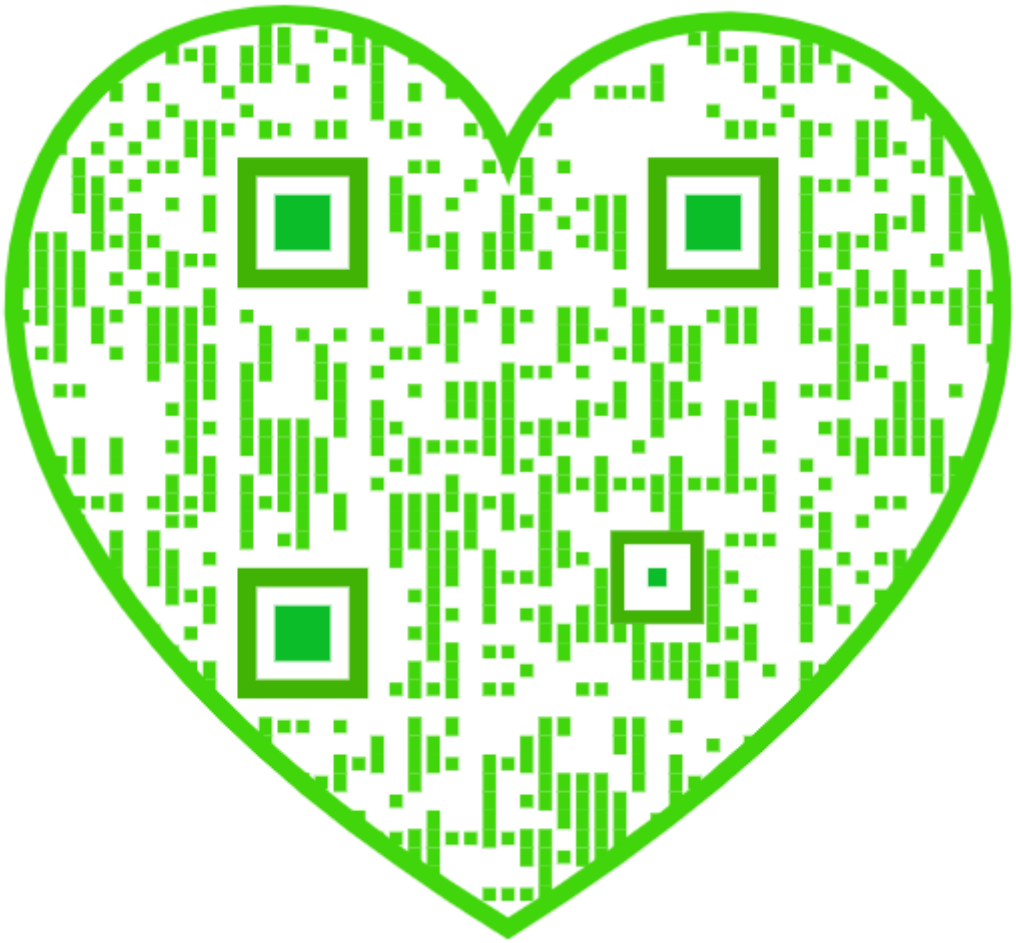

BELEVENISSEN IN RUSLAND

Oorspronkelijke titel
"ERLEBTES RUSSLAND"
Vertaald door H. W. Van Henkhuizen

Copyright by Paul Haupt-Verlag — Berne - Switzerland

ERNST JUCKER

BELEVENISSEN IN RUSLAND

Uitgevers-Mij „DE TOORTS" p.v.b.a. — Antwerpen

WOORD VOORAF

De sterke heeft altijd gelijk. Zoo gaat het heden ten dage in de wereld. Laat zijn propaganda nog zoo ver van de werkelijkheid verwijderd zijn — omdat hij sterk is, heeft hij gelijk. Een millioenenleger zweert vóór de geheele wereld den heiligen eed: „Wij willen geen voetbreed vreemden grond", wat geeft het wanneer men bij de eerste gelegenheid anders handelt? Men is toch sterk!

Mijn boek is niet geschreven voor hen, die zich door de propaganda laten bedwelmen, doch voor hen allen die opmerken, dat er achter die propaganda een land is waarin ook maar menschen wonen; menschen die lijden en zich verheugen als wij; menschen die dwalen en zoeken als wij.

Mijn boek zou niet geschreven zijn geworden indien niet de propaganda te luid had geschreeuwd.

Rusland gaat ons allemaal aan. Wij moeten over dat land ernstig spreken. Wij moeten het beter leeren kennen. Dat is zeker.

Het gaat hier niet om Rusland — het gaat om ons land. Dictatuur is ons vreemd. Totalitarisme nog vreemder. Wie aan de verdere ontwikkeling van de democratie gelooft, moet weten hoe de dictatuur het gedaan krijgt om te kunnen beslissen waar men staan wil.

Er zou een zeer eenvoudige weg bestaan om de waarheid over Rusland de wereld kenbaar te maken. Rusland moest alleen maar zijn poorten wijd opendoen, het vrije woord van de correspondenten der wereldpers niet hinderen en weldra wist men overal bescheid. Hoe heeft ons volk zich met ijver en vrijheidsdrang tegen de censuur, tegen de beperking van het vrije woord onmiddellijk verzet toen de oorlog ten einde was! Waarom doet Rusland hetzelfde niet?

Het weet, dat velen, al te velen aan den sterke gelooven. Het weet, dat de krijgszege allen tot verbondenen maakt, die zich vóór de macht buigen. Je moet maar Stalin's werk „Vragen over het Leninisme" lezen om heel klaar te begrijpen, wat er heden ten dage in de wereld gebeurt. Ongelukkig wordt dat werk veel te weinig bestudeerd, anders ware het

niet mogelijk, dat de wereld Rusland en zijn systeem zoo slecht zou kennen.

Het is niet mogelijk in het bestek van dit boek Rusland heelemaal te begrijpen. De auteur heeft enkel aan de hand van zijn belevenissen gepoogd den lezer een beeld zonder propaganda te geven.

De propaganda wijst er nu altijd op, dat in de laatste tien jaren in Rusland alles zoo grondig is veranderd, dat iemand, die er voordien zestien jaren van zijn leven doorbracht, niet meer op de hoogte kan zijn. Daartegenover wilde ik doen opmerken, dat ik sedert 1932 de Russische pers van dichtbij volgde, dat ik verscheidene honderden boeken in het Russisch bezit, die door de Russische Rijksdrukkerij gedurende de laatste jaren uitgegeven werden; dat ik naar de radio voor binnenlandsch gebruik, niet de propaganda voor het buitenland bestemd, luister en dank zij het beheerschen van het Russisch in staat ben mij een gedachte te geven van den toestand. Misschien mag ik ook even beklemtonen, dat het mij mogelijk was in ernstige gesprekken met Russische geïnterneerden na te gaan in hoever de propaganda de werkelijkheid dekt. Na herhaald onderzoek van al dat materiaal, lijkt het mij een plicht toe mijn boek te publiceeren.

Ik weet, dat ik mij daardoor vijanden op den hals haal. De geestelijke terreur is, ongelukkig, ook bij ons geen onbekende. Toch zijn er in ons land nog menschen genoeg, die de waarheid zoeken en tot hen wend ik mij. Het zou heden ten dage gemakkelijker zijn te staan in het rijk der blinde aanbidders van al wat Russisch is, maar er is een plicht die hooger is: de plicht aan zichzelf trouw te zijn. Toen ons land zich ten tijde van de groote Duitsche zegepralen al te stil hield, toen men niets hoorde van hen die nu Rusland op alle mogelijke tonen prijzen, verhief ik mijn stem tegen het Duitsche totalitaire systeem, precies omdat dit systeem toen sterk was. Nu is de tijd gekomen, dat men in het belang van ons Vaderland niet zwijgen mag.

Mijn boek wil geen kampboek zijn. Het wil heel eenvoudig toonen wat een Zwitser beleefde die met het Russische volk meegeleden heeft en zijn vreugde deelde.

Het land, dat mij gedurende zestien jaren een tweede vaderland was; het volk, waarvan ik houd en dat ik acht, mogen uit mijn boek oprijzen zooals ik ze beleefde. De opwerpingen tegen mij zijn mij bekend. Zijn ze wel meer steekhoudend dan de opwerpingen, die zij moesten beleven die het waagden tegen den stroom in van de Duitsche propaganda te zwemmen? Heette het toen ook niet, dat ,,De Veensoldaten'' gruwelpropaganda was?

Wie mijn boek opmerkzaam leest, zal gemakkelijk begrijpen, dat overal de verdere ontwikkeling is aangetoond, dat haat noch vrees mij hebben beïnvloed. Het is niet mijn schuld, dat woord en daad in Rusland zoo dikwijls tegenstrijdig zijn. Het is ook niet mijn schuld, dat Rusland zelf zich van zijn verbondenen hermetisch afsluit.

Indien men bedenkt wat Rusland voor de wereld door zijn macht beteekent, zal men mij begrijpen wanneer ik mij inspan om veel propagandabeweringen in het juiste licht van de werkelijkheid te plaatsen.

Hoezeer woord en daad elkaar in Rusland dekken, moge volgend citaat uit het bovengenoemde boek van Stalin even belichten:

Op blz. 83 lezen wij hoe Stalin het Verdrag van Versailles beoordeelt: ,,De verdeeling van dien buit gebeurt tusschen twee, drie van het hoofd tot de voeten bewapende « roofdieren » (Engeland, Amerika en Japan), die door deze verdeeling van den buit de geheele wereld in een oorlog meesleepen.''

En nu?

Krijgsmacht wordt pas dan groot wanneer zij tegenover den zwakke en den kleine groot is. Zij wordt pas groot, wanneer zij rechtvaardig is. Iedere macht, die enkel physische macht is, schept onrecht en leidt naar slavernij. Daaraan verandert de propaganda niets.

Deze, mijn diepste overtuiging, laat ik mij niet gaarne ontnemen. Uit die overtuiging, uit dat sterk geloof aan de rechtvaardige zaak van de ware democratie, is mijn boek ontstaan. Dat het mij vijanden brengt, weet ik; dat het mij vrienden moge brengen, wensch ik. Zegt Dostojewski niet treffend:

,,God is niet met de macht, Hij is enkel met de waarheid.?''

Augustus 1945.

De Auteur.

Rusland, achter een sluier van gewilde terughoudendheid, van conspiratie en hartstochtelijke discussie, is sedert den laatsten oorlog een veelomstreden midden- en kijkpunt van het politieke en economische denken. De hoop van de eenen en de nachtmerrie van de anderen, het land van de groote wonderen, de ,,ontketende onderwereld", leermeesteres, afschrikwekkend voorbeeld, tuchtroede van Europa, het ,,middel voor den ondergang van het Westen" en wat al meer, heeft men Rusland genoemd, zonder eigenlijk dichter bij de waarheid te komen.

Men gelieve mij er niet van te verdenken, dat ik het ,,Vraagstuk Rusland" in mijn boek zal oplossen. Daartoe is de enkeling te klein en Rusland te groot. Iets is zeker: Vijand en vriend moesten nooit moe worden om voor de waarheid te vechten: en wanneer ik meen gedurende de zestien jaren, die ik aldaar verbleef, iets beleefd en gezien te hebben, wat beiden, den vriend en den vijand, nuttig zijn kon, moge men mij verontschuldigen, dat ik het legio aantal boeken over Rusland met nog één vergroot.

Rusland maakt den mensch hartstochtelijk. Niet koel en objectief wordt je ginds, omdat je óf ten gronde gaat óf heel en al aangegrepen wordt door het geweldig experiment, dat de menschheid voor-geleefd, voor-gestreden en voor-geleden wordt. Dat zij geen verontschuldiging en geen verklaring, maar eenvoudig één van die feiten, waarvan Lenin gezegd heeft dat het harde en onmeedoogende dingen zijn. Omdat ik dat weet, zal het mijn hoogste plicht zijn mij aan de feiten te houden, lijk ik ze beleefd heb en lijk ik ze vóór mijn geweten verantwoorden kan en moet. Ik zal mij van iedere tendenz onthouden en den lezer niet toevertrouwen, dat hij zelf terecht komen kan en wil in een vraag, die iederen mensch aanbelangt, moge hij er zich tegen verzetten zooveel hij wil. Ik schrijf voor nog tegen iemand. Ik begrijp den tegenstander net als den vriend van Rusland en spijts er altijd menschen zijn, die noch van het noodlot hielden noch het haatten, verandert dat niets aan de zaak.

In oorlogstijden is het schrijven van boeken gevaarlijk. Al te groot is de bekoring door de propaganda misbruikt te worden. Ook dat weet ik. Omdat ik echter mijn vaderland, Zwitserland, hooger plaats, neem ik dat risico op mij. Neutraliteit verplicht zegt men. Wanneer zij echter tot iets

verplicht, dan is het wel tot het dienen van de waarheid. Geen rechters willen en moeten wij zijn, maar trouwe dienaars van de waarheid, lijk de wereld hen in neutrale landen zoekt. Die overtuiging moge overal mijn principe zijn.

Wie een boek verwacht, dat zaken bevat die je in ieder aardrijkskundig, geschiedkundig of economisch handboek kunt vinden zal ontgoocheld zijn. Wie echter Rusland zien wil, zooals het een mensch beleefd heeft, toen hij er arbeidde en gelegenheid had achter menig scherm te kijken, dat anders voor velen gesloten is, moge veel vinden dat hem nieuw is en wat hem een eigen oordeel kan mogelijk maken. Veel zal achteraf begrijpelijker, menig ding echter ook nog onbegrijpelijker zijn. Het gaat evenzoo in het leven: door een open venster zien wij de dingen anders dan wanneer wij uit de deur treden en daar nakijken wat er hapert. Nu eens zullen wij een venster openen, dan eens voor de deur treden en iedermaal zal het anders zijn. Altijd echter zullen wij alleen een stuk zien van een complex geheel, dat nog nooit door een mensch heelemaal overkeken en begrepen is geworden en ook nooit zal.

Omdat in het leven het groote nevens het kleine ligt, het verhevene nevens het gekke, de tragedie binnen in de comedie speelt, en liefde en haat in een eeuwige wisseling elkaar aflossen, zal er ook in dat boek veel nevens elkaar komen te staan, dat afschrikken en zelfs ontgoochelen zal. In Rusland weet men nog den mensch eenvoudigweg in- en onder te schakelen in het natuurlijk gebeuren. En derhalve wil ik het ook wagen de feiten ongesorteerd vóór het oog van den lezer te laten voorbijtrekken: daardoor worden ze waarschijnlijk levendiger en menschelijker.

DE ZWITSER EN RUSLAND

Een oude philosoof, wien men vroeg wat hij zou wenschen te behouden indien men hem alles wilde ontnemen, antwoordde: „De Maatstaf". Dat was zeker een verstandig man, want wanneer men Rusland beleeft als Zwitser, slaat het je ieder oogenblik tegen het hoofd, dat je een valsche maatstaf hebt medegebracht. De maatstaf voor aardrijkskundige begrippen is ons samen met ons vaderland gegeven. En precies daarom is onze maatstaf voor Rusland bedenkelijk klein. Reeds dikwijls heb ik getracht mijn vrienden een begrip van de grootte van Rusland te geven en altijd weer moest ik het ervaren, dat het bijna onmogelijk is.

Mijn eerste reis in Rusland bracht mij van Leningrad, toen heette het Petrograd, naar Irkoetsk in Siberië. Zeven dagen en zeven nachten lang reed ik in het jaar 1916 in bijna rechte lijn door de Russische vlakte, over het Oeralgebergte, door de Westsiberische Steppe, de Middensiberische Taiga (oerwoud) tot in het station Irkoetsk, gelegen op den westelijken oever van den Angarastroom. Zeven dagen en nachten — in denzelfden wagen — zonder uit te stappen. Indien ik doorgereden was tot Vladivostok, dan had ik nog een halve week in denzelfden wagen doorgebracht; dan zou ik met een oneindig smalle streep, die dwars door het enorme land loopt, eenigermate bekend zijn geworden.

Met het stoomschip „Bargusin", gebouwd bij Escher-Wyss & Cie in Zürich, vaar je op het Baïkalmeer in acht en veertig uren van het eene einde naar het andere en toch is het Baïkalmeer op de Russische kaart niet grooter dan het Zürichermeer op de Zwitsersche. De bruggen over de Wolga, de Irtysch, de Ob en de Jeniseï hebben een lengte van ongeveer één kilometer; en ze zijn natuurlijk op smalle plaatsen gebouwd. Dat Rusland 521 maal zoo groot is als Zwitserland, zegt den menschen weinig, misschien kan een belevenis ons iets van de uitgestrektheid van dien kolos verstaanbaar maken. Het was in het jaar 1923. Ergens in het Siberische landschap, niet ver van Barnaul, ontmoet ik tusschen Kerstmis en Nieuwjaar, bij ongeveer 45 graden onder het vriespunt, een Siberischen boer met zijn paardje en zijn primitieve slede. Zooals het gebruik het wil, houden wij beiden stil en beginnen een gesprek over „van waar en waarheen". „Ik kom van Tscheremuschkino en rijd naar Tjusun aan de Tschulym." — „Belangrijke zaken?" — „Nee, nee, nu heb ik niet veel te doen en ik heb zoo bij mijzelf gedacht dat ik nu best een glas thee kon drinken met mijn ouden legerkameraad, daar wij elkaar sinds lang niet meer gezien hebben; wij waren toch altijd goede vrienden." Bij bijtende koude, moederziel alleen, rijdt de man 660 km. door de Siberische Steppe en de Taïga om een bezoekje af te leggen. 1320 km. heen en terug rijdt hij met de vanzelfsprekendheid van den Rus, voor wien ruimte en tijd heel andere begrippen zijn dan voor ons.

Ja, stel je dat goed voor; dan krijg je een klein idee van de uitgestrektheid van de ruimte, waarin zulk een reis heelemaal niets bijzonders, heelemaal niet opvallend is. De uitgestrektheid van Rusland heeft den Russischen mensch op een angstwekkende manier beweeglijk gemaakt. Wat voor den West-Europeaan een reis zou zijn, waarvan hij zijn leven lang zou spreken, is daar iets vanzelfsprekends, zoodat je er niet eens over spreekt.

Wanneer je op een factorij aan de Wach (een bijrivier van de Ob, noordelijk van Narym) een Oostjaken vraagt, van waar hij zijn pelsen krijgt en hij, naar het Noord-Oosten wijzend, zegt: „Twaalf dagen en nachten heb ik met mijn rendier gereden tot hier". dan heet zulks, dat hij in een menschenlooze sneeuwwoestijn een afstand van ongeveer 2.000 km. heeft afgelegd.

In het jaar 1925 bezochten zestien Tartaar-Schoriërs uit Kussjetz de provincie Tomsk op ski's, d.i. zij legden van uit de uitloopers van het Altaïsgebergte op ski's een weg af van 1.100 km.; 2.200 km. door den onbarmhartigen Siberischen winter gingen die mannen om in een stad, waar zij vrienden hadden, een bezoek af te leggen. Ligt daarin niet een antwoord op de vraag: „Van waar de taaiheid en de hardheid van den Russischen mensch?" Voel je daar niet opeens, dat in zulke ruimte de oorlog een ander uitzicht moet hebben dan in de rijke en dichtbevolkte, begrensde landen in het Westen?

Wanneer ik in mijn geest naar Rusland terugkeer, dan beleef ik iedermaal opnieuw de verre, onbegrensde ruimte. Het is een belevenis, die voor mij als Zwitser niet onder woorden kan worden gebracht. Beangstigend, bevrijdend, drukkend en verlossend tegelijkertijd is het. Menigmaal had ik een zeldzame belevenis, als ware ik over den drempel van het zijn geschreden en als bewoog zich mijn ziel, vrij en ongehinderd, in onwer-

kelijke ruimten. Hoe langer ik in Rusland leefde, des te grooter en weidscher kwam het mij voor en ik kreeg een vaag begrip wat ,,oneindig'' kan beteekenen. Het greep mij als een merkwaardige ziekte. Wanneer er net als een opiumziekte een ,,ruimteziekte'' bestond, dan zou ik die ziekte alzoo heeten. Hoe meer de ruimte mij in haar ban trok, des nader voelde ik mij den Rus ; zooals zijn levensruimte zoo is zijn ziel, zoo onvattelijk en zoo ondoorgrondelijk als dit schijnbaar grenzenlooze rijk. Hoe meer je die ruimte doortrekt, des te vreemder voel je je; hoe langer je den Russischen mensch bestudeert, des te onverklaarbaarder wordt hij.

De Zwitser wordt door Rusland als door een roes aangegrepen. Ondervraag onze Rusland-Zwitsers en zij zullen allen bevestigen, dat de Russische ruimte voor den Zwitser gevaarlijk is, omdat zij ons pakt en ons moeilijk loslaat. De grootte van Zwitserland en die van Rusland zijn ook gansch verschillende zaken ; je verliest je Zwitserschap niet in Rusland, maar je bent altijd in het groote gevaar je over te geven aan de verlokkingen van de verten en je harde kanten te voelen versmelten in de vage Russische lijn. Wanneer je weten wilt hoezeer een land door zijn ruimte den mensch vormt en beslissend beïnvloedt, moet je naar een land als Rusland gaan. De stap is dan groot genoeg om een zoo diepen, zielkundigen schok te bewerkstelligen, lijk hij noodzakelijk is wanneer je van het microcosmos in het macrocosmos geworpen wordt.

De Zwitser beleeft in Rusland iets gelijkaardigs als wanneer hij in zijn vaderland van uit Zermatt den Matterhorn beklimt. Uit de beslotenheid van het dal komt hij in de bedwelmende weidschheid van de onbegrensde ruimte. Is misschien met betrekking hierop de verklaring te geven van een opmerking van één van mijn Russische vrienden over den Zwitser? Prof. Saposchnikoff zei mij dikwijls: ,,Den Zwitser heb ik nooit begrepen, op één uitzondering na. Iederen keer wanneer ik alleen met één van jullie berggidsen samen zat, leek het mij dat ik nevens een landsman zat. Wij hoefden niet veel te spreken, maar ik wist altijd dat wij elkaar begrepen.'' Misschien ligt ook daarin de oplossing van een mij dikwijls overkomen vergissing. Tamelijk vlug erken ik een mensch die in Rusland was, en meermaals wanneer ik meende zulk één vóór mij te hebben, zonder dat het zoo was, was het een gepassionneerd bergbeklimmer.

HET AANGEZICHT VAN RUSLAND

In den beginne lijkt Rusland ons monotoon. Weidsche uitgestrektheden zijn identiek. Afwisseling van het landschap, waaraan wij in ons vaderland gewoon zijn, impliceert hier oneindigheid en is in het giganteske verwrongen. Volgens het landschap zijn ons den Kaukasus en het Altaïsgebergte vertrouwd. Die beide Alpenlandschappen, in het bijzonder de Altaïs, zien er uit als Zwitserland er vóór honderd jaar moet uitgezien hebben toen de mensch nog niet zoo opdringerig het landschap vervormde, lijk tegenwoordig. De Russische laagvlakten, doortrokken van behaaglijk breed vloeiende stroomen en rivieren, met haar wijde korenvelden, met haar kleine nederzettingen, haar nauwelijks merkbare bodemverheffingen en

de onberoerde moerassen en berkenwouden, lijkt ons misschien het meest als hét Rusland. Honderden kilometers van elkaar verwijderd zijn zij van spoorwegen doorsneden. Straten naar onze opvatting ontbreken. Noch kiezel noch asfalt, of zelfs maar beton kom je op de wegen tegen. Het Russische stratennet, wanneer je hiervan spreken kunt, is nog heelemaal afhankelijk van het weer. In den drogen zomer of in den sneeuwrijken winter rijdt je er wonderbaarlijk op. In de lente en in den herfst echter of na sterke regens, behoef je de prachtige onverschilligheid van den Russischen boer of den koetsier met zijn geduldige en taaie paarden, om je met ,,zielsgerustheid'' aan de grillen van de straten toe te vertrouwen. Wanneer je ergens het diepe en lustige woord ,,nitschewo'' van den Rus niet enkel verstaan maar ook beleven wilt, dan moet je met de ,,Troïka'' (driespan) en de ,,Tarantasse'' (wagen met houten assen en veren uit elastische berkenstammetjes) een tocht door de Russische vlakte doen. Wanneer je nerveus en gehaast ben, is zulke tocht een hel; ben je echter in het zielkundig evenwicht van den normalen Rus, dan werkt zulk een tocht als een mechanotherapeutische kuur. Je wordt zoo heerlijk geschud en geschokt, dat je verwarde gedachten weer rustig in orde komen en je moede ledematen door en door gekneed, haar dienst weer doen als na een herhaalde Zweedsche massage. Voor adempauzen die de mensch bij een grondige heilkuur noodig heeft, zorgt het van tijd tot tijd gescheurde paardentuig of een gebroken wiel. Heeft de koetsier zich al te sterk aan zijn droomen overgegeven, dan kan het gebeuren, dat je op de ,,straat'' in een diepen modderpoel geraakt. Wagen en paard moeten er uitgetrokken worden, wat den passagier de mogelijkheid aanbiedt een ,,inventaris'' van zijn beenderen op te maken.

Alleen om de heel groote steden heen vind je betere straten, die met kiezel bestrooid werden en eenigermate bestand zijn tegen het weer. Gedurende de laatste jaren hebben eenige militair gewichtige ,,lijnen'' een ietsje meer Europeesch karakter gekregen, maar heel zeker is het, dat werkelijk goede straten buiten de stad nog geen één procent van het Russische stratennet uitmaken.

Een hoofdstuk op zichzelf zijn de bruggen. Wanneer je lang genoeg in Rusland geleefd hebt, weet je een goede ,,Furt'' naar waarde te schatten. ,,Bruggen zijn een teeken, dat je, wanneer je veilig wilt rijden, het best in de nabijheid een furt zoekt'', is een werkelijk waar en verstandig woord. Is de stroom echter te breed en te diep, dan is er heel zeker geen brug, maar een ,,Parom'', d.i. een primitieve bak, meestal door paarden gedreven; hij wacht aan den oever en leert ons ook wachten. Rustig richt je je op den oever in, tot er genoeg wagens zijn, en het de moeite loont om den bak in beweging te zetten. Tien tot twintig paardenwagens vinden op het dek van het méér dan eenvoudig voertuig plaats. Met groote moeite trekken vier tot zes paarden de houten schepraderen door een ,,kaapstander''. De veerman stuurt met zijn onbehouwen roeispanen het voertuig dicht langs den oever stroomopwaarts tot op een plaats waar hij het er op wagen kan in een wijden boog op de strooming af te drijven. Nu geeft de kracht van de raderen maar weinig en het voertuig drijft stroomafwaarts, langzaam den anderen oever te gemoet. Daar aangekomen, trekken de paarden de boot weer in het stille oeverwater stroomopwaarts tot aan de landingsplaats. Door het weeke oeverzand van de in den zomer weinig

water bevattende rivier kom je weer op de straat en verheug je je in het vooruitzicht van de volgende, gelijkaardige stroomoversteking.

Het uitzicht van de Russische vlakte wordt door nederzettingen niet verbroken. Als een klokhen houdt de meestal echt groote, steenen, in woudrijke gebieden wel houten, dorpskerk met haar hoogen toren, de warm gebruinde houten daken om zich heen. Van in de verte glanst de malachit groene, ajuinvormige torenkap in de zon; waar het dorp iets rijker is, glinstert zij in pure vergulding. Langs de zeer breede straat staan de boerenhuizen. Kleine vensters kijken vriendelijk uit de wanden en wanneer de boeren niet op hun veld zijn en het weer het toelaat, zitten zij op de houten bank vóór de deur en kauwen zonnebloemzaden, pijnboompitten of rooken hun ,,geitenvoet", d.i. hun zelfgerolde, in krantenpapier gewikkelde sigaretten van ongemeen sterke, precies niet Arabisch geurende tabak, ,,machorcha" geheeten. Hier en daar ontmoeten wij een groep jongelieden, die door een balalaïka of een trekharmonika begeleid, hun vroolijke en toch ook weer weemoedige liederen zingen. Een paar jongens spelen ,,gorodki". Het is een aan kegelspel verwant spel, waarbij korte houten stokjes — in verscheidene kunstvolle figuren opgesteld — uit een omgrensd veld geslagen worden en wel niet door kegels, maar door ongeveer 60 cm. lange stokken. Kleinere knapen spelen hartstochtelijk met afgeknaagde wortelbeentjes van het kalf of het varken. 's Zaterdagsavonds of 's Zondags zal je ook altijd een groep oudere of jongere dansvrienden vinden, die op den klank van één of meer instrumenten hun ,,russkaja" (Russische nationale dans met zeer veel mooie figuren, die het minnespel van jongens en meisjes zuiver en kunstvol symboliseert) dansen; jongens en meisjes overtreffen elkaar in altijd kunstzinniger figuren, elkaar aflossend en uitdagend. Niet altijd kunnen de ouderen alleen toekijken. Eerst critiseeren zij en vuren de jongens door lustige woorden aan, tot er één — meegevoerd door het rhythme — zich in den kring begeeft om de jongeren te toonen, hoe je het doet. Hei! wat vliegen de rokken, wat jaagt de oude man in een diepe kniebuiging over het weeke gras in zijn laarzen of lapti (schoenen uit bast). Nu eerst komt er leven in de zaak. De jongeren willen niet ten achter blijven en de dans wordt doller, dieper de kniebuigingen, hooger de sprongen, tot overwinnaar en overwinnares eensgezind verkozen zijn.

De oogen van de jongens schitteren bijzonder helder wanneer hun geliefde meisjes ,,het den anderen getoond hebben". IJverzucht is hierbij niet vreemd en van dans tot een lustig, hier en daar ook bloedig handgemeen is de afstand niet ver.

Achter het huis is er een eenvoudige boerentuin, waar groote zonnebloemen nevens kool- en augurkbedden in het licht droomen. Nevens de woning is er een omheining voor koeien en paarden. Varkens, ganzen en kippen weten niet wat kooien zijn, hun behoort de straat, de weide en ook de rivier of het riviertje, waaraan het dorp altijd paalt, omdat het toch zonder water niet leven kan. Enkel in de steppe liggen de dorpen dikwijls om een diepe waterbron verspreid, waar de vrouwen het water halen en waar zij de laatste nieuwtjes heendragen.

Het heele dorp is omgeven door een omheining in latwerk, net als in Zwitserland in de Alpen. Om het dorp heen is de gemeenteweide, waar over dag de koeien en 's nachts de paarden rustig den heelen zomer

door grazen. Ook de gemeenteweide is omzoomd en pas ver buiten het dorp vinden wij de velden en de weiden. Meestal ligt er tusschen gemeenteweide en veld nog een kring van bosschen. Dikwijls meenen Europeanen in Rusland het eerste teeken van de collectiviteitseconomie hieraan te herkennen, dat zij de heele dorpskudde op de gemeenteweide zien grazen. Dat heeft echter niets met collectiviseering te maken. Het was altijd zoo, sedert er menschen in Rusland leven. Natuurlijk vergemakkelijkte die soort van economie zuiver technisch de collectiviseering, doordat men de kudde eenvoudig staatseigendom verklaren moest waar zij vroeger 's avonds weer in afzonderlijke groepen verdeeld werd. De gemeenteweide net als het woud waren altijd gemeenzaam, onverdeeld goed van de dorpgemeenschap.

Tusschen de dorpen van het Europeesch Rusland treft men dikwijls merkwaardige ,,eilanden'' aan. Dat zijn de groote, op een heerehuis lijkende huizen van den vroegeren grootgrondbezitter, van den vroegeren landadel. Dat zijn dikwijls stijlzuivere, steenen huizen in groote parken, waar het leven weliswaar zeer rustig maar toch zeer interessant moet geweest zijn. In zulke streken zijn de dorpjes meestal armer dan die in de andere. Inplaats van houten of zelfs tegeldaken, vind je daar stroo- of berkenbastdaken. De hutten staan scheef, de akkertjes zijn smal en de tuintjes klein, omdat precies het wijde land aan den heer, aan den ,,baron'' heeft toebehoord en de boeren tot in 1861 lijfeigenen waren. Dat is heden ten dage nog een groot verschil: een dorp, dat tot een grootgoed toebehoorde en waarvan de ,,zielen'' in de boeken van den grootgrondbezitter geteld waren, of een dorp, dat op eigen grond en bodem stond en staat. De menschen zijn er nu nog veel onderdaniger, veel bescheidener dan in de vrije dorpen waar de menschen minder beleefd, maar daar tegenover zeker eerlijker zijn.

De Russische steden, tot en met honderdduizend inwoners, zijn ten slotte eenvoudig grootere dorpen, met winkels, werkplaatsen, scholen, regeeringsgebouwen en dikwijls vele kerken. De straten zijn meestal ook daar nog ongeplaveid, het trottoir van hout en enkel in het centrum vind je grof geplaveide straten. Zeer dikwijls vind je een gevangenis, hier en daar een fabriek en menigmaal een vroeger mannen- of vrouwenklooster. Langs de straten zie je 's morgens en 's avonds de melkkoeien van de stedelingen, die naar de weide en van de weide gedreven worden; en bijna ieder huis heeft een stal en een groote bergplaats. De huizen in houtrijke streken zijn altijd voor het grootste deel uit glad hout met mooie versieringen; enkel een paar, die meestal aan handelaars toebehooren, zijn van steen, lijk de openbare gebouwen. Die worden meestal wit gekalkt, terwijl tuchthuis en kazernen bijna altijd in rooden baksteen en zonder pleister opgetrokken zijn. Het leven in die provinciestadjes was en is heden ten dage nog, zachtjes, een ietsje droomerig, wars van groote gebeurtenissen. Opvallend is dat zeer veel zulke provinciesteden, wanneer zij aan het spoor liggen, haar stations meestal één of meer kilometers buiten haar perepherie hebben. De Russische ingenieurs hadden het even goed in rechte lijn kunnen aanleggen en niemand verwachtte van hen, dat zij omwille van een stad of een dorp in een boog zouden bouwen. Er zijn in Rusland steden, die zelfs door een breeden stroom van haar station gescheiden zijn, zoodat men voor de stad een veer inrichten, een houten

brug of daar, waar de ijsgang sterk is, een pontonbrug slaan moest. 's Winters, wanneer de Russische stroomen tot ver in het zuiden sterk toegevroren zijn, lost zich het bruggenvraagstuk op die eenvoudige manier het best op, want de gevreesde ijsgang in de lente is dikwijls onbeleefd genoeg zich niet om bruggen en bruggenpijlers te bekommeren. Dan is een pontonbrug uitstekend. Het is enkel onpractisch, dat die steden bij het smelten van de sneeuw dikwijls een week en langer van het spoor volkomen afgesneden zijn, wat echter door niemand tragisch opgenomen wordt, omdat men het best vindt met de feiten der natuur.

Opvallend voor ons, Zwitsers, zijn de oeververhoudingen van de Russische stroomen en rivieren. Dat zij niet door kunstbouwwerken, als kaaimuren, ontsierd zijn, spreekt vanzelf. Maar dat de eene oever altijd vlak is en de andere vele meters steil afloopt, springt sterk in het oog. Wanneer je dan in de lente de ,,rasluv'', d.i. het buiten den oever treden van de stroomen na het sneeuwsmelten hebt meegemaakt, weet je ook, waarom al de nederzettingen, op weinige uitzonderingen na, altijd op den steilen oever gebouwd zijn. De Om bij de stad Tomsk in Siberië wordt bij ijsgang 17 km. breed — normaal 1 tot 1½ km. — waardoor zij in de lente de verbinding met haar westelijken oever voor vier tot zes weken volkomen onmogelijk maakt.

HET WOUD

Rusland heeft evenveel bosschen als heel Amerika. Dat woud is er nog zooals het altijd was en zooals het zijn kan wanneer je er roofbouw mee drijft. Als een paradijs voor dieren, een slachtveld van den ,,strijd om het bestaan'', strekt het zich uit over reusachtige gebieden. Nederzettingen hebben zich er in gevestigd en doorbreken het, net als een bekende haarziekte ongeveer het haartooisel van zijn ongelukkig slachtoffer. Als een wirwar liggen de ,,slachtoffers van den strijd'' op den grond; er tusschenin spruit onvermoeibaar jong, nieuw leven. Je vindt er sparre-, berken-, beuken- en eikenwouden, ja zelfs heele lindenwouden, waarvan de beroemde Russische lindenschors in onmetelijke hoeveelheden uitgevoerd wordt. Ik houd boven alles van het berkenwoud. Je moet het gezien hebben in zijn veranderlijke aspecten volgens dag- en seizoenwisselingen. Eng verbonden is de berk met het Russische landelijke leven. Van die boomenschors maakt de boer zijn zuivere melkpotten, uit dat hout de gesneden koffers en tabaksdoozen. De wagenwielen en ,,vederen'' levert de berk, alsmede de mooie meubels. Uit berkenschors zijn duizenden huizendaken gemaakt; berkenschors dekt den Tarantas tegen wind en weer; in berkenschors wikkelt hij zijn waren welke hij op de markt in de stad brengt; in fijne appetijtelijke vaten van berkenschors verzamelen de vrouwen en de kinderen den oneindigen bessen- en paddenstoelenrijkdom van het Russische woud. Ik vond in Russische woudstreken zelfs scholen, waar de kinderen hun eerste schrijfkrabbels met houtskool op berkenschors maakten.

Het Russische woud is niet enkel een geweldige economische reserve

voor het binnenlandsch gebruik en den reusachtigen uitvoer, maar het is ook nog de wijkplaats en de voedingsbodem van den jager en gansche jagende volksstammen. Het bergt millioenen eekhoorntjes, verschillende vossen en marters, sabeldieren, beren, dassen, bunzingen, wilde zwijnen, reeën en herten en de geweldige elanden. Het is de wijkplaats van den grijzen woudwolf, dien geesel van den Russischen landbouw. In het woud paart de boschhaan en het berkhoen leidt er zijn smullersleven. Frambozen, aardbessen, zwarte en roode aalbessen, de geurende boschbes, ja zelfs de stekelbessen groeien in de Russische wouden in zulke hoeveelheden, dat veel spoorwagens en scheepsladingen van die woudvruchten naar Engeland voor jam kunnen worden uitgevoerd. De boeren brengen heele wagenladingen steenchampignons op de markt in de stad. In het Russische woud brandt de kolenbrander rustig oneindige hoeveelheden van het houtskool, dat in de hoogovens van het Oeralgebergte het zeer kostbare ijzer uit het erts drijft.

Je moet de honig uit de Russische en Siberische lindenwouden geproefd hebben om te weten, wat een topprestatie de bij doen kan. De beer doet den mensch gruwelijke concurrentie aan bij de uitbuiting van de wilde bij, welke in holle boomstammen haar kunstrijke bouwsels opgericht heeft. Is er wel een kostelijker en gekker beeld dan een bruine beer, die zijn van gouden bijenhonig leekende pooten naarstig aflikt zonder gewaar te worden, dat zijn vijand, de mensch, hem van dichtbij beloert!

Dat het Russische en Siberische woud nog heele volksstammen woning en voedsel geeft, weet men nog heelemaal niet overal naar waarde te schatten. Die woudjagers als de Schoriërs, Toengoezen en hoe zij ook mogen heeten, zijn toch de beste leermeesters van de militaire guerilla's en zuiveringen.

Ongelukkig wordt er, zooals wij verder zullen zien, een sterke roofbouw in het woud bedreven, die zich in afzienbaren tijd heel zeker, net als in Amerika, zal wreken. Er zijn reeds streken, waar men met heroïsche middelen aan het bebosschen werken moet. Denken wij hier vooral aan het Zuidelijk Oeralgebergte, waar de Turkestansche woestijn gedurende de laatste jaren een dreigenden vooruitgang heeft gemaakt en van waar uit reeds heden ten dage uiterst vruchtbare streken zeer ongunstig worden beïnvloed. Opvallend en eigenaardig in Rusland is, dat de Mohammedaansche volksstammen voor het woud heel weinig zin hebben.

Overal waar er Mohammedaansche stammen wonen, is het woud totaal vernietigd. Of dat met het geloof of met andere dingen samenhangt, waag ik niet uit te spreken ; wanneer je de tegenwoordige verhoudingen nagaat, kon je voor het beschadigen van het woud eer de teugellooze weidenbouw in die streken de zondebok heeten. Vooral het schaap beschadigt ook heden ten dage nog de uitloopers van het woud op een niet te beschrijven wijze. Het laat niet veel twijfel, dat de Tartaren, Kiergiezen en Turkomanen bij een andere geestesgesteldheid in staat zouden zijn bepaalde woudstreken te beschermen, daar zij toch zelf in de eerste plaats onder de gevolgen van de ontbossching, onder het voortschrijden van de woestijn, te lijden hebben.

Ook den Rus schijnt het hier en daar aan zin voor het woud te ontbreken. Wanneer je in Siberië gezien hebt, hoe de nieuwe nederzettingen gevormd worden, sta je versteld van de handelwijze. Een zwervende stam

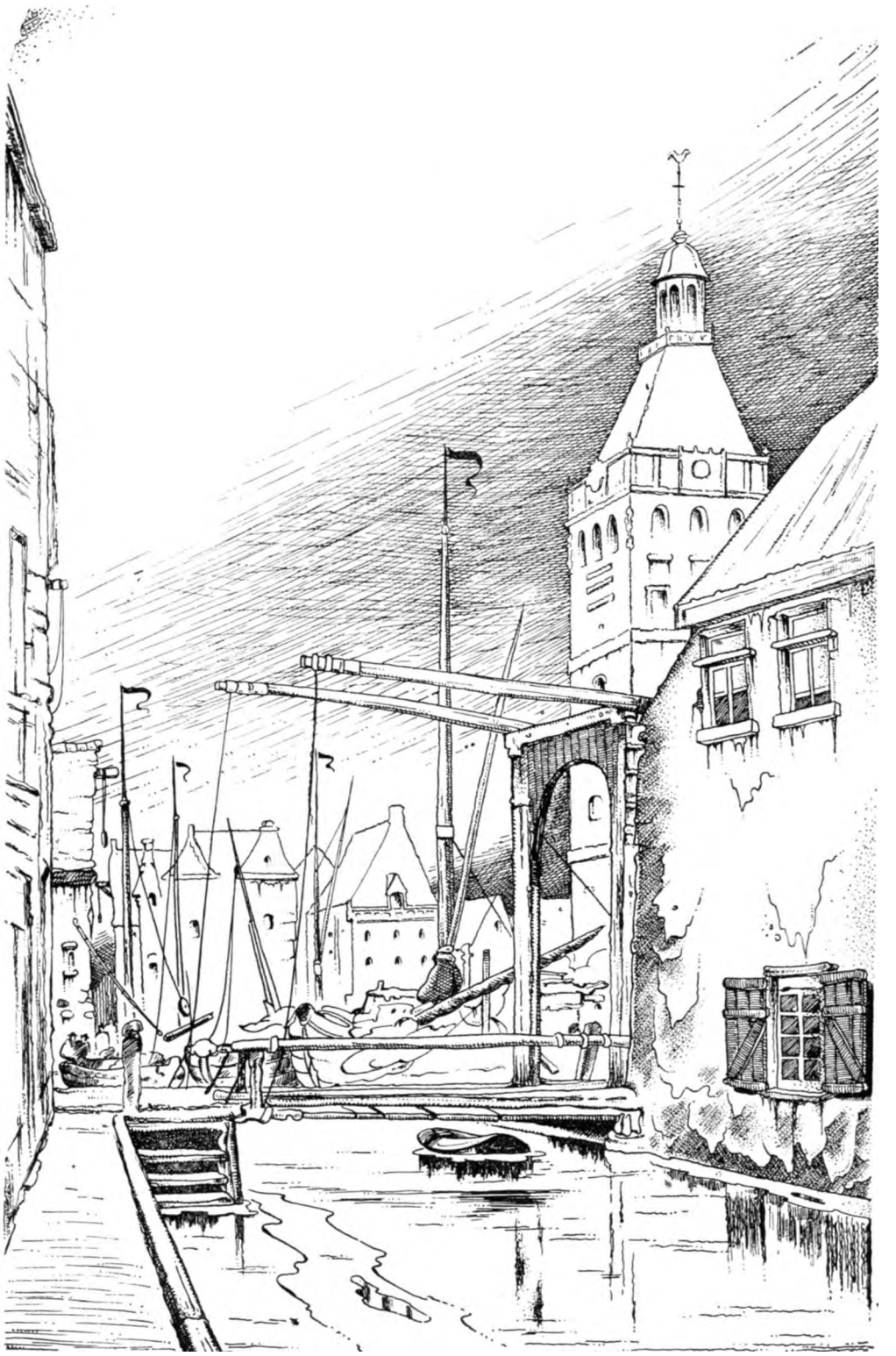

die zich ergens wil vestigen, steeds langs een stroom, steekt eenvoudig den brand in het woud. En hoe grooter de stam, des te grooter de strook die wordt platgebrand. De rookmist bedekt dikwijls in de lente den Siberischen hemel over zulke uitgestrekte gebieden, dat de zon niet door den grijzen nevel dringen kan. Dat dan daarbij de zich eeuwig herhalende woudbranden door onvoorzichtigheid aan den woudrijkdom van Rusland knagen, is verder niet verwonderlijk, wanneer je het karakter van zijn bewoners hebt leeren kennen. Een interessant feit is evenwel nog, dat bijvoorbeeld de nomade en half-gezeten, Schamanischza jagervolken in Siberië voor het woud in zoo ver zorg dragen, dat zij met het vuur uiterst voorzichtig en zorgvuldig weten om te gaan.

STROOMEN EN RIVIEREN

In het algemeen is Rusland zeer waterrijk. Wie zal al de groote waterloopen van Rusland opsommen? Altijd was het mij eigenaardig te moede als ik rivieren van de grootte van onze Zwitsersche rivieren niet eens op de kaarten geteekend vond. Rivieren lijk de Reuss of de Limmat worden in Rusland niet ,,rjeka'' (rivier) genoemd, maar altijd als ,,rjetschka'' (riviertje) aangeduid. Wanneer je de Wolga, de Irtysch, de Jenisseï, de Iena en de Amoer gezien hebt, dan weet je waarom hun naam in het lied en in het volksbewustzijn zoo diep is doordrongen. Ik ken de Ob het best, ofschoon ik ook aan de Wolga gewoond heb en de andere stroomen dikwijls zag. Vier duizend kilometer golft zij haar reusachtige watermassa door de Siberische vlakten heen. Machtige, zeevaste stoomschepen varen er. Monsterachtige vlotten drijven van uit de wouden op haar rug naar de steden of naar haar havens aan de IJszee. Een geweldige slagader van het Siberische leven, een eerste-rangverkeersweg, een verkeershindernis van een onaangenamen aard, vriendelijke beschermster en gruwelijke wraakneemster en verwoestende godin is zij voor den Siberiër.

Haar geweldige watermassa's verzamelt zij over een reusachtig gebied, haar bijrivieren zijn voor Europa machtige stroomen en haar werkelijke grootte is onbevatbaar voor den mensch, wien Amerika's reuzenstroomen onbekend zijn, want alleen met hen kan je haar vergelijken.

De scheepvaart op de Ob (lijk op al de andere Russische stroomen) heeft ervaren en heel bekwame kapiteins en stuurlui noodig. Nooit is de bodem in dien stroom effen. Waar je vandaag nog in een zekere rustige vaart doorkomt, kan men morgen als een rots vast op den bodem zitten. Ondenkbaar is een vaart zonder onvermoeid, monotoon meten van het waterpeil. Altijd klinkt het op verre afstanden van de spits van het stoomschip naar de kapiteinsbrug: ,,Schjest, pjät i vosjem, sjem, sjemdva, sjem tchetyrje'' enz. Dat heet in het Nederlandsch: ,,Zes, vijf en acht, zeven, zeven twee, zeven vier'' enz. Hiermee word het aantal voeten van het waterpeil bedoeld, want de Russische schipper kent nog een ander maat dan voet en duim. Bij den voorzichtigsten kapitein komt het echter altijd voor, dat het stoomschip plotseling vastzit. Gelaten en zonder drukte nemen de passagiers dat op. Je wacht, onverschillig, of het om uren gaat of het ook

enkele dagen vergt voor je weer vlot bent. ,,Wat geeft dat?'' — ,,Nitschewo'', zegt de Rus. Wanneer de machine op volle toeren achteruit draait en het stoomschip niet vrijmaakt, moet je wachten tot er een schip opdaagt en als voorspan optreedt. Dan breekt er menige ketting, menige manilahankoord springt, vóór het zoo ver is. Soms voelt het scheepsvolk heel plotseling, dat het weer vrij drijft, omdat op dien onberekenbaren stroom het water dikwijls op één plaats stijgt wanneer het den voorgaanden dag eenige honderd kilometers verder geregend heeft.

Tegen den herfst daalt het water op zijn laagste peil en 's winters wordt het in een ongeveer anderhalven tot twee meter dikke ijspantser ingesloten. De stroom wordt nu een landstraat; van midden October tot einde Mei rijden ontelbare karavanen van sleden op zijn ijsvlak. Al het verkeer tusschen haar steden aan den oever wikkelt zich nu op het ijs af.

Terwijl zijn oeverbewoners 's zomers hun water gemakkelijk uit den stroom putten, wordt de zaak voor hen ingewikkelder gedurende den winter. Dan moeten onder voortdurende inspanning de ,,prorubi'', d.i. de in het ijs opengehouden gaten, gemaakt worden. Daaruit halen de vrouwen het water om te koken. Aan de ,,prorub'' spoelen zij, op het ijs knielend, bij bitterste koude, hun wasch; daar haalt de boer het water voor zijn vee.

In de eerste dagen van Januari heeft aan de ,,prorub'' de wijding van het water door de kerk plaats, en heel diep overtuigde geloovigen laten zich met den zegen van den Pope doopen in het omstreeks dien tijd ietwat ,,koele'' nat. In allen gevalle is het altijd nog warm in vergelijking met de 40-50 graden onder nul van de lucht.

De vischrijkheid van de Russische stroomen is enorm. Terwijl je in de Wolga de steur en de kaviaar in massa vangt, leveren de Siberische stroomen de sterlet en vooral eenige heel voortreffelijke soorten van zalm. Hoe goed de visschen in Siberië's rivieren zijn, mag men hieruit opmaken, dat de Siberiërs den snoek als te mager aan zien en, indien zij haar eten, dan meestal met een goede paneering. Een betere visch dan de sterlet kan je je nauwelijks voorstellen; zij wordt in Siberië gaarne rauw bevroren gegeten, vandaar dat ook velen, die dat doen, door een lintworm worden geplaagd.

Een heerlijk beeld op de Ob vormen de reusachtige koloniën der verschillende zwanen, eenden, ganzen en andere zwemvogels. Ongelukkig wordt de jacht op die mooie vogels zeer intensief gedreven; in allen gevalle krijg je heden in het algemeen nog den indruk dat het aantal dezer vogels niet aan het verminderen is. Alleen in de nabijheid van de groote steden zijn zij zeldzamer geworden, maar zulke steden bestaan er maar weinig.

Voor zoover de Ob niet door de Steppe van West-Siberië vloeit, is zij aan beide zijden door prachtige oerwouden omzoomd. Op afstanden van 30 tot 50 km. zijn er kleine nederzettingen in het oerwoud opgericht, waar het stoomschip zijn goederen in- en uitladen kan, en waar ergens één passagier het stoomschip beklimt of verlaat. Tusschendoor heeft het stoomschip een halte om zijn houtvoorraad op te slaan. Al de stoomschepen varen op hout. Zij verslinden ongemeene hoeveelheden 70 cm. lange *houtspanen*. Een scheepsreis op de Ob kost het bestaan van een fatsoenlijk woud schoone berken.

Het leven op het stoomschip is niets minder dan vervelend. De vele passagiers liggen in bonte groepen op het tusschendek. Zij richten er zich

huiselijk in. Zij hebben zoowel hun bedde- als hun eetgerei en reusachtige pakken bij. De eene groep zingt, een andere speelt en velen discuteeren met levendige gebaren, terwijl weer anderen den dag met slapen en eten doorbrengen. Spijs en drank worden vrijgevig en broederlijk gedeeld. Niemand zou er aan denken alleen te eten zonder zijn buur iets aan te bieden. Daarom brengt men meestal alle mondvoorraad samen en ieder neemt wat hem het best smaakt.

De „betere" passagiers, beambten en vertegenwoordigers van den handel en de wetenschap en van de hoogere beroepscategorieën, bezitten op het bovendek hun eigen kajuiten en hun eetzaal. Maar ook zij nemen hun eten zelf mee, want slechts zelden wordt er tegen een schappelijken prijs iets goeds aangeboden. Zoo wordt er aan het buffet meestal enkel melkroom verkocht. Licht wordt er kennis gemaakt, ja zeer dikwijls ontstaan er op zulke dagenlange reizen echt sterke duurzame vriendschappen. Het is, alsof hij zich op het schip nog vrijer voelt dan de Rus het gewoonlijk doet. Daarenboven gaan de tochten op het Russische water veel langzamer dan per spoor, omdat de stoomschepen niet enkel passagiers maar ook reusachtige hoeveelheden goederen vervoeren. Voor de ladingen klaar komen, wacht je vele uren op een landingsplaats en in de steden soms één tot twee dagen. Dan heb je rijkelijk tijd met elkaar bekend te worden.

Hoe verder de Ob naar het Noorden vloeit, des te kariger wordt het woud; het wordt lager; in plaats van boomen komt er struikgewas en langzaam komt men in het gebied van de Toendra. Oneindig deint zich de laagvlakte uit, bedekt met mos, korstmossen, dwergberken en heele partijen heerlijke vosse- en mosbessen, die bevroren in zakken vervoerd worden tot in Engeland en 's winters bij geen maaltijd ontbreken, hetzij tot pastei verwerkt, hetzij als confituur bij de thee.

De oevers wijken altijd verder uit elkaar tot zij niet meer zichtbaar zijn, daar de stroom op zeer vele plaatsen tot dertig kilometer breed is. Ontelbare eilanden en eilandjes onderbreken zijn rustigen loop en een menigte drijfhout bezorgt den Samojeed en den Oostjak, die in het hooge Noorden wonen, bouw- en brandhout. Aan de monding van de Ob stooten wij op de Karische expeditie; dit zijn honderden Russische en buitenlandsche zeeschepen, die daar hun invoer- tegen uitvoergoederen ruilen. Groot-Britanje haalt daar in hoofdzaak reusachtige hoeveelheden hout en pelsen, alsmede lijnolie, graan, geroosterd spek, huiden en porcelein-aarde, die hoofdzakelijk worden ingeruild tegen waardevolle machines en textielwaren.

Een onbeschrijfelijk naarstig leven speelt zich hier gedurende een heel korten tijd af. Alles ijlt, want de tijd is maar schaarsch gemeten, wanneer beide vloten niet willen invriezen. Derhalve is het goed, dat de zon omstreeks dien tijd niet ondergaat. De tijd der „witte nachten" is voor den mensch, die ze anders niet kent, in 't geheel niet gemakkelijk om dragen; het werkt beangstigend en zeer vermoeiend, wanneer de milde duisternis bij het slapen ontbreekt. Je wordt gemakkelijk nerveus en je bent eigenlijk altijd moe.

DE MEREN

Ik ken vooral het Baïkalmeer goed, dat adembenemend is. Kristalhelder water maakt het mogelijk de kleinste dingen tot op een diepte van vijf meter te onderscheiden. In harde oergesteenten ingebed, ligt het ,,heilig meer" (Dalai Nor) der Boerjaten in een kader van onaangeroerd oerwoud. Aan alle kanten monden schuimende rivieren er in uit en vormen aan het westelijk einde de Angara, de groote bijrivier van de Jeneseï.

Wij rijden naar Gorjätschink, het primitieve Kurort met zijn heete, heelende zwavelbronnen. Van uit het station Baïkal heeft het stoomschip ,,Bargusin" 36 uren noodig en wij zijn dan nog twaalf uren rijden van het Oostelijk uiteinde van het meer verwijderd. Twee en een half maal zoo groot als Zwitserland is de oppervlakte van het meer, dat mij onvergetelijk bijblijven zal.

Bijna onaangetast van iedere beschaving is het gebied van het groote meer. In zijn wouden leven het schuwe sabeldier en de groote beer, nog weinig gestoord door menschen. De kleine nederzettingen zijn óf factorijen óf kleine jager- en visscherdorpjes, waar er heel weinig aan landbouw wordt gedaan.

Een onbeschrijfelijke toover ligt over die donkere spar-, den- en lariks-wouden. Zoo moet het er in Zwitseland vóór twee duizend jaren uitgezien hebben. De transsiberische trein rijdt nu omheen het westelijke uiteinde van het meer langs een moeizaam gelegde lijn, die de Russen door zijn tunnels geweldig imponeert. Die lijn is haast Europeesch van constructie. In 1905 bestond dat stuk spoor niet. De treinen werden met het reusachtige trajectschip ,,Baïkal" dwars over het meer gevoerd en 's winters legde men eenvoudig de sporen op het ijs van het meer. Men vertelt echter dat er in de lente hier en daar een trein met zijn reizigers verdween, omdat het ijs van dat water ongewoon vlug breekt, zonder vooraf zijn bedoeling duidelijk te toonen.

De groote vischrijkheid van het Baïkalmeer is bekend om zijn soorten, in het bijzonder de ,,Omulj", en zijn zeer gegeerd. Ik lust vooral de ,,Charjus" en de ,,Sig", die alle twee zeer lekker smaken. Vooral de ,,Charjus", op houtskolen geroosterd, is een lekker hapje, dat ieder fijnproever moet bevallen. Tusschen haakjes gezegd, ook de zilvervisch wordt in het Baïkalmeer gevangen en, wat uiterst merkwaardig is en zelden voorvalt, als unicum in de wereld vindt men in dat meer ook den zeehond. De jacht er op is een sport voor de Boerjaten. Daartoe trekken zij een witte kleedij aan, om dichter bij de kudden op de eilanden te kunnen sluipen, want de zeehond schijnt het wit niet te kunnen zien.

De Boerjaten aan het Baïkalmeer zijn een zeer leerzaam, goedig herders- en jagersvolk. Zij belijden den Kamaïschen godsdienst. Hun heiligdom is het klooster aan het Ganzenmeer. Zeer gegeerd en gezocht zijn de flinke, goed gedresseerde Boerjatenpaarden, die bijna uitsluitend in den pas loopen, wat men in Siberië voor lange reizen te land bijzonder waardeert. Dat zij daarenboven, zooals de Kiergiezenpaarden, geen haver behoeven, is een voordeel, dat op expedities zeer voordeelig uitvalt.

De Boerjaten hunkeren naar een Europeesche vorming en je vindt hen op al de middelbare scholen en universiteiten in groot of klein aantal.

Vele Boerjaten worden dokter en in Rusland zijn er eenige geneesheeren met een beroemden naam, die uit dat volk stammen. Daarmee moge samengaan, dat ook de Boerjaatsche volksgeneeskunde iets opmerkelijks heeft bereikt en niet weinige Boerjaten zonder hoogeschoolvorming, mogen zich in Russische steden op een goede geneeskundige faam beroepen.

Daar de melaatschheid in Oost-Siberië voorkomt, bestaat er op het eiland Olchon in het Baïkalmeer een groot, bekend leprasanatorium, waarheen de ongelukkige slachtoffers van die gruwelijke ziekte verbannen worden.

Een bijzonderheid van het Baïkalmeer, dat mij opgevallen is, bestaat hierin, dat het een zeer hoogen golfslag kan hebben, zonder dat je ergens wind voelt of bemerkt. Zijn stormen zijn zeer imponeerend en doen meer aan de zee denken dan aan een meer. Derhalve zijn de Baïkalmeervisschers buitengewoon goede zeelui, wien je je rustig toevertrouwen kunt. Dat passagiers, die niet gewoon zijn aan het meer, aan zeeziekte lijden, kon ik goed opmerken.

Het meer leeft intens in de Boerjatische en Russische sagen. Het prikkelde de bewoners van Siberië blijkbaar vroeg tot wonderbaarlijke en phantasievolle geestesproducten. Zulks ontspruit uit het feit, dat er op eenige plaatsen heete bronnen midden in het meer opstijgen, dat de oevers zeer gescheurd en eigenaardig gevormd zijn en dat de wouden veel duisterder en geheimnisvoller voorkomen dan veel andere oerwouden in Siberië. Daarenboven weten wij ook, dat de horden van Chingis Khan de oevers bewoonden en wie de veelkleurige sprookjes, die alleen om die Aziatische gestalte geweven werden, kent, weet dat het „heilig meer" den mensch reeds sinds oertijden bekend is.

Een geliefde sport van de kuurgasten aan het Baïkalmeer bestaat hierin, dat men de beroepsvisschers voor het uitwerpen van hun net vooruit een bepaalde, kleine som betaalt, waarvoor dan de heele vangst op goed geluk aan den betaler toebehoort. Dat zulks meer dan eens boven alle verwachting loonend kan zijn, is allicht te begrijpen bij de vischrijkheid van het meer.

Dat de verlaten oevers van dat meer reeds door den Tsaar gaarne als verbanningsoord voor politieke misdadigers aangewend werden, toonen de vele liederen met hun eigenaardigen, weemoedigen toover duidelijk aan.

Er blijft natuurlijk veel te vertellen van de andere meren in Rusland en je kan zonder meer met dat thema het kader van een boek over Rusland vullen. Ieder van de groote meren is anders, bezit zijn eigen aard, ieder drukt zijn stempel op onze ziel, zij het het Araalmeer, het Balkaschmeer met zijn zoutwater, zij het het reusachtige, heel weinig bekende Tschanmeer in Midden-Siberië of weze het de vele, heerlijke meren in Karelië. Wie in het Baïkalmeer gebaad heeft, zal zijn effen strand van kristalzand hooger dan alles prijzen, anderen zullen hartstochtelijk over het Steppenmeer spreken; de menschelijke ziel wordt even sterk aangetrokken door de zee en op dat gebied kan iederen smaak iets aanbieden; zelfs den verwendsten Zwitser, die enkel en alleen aan Alpenmeren gelooft, zal Rusland kunnen bevredigen, zij het met het Issyk-Kulmeer in het Altaïgebied of met het hooger gelegen Multynskymeer in hetzelfde gebied, die beide met onze mooie meren in het hooggebergte kunnen wedijveren. Ook het Teletzkymeer herinnert den Zwitser aan veel, dat onvergetelijk is in zijn vaderland.

BERGEN IN RUSLAND

Voor den rasbergbeklimmer is Rusland beslist te vlak. In dat groote rijk moet hij ver reizen wanneer hij aan zijn hartstocht wil voldoen. In allen gevalle zouden hem in den Kaukasus, in het Altaïgebergte en vooral op den Pamir nog vele onbestegen bergtoppen verbeiden, waarbij hij zijn naam door zijn eerste beklimming in de geschiedenis van de bergsport schrijven kon. Je zult vragen: ,,En het Oeralgebergte? Waarom wordt dat niet vermeld?" Ik moet hier den lezer ontgoochelen, want indien ons Zwitsersch middenland in het algemeen zoo vlak ware als het Oeralgebergte, dan ware menig onzer boeren geholpen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat er in het Oerolgebergte geen afzonderlijke vooralpine bergtoppen zijn, maar in het algemeen is er toch maar een zeer vlak en langzaam klimmend, golvend heuvelland tusschen Azië en Europa. Zijn woudkarakter herinnert sterk aan het Zwarte Woud en zijn dalen aan streken lijk je om de kom van en zelfs in Oostelijk Zwitserland ontmoet.

Wat het Oeralgebergte vooral onderscheidt, is zijn onmetelijke rijkdom aan mineralen. Je hebt eigenlijk alles wat het hart van den metallurg en den geoloog kan wenschen. IJzererts in voortreffelijke kwaliteit en reuzenhoeveelheden, alle soorten van kopererts, zilver, goud, platina, en al de zeldzame metalen komen er voor. Petroleum wordt er gewonnen en kalizouten en andere rijkdommen worden er blootgelegd. Dat er in het Oeralgebergte zeer veel edel- en halfedelsteenen gevonden en geslepen worden, constateer je al wanneer je op de stations van Sverdlovsk of Tscheljabinsk een poosje stilhoudt. Wat je oog begeert, wordt er te koop aangeboden, zij het de bescheiden maar zeer sierlijke Jaschma, de glinsterende malachiet met haar lijnenspel, of de smaragden en robijnen, topazen of de met den diamant op éénzelfde lijn gestelde, groenachtige alexandriet; voor ieder geldbeugel is er iets te krijgen en de meeste reizigers gaan meer opgesmukt in den trein dan zij er uit gekomen waren.

Wie de gelegenheid had Europeesche vorstenpaleizen te zien of musea doorliep, weet dat de Russische machthebbers hun vrienden en gasten gaarne geschenken uit hun slijperijen van het Oeralgebergte of West-Siberië gaven. Zelfs in ons Zwitschersch Bondsgebouw zijn er dingen, die wij te danken hebben aan de Russische vrijgevigheid.

Eigenlijke bergen naar onzen trant vind je maar in de hiervoor genoemde gebieden. Het ongerepte Altaï- en het ondoorvorschte Pamirgebergte zouden blijkbaar den Zwitser eerder meer zeggen dan de Kaukasus, die toch tamelijk goed doorvorscht en ook goed toegankelijk is. Het Altaïgebergte herinnert mij aan Zwitserland, toen het nog niet bewoond was. Snelvlietende bergstroomen doorsnijden er diepe dalen tusschen sneeuwbedekte koepels en toppen. Steile rotswanden wisselen af met vreedzame bergweiden, waar ergens een Kirgies trekt met zijn kudden in den vollen zomer. Al de bergvormen, lijk wij ze kennen, zijn er te vinden, zoo heeft b.v. de ,,Beljucha" in plaats van één, twee toppen, die wat vorm en hoogte betreft, sprekend doen denken aan den Matterhorn. Tot aan het zadel tusschen de toppen werden zij beklommen: de toppen zelf zijn nog niet bedwongen, hoezeer Prof. W. Saposchaikoff uit Tomsk zich tot op hoogen leeftijd hiermee bemoeide. Altijd spotten zij om hem, wanneer hij dacht ze te

hebben veroverd en al zijn leergangen bij onze beste Zwitsersche berggidsen hielpen hem niets: hij moest sterven vóór hij zijn verlangen bevredigd had. Nog in het jaar vóór zijn dood vocht hij met de twee ,,onberoerde".

In het Pamirgebergte, dat van uit het Ferganagegebied kan worden bereikt, hoeden de Kirgiezen hun vee in den zomer nog op een hoogte van 5000 m. Enkel heel voortreffelijk uitgeruste expedities zullen het aan kunnen die bergtoppen te veroveren. Eenige sovjetexpedities hebben het geluk gehad verscheidene van de mooiste toppen te bedwingen, maar er is nog rijkelijk plaats en mogelijkheid voor bergsporteerzucht. Men ware beslist al vroeger daartoe gekomen, had de Alpinist niet altijd met de politiek moeten afrekenen, vermits dáár toch de oude Britsch-Chineesche en Russische belangen al te duidelijk en pijnlijk elkaar ontmoeten dan dat zij tot zuiver sportieve vreugde konden leiden. Derhalve is het ook de Russische soldaat naast den Kirgies, die het Pamirgebergte het best kent. Geharde typen van het Russische grensleger kun je in de vreeselijk enge passen dezer wereld ontmoeten en kleine schermutselingen houden er, ook in den diepsten vrede, niet op. Duitsche en Britsche ,,sportlui" werven dikwijls om de gunst van de Russische regeering, meestal zonder succes. Waarschijnlijk zouden Zwitsers daar meer geluk hebben omdat zij minder verdacht zijn, dat hun ,,cartographische studiën" bijzondere bijbedoelingen tellen.

In het algemeen is de Rus geen bergbeklimmer. Hij houdt meer van de vlakte. Natuurlijk zijn heden ten dage in Rusland bergsportlui, maar dat het een volkssport mag genoemd worden, zou de situatie overdrijven zijn.

Niet de bergen karakteriseeren het uitzicht van het Russische Rijk, maar zijn oneindige vlakten hebben het karakter van dat land en dat volk eens en voor altijd beslissend beïnvloed. Weshalve wilde ik dat hoofdstuk met eenige woorden over de Russische steppe beëindigen.

DE RUSSISCHE STEPPE

De Zwitser heeft een heelen tijd noodig vooraleer hij voor de Russische steppe capituleert. Zij is hem vreemd, angstwekkend; haar uitzicht is hem te onduidelijk en haar weidschheid doet zijn oogen pijn. Ik kan mij voorstellen dat een zeeman eerder vreugde aan de steppe zou beleven, want hij toch is er aan gewend bestendig de welving van den wereldbol vóór hem te zien.

In den vroegen zomer is de steppe een roes van groen en kleuren. Het sterk geurende steppegras, vooral de alsem, drukt hard en duurzaam zijn stempel op onze zinnen. De blauwe tapijten van de steppeniris, de veelkleurige boschkelken, de scylla's en vooral de vele prachtige lelies zijn een zeldzame weelde voor het oog. Zelfs de edelweis komt in de steppe in massa's voor. Wanneer je van Petrapavlovsk door de steppe rijdt, overvalt je het gevoel van een merkwaardige, bijna vernietigende kleinheid.

Paard en ruiter verdwijnen achter het hooge steppengras en zoo ver het oog reikt, is er niets dan hemel en vlakte.

Minder mooi is de steppe tegen het einde van den zomer, wanneer het gras verdord is en onder het blauw van den hemel een dorstige, geelbruine vlakte ligt. Troosteloos wordt ze in den Siberischen winter, wanneer de ,,Buran" vrij over de vlakte huilt en de sneeuw hoog opwervelt, zoodat je gaat denken dat het opnieuw sneeuwt. Diep medelijden grijpt je dan aan met den steppebewoner en wellicht nog meer met de kudden in die onherbergzame streken. Schaap, rund en paard staan in dicht opeen gedrongen groepen, zonder beschutting, prijsgegeven aan den wind en de koude. Zij weten niets af van de beschuttende stallen en het behaaglijk geborgen-zijn. Met hun hoeven scharrelen zij het magere voeder van onder de sneeuw en menigmaal hongeren zij dagen lang, wanneer na een korte dooi het gras onder een keiharde ijskorst hun ontoegankelijk wordt. Winterkoude en wolven houden dan erg huis onder de kudden van de Kirgiezen. Zij sterven tot op de taaiste dieren na, waardoor alleszins wordt verkregen, dat er niets zwaks zich kan vermeerderen. De vetstaartschapen verliezen hun voorraad vet, dien zij gedurende den zomer gegaard hebben en de kameelen van de Siberische steppe hebben in de lente in plaats van een bult nog alleen een verflenste huidplooi op hun rug.

De Kirgies kan in de lange winterdagen zijn warme winterjurt slechts voor korten tijd verlaten. Zijn bedrijvigheid wordt zeer beperkt; in langen slaap deemstert hij zonder licht; blootgesteld aan den bijtenden rook van zijn vuur van veedrek, ontsteken zich zijn oogen. Hij droomt van zijn geliefde kumys van merriemelk en is bang voor zijn kudden buiten in de steppe. Wel zingt hem hier en daar een nu niet meer rondtrekkende zanger uit zijn stam heldenliederen van zijn volk begeleid op zijn Dombra met één snaar; wel vertellen de ouderen van de daden der voorvaderen, maar in het algemeen is het winterleven in de steppe eenvoudig een lang wachten op de lente en den zomer.

De Kirgies haalt zijn schade in den zomer weer in. Jacht en plezierige feesten, vooral het sportief zeer interessante feest van de Sabantui vervullen de steppe met spanning en nieuwe verhalen, waarvan de Kirgies boven alles houdt. Hartstochtelijk dient hij de jacht met den ,,berkut" (een soort van steenadelaar) en de jachtvalk. Je voelt je heelemaal verplaatst in de Middeleeuwen, wanneer je de vroolijke cavalcade van de valk- en berkutjagers in de steppe uitrijden ziet. De berkut houdt den wolf achter zijn oor, waar deze blijkbaar zeer gevoelig is, zoo lang vast tot de flinke ruiter den brutalen steppenroover met zijn lans neervellen kan. Met de valk maakt men jacht op den kruisvos en ander steppenwild, lijk dat vóór duizenden jaren blijkbaar gebeurde.

Daar de vrouw uitsluitend arbeidster is in den dienst van haar heer en meester, ontbreekt het den Kirgies niet aan vrijen tijd. Het paard, de jacht, de kudden en het heldenepos naast heel goed eten en drinken vervullen het leven van het vrije steppenvolk tamelijk volkomen. Gebraden hamel, plov (rijst met amel), khassa (een worst van paardenvleesch en paardenvet) met thee en kumyss (gegiste merriemelk) stellen de spijskaart van den Kirgies tamelijk juist voor. Niet door arbeid, maar door hartstochtelijk rijden, door spelen en door vechten met zijn ingevet lichaam houdt de Kirgies zich lichamelijk fit en gezond. Zijn vrouwen dragen geen

sluier, zij zijn welgezind en buitengewoon arbeidzaam. Zij maken het vilt voor de tent, zij weven de tapijten en bereiden de spijzen voor de altijd groote familie.

Wanneer de man iets doet, dan maakt hij een mooi zilverwerk voor het paardentuig, het zadel of een goed jachtmes met wonderbaarlijken greep. Lijk ten tijde van Mohammed trekt de Kirgies als nomade van weiplaats tot weiplaats en een stam heeft veel plaats noodig om zichzelf en zijn kudden te kunnen voeden. De Siberische en Zuidrussische steppe is vleesch-, wol- en darmleverancier, niet alleen van Rusland, maar van verre landen.

De steppenbewoners van Rusland behooren voor het grootste deel tot de Turksche volkenfamilie. Steppe en zelfs woestijn zijn hun vaderland en menige dame draagt schoenen uit slangenhuid van de Turkestansche steppe of woestijn, en de groote, kleurige hagedissen leveren het mooie leer voor prachtige en waardevolle dameshandtaschjes en dergelijke dingen.

De steppe beïnvloedt den mensch met den tijd immer sterker en sterker en langzaam maar zeker openbaart ze haar schoonheid, ook hem die anders aan andere gebieden de voorkeur zou hebben gegeven.

Het uitzicht van Rusland is vol afwisseling. Overal, ook in de toendra wonen er menschen die innig aan den bodem gehecht zijn en geen andere wenschen hebben; en zoo verscheiden als het oppervlak der aarde is ook de mensch die er op woont.

DE RUSSISCHE MENSCH

183 volksstammen bewonen Rusland. Een zeldzaam, verscheiden volkenmengsel huist in dat groote rijk. Overal, waar je je ook heen wendt, vindt je den Rus. In zijn drang tot trekken is de verte hem vertrouwd, met al de stammen kan hij overweg, omdat hij ongemeen verduldig is en zich weet aan te passen. Wanneer er in Rusland een nationaliteitsvraagstuk bestaat, dan is het daar waar Slavische volken moeten samenwonen. De Oekraïner, de Pool, de Witrus en de Rus rivaliseeren sterker dan al de andere volken te zamen. Maar ook zij laten elkaar leven en zich ontwikkelen lijk het ieder van hen past. Daardoor vind je over het heele rijk nederzettingen, die haar eigen aard volkomen bewaard hebben, ook dan wanneer haar bewoners ver van hun haardstee leven. De Oekraïner in Siberië blijft net zooals hij aan den Don is. Westrussische dorpen of Poolsche blijven wat zij zijn, ook wanneer zij midden in de grootrussische ruimte liggen. Dat principe om ,,te leven en te laten leven "bestaat zelfs op godsdienstig gebied. Nergens zal je zoo veel uitgesproken godsdienstig gerichte nederzettingen aantreffen als in Rusland. Er liggen dorpen van de ,,staroobrjätsev" (oud-geloovigen), van Skopzen en andere secten vreedzaam te midden het Proco-Slavisch (Grieksch-Orthodoxe) gebied. Van een dorp met een Orthodoxe kerk kom je dikwijls in een ander met een moskee of een Roomsch-Katholieke kerk, ja zelfs met een Protestantschen tempel. Europeesche Wederdoopers vonden in het oude Rusland hun heem en de meeste Duitsche

nederzettingen danken, net als de Zwitschersche, haar oorsprong aan sommige kristenvervolgingen in het moederland.

De groote ruimte bood en biedt plaats voor allen en, spijt haar verscheidenheid op ethnografisch gebied, is zij gemakkelijk om te doorreizen, wanneer je de Russische taal beheerscht, want overal vind je menschen die haar vlot spreken.

Hoe rijk, hoe mooi en hoe dialectvrij is de Russische taal! Haar woordenschat werd door de Russische tolerantie ongemeen verrijkt, daar je toch schijnbaar echt Russische woorden genoeg vindt, welke uit alle mogelijke talen stammen. Zij is de sleutel tot het Russische wezen, zonder welke je niet in staat bent Rusland te begrijpen. Wanneer eens de heele rijkdom van de Russische literatuur in het Nederlandsch zal zijn vertaald, zal men gaan begrijpen hoe rijker men geworden is wanneer men die schatten overgeheveld heeft. Het valt te betreuren, dat vele van de meest typische vertegenwoordigers van de Russische letterkunde heden ten dage nog op hun ontdekking wachten, net als het te begrijpen is, dat men eerst de heel groote en de meer westelijk georiënteerde Russen de voorkeur heeft gegeven. Vooral echter ware het te wenschen, dat het Russisch volksepos bij ons beter bekend zou zijn, want hier toont zich, beter dan ergens anders, de toover van de Russische volksziel. Het Russische sprookje en de Russische sagen treffen ons door hun rijkdom aan phantazie en hun scheppende pracht. Het werkelijk Russische volkslied, niet de sentimenteele romances, schenken ons de belevenis van de Russische ,,breede natuur'' met haar teerheid, wildheid, diepte, innigheid, natuurverbondenheid, gullen humor, melancholische droomerij, weemoed en stralende vroolijkheid en haar onsterfelijk verlangen naar het Schoone en het Goede.

Om den Rus te kennen, zegt hij van zichzelf, moet je aan zijn tafel met hem een pud (16 kg.) zout gegeten hebben. Hoe langer je in Rusland leeft, des te voorzichtiger word je in de beoordeeling van den mensch. Ik meen, dat precies daarin dat heimwee naar Rusland ten grondslag ligt, dat zooveel Rusland-Zwitsers ondervinden Wanneer je denkt den Rus te kennen, toont hij je een nieuwen, onvermoeden trek van zijn karakter. Juist omdat de Rus ons allereerst, wanneer wij hem ontmoeten, zoo open lijkt, bestaan er zoo veel primitief-domme oordeelvellingen over den Russischen mensch. Zijn gave om tooneel te spelen is zoo groot, dat hij lang een masker kan dragen zonder dat je het opmerkt. Ik heb juist dien trek van zijn wezen zeer dikwijls kunnen leeren kennen, wanneer wij nieuwe leerlingen in onze kweekschool opnamen. Zij kwamen uit de afgelegenste streken van het land naar ons in de stad en schenen vreeselijk onbeholpen. Na een paar weken echter zag je hen zonder haperen op het in een school nooit ontbrekend tooneel zoo zeker en vanzelfsprekend optreden, dat je alleen kon verwonderd zijn.

De Europeaan gaat meestal den Rus met het bewustzijn van ,,vanzelfsprekende'' superioriteit te gemoet, zoodat er tamelijk langen tijd noodig is voor hij opmerkt, hoe zeer hij zich vergist, wanneer hij de courante meeningen over den ,,dommen, naïeven'' Rus heeft aangenomen. De Rus eischt ongelukkig die voorstelling der zaken dikwijls hierdoor op, dat hij zelf tegenover den vreemde optreedt met de overtuiging, dat deze een ,,hooger'' wezen is.

De onheilstichtende overschatting van het schoolwezen verhindert den

Europeaan dikwijls voor langen tijd den ,,onbehouwen'' Rus te begrijpen. Mijn grootste belevenis op dat gebied had ik, als Zwitschersch leeraar, met de Russische analphabeten. Wie huivert daar niet en wie heeft er geen medelijden met iemand die het ongeluk had niet op school geweest te zijn? Hoe bescheiden werd ik in zake mijn vak toen mij de groote school van het leven, die de analphabeet mag genieten, heel duidelijk voor oogen kwam te staan. Het is ontnuchterend en weldoend als leeraar te beleven, dat de mensch zonder school met de diepste vraagstukken van het leven op een echt philosophische manier klaar komt en zich zelfs een kennis kan toeëigenen om welke hem menig academicus zou mogen benijden. Vooral ontbreekt het den Rus die zoo typisch Europeesche moeheid tegenover de levensproblemen, die ons dikwijls zoo te denken geven. Zijn ,,ljubosnateljnostj'' (dorst naar kennis) kent geen grenzen. Alles wil hij weten, zelfs de Russische specialist voelt zich onbehaaglijk wanneer hij de grenzen van zijn kennis niet immer weer doorbreekt en doet stuk springen. De vorming van den Russischen geschoolden beschaafde doet herinneren aan die ideale beelden van den Renaissancemensch, voor wien het geluk van een zekere universialiteit niet synoniem was met over alles iets te kunnen zeggen. De totaliteit van de persoonlijkheid kan je in Rusland dikwijls en verrassend beleven. Dat Rusland ook het land van de autodidacten is, wordt misschien hierdoor een ietsje begrijpelijker.

De Russische scholier is een onvermoeid vragensteller. De leeraar moet antwoorden en niet altijd vragen, omdat de leerling naar school gaat om werkelijk te leeren. Hij moet niet, doch hij mag naar school gaan. Menigmaal vroeg ik mij ernstig af, of het verplichtend onderwijs wel zoo zeker een vooruitgang beteekent. Vergeef mij wanneer ik hier aan vaste principes torn; de ervaringen in de Zwitschersche school, sinds mijn terugkeer uit Rusland, hebben mij dat vraagstuk niet als een vanzelfsprekende, opgeloste zaak doen zien. De omgang met den analfabeet zou menigeen goed doen, die het verplichtend leeren als axioma aanziet. Ligt hier ook niet een zekere waarheid, wat mij een oude koopman, die lezen noch schrijven kon, eens toevertrouwde: ,,Ziet U'', meende hij, ,,vroeger gold in den koopmansstand het gesproken woord beter dan ieder schriftelijk contract. Wij deden de grootste zaken met een eenvoudig handelaar en niet één der partijen dacht er aan het beloofde niet te vervullen. Nu hebben wij advocaten noodig, die ons spitsvondige contracten maken en wanneer het dan tot een proces komt, wordt het geschrevene zoo uitgerafeld tot niemand meer er uit wijs wordt.'' Ligt hierin niet een stukje waarheid? Lijdt niet het geheugen van den enkel op het geschrift vertrouwenden mensch dikwijls verschrikkelijk? Of onthouden wij de vijf minuten na hun gebeuren gedrukt verschijnende berichten beter en trouwer dan het de volksoverlevering deed?

Wie het geluk had het scheppend leven van de Russische hoogeschool te bekijken, zal er nooit over akkoord gaan, dat het den Russischen mensch aan slimheid, geest en verstand ontbreekt. Ons leven is weliswaar civilisatorisch en technisch rijker en gecompliceerder geworden, of het ook beter en gelukkiger dan het achterlijke van den Rus is, is een vraag die ik liefst open laat. Zeker is voor mij, dat wij niet alleen den Rus moeten beleeraren, doch dat wij ook van hem iets leeren moesten.

Wanneer er een woord bestaat, dat ik op den Rus wilde toepassen,

dan is het het woord „menschelijkheid". In de mooiste beteekenis van het woord is de Rus nog heden ten dage een veel oorspronklijker mensch, dan om het even waar ter wereld. Wel is waar kan hij onverbiddelijk hard en wreed zijn — in zijn medegevoel en zijn liefde zijn zijn grenzen daarvoor ook veel verder getrokken dan bij ons. Onvervalscht is hij in zijn gevoelsleven, waarover hij gelukkig is en zich niet schaamt. Liefde en haat, medelijden en spot, weemoed en opborrelende aanmatiging — zij alle hebben plaats in de Russische ziel. Hoe hartelijk is hij in zijn gezelligheid, hoe blij in het geven, hoe echt zijn gastvrijheid. Hij is verheugd om andere menschen, lijk hij het is en verlangt, dat je hem ook zoo laat als hij is. Vorm en etiquette zijn bij hem nooit doel op zichzelf; royaal kijkt hij over dingen heen die hij anders zou doen. De overtuiging van den andere laat hij gelden, indien je zijn geloof niet aantast. Hoe gaarne ook hij onvermoeibaar discussieert, toch verlangt hij nooit, dat de andere hem onvoorwaardelijk moet gelijk geven. De gevallene, die zich wil oprichten, stoot hij niet terug, teervoelend vermijdt hij rechter te zijn over zijn gebuur. Hoe zeer de Russische staat dictatoriaal is, zoo demokratisch is de Rus in zijn privéleven altijd geweest.

Er wordt veel geschreven en gesproken over den godsdienstzin van den Rus. Hier moet men er zich voor hoeden niet godsdienstzin met kerksch geloof te verwarren. De Rus is een onvermoeibaar zoeker naar de diepe en laatste dingen van het bestaan. Zijn mysticisme is echter te zeer op de natuur afgestemd dan dat hij zich naar het kerkelijk dogma zou voegen. Zijn geloovigheid heeft veeleer met zijn gevoel te doen en daar zijn gevoel oneindig weidsch is, moet ook het kader van zijn geloof weidsch zijn. Gaarne piékert hij over, gaarne strijdt hij met dat wat de mensch de laatste waarheid heet, maar in het algemeen is hem het fanatisme vreemd en onaangenaam. Weshalve hem zijn tolerantie dichter doet komen bij den andersdenkende. Gaarne vervult hij de eischen van zijn kerk maar deze zijn hem niet zoo onaanvechtbaar dan dat hij het niet wagen zou voor zichzelf zijn eigen meening te vormen. Een bewijs voor die bewering ligt hierin, dat er wel weinige volken bestaan, die naast het kerkelijk geloof zoo veel oude bijgeloovigheden hebben behouden als het Russische volk. Dat een groot deel van het Russische, kerkelijke geloof sterk uiterlijke vorm geweest is, beleefde men in Rusland ten tijde van de tragische godendeemstering, die tot wilde orgieën kon uitgroeien. Niet alleen kerkelijk geloovigen maar heel veel geestelijken werden onzeker en verschrikkelijk vlug anti-godsdienstig. Natuurlijk is dat vraagstuk innig aan de vlugheid van handelen in den Russischen mensch verbonden; hij is vlug bereid goden neer te halen maar hij zal ook niet aarzelen om na hun val dan langzaam de zaak grondig te overleggen, wat toch de heele ontwikkeling van dat vraagstuk in Rusland duidelijk aantoont.

Alhoewel het Russische leven altijd hard was en nog is, toont het land een phantastisch hoog geboortecijfer maar ook een even zoo verschrikkelijke kindersterfte. Daardoor worden er veel zwakkeren onverbiddelijk geëlimineerd, wat natuurlijk niet zeggen wil, dat er ook niet heel wat waardevol materiaal te vroeg de aarde verlaten moet. Dàt is echter zeker: er zijn in Rusland minder zwakzinnigen en kreupelen dan in de Europeesche landen, die meer in het Westen liggen. Je kunt over dat feit oordeelen hoe je wilt, dàt is objektief zeker; de robustheid van den Russischen mensch

staat boven allen twijfel verheven. Wanneer wij den stadsmensch buiten beschouwing laten, valt het den Zwitser in Rusland altijd weer op hoe bescheiden de Rus is in zijn eischen aan comfort, gemakzucht, afwisseling en medegevoel. Juist in oorlogstijden toont het altijd aan hoe weinig behoeften van materieelen aard het Russische volk heeft. Zijn eten lijkt ons buitengewoon eenvormig. De fijnproever bestaat enkel in de stad. De Rus eet veel, maar het is hem hartsgrondig om het even wat hij eet. Zijn menu kent niet de afwisseling, die ons vanzelfsprekend geworden is. Het zou hem zeker nooit te binnen schieten op te bellen om naar een menu te informeeren. Hij eet om te leven en leeft niet om te eten. In Rusland wordt er goed gekookt, de spijzen zijn voedzaam, voor onzen smaak zijn zij dikwijls te zwaar. Gedurende verscheidene dagen kan de Rus hetzelfde eten. Kascha (boekweit of gerst), Schtschi (zuurkoolsoep), Borschtsch (soep met versche roodekool, aardappelen en rapen), thee en zoo mogelijk veel vleesch en visch volstaan om den Rus gelukkig te maken. Alles eet hij gaarne met veel vet, wat natuurlijk met de koude verband houdt. Groenten, buiten augurken, kool en aardappelen, bekoren hem weinig. De honger in Rusland kan gedeeltelijk hierdoor worden verklaard, dat de Rus overwegend een vleeschеter is. Daarenboven heeft hij veel brood noodig, wat natuurlijk in tijden van schaarschte den toestand niet lichter maakt. Vanzelfsprekend gaat het hier om den Rus uit het volk en niet om de bevoorrechte kringen, wier kost niet enkel rijk aan afwisseling, maar dikwijls zelfs zeer geraffineerd en verzorgd was en is, voor zoo ver het de toestand toelaat.

Het eten van een volk speelt in oorlogstijden een te groote rol dan dat wij dat vraagstuk niet van dichtbij bekijken moeten. Het Russische leger is 'n groot verbruiker van de hierboven opgenoemde dingen. De soldaat neemt vrede met een voedzame, eenvoudige maar monotone kost. Vet, vleesch, brood en gierst geven hem een voldoend menu, waardoor de aanvoerproblemen voor de bevoorrading zeer vereenvoudigd worden. De bereiding van zijn spijzen is nog altijd gemeengoed van het volk, zoodat het leger altijd zeker kan zijn, dat de soldaat immer en altijd, ook zonder kok, tamelijk verzorgd is. De Russische vrouw is een goede kokin, voor zoover het om het eenvoudige volksmenu gaat, maar ook de Russische man wordt nooit verlegen als het op koken aankomt. Wanneer je vraagt: ,,Waar heb je het koken geleerd?'' zal je meestal tot antwoord krijgen: ,,Geleerd? Ja, het koken, dat leer je toch niet, dat ken je eenvoudig.'' Wanneer je bij het Russische, eenvoudige volk gegeten hebt, weet je, dat je ,,dat werkelijk eenvoudig kunt'', want overal worden de spijzen opvallend gelijk gekookt. Dat de Russische vrouw haar brood iederen dag zelf bakt, geeft het beeld van de bereiding nog verder weer; dat bijvoorbeeld ook de menu's op feestdagen en haar koeken ,,eenvoudig gekend'' zijn wijl zij zoo traditioneel ingeworteld zijn, laat je steeds toe te weten wat er met Paschen op de Russische tafel staat.

Het karakter van een volk spiegelt zich echter ook af in zijn drinken. Dan is het beeld van den Rus ongelukkig niet altijd een heel tam beeld. Hij drinkt niet als de Europeaan geregeld iederen dag zijn maat. Hij vergenoegt zich dikwijls weken lang met thee als drank, maar wanneer hij drinkt dan lescht hij meestal niet alleen zijn dorst. Hij drinkt niet gaarne

alleen. In gezelschap echter laat hij zich ver gaan, omdat de zin van het drinken voor hem ten slotte de roes is.

De sterke korenbrandewijn, Wodka genoemd, heet niet voor niets in de letterlijke vertaling ,,het watertje". Je moet hebben gezien hoe gemakkelijk hij binnengegoten wordt, om te weten wat drinken is. Niet tevergeefs is het brandewijnmonopolium, ook heden ten dage nog, de grootste bron van belastingen van het Russische Rijk. Toen de commissaris voor de voedingsnijverheid fier verkondigde, dat het Wodkaverbruik gedurende het vijfjarenplan meer dan verdubbeld was, trad de censuur zeer vlug tegen de publiceering van die ,,verheugende" prestatie van de geplande economie op, zij kon echter het feit zelf niet verhinderen, dat een mooi deel van het Russische volksinkomen in Wodka omgezet wordt.

De gewone wijn, die in Rusland in wonderbaarlijke kwaliteiten te krijgen is, is den Rus meestal te slap, wanneer hij geen aristokraat is; wanneer hij nog iets van den wijnstok drinkt, dan moet het al Xeres, Porto of Malaga zijn, die hij ongeveer als ,,voordrank" tot het drinken geniet. Enkel een zeer taai mensch doorstaat een Russisch drinkgelag en de normale Europeaan zal goed doen niet iederen keer te drinken wanneer zijn Russische buur het doet.

Wanneer je je een gedachte wilt vormen wat een robustheid er in den Russischen mensch steekt, moge je eens het volgend sterk verspreid en dikwijls aangewend volksrecept tegen alle ziekten beproeven: ,,Voel je je ziek, neem een halven liter Wodka. Heb je hem gedronken, ga naar het Russisch dampbad (dat tusschen haakjes gezegd door de Finnen overgenomen werd), zweet wat je maar zweeten kunt. Ga naar huis, drink nog eens een halven liter Wodka, ga slapen en als je ontwaakt, ben je óf gezond óf dood. Probatum est."

Bij zijn arbeid is de Russische mensch zeer gemakkelijk te begeesteren, vlug is hij in vuur en vlam, al het nieuwe trekt hem aan, maar gaarne laat hij de zaak ook weer vallen en hij werkt zooals hij drinkt. Eenigen tijd doet hij niets, maar wanneer hij dan arbeidt, is het een élan en een nadrukkelijkheid die je angstig maken. In het algemeen is de handigheid van den Rus groot, maar dikwijls ontbreekt het hem aan de noodige discipline voor een in de puntjes verzorgd werk. Juist omdat de Russische boer zonder meer zijn wagenwiel met de bijl alleen kan maken, is de Russische arbeider al te zeer en te gaarne geneigd zich met een zoo iets als met de bijl gedane arbeid tevreden te stellen; de laatste finesses vervelen hem vlug en lijken hem dikwijls overbodig.

Het is duidelijk, dat je voor fijne werken uit een volk van honderd tachtig millioen menschen voldoende lui kunt vinden, maar het is toch geen toeval, dat deze meestal uit heel bepaalde streken en soms ook uit niet-Russische volksstammen komen. Bijvoorbeeld is de streek van Wjätka gekend als een bron van zeer goede fijnwerkers, wat hieruit voortspruit, dat er aldaar reeds sedert lang een zeer preciese huisarbeid wordt gedreven, waarbij verbluffend mooi bewerkte cigarettendoozen uit berkenhout ontstaan, waarvan het deksel zoo nauwkeurig past dat zij zonder slot absoluut zeker sluiten. Dat is ook de streek waar dat prachtige kinderspeelgoed vervaardigd wordt, dat door zijn nauwkeurigheid, mede door zijn phantazie en kleurenweelde, overal waar men het kent, vreugde doet ontstaan.

Wanneer je den Russischen mensch ook maar eenigermate uitschilderen wilde, moest je meer dan één boek over hem schrijven. Hier kon het er enkel om gaan, in een grof gehouden schets, zijn omtrek aan te duiden.

ANDERE VOLKEN IN RUSLAND

Voor den ethnograaf geeft Rusland rijkelijk arbeid. Hij vindt er de wilde, onbeschaafde inboorlingen, die nog heel weinig nagevorscht zijn, en daarnaast ook stammen van een zeer hooge cultuur. Het is niet mogelijk, ook maar even, al die volken te karakteriseeren. Het zij hier enkel gezegd, dat er naast de herder- en jagervolken, die nog als nomaden rondtrekken, gezeten cultuurvolken in Rusland wonen. Zoo zijn de Tartaren en de meeste Baschkieren zeer goede kooplieden en landbouwers, die een hoogen levensstandaard bezitten. De Letten in Rusland vormen zeer welvarende nederzettingen en vormen een opmerkelijk deel van de beambten in het nieuwe Rusland; in de Geheime Politie zijn zij wel de meest gevreesde medewerkers. De Jakoten bevinden zich in een overgangsstadium om zich ten volle te vestigen; zij drijven, naast jacht en vischvangst reeds een aanzienlijke veeteelt en velen ontvangen in de goudwasscherijen aan de Lena een goed loon. Het vlijtige en zeer handige Surjanenvolk bewoont het Noorden van het Europeesch gedeelte van Rusland, waar het aan veeteelt, wat akkerbouw en woudkultuur doet. De Turkmenen zijn gezeten katoenplanters; ook hun vruchtenkweek brengt een mooie winst op en speelt in den uitvoer een rol.

Al de stammen in Rusland genieten van een taalkundige autonomie en zijn ook grondwettelijk autonoom, voor zoover dat niet door de later te bespreken partijdictatuur bedrieglijk is. Wanneer men onder de regeering van den Tsaar door school en kerk bepaalde pogingen aanwendde om te russificeeren, schijnt deze geen sterke uitwerking gekend te hebben, want alle volken van de nationale minderheden, op de Polen na, leeren gaarne Russisch en bezoeken liever de Russische dan hun eigen scholen. Zij allen kennen de waarde van een taal die degelijkheid bezit en doen bijvoorbeeld niet altijd met den noodigen ijver aan een eigen spraakgebruik.

Ik herinner mij dikwijls het feit, hoe al onze Tartaren aan de hoogeschool ongaarne de hun speciaal aangeboden moedertaallessen volgden. ,,Wat baat hebben wij bij onze taal, je kunt er de wetenschappelijke vraagstukken in 't geheel niet in uitdrukken", meenden zij dikwijls. ,,Daarenboven hebben wij toch geen eigen wetenschapsmenschen, met wie wij kunnen verkeeren en als wij op de hoogte willen blijven, moeten wij ons toch van de Russische literatuur en van de Russische scholen bedienen. Wij leeren liever nog Engelsch naast het Russisch; dan hebben wij iets dat ons werkelijk dient." Je kon hun alle argumenten aanbrengen, te overtuigen waren zij niet. ,,Wij worden onmiddellijk chauvinisten", verklaarden zij ons, ,,wanneer men ons wilde dwingen Russisch te leeren en verbieden zou Tartaarsch te spreken en te schrijven." Toen werd het mij klaar, dat een volk zijn taal, zeden en gewoonten licht verliest, wanneer men er geen strijd tegen voert. Ligt ook niet daar in het heele vraagstuk

aan zijn verstand te brengen, dat ik in dien kouden winternacht gaarne van den Amerikaan, die blijkbaar hetzelfde dacht en volgens dezelfde methodes handelde als de Russische Tartaren?

Niets zou aanlokkelijker zijn dan met den lezer een reis te doen naar de verschillendste volkenstammen van de Sovjetunie, maar wij moeten ons nu bij het wezenlijke beperken. In andere hoofdstukken wordt ons de gelegenheid aangeboden nog een en ander te onderstrepen.

HET RUSSISCH KLIMAAT

Heete zomer, bijna geen lente en herfst en koude winter, zijn de meest in het oog springende kenteekens van het Russische klimaat. Afgezien van het Zuiden, is het klimaat van Rusland een door den band gematigd kontinentaal klimaat. De hooge dagtemperaturen dalen 's nachts dikwijls tegen het vriespunt ; al naar gelang den wind is het warmer of koeler. Tot aan de Zwarte Zee kent Rusland strenge winters, omdat het Russische vlakke land onbeschermd is tegen den kouden noordenwind. Het Zuiden kent niet veel sneeuw, wat bij bijtende koude en snijdende winden veel onaangenamer is dan wanneer er overvloedig sneeuw ligt; dat is het geval in Midden-Rusland tot in het hooge Noorden toe. Het Zuiden is 's zomers arm aan regen en de groote droogten zijn een geesel voor mensch en dier. Het Midden en het Noorden kennen veel regen en boven de groote wouden en moerassen hangen dikwijls grijze nevels.

De overgang van den winter naar den zomer is zeer kort. Omdat de waterloopen hard toegevroren zijn en de sneeuw langt blijft liggen, is het winter tot tegen Mei. Wanneer echter de stroomen en rivieren zich in een grandiosen strijd bevrijden, groeit en bloeit alles zoo vlug, dat je nauwelijks kunt opmerken hoe de zomer gekomen is. De lente is dan bijna overal zonder weg en steg. Heele dorpen zijn van hun buren afgesneden en de ,,rassputitsja'', lijk men dit zonder wezen-zijn in het Russisch noemt, legt het verkeer lam.

Voor den buitenlander is het Russisch klimaat, wellicht op Turkestan en de streek om de Kaspische Zee na, dragelijk. Je moet je maar van het vooroordeel bevrijden om te gelooven, dat je koude alleen met kleederen kunt bestrijden. Bij een goeden, vetrijken kost heb je veel minder warme kleederen noodig dan bij een vetarme. Gevaarlijk is in den winter bij zeer lage temperaturen, die ik tot -60 graden beleefd heb, het ademen door den mond. Langzaam loopen, door den neus ademen; dat zijn gewichtige maatregelen door buitenlanders te treffen. Gedurende den laatsten wereldoorlog betaalden veel, al te veel krijgsgevangenen hun ,,door den mond ademen'' met hun leven, want geen enkele long houdt het op den duur zonder zware schade uit bij temperatuurverschillen van -50 tot +37 graden.

In de groote moerasgebieden is het minder het klimaat dan de anopheles, die den bewoner bestookt. Die hoogst onaangename steekmug draagt de vreeselijke malaria over, welke in Rusland door de ongemeene vluchtelingstochten als een burgeroorlog verbreid werd.

DE RUSSISCHE DIERENWERELD

De dierrijkdom van het land werd reeds vroeger aangehaald. Omdat de mensch aan de onberoerde natuur in Rusland nog ruimte genoeg kan laten, vinden de dieren nog voldoende levensruimte. De geweldige Ussuritijger, de groote bruine beer, de veelvraat, de panter, verscheidene vossen, marters, sabeldieren, lynxen en hoe ze ook mogen heeten, sluipen in de wouden en steppen rond. De wolf is bijna overal een nationale landplaag en zijn vraatzucht ontroofd den landbouw heele veestapels, waarvan de waarde ieder jaar op ongeveer vijf millioen robel wordt geschat. Noch door den kogel, noch door vergift, kan hij verdelgd worden; op den duur wijkt hij even doch alleen voor de nederzetting, die hem bij een bepaalde dichtheid niets meer belooft.

Het ree, het hert, verscheidene antilopen, de eland, het rendier, de steenbok, het wilde bergschaap, soms ook de wilde ezel (tegen Mongolië), de poolhaas en de gewone Kuwaert met het everzwijn vertegenwoordigen de meer vreedzame planteneters van de Russische wouden.

In het Altaïgebergte wordt het Maraalhert voor zijn horens gekweekt, want een poeder uit zijn gewei wordt in de Chineesche volksgeneeskunde zeer gegeerd. De steenbok is op de vrije wildbaan van het hoogland nog aan te treffen en is een gegeerd en veel gejaagd wild.

Vooral echter is de vogelwereld van Rusland zeer rijk. In de steppe wordt jacht gemaakt op de groote trapgans; patrijzen, kwakkels, boschhoenen, berkhoenen, eenden en zwanen treft men overal in groote scharen in de Unie aan. Al de bekende zangvogels, zelfs de nachtegaal, hoor en zie je bijna overal in het heele rijk. Op de Siberische markten zie je dikwijls reusachtige hoopen bevroren ganzen, eenden en andere vogels te koop aangeboden. Dikwijls zag ik alleen in Tomsk verscheidene spoorwagens vol smakelijke patrijzen op hun weg naar Engeland, dat voor die lekkere hapjes Rusland's grootste afnemer is.

Slangen, groote en kleine hagedissen vind je vooral in Turkestan, waar men ze, terwille van de mode, in groote menigte vernietigt.

Een minder aangenaam hoofdstuk van het Russische leven vormen de verschillende bijtende en stekende insecten. De tarantulaspin, de schorpioen zijn zeer gevreesd, net als eenige giftige spinnen; veel indrukwekkender werken op den buitenlander de steekmuggen (moskito's), de wandluizen en luizen naast de akelige zwarte of bruine kever. De catastrofale epidemieën van de vlektyphus zijn te wijten aan de overal te vinden kleederluis, en aan de vlooien der ratten en de marmotten van het Altaïgebergte de nooit heelemaal tegen te houden pestepidemieën. Het water is overal door de typhus- en dysenteriekiemen vergiftigd, zoodat het in Rusland als regel moet gelden alleen gekookt water te drinken en fruit met voorzichtigheid te eten.

DE HUISDIEREN

Het voornaamste huisdier van het Russische leven is het zachtaardige, inlandsche Russische boerenpaard, dat naast de fiere Arabische en Orloff-dravers als een dwerg schijnt, maar die twee echter door zijn soberheid en uithoudingsvermogen hemelsbreed overtreft. De voornaamste vertegenwoordigers van het Russische paard zijn het Kalmukken-, het Kirgiezen-, Burjaten- en Narympaard. Die vind je in al de gewone paarden kleuren, maar ook als het voor den buitenlander zeer opvallend ,,vlekpaard'' in wit en voskleur of wit en zwart, lijk je ze ongeveer in de Europeesche cirkusgroepen aantreft.

Geen lied kan den lof van het Russische paard hoog genoeg bezingen. Wat zou de boer zijn, ja zelfs de stedeling, zonder dat trouwe, bescheiden en onvermoeibare dier? In een flinke vaart brengt het de landsproducten op de stadsmarkt en neemt de waren van den boer, naar huis. Geen weer is hem te slecht, geen weg te moeilijk, geen koude te groot, of het doet zijn dienst zeker en tot het er bij valt. De Russische boer houdt van zijn dier. Hij is de ideale voerman. Geen zweep ment het diertje zoo goed als hij het met aanwakkerende woorden doet. Eén enkele man rijdt moederziel alleen vijftig, honderd en meer kilometers van zijn dorp naar de stad met drie, vier, maar ook menigmaal met tien, twaalf paarden, waarvan ieder een wagen of een slede trekt. Het voorste ment hij, de andere zijn met een koord aan het voorafrijdende voertuig vastgebonden. Draaft het eerste paard, dan gaan al de andere in draf over; gaat het op stap, dan passen zich de andere zonder meer aan. Nevens de karavaan draven lustig de veulens, die hun moeders niet alleen zouden achterlaten.

Het is een heele belevenis den koetsier gade te slaan. Onophoudend onderhoudt hij zich met zijn paarden. Hij spreekt met hen als met een goed vriend. Het diertje spits zijn ooren als luisterde het naar de woorden van zijn meester, en die neemt het blijkbaar als vanzelfsprekend op, dat zijn trouwe kameraad hem heelemaal begrijpt.

Groote verdulders zijn die behendige schepsels: 's zomers plagen hen de meest verschillende ,,bloedzuigers'', 's winters de onbarmhartige vorst. Onder zijn zwaar juk loopt het zonder zijn meester in den steek te laten. De wagen heeft, net als de slede, geen rem; met zijn krachtige pooten remt het diertje den zwaren last tegen de steilste helling; het beklimt de hellingen zoo ver het mogelijk is in galop, in allen gevalle altijd in één trek, zonder stil te staan, want het kon toch niet uitrusten, maar moest zijn last vasthouden en de rust zou het een groote krachtverspilling geven. Zonder morren brengt het den nacht, aan zijn voertuig gebonden, in open lucht door, hoe het weer ook moge zijn en vreedzaam kauwt het zijn mager hooi, dat hem de boer voorlegt.

De Rus slaat zijn paard maar zelden. Wanneer het van een grooten tocht moe thuiskomt, laat hij het dagen aan één stuk op de weide uitrusten, om het op kracht te laten komen. Het eenige, dat mij zeer barbaarsch voorkwam, was de sterk verbreide gewoonte het paard een dik touw door zijn borstspier te trekken. Daardoor behoudt het zijn leven lang een altijd ietwat bloedende en etterende wonde, die er afstootelijk uitziet, maar naar het oordeel van zijn bezitter een voorbehoedmiddel is tegen de meest ver-

scheidene ziekten. Of er daarachter een werkelijke ervaring steekt, kon ik nooit met zekerheid constateeren; er schijnt echter iets positiefs achter dat gebruik te steken, want ik zelf zag dikwijls, hoe echt zieke paarden door die vreeselijke operatie schijnbaar zoo goed gezond werden, dat zij nadien lange jaren goede diensten konden bewijzen.

De verre afstanden in Rusland maken het paard onontbeerlijk en eerder kan de boer zijn koe dan zijn paard missen. Hij moge nog zoo veel runderen bezitten, altijd zal hij arm zijn wanneer hij geen paard heeft. Derhalve heet in een Rusland een ,,besloschadinnoje chosjaistvo'' (paardenloos gedoe) heel eenvoudig de boerderij van de armste soort van den Russischen landbouw en is dikwijls synoniem van ,,bedajäk'' (arme boer zonder bezittingen). Met een wagen- of sledenlast van ongeveer 200 tot 500 kg. legt de boer met zijn paard een dagelijkschen weg af van honderd kilometer. Ook in de stad is heden ten dage het paard onontbeerlijk en de ,,iswoschtschiks'' (koetsiers) hebben meestal ook het gewone boerenpaard, want ook in de stadt geldt het half- en volbloedpaard als een zuiver luxepaard, dat heden uitsluitend de hoogere staatsbeambten rondvoert.

Primitieve en Engelsche paardenwedrennen zijn de groote hartstocht van vele kringen. Gedurende de boterweek ben je in de dorpen niet zeker van je leven, omdat omstreeks dien tijd, welke overeenkomt met onzen vastenavond, jongens en meisjes van het dorp in een halsbrekend tempo door de dorpsstraat galopeeren om te zien wie eigenaar is van het snelste paard. Je vindt genoeg lieden, die zonder meer de beste paarden van de Sovjetunie met naam, afstamming en bijzonderheden opsommen kunnen. Groote weddingschappen worden bij ieder rennen, zij het in het dorp of in de stad, gesloten en menige familievader verwed zijn loon op de renbaan, daar hij liever zijn familie laat verhongeren dan zich zijn hartstocht te ontzeggen. De opgezwiepte menigte op de Russische renbaan is een beeld op zichzelf en een plaats waar er wonderbare studiën over mimiek, beweging en volkskarakter kunnen worden gemaakt. Hoe zeer het communisme het burgerlijke haat, toch nam het de paardenwedrennen over als een volkomen vanzelfsprekend iets en ieder partijfunctionaris, die zich ietwat respecteert, zal niet rusten vooraleer hij van zijn departement een draver te zijner beschikking heeft gekregen en gaarne laat hij zich in de loge op de renbaan door nijdige blikken van den minder gelukkige bewonderen. Ik wou hier echter geen steen naar die menschen gooien, daar het mij even zoo verging en ook ik had er genoegen in, dat ik van jaar tot jaar een edeler paard voorgespannen kreeg, alhoewel ik de rensport nooit aanhing. Op straat erken je minder de sport van de sociale ladder waarop de inzitter van de slede of de droschka staat, aan de kleeding dan aan het paard. Heden ten dage is die hartstocht van den Russischen beambte ietwat meer naar de auto toegekeerd, wat echter veel meer tot een uniformeering van de verschillende rangen heeft bijgedragen. Het paard heeft altijd iets individueels aan zich en de massa heeft een zeer scherp oog voor het paard, zoodat men dikwijls mijn naam niet kende maar mij zeggen kon: ,,Ah, U zijt de man met den orloffhengst ,,Varnak'', die aan zijn linker achter oor een wit haarbosje heeft; het doet mij genoegen met U kennis te maken, want ik heb al lang gedacht wie de kameraad (men zegt in Rusland tegen iedereen kameraadtowarischtsch) toch mocht zijn, die met den ,,varnak'' rijdt.'' In partij- en ambtenarenkringen wordt zeker bij iedere gelegenheid het thema ,,paard''

grondig besproken. Goddank zijn de Russische landwegen nog echt primitief, zoodat je niet moet vreezen, dat het paard in dat land door de auto zal zijn verdrongen.

Een heelen tijd scheen Budjonni in het leger op een verloren post te strijden toen hij, de beste ruiter van het Tsaristisch leger, zich met lijf en ziel voor de cavalerie inzette. Maar hij slaagde er in de Kozakkeneenheden en de cavalerie te behouden en ook het bewijs te leveren, dat zelfs in den modernen machinenoorlog in Rusland's onmetelijke ruimte plaats is voor dat wapen en zoo mede voor het paard. Men mag gerust zeggen, dat de paardenkweek zonder Budjonni in Rusland een zware schade had geleden, want de meeste communisten aanbidden de machine zoo innig, dat zij het paard als een luxe en een bourgeoiskarakter in den hoogsten graad wilden aanzien. Maar reeds heeft de geschiedenis Budjonni gelijk gegeven en er mag in dezen komen wat er wil, het paard zal zich in Rusland nog lang in een groote eer mogen verheugen. En het verdient het ook; de mensch verliest door het machinaal vervoer meer aan belevenissen dan je kunt vermoeden. Een tocht of een rit door de natuur is met het paard, tegenover de auto, een onvergetelijk grootere gebeurtenis. Een winterreis in Siberië met de slede, getrokken door twee of drie paarden, wordt een onvergetelijke natuurbelevenis van den diepsten en meest bijblijvenden aard. Geluidloos glijden door het landschap doet je ziel in een onvermoede ruimte wandelen en de grenzen van je voorstellingen gaan over in het onmetelijke. Is het droom, is het werkelijkheid, die je beleeft? Wie kan het zeggen? Wanneer je den Russischen mensch werkelijk wilt begrijpen, moet je eens dagen lang aan de ruwe werkelijkheid ontrukt zijn geworden lijk je het bent, ingeduffeld in de warme pelsen van de Siberische slede, wanneer je door de lichtjes gesluierde, oneindige stilte van den werkelijken Noordschen Winter eerder zweeft dan glijdt. Die ademteere, zachte melancholie van de Russische ziel harmonieert buitengewoon goed met het omtreklooze, eindelooze winterlandschap. Je moet je maar zulk een tocht in een auto voorstellen om de leegte van den modernen, Westelijken mensch heelemaal te kunnen begrijpen.

Wil je echter het Russische paard op en top beleven en naar waarde leeren schatten, dan moet je je noodlot in een winterstorm voeren, waarin al de menschelijke zinnen en krachten te kort schieten en waarin ons dan het paard met een instinktieve vanzelfsprekendheid van den gewissen dood redt, wanneer wij ons hem volkomen toevertrouwen. Waar de mensch geen weg meer vindt, leidt hij zijn ruiter of de slede heel zeker naar een beschuttend oord of naar een menschelijke woning, indien je hem maar den teugel vrijlaat. Wil je echter je plaats als ,,hooger wezen'' niet opgeven en het paard mennen, dan beteekent zulks niet alleen je eigen maar ook den dood van je paard, want de mensch zal het zonder fout naar de verkeerde plaats leiden, tot beiden onder de vreeselijke woede van de kracht en der elementen bezwijken.

Diepe droefheid treft mij iederen keer wanneer ik er aan denk, dat de Russische verten op zekeren dag, lijk de Amerikaansche, door de auto ,,veroverd'' zullen geweest zijn. Wanneer het zoo ver is, heeft Rusland veel verloren en weinig gewonnen, want een grootere illusie dan de moderne ,,tijdswinst'' heeft nauwelijks ooit den mensch bedrogen en om hem gelachen.

KAMEEL, RENDIER EN HOND

De Westsiberische steppe, Turkestan en het Zuidelijk Wolgagebied gebruiken dikwijls inplaats van het paard de kameel, terwijl het hooge Noorden zonder rendier en hond geen vervoer zou kennen. Nog spookachtiger dan een tocht met slede en paard, is die met het snelle rendier. Het legt zonder moeite reizen van meer dan honderd kilometers af. Reizen met hem en den sleehond heeft in de moderne Amerikaansche literatuur een zulkdanige plaats gevonden, dat men daarover een goed begrip bezit. De onherbergzame, gruwzame Noordelijke vlakte zou zonder die twee dieren ontoegankelijk zijn. Wellicht nieuw voor den lezer is, dat de kameel in Siberië tot ver in het Noorden, tot bij Omsk, aangewend wordt en dat dit bij ons algemeen bekend dier van de heete zone, die ijzige koude van de Kirgiezen steppe met een rustige onverschilligheid op zich neemt, zonder er onder te lijden. Binnen-Mongolië kan zonder dat weergehard en taai dier nauwelijks worden bereisd, niettegenstaande de Amerikanen aldaar met hun expedities met de auto doorgedrongen zijn, de huidige oorlog een eindelooze autostraat naar Binnen-China voor het vervoer van oorlogsmaterieel gemaakt heeft. Ook hier geldt wat van 't paard werd gezegd: gerieflijkheid beteekent niet verrijking van den mensch, maar het tegendeel. Om niet al te ernstig en te sentimenteel te worden zij hier een uitspraak van een Kirgies medegedeeld toen ik hem zei, dat men in Europa een dom mensch een kameel noemt. Droog en ernstig zei hij daarop: „Dat is alleen een beleediging voor den kameel, voor den dommen mensch is dat hoogste lof."

HET RUND

Die gegeerde vleesch- en melkleverancier wordt in Rusland slechts in het Zuiden als trek- en lastdier gebruikt; anders is het in zijn vele variëteiten veeleer om zijn vleesch dan om de melk gekweekt. De Kirgies en de Kalmuk drinken zijn melk in 't geheel niet en zijn vleesch verkoopen zij in de steden. Het Russische steppenvee is vooral naar waarde geschat als bron van grondstoffen voor heel goed leer en darmen voor onze worstenwaren. De Russische koerassen geven niet veel melk, tien liter worden als zeer verheugend aangezien, meestal vergenoegt men zich met zes of dikwijls zelfs al met drie liter. Nabij de steden en op modelboerderijen vind je behalve echte Zwitschersche koeien, Hollandsche en in den laatsten tijd Shorthorns. Melken is vrouwenwerk, en zij keken mij met verbazing aan toen ik dat werk eens deed, omdat er in heel ons huis anders niemand de koe van een buur had kunnen melken. Op de groote boerderijen van de grootgrondbezitters waren vroeger Zwitschersche melkers zeer gegeerd en velen brachten het tot een aanzienlijken rijkdom. In de collectieve farms melken de vrouwen ook nog op heden, er is echter een sterke tendenz naar een onberispelijke melkmachine, want men wil in den landbouw ten slotte ook alles honderd percent mechaniseeren. Eigenaardig voor mij was het feit, dat men dikwijls vee dat lijdend is aan muil- en klauwzeer niet afzondert

en dat die verschrikkelijke kwaal in Rusland weliswaar zeer verspreid is maar minderd verwoest dan bij ons. Dat zal wel hiermee samenhangen, dat van den eenen kant de besmetting van de kudden zeer groot is en een bepaalde verzwakking van den virus het gevolg was en even zoo zeer, dat het Russische rund veel meer en minder edel geteeld wordt. Je betaalt toch voor de hoogere prestatie ook een hoogeren prijs.

HET VARKEN EN HET GEVOGELTE

Die huisdieren worden vrij algemeen gekweekt. Zij zoeken alle hun voeder in den zomer heelemaal zelfstandig. Het gewone Russische varken is veel kleiner dan het onze. Men spant zich in Rusland in om het Engelsche varken te kweeken ; in modelbedrijven zal je het Russische landsvarken heden ten dage nog nauwelijks vinden, wat, indien het te betreuren is, waarschijnlijk alleen terwille van de borstels kon zijn, want onze borstelindustrie betrekt haar varkensborstels hoofdzakelijk uit Rusland, waar het varken nog sterk zijn karakter van wild zwijn heeft behouden.

Kippen, eenden en ganzen worden in grooten getale gekweekt. De Russische kip legt veel minder eieren dan de goede rassen van het Westen en toch waren er in Rusland altijd eieren in overvloed en tegen een schappelijken prijs. Eenden, ganzen en kippen zijn voor den Rus eerder een vleeschleverancier dan dat zij om hun eieren zouden worden gekweekt. De Rus is liefhebber van gevogelte op zijn tafel en hij houdt zoowel van een gevogeltesoep als van gevogeltegebraad. Dat het gevogelte in den Winter bijna overal in de huizen wordt gekweekt (zelfs in de steedsche keukens tref je zeer dikwijls een kippenkooi aan), zij alleen hierom aangehaald omdat er in ons land nog menschen zijn, die zich zullen herinneren, dat vóór nog niet te lang ook in de Zwitschersche boerenkamer de kippen tegen de koude beschutting vonden. Ten minste zoo vertelde mijn grootvader maar al te vaak.

HET SCHAAP

Zonder schapenvleesch ware het menu van de Mohammedanen zeer arm. Bijna geen eetmaal gaat er voorbij zonder „baranina" (schapenvleesch). Ter eere van den gast doodt men nu nog in de steppe een lammetje, om heelemaal aan de spies te braden. Als wolleverancier is het Russische vetstaart- en steppenschaap niet fameus, derhalve poogt men altijd meer de verspreiding van betere wolrassen te verspreiden. Wie kende echter niet de gruwelijke, dierkwellende manier om het astrachan- en breedstaartpelsschaap te telen? Het Karakuschaap in Turkestan en Pamir moet iets ontzettelijks doorstaan om de modegrillen van onze dameswereld te bevredigen. Weten de draagsters van de heerlijke breedstaartpelsen wel, dat de moederschapen op de afschuwelijkste en meest onmenschelijke manier

tot te vroeg afwerpen worden gekweld, opdat de pels van het lam echt zacht zou worden; weten zij hoeveel moederdieren er bij die kwelling doodgaan? Nauwelijks, want anders zouden zij andere pelsen hooger schatten. De Astrachanpels is ietwat grover gekruld, omdat het lam ten minste heelemaal voldragen wordt, de moeder in leven blijven en het jong normaal ter wereld brengen kan. Van het zilvergrijze bergschaap komt de pels, die als Indisch lam naar waarde wordt geschat en bekend is en minder duur. In de Russische uitvoerbalans speelt het schaap niet de laatste rol, en binnen afzienbaren tijd zal waarschijnlijk Rusland op de wereldmarkt ook met eerste-klas-semerinowol opkomen, want aan plaats en voeder voor een edele schapenteelt ontbreekt het nergens in het land. Wanneer men er in slaagt de nomaden er toe te brengen het schaap in den winter niet, zooals tot nogtoe het geval was, eenvoudig in open lucht zonder voeder en aan alle weer bloot te stellen, kan een verbetering van het ras gemakkelijk worden doorgevoerd. Zooals het nu is, kunnen zij alleen dieren verzorgen, die 's zomers en 's winters hun eigen voedsel zelf zoeken, zooals hun paarden runderen en schapen moeten doen en gedaan hebben. Dat zulks voor den herder een geweldige verandering beteekent, is zonder meer klaar en gemakkelijk is de opgave, die de regeering zich heeft gesteld, in geen geval.

Ten slotte wilde ik omwille van de duidelijkheid nog zeggen, dat er in Rusland ook de yak, het muildier, de ezel en de geit als huisdieren worden gekweekt. In het bijzonder de Kaschimirgeit wordt in het Zuid-Oeralgebied gaarne gekweekt, waar men de wereldberoemde, ademdunne Orengurgsche sjaals met buitengewone kunstvaardigheid breit. Opdat de Rus zijn echtheid niet zou betwijfelen, moet zulk een sjaal van ongeveer één meter breedte op anderhalven meter lengte door een vingerring kunnen worden getrokken.

EERSTE KENNISMAKING MET HET LAND

Mijn weg naar Rusland voer mij toendertijd door het oorlogvoerende Duitschland, over Denemarken, Zweden, Finland en Petrograd. Mijn vrouw had mij uit Irkoetsk getelegrafeerd, dat ik in Petrograd in het „Hotel du Nord" (severnaja gostinnitza) moest afstappen. Toen ik 's nachts, omstreeks middernacht, op het Finlandsch station uitstapte, zouden mij die twee Russische woorden een grooten dienst bewijzen, zoo dacht ik. Fier en zelfbewust zei ik tegen mijn taxichauffeur: „Severnaja gostinnitza!" Hij knikt en rijdt weg. Wij zijn er weldra. Als ik in het hotel kom, verneem ik, dat er niet één bed vrij is. „Oorlogstijden", meent de portier verontschuldigend. „Wat wilt U? Ik moet meer menschen afwijzen dan ik opnemen kan." Wat viel hier aan te doen? Verder niets, dan dat ik nu bij mijn chauffeur met open kaarten moet spelen. Dadelijk begrijpt hij, dat hij met een buitenlander te doen heeft die de taal niet kent. Daar hij zelf enkel Russisch kent, helpt mij noch het Fransch noch het Engelsch een stap verder en Duitsch is op straat verboden — dat heb ik al in Finland ondervonden. Met handen en voeten slaag ik er in den taxi-chauffeur

een dak boven mij hoofd zou willen. Hij schijnt te begrijpen en wij rijden verder. ,,Heeremijntijd, wat is Petrograd groot'' denk ik onder het bekijken van den altijd klimmenden prijs op het taxi-uurwerk. Wij rijden en rijden maar rond in den nacht en eindelijk, als de wijzer op 48 Roebel staat, arriveeren wij aan het ,,volgende'' hotel, de ,,balabinskaya gostinnitza'', een hotel dat ook voor Russische begrippen niet meer eerste klasse kan worden genoemd. Wat kan ik doen? Ik ben blij, dat ik een kamer heb, ook indien het met mijn begrippen van zuiverheid niet heelemaal overeenkomt. Ik geef mijn pas af en besluit voorloopig te blijven, want nog eens honderd frank voor een toertje naar het volgend hotel, waarvan ik de kwaliteit ten slotte ook niet ken, kan ik mij niet permitteeren. De nacht wijkt voor den dag, geslapen heb ik wel niet, want aan de vriendelijke luizen moet ik eerst wat wennen, in het begin zijn ze al te opdringerig. Of hun Zwitserbloed bijzonder smaakt? Ik dejeuneer en loop even de stad in. Hoe moet er mijn gezicht uitgezien hebben wanneer ik opmerk, dat de door mijn chauffeur gekozen pleisterplaats geen dertig meters van het ,,Hôtel du Nord'' verwijderd is. Duur genoeg heb ik er voor geboet, dat ik, in plaats van bij mijn vrouw in Zürich grondig Russisch te studeeren, op haar verliefd werd en wandelingen boven de cursussen plaatste. Taalkennis is heel zeker overal maar vooral in Rusland voordeelig, constateer ik een ietsje weemoedig, een ietsje boos en toch weer innerlijk lachend.

Bij het middagmaal constateer ik weer de waarde van het Russisch. Het dîner heeft mij niet gesmaakt, ik wil mijn geluk à la carte wagen. Maar, o wee! De kaart, die men mij geeft, is in het Russisch. Ik poog op goed valle 't uit eten op de kaart aan te wijzen. In het hotel spreekt men natuurlijk enkel Russisch en ik ben de eenige buitenlander, die daar wel ooit zal zijn afgestapt. Met openlijke verwondering onthaalt de kellner schouderophalend mijn bevel. Ik ben in spanning wat er nu komt. De soep is goed. Dat de kellner nu echter nog een soep brengt, verwondert mij zeer, maar hij wijst stom op de plaats van de spijskaart waar voorheen mijn vinger rustte en ik zwijg en eet de tweede ook niet slechte soep. Laten wij den mantel van het medelijden leggen over het tragische feit, dat ik na de soep twee verschillende soorten van fruitcompot krijg, omdat het geluk mij blijkbaar in den steek gelaten heeft bij het doorvorschen van het geheim van wat er op de spijskaart staat. Wanneer de kellner niet zijn lachen moest verbijten, kon ik mij er mede vleien, dat hij mijn eigen menu als buitenlandsch had bewonderd. Ik verhelp mij nu zoo, dat ik, omdat ik het woord thee, ,,tschai'', ook nog weet, ik in een restaurant aan de Nevsky Prospekt ga zitten, thee bestel en wacht tot ik een gast zie, die iets goeds voorgezet krijgt. Mijn buur krijgt een wonderbaarlijke vischcotelette. Ik wenk den kellner en bestel door gebaren dezelfde spijs voor mij. Zij is werkelijk voortreffelijk, ik laat mij den naam van het gerecht op een papiertje schrijven en zie de toekomst gelaten tegemoet, want nu kan ik in verscheidene restaurants, zonder opzien te verwekken mijn honger op ieder oogenblik naar beliefte stillen. Ik verberg den lezer niet dat ik sinds die eerste week in Rusland dien vischschotel niet meer genieten kan, want gedurende acht dagen twee-, driemaal per dag is hij toch niet goed genoeg om er later naar te verlangen.

,,Kraaknet zijn de straten in Petrograd'', constateer ik den eersten morgen nog. Hoe gepolijst ziet het asphalt er uit. Vermetel betreed ik het

trottoir en den eersten stap dien ik zet vlieg ik zoolang ik ben op straat, net een dame voor de voeten, die even zoo elegant over mij heen valt. Ik voel mij niet heelemaal wel bij die zaak; de taal heeft mij grondig verslagen maar een klein voorgevoel heb ik toch, wat het zeer onvriendelijk uitgeroepen ,,swinstwo" (zwijnenboel) voor de dame beteekenen kan. Zoo vlug mogelijk, maar uiterst voorzichtig, verlaat ik het tooneel van het tragi-comisch voorval maar daarvoor weet ik nu zeer goed, wat in October een met doorzichtig glad ijs bedekt trottoir in Petrograd beteekent. Experimenteel leer je toch zeer goed. Wanneer ik daarna zie, dat zelfs de paarden vallen en op den koop toe Petrogradsche paarden, schaam ik mij al minder om mijn ongeluk, want een binnenlandsch paard moest toch de grillen van het vervrozen asphalt beter kennen dan een buitenlander.

Zeldzaam lijkt mij alles nu, wat ik gedurende mijn eerste week in Rusland moest beleven. Later, toen ik goed Russisch kende, vond ik in geheël Rusland geen plaatsje meer zonder er menschen aan te treffen, die een Europeesche taal goed, zelfs zeer goed of ten minste passabel beheerschten. Zoolang ik echter geen Russisch kende, ontmoet ik alleen Russen, die naast hun moedertaal geen andere kennen.

Ik telegrafeer mijn vrouw in Siberië. Zij heeft mij volkomen uit het oog verloren en is blijkbaar zeer blij iets van mij te hooren, want het ,,Hôtel du Nord" heeft op haar navraag geantwoord, dat hun een man met mijn naam onbekend is. Na vele, niet heelemaal onaangename belevenissen, vind ik een ouden vriend uit Zwitserland, den fabrikant Schroeter, die een bekende pianofabriek bezit. Hij helpt mij mijn pas bij de politie terug te krijgen, daar ik door een Franschen medereiziger als ,,verdacht" aangegeven werd. Ik had namelijk in alle openhartigheid verteld, dat ik naar mijn vrouw in Siberië reisde, wat hem weinig geloofbaar leek. Zonder pas keerde men mij op het Zwitsersch Consulaat den rug toe, omdat er toen vele Vorarlbergers, die krijgsgevangen waren, trachtten met een Zwitschersch dialect aldaar documenten voor ,,verloren" passen te bekomen. ,,Brengt U uw pas, dan praten wij met U", heet het. Schroeter is blij nieuws uit het buitenland te ontvangen en weshalve helpt hij mij mijn pas te krijgen. Als vergoeding voor ,,geleden schade", indien men zoo spreken mag, krijg ik van de politie een toegangskaart voor de Duma, waar ik het tooneel van een mij volkomen onbegrijpelijke zitting gemeten krijg.

Door het telegram aan mijn vrouw vindt mij nu ook haar in Petrograd studeerende zuster, die echter geen Duitsch spreekt. Zij zorgt er voor, dat ik in den Siberischen trein geraak en mijn avonturen in de hoofdstad zijn voorbij.

Ongelukkig kan ik niet zeggen, dat mij mijn schoonzuster zonder meer bevalt. Zij is wel lief en vriendelijk, lijkt het mij, maar dat zij mij in den trein een groote waschkorf meegeeft, lijkt mij toch weinig lief. Zulke dingen geef je toch op als reisgoed, denk ik. Ik zeg niets, omdat het toch niets baat, maar ik ben wat ontstemd. Ik ben nog jong en speel niet gaarne den ontstemde voor mij nog weinig bekende menschen, ook wanneer het mijn schoonzuster is. Mijn reisgoed heb ik toch in Zürich tot en naar Siberië opgegeven, om het niet in den trein te moeten hebben.

Het beeld wordt nog onaangenamer wanneer ik den spijswagen zoek. Tot Petrograd was hij er altijd en mijn vrouw had mij verzekerd, dat de Siberische express de beste spijswagens heeft. Nu vind ik hem niet.

Mijn maag knort. Ik poog in een station uit te stappen om in het buffet wat te eten. Maar nauwelijks ben ik uit den wagen, daar stoot mij de kruier onzacht terug en de trein rijdt verder. Wij rijden door eindelooze vlakten, wij steken breede rivieren over, in de verte wenken de gulden koepels van de kerken, kleine en groote nederzettingen zie ik vanuit het venster, maar dat alles verheugt mij niet, want bij een rit van vijf dagen in denzelfden wagen, zonder te eten, ben ik een lijk en dat is nu precies niet mijn ideaal.

Om mij heen eten de reizigers met behagen van hun reisproviand. Wanneer ik op den koop toe blij moet zijn om mijn schoonzuster, is dat toch te veel verlangd van mijn naastenliefde. Mijn vis-à-vis is opmerkzaam geworden. Mijn vastenkuur bevreemdt hem. Ik begrijp niet. Nu probeert hij het met Fransch, dat hij een beetje radbraken kan. Hij is dokter en komt van het front voor een paar dagen met verlof. Zooveel brengen wij is er uit in een half uur. Nu biedt hij mij gastvrijheid aan. Hij heeft bijna geen proviand meer, want hij is dra thuis. Dankend aanvaard ik zijn uitnoodiging om met hem te eten. Hij opent zijn officierskist. ,,Heeregod, neen, ik heb geen honger." In zijn blijkbaar gedragen linnengoed ligt een zwart brood, nevens een mes en een doos. Hij kijkt naar zijn mes. Neen, werkelijk heelemaal zuiver lijkt het hem ook niet, den man die gewoon is aan het front. Doet niets, met eleganten zwaai gaat hij twee- driemaal over zijn hooge laarsschacht die naar juchtleermerg riekt en het zaakje is al in beste orde voor hem. Hij snijdt een geweldig stuk brood af, opent zijn doos en strijkt half-gesmolten, gezouten boter op het zwarte stuk en reikt het mij met een minzaam lachje over.

Beleefdheid verplicht. Met een uiterste wilskracht wring ik het brood heel langzaam naar onder. Opeens wordt mij intuïtief de oorlog en het front veel werkelijker dan door alle dagbladartikelen. Dat is een beschaafd afgestudeerd man, een dokter, en de oorlog heeft zijn hygiënische vooroordeelen zoo sterk veranderd, flitst het door mijn hoofd. Alles is relatief, zelfs de hygiëne. Bacteriologie, reinheid, smaak en aesthetiek vallen onder den invloed van de harde oorlogsrealiteit, als de gekleurde vleugelschubben van een vlinder, van een gecultiveerd mensch, ja van een dokter af. Nu vermoed ik het, later, gedurende den burgeroorlog, binst den hongersnood, beleef ik het wat ,,burgerlijke vooroordeelen" zijn.

Vooraleer mijn gastheer, wien ik zeer dankbaar ben, uitstapt, instructeert hij den kaartjesknipper zeer nauwkeurig over mij en mijn situatie. Bijtijds, wanneer er een groot station met een lang oponthoud komt, maakt een door drinkgeld vriendelijk gemaakte kruier, dat ik nu aan het buffet kan eten. Vóór den derden klokslag, dat voor het vertrek roept, haalt hij mij weer. Ik ben gered, want op de roode tafel van ieder stationsbuffet staan er alle mogelijke spijzen per portie klaar; ik moet er alleen op wijzen wat ik wil en ik moet geen honger meer lijden.

Op het station te Taïga, tachtig kilometer ten Zuiden van Tomsk, haalt mij mijn vrouw af, want zij is voor haar studiën juist in die groote Siberische Universiteitsstad, die mij dan vijftien jaar lang als een tweede vaderland zou worden, spijt ik enkel een verlof van een half jaar als leeraar en van het leger in het vaderland gekregen had.

,,Precies lief is je zuster niet", luchtte ik mijn hart. Stel je voor, zij gaf mij dien ketelachtigen waschkorf mee, om hem blijkbaar naar jou

te brengen." Wij doen hem open. Fijn, zuiver, in fijnste zijdenpapier gepakt, komen gebraden hoentjes, sneeuwwit brood, wonderbaar gebak, kaas, boter, eieren, gebraad, gerookte visch en wat weet ik nog al met mes, vork, bordjes en theegerief te voorschijn. Mijn goede schoonzuster kon geen plaats in den express krijgen, want al de plaatsen waren weken van te voren uitverkocht en zij moest mij met een bedroefd hart in een posttrein onderbrengen, die geen spijswagen heeft; dààrom gaf zij mij het heerlijke proviand mee, dat mij rijkelijk twee weken gevoed had, indien... ja indien ik Russisch had verstaan en een flauw vermoeden had gehad van reizen in Rusland. Goddank ben ik jong en kan ik lachen om mijn domme fierheid, die mij verhinderde den zelfs niet gesloten korf ten minste eens uit nieuwsgierigheid open te doen. Waarschijnlijk had ik dan den dokter nog van harte kunnen verheugen door de dingen, die hij aan het front nooit gekregen heeft. De school van het leven heeft mij in zijn handen en hij is een goed en menigmaal echt humoristisch leermeester. Maar nu is alles goed, ik heb mijn tolk en het raadsel Rusland begint zijn sluier voor mij op te lichten. Ik ben in veilige handen. De lange scheiding van mijn vrouw is voorbij en ik weet, dat mijn kleine, dappere kameraad van nu af aan voor mij den weg zal effenen.

TOMSK

Na drie uren zijn wij in het station Tomsk I. Natuurlijk is het net als Tomsk II, dat meer dan een kilometer van den stadsrand verwijderd ligt. Het is begin November. Verwonderd en aangegrepen bewonder ik den voor mij heelemaal ongewonen, kristallen, fonkelenden, Siberischen wintersterrenhemel. Ik ben als in een roes. Gedwee ga ik nevens mijn vrouw zitten op de smalle slede van den koetsier, die ons naar de stad brengt. In mijn lichten herfstmantel, mijn dunne schoenen, zonder overschoenen, is het weliswaar bij 32 graden onder vriespunt echt koud en Sonja beveelt den koetsier aan zoo vlug te rijden als hij kan, opdat zij mij behouden thuis kan brengen. Zij heeft den pelsen kraag van haar warmen mantel hoogopgeslagen, haar pelsen mof, waarin haar handen steken, houdt zij vóór haar gezicht, want omdat zij Siberiër is, heeft zij het altijd koud.

Wij rijden op een fikschen draf door het sprookjesachtige berkenwoud tusschen stad en station. Het is als in een sprookje. Ik ben een beetje bang, want meneer Schroeter heeft mij verteld, dat er in het woud, waardoor wij moeten rijden, veel wolven huizen. Later verneem ik, dat het niet met de waarheid strookt en dat de „Europeesche Russen" de meest zeldzame voorstellingen hebben van Siberië, lijk zij een Zwitser zouden aanstaan maar niet een Rus. Nieuwsgierig kijk ik om mij heen. Mijn oog heeft zich al aan het mat licht van den nacht gewend.

Een schok. Hoog in een boog vlieg ik buiten en beland wat onvriendelijk in de kristalharde sneeuw, die uit ijskristallen bestaat. Noch mijn vrouw noch de koetsier hebben iets opgemerkt; zij rijden rustig door.

Ik sta op en begin er over te piekeren wat er nu zal gebeuren. Wie zal er eerst iets merken, de wolven of mijn vrouw; ik wou bijna zeggen ,,weduwe'' wanneer de slede in de verte stopt. Zij keert om en haalt mij. Met de ,,weduwe'' was het dus nog niets. Mijn eerste kennismaking met die trouweloosheid, ,,uchaba'' (door het verkeer veroorzaakte eigenaardige, ronde putten dwars over de straten, gedurende den winter, waar de slede iedermaal een sprong maakt, waaraan je vlug went als je het weet) is gemaakt. Mijn vrouw heeft verschrikkelijk medelijden met mij en om de twee minuten zei zij tot wij thuis waren: ,,Houd je in 's hemels naam vast.''

Van Tomsk zelf zie ik eigenlijk niets dan een wonderbaarlijke kerk, waarvan de silhouette tooverachtig tegen het sterrenlicht afsteekt, een reusachtig breede straat, een groot plein en dan zijn wij in mijn nieuwe woning, waarvan de wondervolle warmte mij werkelijk deugd doet. Al de huisbewoners zijn opgebleven. Zij willen den buitenlander zien. Ik wil den tamelijk zwaren korf zelf naar de tweede verdieping dragen want het lijkt mij, dat het tamelijk zwak uitziende dienstmeisje dat niet doen kan. Verschrokken gezichten aan alle kanten. Mijn vrouw weerhoudt mij energiek. Houd je fatsoen! Blameer je niet gedurende de eerste minuut van je komst. Dat doe je niet. Daarvoor hebben wij dienstboden. Niemand onder de aanwezigen zal je begrijpen. Je valt in hun oogen geweldig tegen door je gedrag. Vergeet niet, dat je nu in Rusland bent, in het tsaaristische Rusland, waar je alleen dingen moogt doen die met je stand overeenkomen. Allen zouden denken, dat ik met een lakei getrouwd ben, als je het ding zelf draagt.''

Siberië ligt in Azië. Tomsk in Siberië. In Azië kan je niets ergers overkomen dan ,,je fatsoen te verliezen''. Ik moet leeren voor mijn ,,fatsoen'' zorg te dragen.

Eigenlijk interesseert mij Tomsk niet sterk. Mijn zinnen staan op Irkoetsk, de vaderstad van mijn vrouw en haar ouders. Wij zullen hier niet eens lang blijven, want Sonja wil enkel haar rijksexamen doen om het Russische dokterdiploma te behalen. Dra reizen wij naar Irkoetsk, om van daar naar Zwitserland terug te keeren. Zoo is ons plan.

Ik heb niets anders te doen; daarom loop ik even in de stad rond te kijken. Veel verder dan overeenkomt met haar 120.000 bewoners, strekt zich de stad op twee heuvels uit, gescheiden door de Usjaika (een kleine rivier, bijrivier van de Toms), langsheen de Toms in de richting van het Zuid-Noorden.

In het Westen vloeit de anderhalve kilometer breede bijrivier van de Ob zachtjes onder haar dikke ijslaag; in het Oosten is er een dicht berkenwoud, zoo ver het oog zien kan. In een breeden boog omrijdt het spoor de stad van station Tomsk I naar station Tomsk II. De stad zelf is moeilijk te overzien. Want je ziet meer boomen dan huizen. Die liggen bijna allemaal in groote parken met berken er in. De straten zijn heelemaal op haar Amerikaansch als een schaakbord gerangschikt, voor een deel geplaveid, voor een ander niet eens met kiezel. Bijna al de huizen zijn houten huizen met één of twee verdiepingen. Alleen in het centrum zijn er baksteenen gebouwen voor de administratie en de scholen; bijzonder groot zijn de universiteit en de Keizerlijke Polytechnische Siberische School. Aan beide stadsranden zijn de roode baksteenen kazernen en de gevangenis in

de nabijheid van Tomsk II. Boven al de gebouwen verheffen zich de mooie kathedraal, de 47 andere kerken en twee stoommolens.

Tomsk ligt aan den linker, oostelijken oever van de Toms. Haar rechter, westelijke oever is vlak en loopt verloren in het oerwoud en in het Zuiden in een moerassig voorterrein er van. Over de Usjaika ligt er een houten en steenen brug; de Toms kan je enkel met het veer, lijk ik vroeger beschreven heb, over of in een roeitboot. Iedere lente overstroomt de rivier verre gebieden; haar ijsgang is een grandioos schouwspel, omdat zij van het Zuiden naar het Noorden vloeit en derhalve nog in het Noorden toegevroren is wanneer er reeds van uit het Zuiden geweldige watermassa's komen aangestroomd. In het algemeen stapelt zich het ijs torenhoog. Op Kraken schuift het noordwaarts en wanneer in het Noorden het ijs niet breken kan, ontstaat er een stuwing, die het aan den oever gelegen stadsdeel ernstig bedreigt, ja zelfs kan overstroomen en ieder jaar moet men de bevolking uit dat deel evacueeren, want om de twee jaren neemt zij doodrustig eenige huizen mee, tot zij uit elkaar barsten en als drijfhout naar de Ob toedrijven.

De stad is vooral een typische hoogeschoolstad en het geestelijk centrum van Siberië. De hoogescholen worden reusachtig op langen termijn gebouwd, want door haar noopte de Tsaar Azië geestelijk sterk onder Russischen invloed te krijgen, wat zeker niet slecht berekend was. Naast de studenten en scholieren domineert de koopmansstand, want van uit Tomsk wordt het Noorden langs de Ob met waren voorzien en door Tomsk gaan de uitvoerproducten, vellen, vogels, beren, hout, enz. die niet door de Karische expeditie meegenomen worden.

Als industrie moge worden vernoemd een machinenfabriek bij de technische hoogeschool, eenige leerlooierijen, een lucifers- en een schoenfabriek. De twee stoommolens voorzien verre streken van meel.

Voor gasten is er een groot hotel. Eenige kleinere gasthoven dienen voor de bewoners van de naaste omgeving. Voor de boeren beteekent een stang, met een daaraan vastgemaakten hooibundel, een soort van primitieve karavanserail, waar zij met paard en wagen plaats vinden. Zoo zijn er eenige in de stad.

Voor je genoegen dienen eenige bioscopen en een goed theater, waar er naast opera's de beste dramatische werken uit de Russische en de wereldliteratuur worden opgevoerd. Gedurende den zomer mag Tomsk zich geregeld verheugen in de gastvoorstellingen van troepen uit de schouwburgen van Moskou en Petrograd met uitstekende krachten. In het groote stadspark, nabij de kathedraal, is er een aardig zomertheater, waar bij mooi weer concerten, dansvoorstellingen of variétékunst wordt aangeboden. Een goed conservatorium, geleid door een leerling van Ysaye, doet aan meer dan gewoon muziekleven.

In den plantentuin van de universiteit krijgt de Siberiër een compleet beeld van de binnenlandsche en buitenlandsche, met inbegrip van de tropische plantenwereld.

De tweede grootste bibliotheek van Rusland, een geschenk van graaf Stroganoff, die lang in Parijs gezant van Rusland was, biedt den studeerenden en wetenschapsmenschen door zijn millioen boeken in alle talen van de wereld een rijke vorschings- en studiegelegenheid. Je vindt daar de volledigste verzameling van al de werken uit den tijd van de Fransche Revo-

lutie (door Stroganoff verzameld), zoodat er soms Fransche wetenschapsmenschen naar Tomsk kwamen en komen, om alleen in Tomsk voorhandene unicums in te kijken. De manuscriptenverzameling bergt nog menigen onopgedolven schat.

De klinieken van de universiteit worden voor mannen met wereldfaam in de medische faculteit geleid en bieden alle garantie voor een schitterende medische behandeling. Dokters uit Tomsk worden zeer dikwijls bij de grooten van het land naar Moskou of Petrograd ter consultatie geroepen en zeer veel geleerden van de hoofdsteden leerden hun vak in Tomsk.

Heel groote Aziëvorschers, als Potawin, Saposchkinoff, e.a., zijn hier thuis. De geografisch-ethnografische verzamelingen leggen er een getuigenis af van den vorschersvlijt van de stad. Beeldende kunstenaars vervolledigen het beeld van een werkelijk kunstcentrum. Door voorname bannelingen vonden waardevolle kunstwerken van het binnen- en buitenland hun weg naar het kunstmuseum van de stad. Twee groote vorschingsinstituten danken hun oprichting aan de Sovjetregeering, daar hun kern, in het bizonder van wetenschappelijke arbeiders, reeds vóór de revolutie voorhanden was.

Tomsk is het verblijf van de gouvernementsregeering en de stad herbergde dikwijls heel aanzienlijke staatslieden van het oud regime. In dat opzicht moest Tomsk na de Revolutie ten gunste van Novosibirsk afstand doen, want die voor het verkeer gunstiger dan Tomsk aan de Ob en aan den transsiberischen spoorweg gelegen stad, die door den Tsaar verwaarloosd werd, werd met vasten blik tot opkomende hoofdstad van West-Siberië gepromoveerd en heden ten dage overvleugelt zij al Tomsk in uitgestrektheid. Alleszins heeft Tomsk daardoor niets verloren, want haar schoolwezen kon zich door de regeeringsverplaatsing veel beter ontwikkelen en alle voormalige regeeringsgebouwen werden ter beschikking gesteld van de hoogescholen, wat dit ruimteprobleem geweldig vergemakkelijkt.

Mijn eerste woning ligt op een paar stappen van de kweekschool van het district. Dikwijls ga ik voorbij het mooie gebouw in het park, zonder in het minst te vermoeden, dat ik het, nadat het door de Communisten gesloten was geworden, in het jaar 1922 weer zou openen en tot nieuwen bloei opvoeren.

Dat beeld toone den lezer, dat ik niet op een afgelegen eiland ben beland. Ieder Europeaan was zeer aangenaam verrast, wanneer zijn vooroordeelen over Siberië voor het eerst in Tomsk weggenomen werden.

Met veel vrijen tijd en ontdekkingslust nam ik het stadsbeeld vlug in mij op, altijd echter verlangend naar het volgend station van mijn Russische reis, zijnde Irkoetsk.

IRKOETSK

Eindelijk is de dag aangebroken. Het is December en wij zitten in den sneltrein Tomsk-Irkoetsk, waar wij na precies 48 uren over Krassnojarsk, de geboortestad van mijn vrouw, aankomen. Ik versta al een beetje Russisch. Ik poog mij met de reizigers verstaanbaar te maken. Met Sonja

moet ik voorzichtig zijn, niet veel praten, want Duitsch is verboden en anders verstaan wij elkaar niet. In den trein hangen er geweldige plakkaten, die ons toeroepen: ,,Verboden Duitsch te spreken''. Het is nog altijd oorlog, want het is pas einde 1916. Wat geeft het ons? Wij fluisteren elkaar toe of wisselen een blik, een handdruk, want wij begrijpen elkaar ook zoo. Wanneer er hier en daar een reiziger wantrouwend vraagt: ,,Sprak U daar geen Duitsch?'' antwoorden wij hem gelaten: ,,Neen, Fransch'' of ,,Neen, Engelsch''. Dadelijk is men tevreden, want dat zijn toch de talen van verbondenen en zij kwetsen het hoogoploopend patriotisme of wellicht chauvinisme niet, integendeel.

Hoe dichter wij bij de stad komen, des te meer klopt mijn hart. ,,Zal ik voor mijn nog onbekende schoonouders een goed figuur slaan?'' vraag ik mij altijd weer af. Gaarne wilde ik hun geen ontgoocheling voorbereiden en toch heb ik tot nog toe altijd gevoeld hoe moeilijk het is vóór Russische oogen niet uit conventioneele beleefdheid, waarvan ik zeker ben, maar werkelijk en eerlijk stand te houden. Ik weet, onder meer, dat men mij met open armen zal ontvangen, dat men mij nooit zal toonen wanneer ik zoo niet ben lijk zij voor hun dochter zouden wenschen, maar dat is niet mijn wensch; ik wilde maar, dat zij mij als mensch hoogschatten, die je ten volle kunt vertrouwen.

Een heele cavalcade ontvangt ons op het station. Zelfs de moeder van mijn vrouw heeft het thuis niet uitgehouden en is per slede naar het station gekomen. Haar moederhart wil mij zoo spoedig mogelijk kennen. Wij begroeten elkaar hartelijk en rijden naar huis. Voor den eersten keer in mijn leven word ik aldaar op den drempel met een kus der begroeting door mijn schoonvader ontvangen. Dat is voor mij iets heel nieuws en heel vriendelijks; in mijn vaderland heeft mij nog nooit een man gekust. In Rusland kent men geen anderen groet bij het afscheid of bij de aankomst vóór of na grootere tochten.

Een oud Russisch spreekwoord zegt: ,,Tschto russkomu radostj, to njemzu smjertj''. (Des Russen vreugd is des Duitschers dood. Waarbij alleen aan te merken is, dat ,,njemetz'' eigenlijk ,,de stomme'' en een ietsje vrijer vertaald ,,de vreemde'' beteekent. Later werd dat woord dan ter aanduiding van den Duitscher, wat hiermee samenhangt, dat de Duitschers in Rusland de overwegende meerderheid van de buitenlanders uitmaken. In ieder geval heeft dat spreekwoord geen politieken achtergrond, waartoe heden ten dage wel aanleiding zou kunnen geven). Nu ervaar ik den zin van dat spreekwoord. De huistafel is zoo met eetwaren overdekt, dat zij doorbuigt. Men wil het goede familielid de heele grootte van de vreugde op een echt Russische manier demonstreeren. Ontzetting grijpt mij aan. Wanneer wij allemaal zullen hebben gegeten, wat op tafel staat, zijn wij dood.

Sonja's vader legt mij een stuk vischpastei als voorspijs op mijn bord. Het is een kubus van 15 centimeter zijde. Hij bestaat uit veel lagen bladerdeeg, rijst met gehakte eieren en visch. In de war geraakt kijk ik het ding op mijn bord aan. Neen, ik kan het niet. Mijn vrouw moet den grooten familiekring diets maken, dat ik zooveel niet kan eten. Reeds is het respect voor mij gedaald. ,,Is hij ziek?'' vraagt mijn schoonvader ieder paar oogenblikken. ,,Waarvan leeft hij, van de lucht?'' Ik doe moeite om te eten, zooveel ik kan. Gans, kip, speenvarken, gebraad, soep, groenten en bergen allerlei zoetigheden verdwijnen langzamerhand van de tafel. Deed ik

met alles mee, dan was ik beslist dood. Van de verschillende wijnen en vurige wodka spreek ik liever niet, dat alles hoorde bij het normale programma van mijn verlaat huwelijksfeestmaal. Mijn schoonvader, die den mensch naar zijn eten beoordeelt, is ontgoocheld. Hij had zijn dochter liever een man en niet een zwakkeling of zelfs een patiënt willen gunnen. Dra verneem ik van hem, dat hij, de grootkoopman, alleen menschen in zijn zaak opneemt, die werkelijk kunnen eten. ,,Want als iemand niet of met een vies neusje eet, kun je zeker zijn, dat hij niet kan werken", is één van zijn lievelingsgezegden. ,,Een man moet eten", is zijn diepste overtuiging. Mijn eerste optreden is een fiasco, dat weet ik; wanneer de hoogergenoemde zin van den Rus en den buitenlander klopt, dan zeker op het gebied van het eten en het drinken.

Van nu af aan word ik met een roerende teerheid en een dosis spijt behandeld. ,,Het is maar een buitenlander" poogt men zich te troosten. ,,Buitenlanders trekken een vies neusje", dat is bekend. ,,Sonja doet ons leed aan, haar man is jong maar lang kan hij het zoo niet trekken, hij verhongert als hij zoo blijft eten." Dat zijn de gevoelens en opmerkingen om mij heen.

Men voelt mij op alle wijzen aan den tand. Men koestert den eerlijken wensch om mij te leeren kennen en werkelijk slaag ik er in den eersten indruk, dien ik maakte, een ietsje te verbeteren. ,,Geeft niks, je zult het nog wel leeren" meent mijn schoonvader, mij troostend op mijn schouder kloppend. Mijn vele broers en zusters, vooral zusters van mijn vrouw, passen zich vlugger aan mij aan; met de jongste van de familie word ik vooral goede vrienden. De bekoorlijke knaap is weldra vertrouwelijk en bemoeit zich voor zoo ver het in zijn vermogen ligt, met mijn taalkennis. Hoe hartelijk kan hij lachen, wanneer mijn tong uitglijdt bij een gecompliceerd woord. Hij en zijn oom van denzelfden leeftijd scheppen er genoegen in mijn uitspraak na te bootsen en hun hel, eerlijk lachen kwetst mij niets.

Gasten komen en gaan onophoudelijk, de halve stad wil den ,,buitenlandschen schoonzoon" zien. Goddank begrijp ik niet alles van wat zij over mij praten: de medelijdende blikken, die men op Sonja werpt, volstaan. Vooral de ouden zijn mistrouwend, de jongeren ontdooien vlugger en trachten mij in hun voorrevolutionaire discussies te wikkelen. Een vragen zonder einde over politieke aangelegenheden en de staatkundige ordening van Zwitserland begint. Uit de vragen voel ik het verlangen aan naar iets nieuws onder de jeugd. In Petrograd heeft men mij verzekerd: ,,Nog nooit zat het regime van de Romanoffs zoo vast als nu". Hier in Irkoetsk toont de jeugd weinig geloof aan zulke axioma's. Het hoort bij den goeden toon, dat men in de rijke koopmansfamilie links georiënteerden, oud-verbannenen en partijarbeiders aan tafel heeft. De jongeren gaan fier op hun liberalisme. Onder de veertig jaren waagt niemand meer ten volle het systeem aan te kleven. De discussie gaat niet meer tegen het Tsaarregime. Zoo reactionnair is niemand meer, dat het absolutisme voor hem niet zonder discussie verklaard wordt. De vraag draait alleen om de vraagstukken van den toekomstigen staats- en regeeringsvorm. Fel omstreden zijn de vraagstukken: constitutioneele monarchie, door bitter weinigen vertegenwoordigd, democratische republiek, blijkbaar de meening van de meest intellectueelen, socialisme, het geloof van de jongere generatie, anarchie, het credo van de

ietwat waterige heethoofden en veel vrouwen, dictatuur van het proletariaat, de overtuiging van de minderheid aan vooruitstrevende arbeiders die aan het verminderen is.

Raspoetin's dood werkt als een bom. Een bliksem aan den politieken horizon beteekent de nu reeds gek aandoende ministerwisseling, die men aan den Tsaar toeschrijft. De berichten van het front zijn slecht. De stemming van de soldaten wordt altijd minder vaderlandsch. In jongere officierskringen verdwijnt het geloof aan een eindzege. Het hatelijke woord: ,,Wij zijn door de Tsarina verraden", vindt meer ingang en geloof. De censuur wordt altijd grooter. Illegale literatuur gaat van hand tot hand. De politie is zichtbaar nerveus. ,,Wat gewordt er?" is de vraag die iedereen aangetast heeft.

Materieel zie je uiterlijk nog niet in Siberië, dat het oorlog is. Je kunt alles koopen wat je wilt. Beperkingen op eten bestaan er niet. Honderd eieren kosten altijd nog één Roebel, een pond vleesch 15 Kopeken, een vadem hout drie Roebel. Aan het verdwijnen zijn pas de Duitsche waren, ofschoon je in 1917 nog Duitsche fotoartikels kunt koopen. Het Kohinoorpotlood ontbreekt in geen enkele papeterie, de kooplieden hebben blijkbaar onuitputtelijke voorraden Duitsche invoerartikels. Alleen heel goede kleerstoffen beginnen te ontbreken. Enkele medicamenten worden schaarscher. Dat is alles. Uit Amerika en Japan komt er nieuwe invoer, waartegenover men, omdat men gewoon is aan Duitsche waren, ietwat mistrouwend staat.

Opvallend is het dat vele gezonde jonge mannen niet opgeroepen werden. Het raadsel is opgelost, van zoodra ik weet, hoe gemakkelijk een paar Roebels tot ,,ongeschiktheid" helpen. In den schouwburg, langs de straat overheerschen weliswaar de militairen, maar je hebt eerder den indruk van een vooroorlogsche garnizoenstad dan van een stad, die menschen naar een front moet zenden, waar het om ,,zijn of niet zijn" van een land gaat.

Daar iedere kokin en ieder dienstmeisje haar soldaat heeft, verneem je tamelijk treffende beelden van de stemming van den soldaat uit het volk. Zij is beslist niet goed voor het regime, moet je constateeren, indien je objectief kunt zijn.

Merkwaardig is het absoluut ontbreken van eenigerlei haat tegenover den Duitscher. De Siberiër is zoo ver van het front, dat de oorlog hem koud laat; de vijand is geen werkelijkheid voor hem. ,,Ja, wanneer het tegen de Franschen ging, dat zou vanzelfsprekend zijn, maar de Duitschers, die hebben ons nooit iets misdaan" hoor je altijd weer. De krijgsgevangene, vooral de Oostenrijksche, is een graag geziene gast in het Russisch huis. Men bewondert hem als arbeider, en indien men zich ietwat respecteert, laat men zijn kleeren of zijn schoenen op de kleermakerij of de schoenmakerij van het gevangenenkamp maken. Een drukke handel bloeit van het kamp naar de stad en omgekeerd. Enkele gevangenen zijn werkelijk reeds rijk geworden. Gaarne draagt men een kleedingsstuk, dat uit een Oostenrijkschen officiersmantel gesneden werd en het is voor den krijgsgevangene zeer voordeelig zijn uniform te verkoopen en zich in zijn Russische burgerkleedij te zetten. Daar zijn niet altijd loyale omgang in de stad dan minder opvalt, geeft nog een bijzondere aantrekkelijkheid voor dien maatregel die menige gevangene tot een gemakkelijke vlucht helpt.

Naast de militairen, de krijgsgevangenen, speelt in Irkoetsk de Chinees

een groote rol. Een familie, die zich wat respecteert, heeft een Chineeschen kok of boy. Het linnen wordt door de Chineesche wasscherij hagelblank gewasschen en gestreken, sigaretten laat men thuis door een Chinees maken. De Chineesche goochelaar is onafscheidelijk met het straatbeeld evenals het Chineesche kraam van den marskramer. De Chineesche vrouw met haar voor onze begrippen kreupele voeten in mannenbroek valt niet meer op. Vele Russische vrouwen trouwen met een Chinees, die als echtgenooten wel is waar zeer jaloersch, maar daarentegen zeer trouw en teer moeten zijn. Vooral kun je hen niet genoeg als voorbeeldige vaders prijzen. Veel krijgsgevangenen leven in openlijk concubinaat met Russische vrouwen samen. Een trek van internationalisme ligt den Rus wel in het bloed. In allen gevalle kun je hem niet een Chauvinist heeten en de ,,Bond van de Echt Russen'' strijdt zijn strijd op een duidelijk verloren post. De geslachtelijke moraal is nu al zeer ruim en spot met religie en kerk hoort in vele kringen reeds tot den goeden toon. Het komende werpt al zijn schaduw af.

DE FEBRUARIREVOLUTIE

Wij zijn weer in Tomsk. Mijn vrouw moet haar examen voorbereiden. Ik verdrijf mijn tijd door het lezen van de boeken, die ik rijkelijk in de bibliotheek vind. Ik studeer daarenboven ijverig Russissch door Russische kinderboeken en de krant te bestudeeren. Een knaap geef ik Duitsche les om van hem Russisch te kunnen leeren en met een professor in de chirurgie praat ik om de week een avond Engelsch, waarbij hij mij veel goede wenken voor het Russisch meedeelt; vooral mijn uitspraak maakt zijn zorgen gaande en hij verbetert haar onvermoeibaar. Altijd onderhouden wij ons om te eindigen met een uur in het Russisch. Ons middagmaal nemen wij in een studentenpension, waar ik opmerkzaam de verhitte discussies volg.

De spanning wordt met den dag grooter. Einde Februari treft ons als een bom in de diepste stilte het bericht van de afdanking van den Tsaar. De vreugde golft hoog op. De druk van het regime moet zeer groot geweest zijn, dat de gezichten van een volk zoo opgeklaard werden.

Met één slag toont mij zich het gelaat van het land met een verschrikkelijk tragische duidelijkheid. Een armzalig groepje trouwe beambten samen met den Bond der echt-Russen is alles, dat het regime op zijn actief kan boeken. De intellectueelen en de arbeiders zijn tegen de regeering en de groote massa van het volk, in het bijzonder de boeren, zijn volslagen onverschillig voor alles wat staat heet. Zelfs de kerk is in haar meerderheid niet overtuigd monarchistisch gezind. Je zult vragen: ,,En het officierencorps?'' De beroepsofficier interesseert zich weinig voor actieve politiek; hij is trouw wien hij trouw gezworen heeft; de oorlogsofficieren echter houden aan de kringen waaruit zij stammen.

Vermolmd en lui is het heele systeem, het moet onder den last van den oorlog en diens gevolgen in elkaar storten. Vertrouwen in het apparaat is weinig voorhanden, omdat het innerlijke zelf door intrigues en kliekjes zeer

verscheurd is en naar buiten door een sterk verspreid drinkgeldwezen en protectionisme gediscrediteerd is.

De revolutie zou veel vroeger losgebroken zijn, indien er tegenover de regeering een vast aaneengesloten oppositie had gestaan en deze niet door de geheime politie van agenten-provocateurs innerlijk fel gevaar had geloopen. De oppositie was in haar schoot buitengewoon oneenig en verdeeld. Dikwijls had men den indruk, dat de afzonderlijke partijen meer tegen elkander streden dan tegen de hun hatelijke regeering. Daarenboven had er eigenlijk geen enkele partij een werkelijk klaar principenprogramma. Afgezien van de communistische partij, waarvan later sprake, stelt de programmaliteratuur uit dien tijd een echt vagen, onklaren aanblik voor. De leiders der partijen blonken uit of door een schitterende welsprekendheid of zooals bijvoorbeeld Miljukoff door een buitengewone geleerdheid. Allen echter leden aan de ziekte, die men gemeenlijk door intellectualisme kan bestempelen, waardoor zij genoegzaam gekarakteriseerd is. Dat zij geen aanklacht maar een eenvoudige constateering van het feit. Een aanklacht zou hierom alleen onrechtvaardig zijn omdat Rusland weinig gelegenheid gaf voor een reëele feitenpolitiek. Al de partijen waren echter ook langzaam maar zeker op den bodem van een opportuniteitspolitiek gezonken, die haar in plaats van tot een consequente, principieele houding, tot compromissen leidde, welke haar meer schade berokkende dan zij konden inzien.

Doch terug de werkelijkheid. Vooreerst heerschen ijdele vreugde en een feeststemming in het land. Verwonderd en verheugd ziet men alleen de ineenstorting van het regime; wat er komen zal, bekommert het volk hartsgrondig weinig. Wanneer je weet, hoe de Rus zich aan zijn eigen en aan vreemde woorden kan bedwelmen, kan je je licht voorstellen, dat altijd weer het spreken hoofddeel werd en men alleen nog sprak om te spreken, terwijl een paar echt goede en zeer welmeenende mannen poogden te regeeren.

Er bestaat meer dan genoeg literatuur over de eerste revolutie in Rusland en over den Kerenskytijd, dat het hier niet noodig is algemeen gekende dingen te herhalen. Je kunt de mannen, die aan het roer kwamen, beoordeelen zooals je wilt, iets zal men hun toch moeten toegeven: dat zij in het meest ongunstige oogenblik van de Russische geschiedenis aan het roer kwamen. Door de censuur is het land absoluut niet ingelicht over den werkelijken toestand; in het binnenland is de openbare meening hoofdzakelijk door geruchten gevormd. Van buiten uit stormt een zeer ernstig op te nemen vijand tegen het binnenland aan. Hier zijn mannen noodig van een bovenmenschelijk formaat om het juiste te doen.

De Kerenskyregeering (van de korte tusschenregeering tusschen Tsaar en Kerensky is het hier niet noodig te spreken, zij kon niet meer zijn dan een overgangs- en gelegenheidsoplossing) staat voor leege kassen en moet oorlogvoeren en het volk van Europeesch Rusland beter met levensmiddelen voorzien. Een niet te overziene menigte problemen wacht haar. Eerst en vooral geld. Met enthousiasme onderschrijft het kapitaalskrachtige deel van de bevolking het „sajem svoboda" (de vrijheidsleening). De regeering is echter niet in staat het hoofd te bieden aan de krachten, die naar inflatie leiden. Vrijheid heet ongelukkig voor velen, al te velen, bandelooze verrijking, uitbuiting van de conjunctuur en brutaal egoïsme. De prijzen stijgen, de loonen volgen niet, de stemming kan door de mooiste

redevoeringen, door de wonderbaarlijkste verwisselingen niet volgehouden worden. Het volk is er niet aan gewend geworden staatkundig te denken; de vrijheid van de pers werkt sleepend omdat zij vooral het verlangen en haar negatieve critiek en stumperachtige voorstellen van allerlei utopieën eischt. De volksbijeenkomsten ontaarden dikwijls tot woeste spreek- en schimpgorgieën. Onverantwoordelijke elementen beloven het volk dingen waaraan zij zelf niet gelooven. De vijand echter rukt vooruit. Het land is in doodsgevaar. Kerensky doet vertwijfeld beroep op den verdedigingswil van het volk, terwijl heele legereenheden zichzelf demobiliseeren op grond van hun democratische vrijheidsrechten. Wel is waar melden zich enthousiaste vrijwilligers aan; de meest tragische er van zijn wel de veel uitgelachen doodsbataljons van de Russische vrouwenorganisaties, die wel is waar veel enthousiasme en overgave toonen, maar waarachter niet de minste militaire kennis staat. De verwarring wordt ontzettend, de toestand in het binnenland altijd maar verwarder. Muiterij van legereenheden stellen zich tegen de regeering. In plaats van daden ziet men intriges en hatelijke beschuldigingen. Het volk verlangt vrede en een vaste regeering.

Buitengewoon slim erkent Lenin, die inmiddels uit Zwitserland teruggekomen is, met zijn partijgenooten groote mogelijkheden. Zijn propaganda is in tegenstelling met al de andere partijen zeer reëel, eenvoudig en principieel. In een paar zinnen weet hij het volk duidelijk te maken, waarop het eigenlijk aankomt. Zijn principieel programma is zoo eenvoudig, dat het door iedereen kan begrepen worden. De hoofdpunten van zijn altijd eender blijvende slogans luiden:

1. Vrede zonder belastingen en annexaties.
2. Nationalisatie van den grond en de productiemiddelen.
3. Afschaffing van het privé-eigendom.
4. Arbeiders- en boerenraden regeeren het land.
5. Dictatuur van het proletariaat.
6. Den boeren het land. Den arbeiders de fabrieken. Het volk de banken.
7. Proletariërs van alle landen vereenigt u.
8. Strijd tot het uiterste tegen de vijanden van het proletariaat, d.i. de bourgeoisie en de kerk.
9. Demobilisatie van het leger.
10. Strijd tegen de gouden epauletten (de officieren).
11. Alles aan allen.
12. Scholing van het volk, strijd tegen het analphabetendom. (Iedere kokin moet kunnen regeeren! Lenin.)
13. Gelijke en hooge loonen voor al de arbeiders.
14. Bevrijding der vrouw van kerk, kind en keuken.
15. Gelijkheid van al de arbeiders.

Eerst lacht men. Dan scheldt men. Dan vervolgt men de Communisten. Lenin moet zich verbergen. Het heele land geraakt in spanning. De eischen prenten zich in het volksbewustzijn in. Wel is waar komen de verkiezingen in de constitueerende vergaderingen nog tot stand maar reeds zetelt in Petrograd, dat dra Leningrad zal worden, de eigenlijke meester van het land, de raad der boeren- en arbeidersafgevaardigden. Velen zijn tegenstanders van het Communisme, maar geen enkele organisatie kan iets reëels daartegenover plaasten. Tegen October voelt men, dat het Kerensky-regime zijn spoedig einde te gemoet gaat.

Merkwaarig hoe je als buitenstaander in zulke tijden de dingen klaarder kunt zien dan de Rus zelf. Ik raad mijn schoonouders aan het land te verlaten om het onafwendbare uit den weg te gaan. Men volgt mijn raad niet. Een professor zegt tegen mij: ,,Ziet U, meneer Jucker, de Rus en zijn volk zijn veel te gezond dan dat zij zich ooit door het Communisme zouden laten aangrijpen. U als buitenlander begrijpt de Russische volksziel niet. Nooit zal in Rusland het Communisme aan de macht komen. Nooit!" Wanneer hij in mijn oog toch een sterken twijfel opmerkt, zegt hij: ,,Moest het Communisme tegen iedere verwachting in toch aan het bewind komen, dan zou zijn heerschappij heel zeker niet langer dan veertien dagen duren." Ik huiver. Vijftien jaren lang zal ik dien ,,profeet" om de twee maanden vragen: ,,Meneer de professor, hoe lang duurt eigenlijk in Rusland veertien dagen?" Hij weet het ook niet. Sedertdien ben ik voorzichtig, wanneer men mij van de ,,volksziel" spreekt.

AAN HET BAIKALMEER

Den zomer brengen wij door in Gorjätsjinsk aan het Baïkalmeer. Vischen, wandelen, fotografeeren vormen naast eindelooze politieke discussies den inhoud van mijn bestaan. Van een terugkeer naar Zwitserland kan er geen sprake meer zijn. De trein heeft geen plaats voor burgers. Je moet blij zijn wanneer je kunt bestaan. Ik geniet van het meer en het oerwoud met volledige overgave. Ten slotte gaat mij de zaak weinig aan. Blijven zal ik toch niet in Rusland. De verbindingen met mijn vaderland zijn wel is waar volkomen afgesneden. In stille minuten drukt het mij zwaar op het hart, wanneer ik aan de mijnen, aan mijn vaderland denk. Hoe kan het ginder zijn? Mijn liefde voor Zwitserland verwoord ik in een mij gevraagde propagandabrochuur over de Sociaal-revolutionnaire Partij. Ik moet het Russische volk een beeld geven van onze wetgeving en het staatkundig apparaat. In duizenden exemplaren wordt het schriftje verspreid. Het heeft echter tot niets gebaat. Wellicht dacht de lezer onder de bestudeering van mijn arbeid: ,,Sprookjes schrijven kan de man. Iets dergelijks bestaat er op de heele wereld niet". In een land, waar de politieke democratie een woord is, kun je van je lezer niet verwachten, dat hij een staat als Zwitserland kan begrijpen. Ik ben echter zoo naïef, dat ik er eerlijk van overtuigd was het Russische volk een dienst bewezen te hebben. Het is goed, dat ik zoo lang in het land moet blijven tot ik mijn lichtzinnigheid inzie.

Om mij heen is er een enthousiaste jeugd. De jonge Rus is een openbaring voor mij. Zijn drang naar kennis schijnt onuitputtelijk te zijn. Ik begin allengs beter te spreken en de gesprekken doen mij genoegen.

Spijt het water van het meer nooit warmer wordt dan 8 graad Celsius, zwem ik zeer graag op mijn eentje in het heerlijke water. Ik kan de belevenis van zulk een bad bij storm, wanneer mij de bruisende branding altijd weer op de zandduinen werpt, niet onder woorden vatten. De strijd met het oergeweld van dit water lokt mij tot meer gewaagde pogingen. Ik beleef de verlokking van het gevaar in een tot nogtoe onvermoeden vorm. Niet voor niets begint er een wonderbaarlijk Russisch lied

met de woorden: ,,Heerlijke zee, heilige Baïkal..." Niet voor niets doopten het de Boerjaten: Dalai Nor (heilig meer). Zoolang ik in Rusland leefde, heb ik alleen dien zomer frisch, ongekookt water kunnen drinken; het is het water van het Baïkalmeer, dat blijkbaar volkomen kiemvrij is.

Voor het eerst ontmoet ik een Siberischen inboorling, een Boerjaat. Zijn wondermooi paard trekt mij aan en wanneer ik naar den prijs vraag, eischt de man een jongere zuster van mijn vrouw. Hij is heelemaal overtuigd, dat mij zijn paard zoo goed bevalt, dat ik hem gaarne daarvoor mijn schoonzuster verkoop. Meermalen komt hij om den handel, die hij heel ernstig opneemt, voort te zetten en zijn ontgoocheling is groot wanneer ik hem het zeventienjarig meisje niet afsta. Zeker is hij er van overtuigd, dat hij met een geweldigen domkop te doen heeft, want hij heeft zelfs zijn aanbod zoo ver verhoogd, dat hij mij op den koop toe nog een paard en een mooi aantal schapen aanbiedt. ,,Je hebt toch nog menige schoonzuster", meent hij wanneer hij mij er van wil overtuigen, dat hij het goed met mij meent. Dat je het meisje om haar meening zou moeten of kunnen vragen, valt hem niet eens te binnen, want zoo iets doet een echte Boerjaat niet. Hij verkoopt zijn dochter en zijn zuster wanneer en hoe hij wil zonder naar haar meening te vragen. Een licht vermoeden van ,,Europa-Azië" komt van dag tot dag in mij op.

De dagen worden ruwer, het meer raast dikwijls, onze Dartscha (zomerwoning) wordt onbewoonbaar en wij trekken weer naar Irkoetsk. Daar wij aldaar eigenlijk niets meer te doen hebben, rijden wij nog eens naar Tomsk terug, waar wij onder echte moeilijkheden geraken. Daarbij helpt mij vooral mijn fototoestel de stemming onder de vele soldaten te verbeteren. Van niets houdt de Rus meer dan gekiekt te worden en dat doe ik voor ieder. Ongelukkig heb ik wel geen films meer, maar dat doet niets ter zake, wanneer ik alleen maar knip en het adres van den soldaat opschrijf, dan is hij al tevreden. Ongelukkig zal ik nooit mijn schuld bij de mannen inlossen, hoe gaarne ik het ook gedaan had. Ik weet het en heb dikwijls gezien, dat de Rus niets zoo gaarne doet als een foto aan den wand te hangen, ook wanneer het de zijne niet is. Tomsk heeft inmiddels twee regeeringen gekregen. Aan de voornaamste straat zetelt vis-à-vis de arbeiders- en boerenraad en de Kerensky-regeering. In de universiteitsbibliotheek kibbelt de eerste Russische duma om autonomievraagstukken tot aan zijn dood. De menschen zijn opgewonden. Verkiezingsplakkaten voor de groote verkiezingen in de constitutioneele vergadering te Petrograd versieren de muren. De eene verkiezingsmeeting na de andere lost elkaar af. Het werk van de scholen en fabrieken lijdt er vreeselijk onder. De lucht wordt ieder dag ,,dikker" en plotseling komen einde November berichten van de omverwerping door de Communisten uit het centrum. In den kortst mogelijken tijd heeft de kleine Communistische Partij de macht in het land tamelijk goed in handen. Bewapende arbeidersgarden duiken op en arresteeringen gaan door het land. Vredegeruchten vullen de kranten. Nieuwe wetten en verordeningen volgen elkaar in bonte rij op. De eerste terdoodveroordeelingen doen ons schrikken. Een van de eersten, die zijn politieken ijver met zijn leven bekoopt, is een mij goed bekend jong, begaafd dichter. Hij is totaal onschadelijk, maar zijn pen is scherp en zijn gedichten bijten; hij moet een voorbeeld zijn.

Wanneer tot nog toe alleen woorden als regeeringsdaden moeten gel-

den, draait zich het rad van de geschiedenis vlug om en daden getuigen voor een werkelijk ,,nieuwe'' richting. De fabrieken worden onteigend, de huishuur komt den staat toe, officieren moeten zich verbergen, soldaten nemen het bevel van de garnizoens over, schoolcomité's jagen leeraars weg en sluiten de scholen. In de hoogescholen gist het bedenkelijk. De krijgsgevangenen worden vrijgelaten. Schrikaanjagende berichten over onderdrukte opstanden en gruweldaden geven de menschen stof tot nadenken. Men kleedt zich zooveel mogelijk onopvallend-proletarisch, wanneer men niet aangeloopen wil worden.

De oude kranten worden de een na de andere gesloten, de ,,Roode Vaan'', het orgaan van de Communisten, is de eenige berichten- en propagandabron. Winkels worden gesloten, de boeren verschijnen altijd in kleiner aantal op de markt, de honger dreigt. Men bekommert er zich weinig om, want men is zoo verwonderd wat met de groote partijen op zoo'n korten tijd gebeurd is, dat men niet eens kan begrijpen wat er gebeurt. Hoe is het mogelijk, dat een partij van niet eens 20.000 leden op een paar weken een land van 180 millioen inwoners hard en onverbiddelijk in haar macht kan hebben, een land met partijen, waarvan het aantal leden in de honderdduizenden loopt, een land van honderdduizenden wie het Communisme zeker niet gewenscht is?

Lenin heeft het beste antwoord op die vraag gegeven toen hij de studenten van de Communistische hoogeschool op hun vraag : ,,Welke kracht heeft de partij in 1917 de zege gegeven?'' antwoordde : ,,Geen enkele partijkracht, wij hebben de zege behaald door de zwakte van onze tegenstanders. Zij waren niet georganiseerd en hadden geen principes; den tak, waarop zij zaten, hebben zij zelf afgezaagd.''

Ik ben er iederen dag over verwonderd, hoe apathisch het volk dat alles opneemt, wat men het beveelt. Wanneer ik vrienden vraag, schokschouderen zij en zeggen: ,,Tschto podelaiesch!'' Wat kun je doen? Nog nooit is de passiviteit van de Russische volksziel meer in mijn bewuszitjn gekomen als nu. En toch? Wat is dat? Wordt er niet geschoten in onze straat of lijkt het mij alleen zoo? Ik open het venster. De nacht is donker. Plotseling aan den hoek een schot. Hard fluit de kogel voorbij en blijft in den huismuur steken. Blijkbaar is het beter niet nieuwsgierig te zijn. Ik sluit het venster en wacht op de dingen die moeten komen. Iemand klopt aan de keukendeur. Klavdia Michailovna treedt haastig door den smallen gang tusschen onze woningen bij ons binnen. ,,Weten jullie het al?'' ,,Wat zouden wij weten?'' ,,De Rooden worden uit de stad verjaagd?'' ,,Door wie?'' ,,Door jonge officieren en Sociaal-Revolutionairen, mijn man is er ook bij.'' ,,Zullen zij het kunnen klaarspelen?'' ,,Wij moeten afwachten en het beste hopen.''

De angst kijkt de jonge officiersvrouw uit haar oogen. Twee dagen hokken wij in ons huis tot wij niets precies meer vernemen. Er komt bericht, dat de roode regeering op twee groote stoomschepen de stad ontvlucht is. De stad is bijna geheel in handen van de opstandelingen. Nog wordt er gevochten, dat hoor ik, wanneer ik brood haal over de straat en kogels mij omsuizen, maar de mensch wil eten en zonder risico is er geen brood. Het is goed, dat de bakker, een Wolgaduitscher, mij goed kent, anders moest ik zonder brood over de straat door de kogels terug.

Het is een naar en eigenaardig gevoel wanneer je scherpe kogels om

je hoort fluiten. Ik heb eigenlijk geen angst, het is eerder nieuwsgierigheid om wat er un zal komen. Pas in mijn rustige huisgang wordt het mij plotseling week te moede en ik merk, dat ik sterk van het leven houd. Ik kalmeer mij zoo goed het gaat en fier breng ik mijn vrouw het heerlijke brood, dat ons bovenmate welkom is.

Op korten tijd is de stad vrij. De groote opstand, die nu in Tomsk begonnen is, zal zeer vlug over Siberië uitbreiding nemen. Het blijkt, dat Tjechen onder generaal Gaida samen met Russische officieren en Sociaal-Revolutionairen besloten zijn Siberië te bevrijden. Nog weet men niet, wat de Tjechen hiertoe doet besluiten, maar weldra hoor je, dat zij noch langs het Oosten noch langs het Westen in hun vaderland terug kunnen en dat de twee overgeloopen divisies, die in plaats van met de Oostenrijkers, liever met hun Slavische broederen vochten, gaarne in het nieuw geboren vaderland wilden en door de Communisten daarin gehinderd werden.

Vlug worden al de Tjechische krijgsgevangenen gemobiliseerd en dra wordt er een groot leger bereid gevonden heel Rusland van het Communisme te bevrijden. De burgeroorlog is uitgebroken. Wij leven nu practisch op een eiland, van de heele wereld afgesloten. De stad neemt haar oud gelaat weer op. Een Siberische regeering wordt gevormd. Mij bekende professoren worden minister. Ik verneem het nieuwste altijd uit eerste bron. Daar wij opeens zonder middelen van bestaan zijn, moet ik zoeken zelf mijn brood te verdienen. Gaarne neem ik een leerstoel van Engelsch aan de universiteit aan. Iets gekkers dan mijn onderricht kan ik mij niet goed voorstellen. Mijn Russisch gaat wel is waar voor het huiselijk gebruik reeds fatsoenlijk, maar voor voorlezingen aan de universiteit? Ik heb schrik, maar nu leer ik de goedheid en de menschelijkheid van den Russischen student kennen. Men lacht mij niet uit. Men verbetert mijn fouten, men helpt mij met vragen, men vertaalt mij het Engelsch in het Russisch, zoodat ik eigenlijk de leerling ben en de anderen de leeraar. Het professorencollegium vertroetelt mij en ik voel mij gelukkig, dat ik in zijn kring mag werken.

Ik neem iedere gelegenheid te baat om de taal beter te leeren en ik richt de eerste padvindersgroep van Siberië op. Een mooie groep enthusiaste gymnasten vormt er de kern van en op de marschen door woud en steppe onder de oefeningen leeren zij mij ijverig Russisch, terwijl ik hen in de geheimen van de opvoedkundige methode van Baden Powell binnenvoer. Altijd heb ik mijn woning vol jonge menschen, wanneer wij niet weg zijn; wij werken koortsachtig en vele ouders danken mij er voor, dat ik hun jongens disciplineer en in geestdrift doe ontvlammen. Het is een heerlijke zomer vol ontdekkingsbelevenissen. Onze organisatie wordt bekeken en naar waarde geschat en een kameraadschappelijke geest verbindt mij met mijn nieuwe vrienden. Daarnaast schrijf ik een leerboek over het Engelsch, dat net toen het klaar gedrukt lag, het offer werd van den burgeroorlog. De eerste oplage is nooit op de markt verschenen en eerst vele jaren later, onder het weer ontstane communistische regime, slaag ik er in het boek aan de studeerende jeugd te geven.

De krijgsgevangenen zijn weer in hun kampen. Zij moeten veel ellende en verdriet verdragen omdat ook zij zonder verbinding met hun vaderland zijn. Men heeft hen vergeten en ik doe wat ik maar kan om hun lot te verlichten. Velen kan ik werk verschaffen, eenigen help ik te vluchten.

Zij danken mij op heel verschillende manieren. Terwijl de scheikundige Rippert mijn vriend wordt en mijn graag geziene gast, maakt de Tiroolsche meubelmaker Frans Tischmeier (waar mag hij nu zijn?) mijn meubels. De Sloveen Soukop teekent voor mij en mijn vrienden wonderbaarlijke Ex Libris en een andere, wiens naam ik wil vergeten, verkoopt mij een mooien hoop boeken tegen duur geld, om ze daarna weer allemaal van mij te leenen en aan een andere te verkoopen. Den dag, dat mijn eerste zoon ter wereld komt, ontleent er een mijn duren Schotschen mantel, om hem nooit meer terug te brengen. Velen loopen bij mij in en uit om zich bij mij te laten verzorgen en raad en hulp te zoeken. De onvergetelijkste van allen is de sympathieke Hongaar, dokter Földi. Velen, al te velen, sterven in het kamp, velen worden geestesziek, bijvoorbeeld de Oostenrijksche majoor ridder von Raureck, wien het verlangen naar zijn familie zoodanig te gronde richt, tot hij in volledige beneveling kan sterven.

Onder de gevangenen zijn er enkele Hongaarsche Communisten, die den weg naar mij ook vinden. Ik werd verraden en toen ik op zekeren nacht op padvindersoefening ben, beleeft mijn vrouw een huiszoeking en bij mijn terugkeer word ik aangehouden. De stadscommandant generaal Makarenko leidt mijn verhoor en laat mij tot vreugde van mijn vrouw weldra weer vrij met veel verontschuldigingen. Plotseling heeft zich daardoor mijn roep gevestigd en mijn nimbus zich verhoogd. Veel onbekenden groeten mij wanneer ik door de stad ga. Zeldzaam volk, zeldzaam leven. Ik voel mij als een eekhoorntje zoo vrij, rusteloos drink ik het leven in diepe teugen en alleen in de stille nachten grijpt mij die bitterzoete ziekte van den Zwitser aan, het heimwee.

Admiraal Koltsjak heeft de regeering overgenomen. Siberië's leger dringt tot tegen het Oeralgebergte door, over den Oeral heen tot tegen Wjätka. Weldra zal Moskou vallen, is aller overtuiging. Siberië is een legerkamp geworden. Engelsche, Fransche, Amerikaansche en Italiaansche soldaten en officieren zijn ook in Tomsk in groot aantal te zien. Generaal Knox, de Engelsche Generaal-Commandant, komt naar Tomsk. Ik heb gelegenheid hem te spreken. Met veel officieren zit ik dikwijls samen en van hen verneem ik nieuws over Europa. Generaal Janin verschijnt met zijn staf. Tomsk wordt heelemaal internationaal. Vandaag is er een voetbalmatch Engeland-Tjecho-Slovakije, morgen wedijveren Italië en Frankrijk. Terwijl de Engelschen aan sport doen, bemoeien zich de vertegenwoordigers van de „Christian Young Men" den Rus Engelsche bijbels in wonderschoone inbinding te schenken. Lezen kan ze de Rus niet, maar hij roemt het wonderbaarlijk dun en sterk papier, waaruit hij sigaretten rolt. Weldra bezit ik een mooi stel echt leeren banden, die goed passen voor ingenaaide boeken. Indien het de edele schenkers wisten. Blijkbaar neemt men in Amerika aan, dat de Russen Engelsch spreken. In allen gevalle zijn de vertegenwoordigers van de vereeniging bepaald wereldvreemd voor het ruwe land. De Italianen klagen over de verschrikkelijke koude en verheugen de Russen met hun liederen, terwijl de sympathie van de vrouwen zichtbaar naar de Franschen en Tjechen gaat, zoodat wij weldra het grootste gymnasium voor een syphilishospitaal moeten requireeren. De oorlog is hard en niet al zijn kanten zijn mooi.

Zooeven komt het bericht binnen, dat de Tsaar met zijn familie in Jekaterinenburg werd vermoord. Mijn vriend, Prof. Erich Wassiljewitsch

Diehl, een Duitsch-Balt, krijgt de opdracht na te kijken of er ergens archiefstukken of documenten voor de bibliotheek te redden vallen. In professorale onbekommerdheid reist hij weg met een lichten handkoffer in een wit zomerpak naar de twee duizend vijfhonderd kilometer westelijk gelegen stad. Tot groot jolijt van studenten en collega's keert hij wel is waar zonder documenten terug, maar daarvoor koolzwart, vol luizen en vervuild. Nitschewo! Hij weet hiervoor wat reizen beteekent binst den oorlog. Zijn humor heeft hem ten minste niet in den steek gelaten. Nu onder het schrijven van die regels staat zijn photo, die hij mij met zijn groeten uit Reval gezonden heeft, vóór mij op tafel. Waar mag hij nu zijn, want zijn photo dateert van '38.

Met den bekenden emigrant Prof. Sergius Hessen philosopheeren wij zeer dikwijls tot diep in den nacht. Hij is als Nieuw-Kantiaan, net als ik, niet zoo maar verrukt over alles wat er gebeurt. De algemeene mobilisatie, die Koltsjak doorvoert, toont aan, dat de stemming van het volk eerder voor de Communisten is. Wanneer het het aan de macht komen der Witten eerst ook toejuichte, moest het dra de eene ontgoocheling op de andere dragen. De grootste is het weer in toepassing brengen van al de wetten van den Tsaar en de aanstelling van menschen, wier monarchisme buiten allen twijfel staat. Wanneer het volk het Communisme zeker zeer afwees, wil dat niet zeggen, dat het daarom het oude Tsarendom wenscht. Veel zorgen bereidt ons ook het gedrag van de officieren, die zich als de alleenheerschers over het land aanzien en niet door gereserveerdheid opvallen.

Corruptie, eerzucht, zwendel, speculatie en liederlijke pretmakerij schieten welig op. Strafexpeditities in de dorpen, die hun belastingen niet betalen, zijn aan de dagorde. Op een aanvraag van de boerendelegatie, die Koltsjak om een audiëntie verzoekt, weet hij geen beter en gepaster antwoord dan: „Nu is er oorlog, wat gaat ons de toekomst aan? Gij zult dan wel zien wat er komt, wanneer wij overwonnen hebben."

Zal de Siberische boer, die meer van de vrijheid houdt dan de Rus, wiens fierheid grooter is, zal hij zulk een antwoord verkroppen? Zal hij katten in zakken koopen? Wij twijfelen en doen wat de intellectueel maar al te gaarne doet: wij vluchten naar het land van de classieken, naar het land van de aesthetiek. Samen lezen wij Plato, de Grieksche dichters leiden ons binnen in het land van de groote tragediën, Shakespeare geeft ons vreugde, ja zelfs de Romantiek van Byron grijpt ons een tijd lang aan. In vriendenkring wordt er voorgelezen, gediscussieerd en uit de werkelijkheid gevlucht.

In opdracht van den minister van onderwijs, Prof. Saposchnikoff, neem ik deel aan de commissieontwerpen voor een nieuwe schoolwet. Daarbij houd ik een eerste openbare voorlezing in opdracht van die commissie over „De school in Zwitserland". De reactie op mijn voorlezing is zeer verdeeld; de vooruitstrevende en de conservatieve geesten staan scherp van elkaar afgescheiden. Een geestelijke, de deken van de nieuw opgerichte theologische faculteit, waarschuwt voor den invloed van het „onzalig Westen". De minister van den Eeredienst en president van de Heilige Synode, graaf Lwoff, in wiens leven ik later nog eens een rol zal spelen die hij niet kan vermoeden, meent: „Zwitserland is een mooi land, meneer Jucker, maar zijn geest, wee ons, indien wij hem in Rusland moesten hebben." Hoe blij

is die man een paar jaren later, toen de Zwitser hem zijn laatste dagen vóór zijn dood lichter maken kan.

De berichten van het front worden altijd minder vertrouwensvol. De Tjechen zijn hun frontdeel te buiten getreden en hebben de bewaking over den Transsiberischen spoorweg overgenomen. Het leger van Kolsjak begint te wijken. Eerst langzaam. Maar spijt men in de kranten over de ,,havelooze'' horde van de Roode Garde uiterst misprijzend spreekt, kan men er geen stand tegen houden. Weer hoor je meer de woorden: verrader, overloopen, deserteur, dienstweigeraar, muiterij en ten slotte: vlucht.

Er zullen nog vele jaren verloopen eer de catastroof van het leger van Koltsjak haar objectieve voorstelling krijgt. Wie het beleefd heeft, zal het nooit kunnen vergeten. De revolutie is beslist een gruwelijk ding, maar de burgeroorlog, lijk ik hem gezien heb, is zeker het gruwelijkste dat den mensch kan overkomen. Zonder genade wordt er gemoord, gebrand en mishandeld. Het gruwelijkste beest, dat in den mensch is en goddank meestal sluimert, ontwaakt en tot in het diepste van je hart ben je er om beschaamd mensch te zijn.

Dorpen worden uitgebrand, de burgerbevolking volledig uitgemoord. Krijgsgevangenen niet enkel gedood maar op alle denkbare manieren gefolterd. Er vloeit een stroom van bloed. Men spare mij de schildering van al hetgeen je nu ziet. Huiverend, door ontzetting geslagen, verneemt de mensch het woord ,,burgeroorlog'' wanneer hij er een beleefd heeft.

Wanneer je den enkeling observeert en meent hem te kennen, is het het best, dat hij zich nooit als een ontketende massa in een uit haat ontstanen burgeroorlog toont. Ik ben als in een gekkenhuis. Wanneer ik een bevriend officier rustig wil verklaren, dat men menschelijker met zijn vijand moest omgaan, zie ik plotseling in zijn oogen een boos lichtje opflitsen. Zijn gezicht vertrekt zich: ,,U waagt het, U een mensch van cultuur, dien vijand te verdedigen? Ja, weet U dan niet, dat het geen menschen zijn, dat zij honderdmaal slechter zijn dan de bloeddorstigste roofdieren? Ik was aan het front, ik ken ze. Vroeger geloofde ik in de humanitaire sprookjes van ,,le bel esprit'' en de femelaars, nu ken ik hun waarde. Wee hem, die mij van genade praat, ook als hij mijn vriend is.'' Nerveus rukt hij aan zijn pistoolholster; er gaapt een afgrond tusschen ons. Een afgrond, waarover geen brug kan worden geslagen.

DE INEENSTORTING

Het Koltsjakleger krijgt uniformen, munitie en ander oorlogsmaterieel met hoopen. De soldaten zijn goed gevoed en gekleed. De Roodgardisten zijn daarentegen je reinste hongeraars en bedelaars. Het Witte Leger heeft goede officieren met oorlogservaring; het Roode wordt aangevoerd door matrozen, fabrieksarbeiders en boeren. Veel leiders hebben het gedurende den oorlog tot onderofficier gebracht. Enkel een paar Tsaristische officieren zijn naar de Rooden overgeloopen. Trotzky, de hersenen en de leider van de Roode Garde, is tot nog toe als een geestrijk, ietwat sloom, intellectualistisch emigrant en beroepspolitieker opgetreden. Zijn karakter-

beeld toont niet de geringste militaire zijde, dan misschien de sluwheid en een oratorisch talent. Daarenboven is hij niet eens Communist geweest tot in 1917. Men kent hem eerder als de ,,chronische oppositionist", de strijdzuchtige en onverdragelijke outsider, die in den grond altijd een partij op zichzelf is.

Hij moet uit het niets, uit leege arsenalen, magazijnen en voorraadschuren een slagvaardig leger improviseeren. Nooit zal hij er in slagen. Dat is onmogelijk. Zoo denkt eenieder. Zoo denken zelfs de Communistisch gezinde breede lagen van het volk. En toch moet het beroepsleger van Koltsjak onder den bestendigen druk van dien ,,armzaligen" dilettant, lijk hij algemeen genoemd wordt, altijd terugtrekken. Nederlaag op nederlaag moeten de generaals boeken ,,Wat scheelt er dan?" Hoe is zoo iets denkbaar? Beschuldigingen galmen door de lucht. De krijgshoven werken met overuren. Strafexpedities gaan naar de arbeidersnederzettingen en boerendorpen. De verklikking schiet welig op. Niemand vertrouwt den andere; hij kon een ,,agent provocateur" zijn.

Niets helpt er. Je hoort het geresigneerde woord ,,kismet", noodlot, wanneer je een vraag stelt. ,,Laat hen maar over den Oeral komen; van zoodra zij verder uit elkaar getrokken zijn, zullen wij hen als kaf voor den wind opjagen", pogen de kranten ons rustig te maken. Een officieel optimisme dekt den angst en den twijfel van Siberië. ,,Denikin zal het van uit het Zuiden wel klaarspinnen, de Engelschen komen van Archangelsk en zullen weldra Moskou innemen." Hoe vlug wijken ook die berichten voor de feiten. ,,Hoe is het mogelijk, dat de door de kerk gezegende vanen van de Witten de naar de eeuwige verdoemenis veroordeelde goddelooze horden geen tegenstand kunnen bieden? Waar blijft dan de eeuwige gerechtigheid?" vragen kerkelijke kringen met angstigen twijfel. Bedediensten en bedevaarten worden ingericht. Van op het altaar wordt de vijand vervloekt en de gerechtigde straf Gods over de godsloochenaars afgesmeekt. De vijand dringt vooruit, neemt stad op stad in, onweerstaanbaar is de Roode Garde.

DE VLUCHTELINGEN

Heele steden, als Perm, worden geëvacueerd. Reusachtige legers vluchtelingen komen naar Siberië. In een wilde paniek, van de vreeselijkste vertellingen vervuld, golft de stroom dezer ongelukkigen naar het Oosten. De kommer, de ellende is onbeschrijfelijk. Ouders verliezen hun kinderen langs den weg. De armzalige bagage met hun laatste goed gaat verloren langs de baan. De eerste gevallen van vlektyphus komen voor. Bij het bestormen der treinen worden de zwakken zonder erbarmen vertrapt door de halfgekke, vluchtende massa. De woningen in de steden worden tot barstens toe met menschen volgepropt.

Ook in ons huis vullen zich de kamers met ongelukkigen. Wij helpen wat wij kunnen. Boven ons neemt een groote familie haar intrek in. Het moet een ingenieur zijn uit den Oeral. Weken lang zien wij elkaar niet, tot op zekeren dag mijn vrouw bij den zieken man boven ons wordt ge-

roepen. Groot is onze verwondering en onze vreugde als wij vernemen, dat hij een Zwitser is. Fridolin Fridolinowitsch Stutz vertelt ons van de ellende, die hij moest beleven. Sinds jaren is hij ingenieur en bedrijfsleider van een groote metaalfabriek in het Oeralgebergte. Hij brengt mij onverwachts met zijn vertrouwd dialect een stukje vaderland in het vreemde land. Hij kent den arbeider uit het Oeralgebergte en vertelt ons van diens leven, kommer en vreugde. Zijn hart is bij zijn ondergeschikten, hij schat hen naar waarde en acht hen; nooit heeft hij er aan gedacht naar Zwitserland terug te keeren want zijn vrouw is Russische en kent geen Duitsch; ook zijn kinderen kennen hun moedertaal bijna niet. En toch zal hem twintig jaren later het noodlot naar zijn vaderland terugleiden. Wij vermoeden beiden niet, dat wij elkaar later na een onderbreking van vele jaren in Zwitserland weer zullen ontmoeten.

Hoe grooter de stroom vluchtelingen wordt, des te afgestompter worden wij tegenover ons noodlot. Wel is waar beklaagt men de vluchtelingen maar men kan hen nauwelijks helpen. De universiteit telt nu een buitengewoon aantal geleerden uit Kasan, Saratoff en Berm, waar de hoogescholen geëvacueerd worden. Eenige groote geleerden bereikten ons om in Tomsk te midden der vluchtelingenellende te sterven. Eenigen onder hen zijn hun jeugd ten spijt de eerste slachtoffers van de vlek- of hongertyphus.

Eén van de vluchtelingen, Prof. Pitschugin, ben ik grooten dank verschuldigd; zijn geneeskundige ervaring en kunst redt mij toen ik zwaar ziek door dysenterie aan den rand van het leven werd gebracht. Die door den Rus als een niet bizonder gevaarlijk aangeziene ziekte, woedt in mij, den niet-immunen vreemdeling, op een dergelijke manier, dat ik na eenige weken weer moet leeren loopen als een klein kind.

Ik krijg zeer veel gelegenheid Duitsch te spreken, want een groot aantal Wolgaduitschers wordt naar Tomsk verslagen. De zwaarbloedige en arbeidzame volkslage van het menonitisch geloof richt zich naar verhouding het best in; want dra is zijn deugdelijkheid naar waarde geschat en wordt hij rijkelijk aangewend. Het kleine Lutheraansche kerkje, dat anders enkel weinige geloovigen ziet, is nu den Zondag overvol, wanneer de oude dominee preekt, die een gebied dubbel zoo groot als Duitschland heelemaal alleen verzorgt. Altijd weer is hij op reis en toch kan hij soms kinderen doopen wanneer zij reeds lang kunnen loopen en de graven van afgestorvenen moeten menigmaal twee, drie jaren wachten voor hij ze kan zegenen. Nu heeft hij in de stad plotseling onverwachts veel werk.

Op de stations en langs de straten treden de eerste ,,besprisorny'' op. Die ouderlooze, door niemand verzorgde weezen, verwilderen, sterven als vliegen of worden verstokte, kleine landloopers, die zich in hun leven op hun manier er door slaan. Aan den rand van de groote wegen spreken menschelijke beenderen een duistere maar klare taal over de vele vluchtelingstragediën van hen, die in den trein geen plaats vonden en poogden te voet of met hun paard de reddende haven te bereiken. De wolven worden gemakkelijk verzadigd en zij vermeerderen zienderoogen, omdat er in de dorpen zonder mannen niemand is, die hen kan tegenhouden.

De hartverscheurende wreedheid en zinneloosheid van het gebeuren wordt eerst duidelijk, wanneer langs de straat kleine, half-volwassen meisjes den mannen haar diensten openlijk aanbieden en uitgemergelde,

met zweren bedekte en onkenbaar geworden kinderen om een aalmoes smeeken of sussende moeders met doodsangst in het oog onze milddadigheid aanroepen. Onzegbaar is de ellende; ik voel iederen dag, dat ik afgestompter word. Ik zou waanzinnig worden moesten mijn zenuwen niet van staal worden. Zullen de wonden van dien waanzinnigen burgeroorlog ooit geheeld worden? Uiterlijk misschien, maar innerlijk nooit. Het is niet mogelijk, dat de menschheid, dat een volk na het paroxysme van zulk een haat, van zulk een uitmoorderij, nog ooit zooals het was zijn kan. In de ziel van de massa moeten zich die catastrophen onvergetelijk inbranden.

Hoe armzalig is toch in zulke tijden onze philosophie, onze kennis en onze kracht. Hoe armzalig, hoe klein is de mensch te midden van een hem onvatbaar, dergelijk zinneloos gebeuren. Sinds ik den burgeroorlog ken, oordeel ik mild over den met God krakeelenden mensch. Wanneer er iemand den staf wil breken over den ongeloovigen Rus, moest hij het niet doen vóór hij zijn geloof in den heksenketel van den burgeroorlog beproefd heeft. De lezer vergeve mij, wanneer ik eenieder het recht ontneem om den Rus te veroordeelen, die zelf nooit blootgesteld stond en onderworpen was aan een bovenmenschelijke vuurproef van zijn geloof. Hoe waar is toch het reëele Russische spreekwoord: ,,De verzadigde begrijpt den hongerige niet."

Vóór mij liggen de puinhoopen van een wonderbaarlijk kindergeloof, dat wij van onze moeders geschonken kregen nog vóór wij konden stamelen; de philosophie van de hoogeschool ligt in armzalige flarden bloedloos verscheurd; een hoon. Waartoe? Waarom? Wie kan die onverbiddelijke vragen beantwoorden? Is werkelijk brutale zinneloosheid de laatste zin van het leven? Honger kwelt niet, ziekte kwelt niet in vergelijking met de helsche kwellingen van den twijfel aan alles. Altijd erken ik klaarder, dat er tijden zijn waar sterven een weldaad en leven gruwelijke straf is. Hoe gemakkelijk gaan zij, de ongetelde offers van den menschelijken waanzin. En hoe idioot klampt zich toch de mensch vast aan het beetje zinneloos leven. Bittere nijd komt in mij op, nijd tegen hen die mogen gaan zonder den beker van het lijden tot op den bodem te hebben moeten drinken. Wild verzet zich in mij alles tegen wat de menschen doen, streven en gelooven. Breek toch, jij valsch, dwaas menschenhart; barst, ellendig en erbarmelijk schepsel dat zich mensch noemt! Vervloekt, dag der schepping van man en vrouw, die deze ellende op de aarde bracht! Loop je schedel te pletter tegen den naasten muur, gek schepsel, dat tot nog toe geloofde te kunnen denken en oordeelen!

,,Waarom hebt Gij mij, Schepper, geworpen in den stinkenden smeerboel, aarde genoemd? Wat heb ik gedaan om dat te verdienen? Waar is Uw barmhartigheid en goedheid, waarvan er zoo veel gepraat wordt, waar Uw gerechtigheid en wijsheid? Iedere vezel ,,van Uw evenbeeld" verzet zich in een steigerend wilde hoovaardigheid. Wild schud ik aan het juk en den ondragelijken last, die Gij mij hebt opgelegd. Geef mij rust! Laat mij ingaan tot het eeuwig vergeten! Kwel mij niet langer, o Heer!"

Zelfmoord? Hoe gemakkelijk, hoe eenvoudig, lijk je mij. Hoe lok je mij toch... waarom doe ik het niet? Ik weet het niet. Stomp leef ik verder. Ik eet en drink, en mijn eten walgt mij niet te midden van de hongerenden en ellendigen en mijn drinken verbrandt mijn ingewanden niet. Waarom niet?

Midden Januari wordt mijn eerste zoon geboren. Als uit een andere, een vreemde wereld schijnt hij mij. Daar ligt hij in zijn korf, een kinderbed, een wieg, een kinderwagen kennen wij niet, waartoe ook, wij zouden ook geen plaats hebben voor zulk een luxe. Merkwaardig, dat het kleine kinderhandje, de donkere kinderoogen den vader opnieuw doet hopen. Het groote wonder van het geboren worden overschaduwt plotseling al het gebeuren. Dat je schakel bent van een oneindige keten, beleef je pas wanneer je vader geworden bent. Voor een vrouw is dat allemaal veel vanzelfsprekender. Zij past zich gemakkelijker aan het bestaan, omdat in haar het eeuwige weten van de gehoorzaamheid tegenover de werkelijkheid is. Alles is voor haar veel klaarder, omdat het moederschap haar dan zin geeft aan het leven. Zij rukt zich nooit van de werkelijkheid los als de man; niet te vergeefs stelt zich de mensch de wijsheid vrouwelijk voor, niet tevergeefs is zij alle heidensche volken een godin.

Goddank brult mijn jongen 's nachts dikwijls en veel uit zijn krachtige longen. Nu heb ik geen tijd om te piekeren, opeens wordt mijn kring eng en overzichtelijk. Ik ben wel de armzaligste zanger, die je je kunt voorstellen, maar ik zing onvermoeibaar mijn kleintje de teere en geloovige liederen uit de Zwitsersche kinderkamer en ik sterk en steun mij hieraan. Hopelijk vergeeft hij mij de armzalige muziek, wanneer zijn muzikaal gehoor beter is dan het mijne. Woorden, die ik al lang meende te hebben vergeten, komen mij op de tong, zonder er naar te moeten zoeken en zij werken als balsem op mijn verscheurde ziel. Te midden van den zinneloos woedenden chaos voelen mijn voeten weer bodem onder zich. De dapperheid en vroolijke kalmte van mijn vrouw doen mij herinneren aan mijn moeder in het nu niet te bereiken vaderland. Banden worden gesmeed, nieuwe aspecten duiken op, opeens weet ik dat het leven een zin heeft, ook al ken ik hem niet ; nu voel ik plotseling, dat wij geen meesters zijn kunnen; dat wij moeten leeren het noodlot te gehoorzamen en eenvoudig te gelooven, dat de ketting, waarvan wij een schakel zijn, nooit breekt en nooit kan breken, want ieder schakel van de ketting bindt veel andere schakels en is aan vele gebonden; wanneer er een uitvalt, blijft de ketting toch nog ononderbroken.

Weliswaar kan ik niet begrijpen, dat het menschelijk egoïsme onbarmhartig groot is, dat ik zelfs gelukkig kan zijn te midden van de ellende, die mij omringt. Ja, het is waar, de familie is de eenige, oninneembare vesting, waarheen je vluchten kunt, wanneer de wereld schijnt te vergaan. Of ik leven moet, weet ik wel niet heel zeker, maar geen seconde komt er in mij twijfel op, of mijn kind moet leven en hoe zou het leven wanneer het zijn vader niet heeft? Mijn verstand zegt mij wel, dat duizenden kinderen nu zonder vader leven; mijn gevoel echter stelt mij rustig op mijn plaats en beveelt mij mijn plicht te doen, tot er iemand anders beslist, dat het zonder mij ook gaat. Of dat allemaal logisch is, weet ik niet; maar klaarheid over mijn plicht is goddank niet altijd een gevolg van een onomkoopbare logica. Er is een orgaan in ons dat ons zonder ons verstand den weg wijst dien wij moeten volgen.

LAATSTE BEDRIJF VAN DE TRAGEDIE

De Roode Garde is over het Oeralgebergte gerukt. De gebeurtenissen volgen elkaar in zoo'n vlug tempo op, dat je ze niet kunt bijhouden; de eene Jobstijding volgt de andere op. Jekaterinenburg gevallen, Omsk gevallen. De regeering vlucht naar Irkoetsk; Novosibirsk in handen van de Rooden. Een stroom vluchtende, Witte Soldaten vult de stad. Te midden van de tragedie gebeurt de comedie van de evacuatie der Tjechen. Dezen hebben zich van twee reusachtige spoortreinen voorzien. Zij reizen met een zeker comfort af en nemen zelfs hun ,,vrouwen" mee. Thuis getrouwd of niet, die een echte Tjech is, heeft een Russische vrouw. De mooiste meisjes kan hij krijgen; waarom zou hij een gek zijn. Het is toch oorlog en wie weet, of je morgen nog leeft... De Russische vrouwen zijn gelukkig met hen en ver vooruit denken zij niet. Nu het op vluchten aankomt, klampen zij zich aan de mannen en laten hen niet alleen gaan. ,,Goed, komt mee. Neemt niet te veel reisgoed mee, dan is er plaats voor allen." Omdat het gevaar groot is door de Communisten te worden overvallen, moeten de vrouwen in het achterste deel van den trein en de bewapende mannen in het voorste, zoo wil het de commandant. De trein rijdt weg, alles loopt gesmeerd, zij komen over het gevaarlijkste punt heen, over het station ,,Taïga". De vrouwen zijn gelukkig, nu komen zij zeker naar Europa. Maar wat is dat? Waarom houdt de trein stil in open veld, ongeveer 200 km. van Tomsk verwijderd, achter Mariinsk? Eenige moedige vrouwen kijken uit den wagen om alleen te kunnen opmerken, dat het voorste deel van den trein rustig doorrijdt, alsof er niets gebeurd is. Uren zijn er noodig vooraleer zij vermoeden dat zij smadelijk bedrogen en in den steek gelaten zijn door hun mannen, die op weg naar huis blijkbaar plotseling er aan gedacht hebben, dat thuis een andere vrouw op hen wacht, wier rechten minder gemakkelijk kunnen worden bestreden. Met den eersten trein, die vóór hen reed, gebeurt hetzelfde, van zoodra de tweede bij het volgende station kan voorbijrijden. Na veel moeite geraken de ontgoochelde ,,oorlogsbruiden" weer in Tomsk en op de bespotting moeten zij als ,,Tjechen-weduwen" niet lang wachten, daarvoor zorgen wel haar ,,zusters", die alleen het zelfde lot ontkwamen, omdat het aantal Tjechen beperkt was of omdat zij of te oud of te leelijk waren. Veel mannen lachen in hun vuist, want al te dikwijls werden hun de schoonen door de gelukkigere Tjechen voor den neus weggekaapt.

De eindelooze sliert vluchtende Koltsjaksoldaten doolt met een panischen schrik door de gruwelijke wintersteppe en het oerwoud van Siberië. Menig soldaat en officier benijdt nu het Napoleontische leger om zijn ,,Zondagswandeling" door het Europeesche Rusland op zijn terugtocht van Moskou. Geen heeft de kracht die gebeurtenis recht te laten wedervaren. Ziek, verhongerd, slapeloos is de ongelukkige troep. De spoortreinen, waarin de ,,gelukkigeren" konden ontkomen, staan eenzaam en verlaten buiten op de sporen in de steppe, de wagens zijn vol vervroren soldaten, de stoomketels van de locomotieven zijn door het ijs gesprongen en de nijd van het ,,voetvolk" verdwijnt hoe verder zij komen. Weldra laten ook zij hun zieken eenvoudig achter. Wie zou hen dragen,

wie zou hen zelfs verzorgen? Geneesmiddelen zijn er niet en medelijden is zinneloos geworden.

Vervolgd door een waanzinnigen angst marcheeren zij tot zij er bij vallen. Geen medelijden verlicht hun lot, wanneer zij door een dorp komen. Te veel heeft de boerenbevolking geleden door de Witten. ,,Laat hen te gronde gaan, wat kommert het den boer?" Wanneer de honger te groot wordt, wee u, boer. Dan slaat de soldaat je dood en neemt het laatste dat hij in je huis vindt. De burgeroorlog kent noch genade noch erbarmen, want moest hij haar kennen, dan waren de vluchtelingen al lang krijgsgevangen. Het bevel van Trotski: ,,Geen gevangenen, enkel dooden", is ook klaar voor den analphabeet en derhalve vlucht hij zoolang en zoo ver hij kan.

Het best er van af komt het leger van den jongen generaal Pepeljaeff, die tot aller ontzetting met zijn leger een heel noordelijken reisweg insloeg. Hij vindt er paarden en sleden en ook voedsel voor zijn soldaten en daarom slaagt hij er in zich tot in het verre Oosten door te slaan.

Enkele vertwijfelde soldaten en officieren van het vluchtende Koltsjakleger verbergen zich in de steden of dorpen. Hun lot zal verschrikkelijk zijn wanneer zij gevonden worden. De vijand kent even zoo weinig medelijden als zij er kenden, toen zij zegevierend vooruitstormden. Wanneer de broeder tegen zijn broeder, de vader tegen zijn zoon in den ideologischen burgeroorlog strijdt, dan juichen haat en wraak in een dollen roes over het land. Onverschillig is de mensch voor wat ver van hem af staat; voor het nabije kent hij blijkbaar enkel liefde of haat.

De Roode Garde dringt de stad binnen. In allen gevalle heb je niet den indruk van een zegevierend leger. Zij zien er bijna nog armtieriger uit, de Roode Gardisten. Enkel in hun gezicht is er niet de vertwijfelde angst en de moede resignatie van den nabijen dood, maar harde, ja zelfs wilde, verbeten beslistheid tot het laatste; want zij moeten toch de wereld bewijzen, dat de zege nooit de wapens, nooit de technische uitrustingen hoort, maar altijd de overtuiging, den geest. En overtuiging bezitten die mannen, dat zie je wanneer je niet verblind bent. De overtuiging is niet de mijne, maar zij is zoo sterk, dat zij geen hindernissen kent, dat zij den dood licht maakt, wanneer deze er zijn moet. Het is de overtuiging, die gesmeed werd in de hel van de minachting, van de uitbuiting en de armoede. Het is de overtuiging van den revolutionnairen fanatieker, die wraak neemt niet voor zichzelf maar voor een klasse; het is de overtuiging van den hongerige tegenover den verzadigde en voor alles is het niet een overtuiging — het is een massapsychose, die het volk van Rusland in een grimmige woede heeft aangegrepen. Die overtuiging is gegroeid in de kazematten van Peter en Paulus, op den ellendigen weg der verbanning, in de etappengevangenissen en in de Katorga. Mannen en vrouwen hebben haar gesmeed, die aan den lijve de onverbiddelijkheid van het Tsarisme beleefden en die in den vreemde het ,,evangelie" van het dialectisch Marxisme opzogen en verwerkten, tot het in de wijdsche ruimte van Rusland paste. Verantwoordelijke mannen van het oude regime hebben hen zoo lang gehard, tot zij als diamant werden, want wee een land, wiens leidende kringen hun verantwoordelijkheid niet kennen of misbruiken.

Stil wordt het in de stad. Er wordt niet gepraat, alleen gefluisterd. Wat zal er nu komen? Zijn de vertelsels van de vluchtelingen waar? Wij

moeten niet lang wachten. Als zweepslagen volgen de klare en harde bevelen elkander op. Nationaliseering van het privé eigendom, uitlevering van de waardevolle zaken, opening van de safes, telling der voorraden, papieren geld, registratie van de bevolking, verplichte arbeidsdienst, ontslaging van de beambten, schorsing van al de kranten, machtsoverneming door de partij, sluiting der scholen, aanhouding van al de verdachten, in het bizonder van de beambten en officieren die men kan krijgen, zuivering van de fabrieken, scholen, koophuizen en ziekenhuizen van ,,vroegere lieden" (büvschie ljudi), geven den mensch niet de minste mogelijkheid tot bezinning. Daar het geld afgeschaft is en niemand er nieuw heeft, stoort ons het sluiten van de winkels niet sterk. Een onwettelijke ruilhandel met artikels van het dagelijksche gebruik, die niet gerequireerd werden, moet ons helpen verder te leven, tot men klaarder ziet.

HET OORLOGSCOMMUNISME (vojenii kommunism)

Met één slag zijn de klassenverschillen in kleeding en uiterlijke gebaren van de menschen verdwenen. Het hoogste verlangen van ieder is nu, wanneer niet proletariër te zijn, ten minste te doen alsof. De grijze soldatenmantel wordt het meest gegeerde modekleed. Al de menschen spreken elkaar aan met tovarich (kameraad). Burschui (bourgeois) wordt een gevreesd scheldwoord. De gesprekken worden grof, heel wat merkwaardige soms gekke verkortingen komen in zwang in de welluidende Russische taal. Het is toch ook werkelijk eenvoudiger in plaats van Soviett rabotschich i krassno arméiskich deputatov eenvoudig ,,sovdep" te zeggen. Spijts daarmee algemeen bekend de Raad van de arbeiders- en soldatenafgevaardigden bedoeld wordt, krijgt het woord op alles toepassing. Ten gevolge van een vreeselijk gebrek aan stookmateriaal, maakt men de groote kachels niet meer aan; voor den toon en ter legitimeering van zijn gezindheid heeft men in zijn kamer een ,,sovdepka" staan, d.i. een heel klein, buitengewoon primitief blikken kacheltje zonder binnensteenbekleeding. Wanneer men het stookt, is het dra roodgloeiend; is het vuur uitgedoofd, dan kun je er je vinger aan doen vervriezen.

De beruchte ,,Tcheka" (afgeleid van tscheres vütscheinoi kommissii, buitengewone commissie) doet haar intrede en maakt het den burger duidelijk wat hij te doen heeft. Haar schandelijke veroordeelingen en brutale moorden zijn genoeg bekend, om er niet langer bij stil te staan. Iederen nacht doorzoekt zij de huizen en doet talrijke aanhoudingen. Iederen dag zijn de uitgevoerde terdoodveroordeelingen in de krant te lezen. Dat er menschen neergeschoten worden, verwondert niemand. Heden komt mijn vriend bij mij en vraagt mij, of naphtaline in de mantelkragen gelegd tegen kleermotten helpt. ,,Waarom interesseert je dat zoo plotseling?" ,,Weet je, ik heb een voorgevoel, dat ik kan aangehouden worden en dan wil ik mij ten minste tegen vlektyphus behoeden, voor het geval dat ik niet neergeschoten word." ,,Je hoeft je geen zorgen te maken, als je aangehouden wordt, krijg je zeker de vlektyphus niet." ,,Meen je werkelijk, dat ik dadelijk

word neergeschoten?" ,,Hoe kun je daaraan twijfelen?" ,,Je hebt gelijk, ik ben een gek, dat ik mijn kalmte verlies; neergeschoten te worden vrees ik niet, maar vlektyphus te krijgen doet mij griezelen."

Het noodlot wil, dat ik zelf eens in het innerlijke van de Tscheka moet blikken. Heden komt een gebroken vrouw naar mij toe. Zij smeekt mij haar een heel grooten dienst te bewijzen. Haar man was kolonel bij Koltsjak, hij is neergeschoten, dat begrijpt de vrouw en is er gelaten in, lijk je er gelaten bij wordt wanneer het alledaagsch is geworden. Gisteren hebben zij haar zoon, de eenige vijftienjarige die haar overgebleven is, aangehouden. ,,Om Christus' wil, helpt U mij, U zijt buitenlander. U zal men het verzoek niet afslaan voor mijn kind; red mijn kind, mijn alles wat ik nog op de wereld heb." ,,Ik zal het pogen, alhoewel ik geen groote hoop heb."

Verwonderd zoo gemakkelijk toegang te vinden, meld ik mij bij den commissaris van de Tscheka aan. Hij ontvangt mij, na wat te hebben gewacht.

,,Wat wilt U, kameraad?"

Ik vertel hem het geval. Ik geef mij borg voor den knaap, dat hij aan geen politiek deed en doet.

,,Laat hem vrij, U zult in korten tijd een dankbaar mensch hebben. U weet hoe vlug de jeugd vergeet."

,,Kent U de familie?"

,,Neen, ik kende haar niet."

,,Wat voert U dan hier, pechvogel?"

De man met de harde oogen recht over mij lacht mij hel in mijn gezicht uit.

,,Maak geen grapjes. Zijt U in hetzelfde complot betrokken? Een bourgeois zijt U."

Ik word geheel koud. Opeens ken ik heel duidelijk het gevoel, dat een muis moet hebben, waarmee de kat speelt. ,,Mijn vrouw, mijn kind" doorflitst het mij en ik voel mij plotseling eigenaardig te moede. De stilte in de kamer is drukkend, de loop van het op tafel liggende pistool van den commissaris grijnst mij toe. Ik hoor nog alleen het tikken van de klok aan den wand. Ten minste lijkt mij dat zoo, tot ik zie, dat de klok niet eens gaat, haar slinger hangt stil. Ik hoor mijn eigen pols.

Vergenoegd verlustigt zich mijn vis-à-vis aan mijn blijkbaar weinig geestdriftig gezicht.

,,Hier, neem die propusk (bewijs van doorlating), volg mijn raad, meng U nooit meer in dingen die U niets aangaan en wees blij, dat ik vandaag goed geluimd ben, anders ging U vannacht denzelfden weg als die waarom U met uw leven speelt."

Hij wenkt mij en, als in een droom, verlaat ik de kamer; ik bedwing mij, niet door den langen gang te rennen en de trappen af te loopen. ,,Beheersch je", zeg ik bij mijzelf en wanneer ik voorbij de schildwacht buiten in de zon treed, wordt het mij opeens zoo weeïg, zoo oneindig weeïg te moede als nog nooit voordien in mijn leven. Het lijkt mij, dat ik tien jaar ouder geworden ben en ik heb oneindig medelijden met allen die in dat land moeten leven.

Nu nog, na twintig jaren, zie ik de moeder, hoe zij uit mijn kamer gaat. Traanloos, maar haar heele lichaam nog alleen smart. ,,Ziet gij, hemel, dat

tranenloos wee van de vele Russische moeders? Hoe kan de zon nog schijnen boven dat land?" Een bittere smaak komt mij in den mond, ik schaam mij voor mij zelf.

Wanneer ik langs de straten ga, wanneer ik mijn studenten aankijk onder de voorlezing, beleef ik nu dikwijls iets heel onverklaarbaars. Ik zie duidelijk ieder mensch, die om een offer van de Tscheka treurt. Zonder uitdrukking schijnen de gezichten, zij zijn versteende massa's geworden, zij zijn zoo vreeselijk effen, dat ik mij moeite aandoe om ze niet te zien.

Genoeg over de Tscheka... Van haar schanddaden, want anders niet kun je die ,,Justitie" zonder aanklacht noch verdediging met den besten wil van de wereld noemen, bestaat er een legioen boeken, die allemaal waar zijn en toch maar een klein deeltje vertellen van wat werkelijk gebeurd is gedurende dien verschrikkelijken tijd van de terreur. Onvergetelijk zal die tijd zijn, zoolang het Russische volk leeft.

DE VERPROLITARISEERING VAN DE INTELLECTUEELEN

De ,,Intellegenzia", d.i. de geestelijk gevormden in Rusland, zijn niet gezien door het nieuwe regime. De ,,heeren" moeten er nu eens door. Die moeten eens lichamelijk werk doen, opdat zij hun parasitair luierikenleven zouden erkennen. ,,Eigenlijk moest men hen met den ,,ijzeren bezem" van het gelaat der wereld wegvegen", schrijft de krant de ,,Roode Vaan". ,,Voorloopig echter moet het proletariaat dat gedeklasseerd gezelschap nog dulden, tot het zijn eigen geleerden in voldoende aantal gevormd heeft."

,,Aangetreden voor het kolen laden." Zwijgend marcheeren de professoren van de hoogeschool door de straten naar de laadplaats van de machtige stoomschepen met hun slepers. Hoonend grijnzen de jonge proletariërs. Ergens kan een vrouw haar mond niet houden. Krijschend roept zij ons schimpwoorden na. ,,Genoeg hebben jullie het bloed ,,van onze broederen" uitgezogen, toont nu wat jullie kunt, withandjes en fils à papa."

Wij zijn aan de ladingsplaats, grijnzend hokken de lastdragers van de haven rond. Heden is het feestdag voor hen. Heden kijken zij eens toe en de vroegere gapers moeten werken... De studenten, leden der partij of van het ,,Komsomol" (jeugdorganisatie van de partij) zetten ons in de rij. Een gedeelte moet hout, een ander gedeelte kolen lossen. Dapper op de tanden bijtend wordt er gewerkt. Brullend gelach weerklinkt wanneer er een bejaard professor onder zijn last voortstrompelt.

,,Moed maar, oompje!" roept het koor der kijkers, ,,moed maar, je zult het wel leeren. Dat is nu eens niet een voorlezing. Dat is nu eens werken. Smakelijk, hé?" klinkt het verward door elkaar.

Niet het werk onder de kolenzakken of de zware houtstukken doet pijn. Het gevoel te moeten verdragen, aan den spot van de massa te zijn prijsgegeven, moet eerst geleerd worden. Wanneer je weet, dat je immer je plicht gedaan hebt, is het bitter te moeten beleven wat wij nu moeten

meemaken. Wij, de jongeren, nemen de zaak niet zoo tragisch op. Wij helpen ons door een grapje in een vreemde taal, tot ons de student, die ons bewaakt, zegt: ,,Werken, kameraden, hier geldt geen spreken.'' De andere collega's, wie het werk te zwaar is, wekken ons medelijden op. De vrouwen, die onder den last letterlijk bezwijken, eveneens. Grimmige haat en verachting welt in ons op. Onze onmacht drukt ons ter neder.

Ik overleg hoe ik mij van den verplichten arbeid kan vrijmaken. Vrijwillig ware ik bereid te doen wat men wil, want ik vrees den lichamelijken arbeid niet. Ik heb in het ouderlijk huis genoeg gelegenheid gehad zwaar boerenwerk blij te doen. Maar gedwongen, tot spot en hoon, kijkvoorwerp van de massa te zijn — neen, duizendmaal neen. Alles verzet zich in mij.

Plotseling merk ik op hoe mijn linkerhand met haar nooit heel genezen handwortelbeenbreuk zwelt. Zij is heel dik en begint blauw te worden. Ik meld mij aan bij de hoofdopzienster van onze groep, een onnoozele, hoogmoedige studente aan de arbeidsfaculteit.

Zij bekijkt mijn hand en zendt mij naar de chirurgische kliniek. Daar zal men vaststellen wat er mankeert. Mijn goede vriend prof. Misch maakt een Röntgenopname. Hij geeft mij een getuigschrift, dat er een oude breuk voorhanden is. Schrijft een paar moeilijk te ontcijferen latijnsche regels en geeft mij de foto van mijn hand. Ik ga naar het comité, toon het ding. De foto en het getuigschrift gaan van hand tot hand. De mij wat haat toedragende studente krijgt het te zien.

,,Om 's hemels wil, kameraad, je hand is heelemaal in stukken'', roept zij verschrikt uit, als zij de wortelbeenderen op de foto ziet. Zij en al haar andere kameraden, die nog minder scholing hebben dan zij, zijn er van overtuigd dat de beentjes stukken van een geheel moeten zijn. Schuchter meld ik nog dat ik buitenlander ben en zelfs eens Lenin in Zürich gezien heb. Ik doel voorzichtig op ,,internationale complicaties'' wanneer ik tot verplichten arbeid gemobiliseerd zou worden. De beraadslaging is kort. Ik krijg een biljet: ,,Wegens volkomen gebroken hand voor altijd van den arbeidsdienst ontslagen.'' De noodzakelijke stempel en de drie handteekeningen zijn er.

Veel slechts is mij gespaard. Niet lang daarna hoor ik van zware kwetsuren en zelfs ziekten van mijn collega's. Zwaar weegt de verplichte arbeid op de ,,vroegere, partijlooze'' lieden, die weerloos aan de bespotting van de massa zijn blootgesteld. Zwaar ook de arbeid, omdat de honger zich doet voelen.

DE HONGER

De burgeroorlog is gedaan. Nu pas komt de nood. Het rijke boerenland produceert niets, de verkeerswegen en -middelen functioneeren niet. Om de stad ligt een cordon van roode soldaten, door wiens contrôle bijna niets doorglippen kan. Het rantsoen is zeer klein, om te sterven te groot, om te leven te weinig. Familievaderen, moeders en volwassen kinderen wagen het met den inzet van hun leven op sluipwegen naar het platteland,

om aldaar tegen een gedragen kleedingstuk een paar armtierige broodkruimels te ruilen. Wee hen, wanneer zij gevat worden; men ontneemt hun alles wat zij op zich dragen. Wee hen, wanneer zij het in het dorp slecht treffen en men hun niet alleen hun waren afneemt, maar ook met spot en schande wegjaagt. Wee hen, wanneer zij in handen van landloopers vallen, die hen om een stukje brood zonder wroeging dooden.

Spijts de vreeselijke bepalingen tegen speculatie en sluikandel begint de woeker. Dra weet de boer van de enorme prijzen en wordt zelf een speculant. Geld heeft niet de minste waarde. Voor één milliard roebel krijg je, als het goed gaat, een paar sigaretten. De koers van het geld valt dagelijks voor de helft. Wat vandaag een billiard kost, gaat morgen voor twee weg. Een zwarte beurs duikt op. Goud, voor zoover het niet genationaliseerd werd, gaat van hand tot hand. Moedige speculanten worden openlijk rijk, tot zij op zekeren dag betrapt en neergeschoten worden.

Vrij en vrank komt de slechtheid aan het daglicht. Mijn vrouw geeft een haar goed bekenden boer uit Bjeloborodova een hoop dingen voor hout. Zij betrouwt er op, dat de man haar het hout met de eerste slede zal brengen. De zaken neemt hij natuurlijk, het hout zien wij nooit.

De krijgsgevangenen worden meegesleurd in den draaikolk der speculatie. Naast het in hun kamp gedrukt valsch geld, dat met het ander in omloop is, fabriceeren zij allen mogelijken bocht, waarmede zij de lichtgeloovigen beetnemen.

Daar alcohol verboden is, wordt er brandspiritus en andere gedenatureerde alcohol het meest begeerde ruilartikel, waarvoor je het meeste krijgt. Recepten worden rondgefluisterd, hoe je gedenatureerde spiritus ongiftig kunt maken. Op de universiteit merk je iets. Geleerde verhandelingen over alcohol in de wetenschap gaan naar de regeerende kameraden. Zelfs het archeologisch cabinet krijgt een mooi aantal liters van het begeerde nat. De regeerende kameraden schrijven gaarne orders voor alcohol, wanneer je niet vergeet hun enkele liters te bemiddelen. Het ,,eeuwige Rusland" toont zich eerst schuchter, dan meer en meer duidelijk; ook de Communist laat zich beetnemen, wanneer je weet hoe. De ,,protectie" ontstaat weer.

Met professor Gwosdeff krijg ik de toelating om in het woud dertig vadem hout te vellen en naar de stad te brengen. Wij zagen de groote berken als slaven. De vadems liggen bijeen en wanneer wij ze beginnen weg te voeren, slaag ik er in met moeite een halven vadem te halen, de andere 29 1/2 zijn plotseling gestolen: onze eelten zijn tevergeefs geweest.

De honger wordt ontzettend in het land. Groote sterften gaan door het land. De honger is een harde meester. Uitgemergelde gestalten, holle oogen, bezwijmingen onder het werk zijn gewone en vertrouwde beelden. Goddank hebben wij aardappelen en rapen. Wanneer wij ze zorgvuldig verdeelden, kunnen wij den winter doorkomen. Dikwijls zei mijn moeder: ,,De dag komt, dat je de soep die je nu niet lust, gaarne zult eten." Nu is hij gekomen. De honger raakt ons aan; hij kijkt ons in de oogen. Geen vleesch, geen vet, geen melk; rapen en aardappelen, aardappelen en rapen. Wat bruin brood is al een feestdag en toch mogen wij niet klagen. Ons gaat het nog goed.

Ik heb geloofd, dat ik veel ellende gezien heb, maar de honger stelt alles in de schaduw. Geen hoop, dat het beter wordt, want door de verplichte requireeringen zijn de boeren ten slotte benauwd voor hun hoofd

geworden. „Als wij niets mogen hebben, als men ons het laatste ontneemt, dan zal de stadsmensch ook niet eten", wordt het parool der boeren.

Strafexpedities baten niet. De velden blijven onbebouwd, er is geen zaad; het beetje, dat de boer heeft, verbergt hij. Maar in veel dorpen zelf is de honger ontzettend. Verwonderd hoor je, dat er in ver afgelegen dorpen levensmiddelen zijn, maar er zijn geen vervoermogelijkheden. Het is ontzettend.

Je verneemt, dat er uit het buitenland hulp zal komen. Wanneer zal ze komen? Zal ze vroeg genoeg zijn...

De geneesheeren troosten ons: „De mensch kan veel verdragen, pas wanneer hij zijn eigen zenuwen sloopt, is hij verloren." Recepten met gruis, met berkenschors worden van hand tot hand doorgegeven. Ik ontdekte voor ons den brandnetel als een heerlijk voedingsmiddel. Vischmeel, dat in Europa als mest wordt gebruikt, geeft een heerlijke soep, wanneer je honger hebt.

Twee millioen zeshonderd duizend menschen zijn verhongerd, melden de kranten, die de ellende niet verbergen kunnen. In een groote medicinale krant staan gevallen van lijkeneters, ja van echt cannibalisme met de foto's er bij. En dat alles gebeurt in het vruchtbare Rusland, dat de wereld voeden kon wanneer — ja wanneer de regeering niet zoo fanatiek aan het Communisme vasthield.

Nooit zal ik de donkere, aanklagende oogen van verhongerde menschen kunnen vergeten, nooit het jammeren van de stervenden.

Hoe mild is toch de dood, uitgenomen de hongerdood. Wanneer de mensch zich zelf verteert, wanneer hij bij volle bewustzijn dagen, ja weken lang op den dood moet wachten, dan weet hij wat sterven beteekent.

Eindelijk bereikt mij een pakje van de Nansenhulp. Wit meel, vet, melk in poeder. Bestaat er zoo iets? Droom en phantaseer ik? Neen, het is waar, ergens zijn er nog menschen, eenvoudige, werkelijke menschen, wie de nood van een volk aangrijpt. Heelemaal verloren kan de menschheid toch niet zijn.

Hoe taai de mensch aan het leven hangt! Hoe veel menschelijker de nood ons maakt. In de geweldige ellende staan wij dichter bij elkaar dan ooit. Wij doen aan gezelligheid spijt alles. Nu hier, dan daar verzamelen wij ons om den Samowar. Er is wel is waar geen thee, maar heet water is ook iets en iedereen heeft iets meegebracht. Niet om te eten zijn wij bij elkaar, maar dat behoort tot de gastvrijheid van het Russische huis. Daarvoor geeft elk van ons wat hij bezit. Er zijn twee dichters onder ons, hoe goed verstaan wij hen, nu wij niet verzadigd en behagelijk zijn. Hoe dringt nu de muziek in ons hart; hoe licht is de geest in verheven klaarheid, wanneer ons de gesprekken ver boven het alledaagsche verheffen. Hoe week, hoe begrijpend is de Russische geleerde, wanneer hij weet, dat het nu de tijd niet meer is voor scherpe disputen — wij hebben schoonheid en diepte noodig.

Wij bedwelmen ons nu aan philosophie en literatuur, aan mystiek en poëzie. Ik bekreun mij niet om den honger, sedert ik den Russischen mensch, de Russische ziel in volle teugen geniet. Hoe dankbaar van hun kant luisteren mijn collega's, zoo vrouwen als mannen, naar de groote Britten, Duitschers en Franschen. Hoe dicht staan toch de grooten bij elkaar, wanneer men hen juist begrijpt. Had de Russische nood mij nog

meer ontnomen, toch voel ik mij rijkelijk gecompenseerd door dat wat ik nu krijg en beleef. Hoe arm zijn de menschen in zulk een tijd, wanneer zij niets afweten van de werkelijkheid der waarachtige kunst, die bovenmate vertroost, sterkt en rijker maakt.

Wij zijn lichamelijk zoo zwak, dat wij in een zeldzame reinheid het absolute en het Einmalige van de ware kunst beleven. Door alles heen dringt echter ook de godsdienstbelevenis. Geen confessie helpt in deze tijden; menschen van het meest verscheiden geloof beleven nu eens wat ons allen verbindt en niet wat ons scheidt. ,,Wie is rijk?'' vraagt mij een oud man. ,,Ik weet het niet.'' ,,Alleen de mensch is rijk, dien je alles kunt nemen en die daarbij niets, maar niets verloren heeft.'' Hoe zegt toch de Stauffarin zoo mooi? ,,Wist ik mijn hart aan aardsch goed gebonden, ik wierp er den brand in met mijn eigen hand.'' Wanneer je een bedelaar bent, wanneer je honger hebt, wanneer je geen minuut zeker bent van je leven, pas dan weet je wat schatten beteekenen, die de roest en de motten niet vreten. Ik voel, hoe ik iederen dag rijker word en ik voel en ik weet ook iederen dag beter, dat spijts iedere haat de menschen van de verscheidenste naties, religies en talen door onverbreekbare banden verbonden zijn, elkaar kunnen begrijpen wanneer zij willen; maar zij mogen niet al te verzadigd en eigengereid zijn. Sterker dan de nood bindt de menschen niets. De Russische honger is de beste leerschool die ik mag beleven, ik zal er mijn leven lang voor dankbaar zijn. Het schrikkelijkste en het hoogste zijn daarin bij elkaar. Hemel, aarde en hel gaan wij door, lijk eens Dante, met winst voor ons en het geziene en beleefde zal ons niemand rooven.

Nu, vele jaren na dien vreeselijken en vruchtbaren tijd, beleef ik het, dat twee menschen, die toenmaals op twee verschillende plaatsen in Rusland waren, elkaar met twee woorden begrijpen. De grootste vreemdeling is mij heden ten dage de altijd verzadigd gewezen mensch, die nooit honger kende.

HET COMMUNISME

Het is tijd geworden de nieuwe leer van de nieuwe meesters van dichterbij te beschouwen, omdat nu het Communisme zijn waar gezicht toont.

Het Communisme, schrik niet, waarde lezer, is goed, wanneer de mensch goed is. Wat kon er beter zijn dan het opheffen van het privé-eigendom, van de volledige gelijkmaking van den mensch? Nijd, afgunst hebben geen plaats meer. Iedereen weet, wat de andere heeft; uitbuiting en verrijking kent men niet meer. Zijn niet al de menschen gelijk, waarom moeten rijken en armen bestaan? Zoo denken en dachten er velen. Wie echter het Communisme aan den lijve heeft ondervonden, wordt voorzichtiger met zijn oordeel. Iedere theorie moet zich in de practijk steekhoudend toonen. Wanneer in een ideaal Middeleeuwsch klooster gelijkgezinde monniken het aardsche verachten, communistisch leven en één ideaal dienen, zou je gaan gelooven dat het Communisme mogelijk is. Maar wij zijn geen monniken en onze begrippen over geluk, onze idealen zijn heel verschillend, zelfs onze behoeften zijn eenvoudigweg niet gelijk. De mensch is niet

zooals Marx hem in theorie heeft samengesteld. De mensch is in de geheele marxistische literatuur enkel en alleen een begrip en een abstractie. Van werkelijke menschen heeft het Marxisme geen benul. Het zet eenvoudig vooruit: de proletariër is goed, de bourgeois is slecht. Het spreekt ook nooit ernstig over individu — de Marxistische mensch is door verdeeling ontstaan. In den beginne was er het proletariaat met zijn eigenschappen, zijn behoeften en pas dan kwam de mensch. Wanneer je het proletariaat door X deelt, krijg je menschen, die in den grond dezelfde eigenschappen bezitten als het proletariaat. Ik weet, dat men hiertegen zal opwerpen: ,,Dat is te eenvoudig, wat U daar neerschrijft!" En toch heb ik het beleefd, dat het Communisme zich noch practisch noch theoretisch met het individu bezig-gehouden heeft of bezighoudt.

Hoeveel duizenden Russische arbeiders moeten met hun leven betalen omdat zij niet in het Marxistische schema pasten? Wat het regime, de partij niet past, wordt met de motiveering geëlimineerd: De mensch, dien wij nu vernielen, denkt en voelt niet proletarisch." Dat schema is zoo afschuwelijk, dat het iedereen tegen den muur kan doen zetten omdat hij er zich naar richtte, dat hij geen nummer en gramophoonplaat wil of kan zijn.

Niet tevergeefs staat het leven stil waar wij het zuiver Communisme hebben, onverbiddelijk is de logica van het bestaan en dat is zuivere onzin in gekristaliseerden vorm staat geworden.

Bewijzen! zal je zeggen. Zooveel U wilt. Je zoudt meenen, dat het tot de heerschappij geraakte proletariaat nu met vreugde aan de verwezenlijking van zijn idealen zou arbeiden... Nu is de eeuwige uitvlucht van den luiaard vernield. Hij kan nu niet meer zeggen: ,,De andere heeft meer, hij moet daarvoor ook meer presteeren", of: ,,Men heeft mij bedrogen en onrechtvaardig behandeld, ik moet beter betaald worden, dan zou ik arbeiden, maar zoo niet, dank u." Hij kan nu ook niet meer van uitbuiting spreken. Ook is hij niet meer een koeli, hij is nu de meester in den lande. Zoo dadelijk zal hij zich met fierheid en ijver voor zijn zaak inspannen. Theoretisch is dat wellicht zoo. Wat wij hier zien, is iets anders. Iedereen kijkt in zijn omgeving, wie voor hetzelfde loon het minst doet, en wanneer hij hem gevonden heeft, doet hij alle moeite nog minder te doen dan hij, die het minst doet. Alleen op die manier kan hij nu het gevoel krijgen: ,,Ik ben toch een kraan, ik ben toch onder mijn kameraden, die voor hun werk het grootste loon krijgen."

Zegt mij niet, kameraad Busakoff, onze smid: ,,Kameraad Jucker, dat wij een klein loon krijgen, doet niets, maar dat kameraad Sideroff, die U toch ook kent, hetzelfde loon krijgt als ik, spijts hij een armtierige knoeier is, dat kan ik niet slikken."

,,Het deed mij altijd vreugde te weten, dat ik als kwaliteitswerker werd aangezien en behandeld, en het is een onrechtvaardigheid een stumperd hetzelfde te geven als een vakman."

,,Zoo dunkt U alleen, kameraad Busakoff, de arbeider heeft toch in den burgeroorlog zijn leven voor die ordering, voor de afschaffing van de ongelijkheid ingezet."

,,Maar nu is de ongelijkheid nog veel grooter, de staat heeft van mij toch veel meer dan van Sideroff; in ons werkhuis denken zij bijna allemaal als ik, alleen de knoeiers zijn tevreden."

,,Hoe menschelijk dat klinkt. Hoe diep in de menschelijke natuur is toch de overtuiging verankerd, dat prestatie en loon moeten overeenstemmen. Ligt er niet hier een wortel van het zelfrespect? Houdt niet al het streven op wanneer mij de arbeid niet uit den kring van de minder presteerenden verheft? Heeft de mensch werkelijk geen stimulans noodig voor den strijd met zichzelf, met het verlangen naar gemakzucht?"

Er is geen vooruitgang mogelijk, wanneer je den mensch het gevoel geeft, dat bekwaamheid en onbekwaamheid, vlijt en luiheid, genie en domheid op dezelfde manier worden beloond, in de veronderstelling dan nog dat al de menschen zoo hoog ontwikkeld en er van zoo diep overtuigd waren, dat zij het loon voor hun arbeid in zichzelf vinden, dat zij arbeiden om te arbeiden."

,,Tot het zoover op de wereld is, zal er nog veel water naar de zee vloeien."

Wat wij derhalve nu beleven, is tragisch en komiek tegelijkertijd. De fabrieken liggen stil, de arbeiders verknoeien hun tijd met rondslenteren, met kletsen en met privé-werkjes. Overal worden de machines en veel materiaal gebruikt om den arbeider kleine dingen te verschaffen, die hij tegen levensmiddelen omruilen kan. De meest verschillende aanstekers worden bijna een productiesymbool. Machinesonderdeelen, in het bizonder koperen buizen en tandraderen, worden bij klaar lichten dage gestolen en geruild. De koperen buizen gaan naar het dorp voor de illegale jeneverstokerij en de tandraderen vinden goeden afzet voor primitieve kaapstanderwerkjes. Wanneer er een ingenieur protesteert, betaalt hij met zijn leven.

,,Wie is nu heer en meester in het land?" vragen hem de arbeiders.

,,De tijd van de bloedzuigers is nu voorbij."

In de kolenmijnen wordt het een geliefde sport de ingenieurs en techniekers in de diepe schachten te werpen. Wie kan, vlucht en verbergt zich. De nijverheid snijdt zichzelf het hoofd af.

Wel pogen vooruitziende Communisten de dingen tegen te houden. Tevergeefs. De zee raast en wil haar offer hebben.

,,Wij hebben genoeg geleden en gewroet. Nu is het onze feestdag (tjepjer nasch prasdnik!) wee hem die ons in den weg staat. Je bent blijkbaar ook zoo'n ,,telaatkomer van de tweede internationale" en hebt in de partij weten in te sluipen." Menigen van de besten uit de partij gaan denzelfden weg op als de ingenieur.

Vaak hoor je, dat het Communisme enkel slechte elementen in zijn partij heeft. Dat is niet waar. Er zijn duidelijk twee soorten van Communisten. De eenen, dat zijn de fanatiek overtuigde strijders voor verbetering van de arbeidende klasse; de anderen, dat zijn de arrivisten en sadistische ontwortelden. Wie zal de overhand halen? Voorloopig ziet het er zeer duister uit in het land en het lijkt zwaar ziek.

De communistische leer berust op een heel consequent doorgevoerd materialisme. Het erkent noch menschelijke ziel, geest, transcendentale krachten, noch welk belang ook van de idealistische wereldbeschouwing. Derhalve haat en bestrijdt het onverbiddelijk alles dat er idealistisch uitziet. In zijn laatste consequenties gelooft het fanatiek aan de eeuwige onbarmhartige wetten, die in de materie zelf huizen. Politiek steunt het op de overtuiging, dat arbeid een vloek voor den mensch is, dat de mensch in zijn strijd tegen de natuur mogelijks veel zuiver aardsch levensgeluk, aardsch

genot moet genieten, want alleen zoolang hij leeft, kan de mensch iets hebben; nadien is voor hem alles gedaan. Godsdienst, geweten, liefde, trouw, geloof, humaniteit, enz., zijn alles burgerlijke vooroordeelen, het zijn alles middelen voor de kapitalisten om den arbeider en den boer te verknechten en uit te buiten.

De ontwikkeling van de wereld is een gevolg van den strijd tusschen tegenstellingen. Politiek is de drager van den vooruitgang de eeuwige klassenstrijd, die pas in de communistische gemeenschap ophoudt te bestaan. Niet de liefde maar de haat is de groote drijfkracht van de heele „machine". Zingenot is het doel van het leven. Het individu is maar een deel van het geheel en moet onvoorwaardelijk in het geheel ingeschakeld worden. Wie dat niet kan, komt onder de wals terecht. Voor individualistische liefhebberijen is er geen plaats op aarde. „Vrijheid in de burgerlijke opvatting bestaat niet, zij is bedrog; vrijheid is de erkende noodzakelijkheid", zegt Marx. De mensch is er voor het geheel, voor den Staat en niet omgekeerd. Hij is het „hoogste dier" op aarde en heeft God geschapen, niet God hem. Het gevolg van den strijd om het bestaan is de evolutie over de klassenmaatschappij met haar laatsten vertegenwoordiger, het kapitalisme, naar de klassenlooze maatschappij, het Communisme. Mettertijd zal de mensch, zoo meent ten minste de partijmensch, al de raadsels van het Zijn oplossen en nu al heeft hij de voornaamste ontsluierd. Enkel achterlijke duisterlingen, volksverraders en uitbuiters hebben het „vergift van de mystiek" noodig.

Wanneer het arbeidende volk zich van zijn hoofdvijanden: kapitaal, Kerk en domheid zal hebben bevrijd, zal het al de productiemiddelen van de aarde in dienst van den mensch plaatsen en zijn gelukzaligheid zal volkomen zijn.

Van zijn achttiende jaar af is de mensch politiek meerderjarig en beide geslachten zijn gelijkberechtigd. De dictatuur van het proletariaat is de regeerings- en staatsvorm tot de hoofddoelen zijn bereikt. Kerk en Staat zijn volkomen gescheiden en er wordt met den godsdienst gestreden tot aan diens definitieve vernietiging. Het privé-eigendom wordt alleen in zeer geringe mate voorloopig geduld, tot het algemeen bezit is bereikt. De productiemiddelen hooren den Staat, even zoo zeer grond en bodem met al hun grondstoffen.

De heele economie wordt collectivistisch en tot op het uiterste gemechaniseerd en gerationaliseerd. De acht-urendag wordt op alle gebieden doorgevoerd, voor de jeugd tot 16 jaar is vier uren arbeid na schooltijd verplichtend, van 16 tot 18 jaar is de arbeidstijd zes uren.

De algemeen bekende eenvoudige regels en grondprincipes worden nu door onvermoeibare propaganda in het bewustzijn van de massa ingeënt. Door verhaaste liquidatie van het analphabetendom moet het volk er toe komen, zijn burgerplichten te begrijpen. Bizonder gewichtig is ook de liquidatie van het politiek analphabetendom en al de leden van den Staat moeten in verplichte en vrijwillige scholing van hun onbekendzijn met het Communisme worden bevrijd. De professoren aan de hoogeschool zijn ondergeschikten van voorloopig nog armtierige en hulpelooze propagandisten van de agitatie- en propaganda-afdeeling der partij. Het is vreeselijk moeilijk om die lui aan te hooren, wanneer je hun ook heel elementaire eischen stelt. Dat wij medeleden van de werkgemeenschap zijn, merken wij eerst hierdoor, dat men ons twee percent van ons loon hiervoor aftrekt. Onze

arbeid wordt nu door partijmedeleden, die zulks niet verhelen, door de partijcel en door allerlei dubiteuze agenten van de Tcheka streng bewaakt. De bibliotheken worden gezuiverd, waarbij de meest eigenaardige dingen gebeuren. Ergens een titel, die een godsdienstig geurtje heeft, voert tot de vernietiging van het onschuldigste werk. Wij kunnen het heele zuiveringscomité niet doen begrijpen, dat een catechese van de landmeterskunst geen uitstaans heeft met den catechismus. Gelukkig komen de gewraakte boeken enkel in een bizondere afdeeling van de bibliotheek terecht, waaruit zij alleen mits een bizondere toelating mogen worden genomen. Zoo zijn ze ten minste niet heelemaal verloren.

•

HET LEVEN ONDER HET OORLOGSCOMMUNISME

Naast den honger melden zich nu ook zijn begeleiders, de besmettelijke ziekten, altijd meer en meer aan. In ieder huis is er iemand ziek. De hospitalen met hun noodbarakken zijn overvol. Het geneeskundig en verpleegpersoneel werken tot ze er bij vallen en ontelbaren sterven den heldendood. Typhus, vlektyphus, herhaalde koorts, cholera, malaria, ja zelfs de pest trekken triompheerend door het land. Het weerstandsvermogen van de menschen is ingevolge den honger niet groot en derhalve de sterfte ontzettend. Men begraaft de dooden niet meer in de steden. De lijken worden door een bizonderen dienst verzameld en voorloopig aan den rand van het kerkhof opeengestapeld. De ontzettende hoopen groeien iederen dag aan en vertoonen een gruwelijk schouwspel. Wat zal het in de lente zijn, wanneer de dooi begint... Wij trachten er niet aan te denken. Tomsk alleen heeft aan den rand van het kerkhof 23.500 lijken, die op hun teraardebestelling wachten. Zoolang de vorst hen bewaart, gaat het nog; wanneer eens de ontbinding begint, wat dan?

De leider van de Tscheka vindt ter elfder ure een uitweg. Van de meer dan duizend gevangenen en ter dood veroordeelde oud-officieren melden er zich 330 man vrijwillig aan, op voorwaarde begenadigd te worden, om de lijken in de groote ovens van de steenbakkerij te verbranden. Weinigen overleven hun begenadiging, want bijna allen worden aangetast en sterven; de overlevenden echter keeren naar hun woonplaats terug met een document, dat hun het leven en de relatieve vrijheid schenkt, die wij ,,genieten".

Weldra vervloeken zij hun begenadiging, want de ,,vroegere" burgers mogen niet werken, kunnen geen lid worden van de arbeidsgemeenschappen, krijgen geen rantsoen, zij zijn — met één woord — paria's in de slechtste beteekenis van die uitdrukking. Al de wegen zijn voor hen gesloten en wat het beteekent nu van de vrijgevigheid van de verhongerde vrienden te leven, weten zij alleen. Dat die vrienden daarbij zichzelf aan de grofste verdenking van illoyauteit blootstellen, is hun waarschijnlijk nog het zwaarst. Eén weg staat voor hen open: zij kunnen priester worden en velen begeven zich op dat meer dan gevaarlijk pad.

418 leerplichtige kinderen van de Wolgaduitsche vluchtelingen zijn in Tomsk zonder school. Zij begrijpen, of heelemaal geen, of slecht het

Russisch. Het departement van onderwijs wendt zich tot mij met het verzoek een Duitsche school te organiseeren. Lichtzinnig, als ik ben, neem ik de opdracht aan. Professoren en docenten van de hoogeschool stellen zich te mijner beschikking, van zoodra zij vernemen, dat ik in staat ben hun in plaats van met geld met levensmiddelen te betalen.

Men stelt mij een huis in totaal verwaarloosden toestand ter beschikking. De ouders en hun vrienden stellen zich heelemaal in dienst van de zaak en weldra heeft onze school veruit het zuiverste en mooiste schoolhuis van de stad. Terwijl in de Russische scholen de scholieren hun ,,vrijheid'' onbegrensd uitbuiten, meestal vrijaf hebben en hun leeraars kwellen, ontwikkelt zich onze school zoodanig, dat weldra de groote ,,partijbonzen'' zich met het verzoek tot mij wenden hun kinderen naar onze school te mogen zenden. Trouw en vol overgave helpt mij het oudercomité alle moeilijkheden te overwinnen. Zij vinden middelen en wegen om bijna iederen dag de school te verbeteren en reeds begint de afgunst te ontwaken. De leider van het Westsiberische schoolwezen, kameraad Bogdanoff, zelf een leeraar, begint mij allerlei onaangenaamheden te veroorzaken. Daar zij bureaucraten zijn, kies ik den kortsten weg ter oplossing van al de conflicten: ik saboteer al zijn bevelen en aanwijzingen openlijk. Het zal nu op buigen of barsten aankomen. De ouders zijn bang om mij; zij vragen mij toch voorzichtig te zijn; zij stellen mijn chef gerust wanneer zijn toornaderen zwellen. De crisis bereikt haar hoogtepunt. Bogdanoff verlangt categoriek een ouder- en leeraarsbijeenkomst. Ik onderricht mijn portier, een zéér trouwe Balt, een man als een boom.

Ik open de vergadering vormeloos. Bogdanoff eischt opspringend het woord.

,,Asjeblief.''

,,Dat is geen manier om een vergadering te openen, daarvoor hebben wij heel preciese vormen en voorschriften; ik eisch een anderen president. Ik vraag de stemming.''

,,Is dat alles?''

,,Voorloopig ja, kameraad Jucker, er volgt nog een en ander.''

,,Verheugt mij. Het voorstel is verworpen; ik ga verder, wij komen aan punt één.''

,,Als voorzitter protesteer ik officieel; ik eisch dadelijk stemming en vervanging van kameraad Jucker. Ik laat mij dat niet gezeggen.''

,,Dat hoeft ook heelemaal niet; wanneer het U niet bevalt, kunt U voor mijn part rustig het lokaal verlaten.''

Prof. Nebuljuboff springt op, komt tot mij bij de tafel. ,,Om 's hemels wil, voeg U toch; weet U dan niet wat U bedreigt?''

,,Vreest U niet, vandaag kom ik klaar met kameraad Bogdanoff, maar hij hangt mij de keel uit. Derhalve gaan wij verder. De vergadering leid en hef ik op of niemand... Als kameraad Bogdanoff zich rustig houdt en hier toeschouwer blijft, wel dan, wij hebben geen geheimen. Ligt hem dat niet en onderbreekt hij ons werk nu nog eenmaal, dan bel ik den portier; hij heeft instructies gekregen en zal kameraad Bogdanoff categoriek buitengooien, van zoodra ik het hem beveel; Russisch kent hij niet en gehoorzamen kan hij.''

,,Waagt U, U, U... Nog heden bemoeit zich de Tscheka met U; ik zal

U toonen dat U dan anders zult praten." Zijn stem slaat over, hij springt naar mijn tafel, ik bel, mijn man verschijnt.

„Zet dien kameraad beleefd maar beslist aan de deur." Van zoodra Bogdanoff den man ziet, merkt hij dat hij er niet tegen opgewassen is, neemt zijn hoed en mantel en verlaat de zaal.

„U zult nog vandaag van mij hooren!" roept hij aan de deur en verdwijnt.

In de zaal is er een onbehaaglijke stilte; mijn vrienden vragen mij niet te ver te gaan. Zij bieden zich aan bij Bogdanoff te gaan en mij te doen verontschuldigen.

Nu geef ik een geruststellende verklaring. Ik heb die zaak goed overlegd. Ik wil klaarheid scheppen, ik kan niet werken wanneer men mij met speldeprikken plaagt. Ik neem iedere verantwoordelijkheid op mij.

Eerlijk gezegd, voel ik mij niet zoo sterk als ik mij voordoe, maar ik voel dat het vroeg of laat toch tot conflicten komt, waarom dan niet liever vroeger dan laat?

De vergadering gaat uiteen. Het heeft nu geen nut meer détails te behandelen; wie weet of ik morgen nog leider ben van die school...

De nacht is lang. Er gebeurt niets. 's Morgens ga ik als gewoonlijk aan mijn werk. Nauwelijks aangekomen, of ik word opgebeld.

„Hier het departement van onderwijs, secretariaat."

„Asjeblief."

„Kameraad Tisanoff kreeg zooeven bericht van wat gisteren is gebeurd; hij vraagt U dringend naar hem te komen."

„Ik kom dadelijk."

Nog nooit heb ik den communist Tisanoff gezien. Zooveel ik van hem weet, is de hooge meneer zeer ontoegankelijk, wispelturig en onberekenbaar. Nou, ik zal het dra zien wat daarvan is. Men verwacht mij. Onmiddellijk word ik in het cabinet van den leider van het schoolwezen van het geheele gouvernement geleid.

„Gaat U zitten, asjeblief. U zijt kameraad Jucker?"

Doordringend kijken mij twee blauwe oogen aan. Wij zwijgen tamelijk lang. Ik, omdat ik niet weet wat te zeggen en mij liever laat vragen; hij, omdat hij poogt in mijn binnenste door te dringen.

Bedrieg ik mij of is het slechts een droom? Het lijkt mij, dat de slanke, ongeveer dertig jaren oude man een glimlach onderdrukt.

„Neemt U, kameraad Jucker, de leiding van het schoolwezen van mijn provincie op U?" vraagt mij Tisanoff op den man af.

Ik ben werkelijk de kluts kwijt. Wat moet ik antwoorden?

Als raadde hij mijn vraag, gaat mijn chef voort: „Antwoord met ja of neen, ik houd niet van omwegen."

„Goed dan, ja."

„Dat verheugt mij, ik dank U." Hij grijpt mijn hand en drukt haar lang en sterk.

„Komt U mee, wij rijden naar het Partijsecretariaat, opdat het onmiddellijk uw benoeming beveelt en het noodige bevel onderteekent."

Als geslagen, volg ik Tisanoff in den wagen en dra zijn wij in het partijsecretariaat, waar ik nog nooit kwam.

De partijsecretaris Stroganoff is minder laconisch dan Tisanoff; hij eischt opheldering van de situatie. Tisanoff verplicht mij te spreken. Met

korte woorden verklaar ik mij. De twee lachen plotseling en ik weet niet, of zij om mijn accent lachen en mijn taalfouten dan wel om den inhoud van mijn mededeeling.

„U heeft hoog gespeeld en gewonnen; U had ook kunnen verliezen, dat wist U toch ook gisterenavond?"

„Ja, dat wist ik."

„Wanneer U dat niet te dikwijls herhaalt, zal het in het algemeen beter zijn; vandaag had U geluk, of dan wist U meer dan U ons wilt zeggen. Wij zochten in het geheim sinds eenigen tijd een plaatsvervanger voor Bogdanoff, die al te zeer bureaucraat is. De macht is hem een beetje naar het hoofd gestegen. U kunt nu over hem beschikken lijk U wilt. Neem nog dezen morgen uw afdeeling over en werk gelijk U op school en aan de universiteit werkt."

„Ik zal het trachten."

„Overigens, van waar zijt U? Uw taal klinkt niet Russisch."

„Ik dacht, dat U wist dat ik Zwitser ben. Misschien is dat een oorzaak om uw bevel te doen vernietigen?"

„Onzin, wel integendeel, het verheugt mij; al de Zwitsers zijn goede schoolmeesters. Nu begrijp ik waarom de Duitsche school goed marcheert. Goeden morgen en veel succes."

Wij mogen gaan, keeren terug en ik hoop nu instructies te ontvangen. Maar Tisanoff is er de man niet naar om instructies te geven. Als oud-kolenmijnwerker heeft hij alleen belangstelling voor technische hoogescholen en voor partijscholen.

„Doet U wat U wilt. Gaat het goed, is het goed; gaat het anders, dan heeft U nu gezien hoe vlug men bij ons een plaats verliest."

„En de Duitsche school?" vraag ik nog.

„Die leidt U verder, U zijt hier niet gebonden; U zijt jong, richt U de zaak zoo in, dat U voor alles tijd vindt; ten andere vraag ik U ook aan de universiteit te blijven."

LEIDER VAN HET SCHOOLWEZEN

In mijn cabinet hangt er een kaart van mijn schoolgebied. Ik verschrik eerlijk wanneer ik haar zie. Ik heb mij dat niet voorgesteld. Hoe kom ik hiermede klaar? Mijn assistenten komen binnen en vragen om hun ontslag; ik neem geen enkel aan en verzoek allen op hun plaatsen te blijven, wat zij ook gaarne beloven.

Kalaschnikoff, mijn plaatsvervanger, meldt zich na die vormelijke zaak voor zijn dienst aan.

„Wat moet er met Bogdanoff gebeuren, kameraad Jucker?"

„Hij moet zijn school als vroeger verder leiden, wanneer het hem past. Wil hij liever vrij zijn, dan moet hij zijn aanvraag indienen. Ik wil zijn gevoelens sparen. Spreekt U met hem en verzeker hem, dat beide voor mij goed zijn."

Daar Bogdanoff aanneemt en niet werkloos wil worden, wisselen de

rollen van chef en ondergeschikte vlug. Over den middag loop ik vlug naar de Duitsche school, waar leerlingen, leeraars en ouders allen met angst te zamen zijn, overtuigd dat zij mij waarschijnlijk nooit meer zullen zien, bijna verschrikken wanneer zij mij zien binnenkomen. Groot is de verlichting, wanneer ik den gang van zaken vertel en groot de vreugde, want nu is de school, waarvan allen houden, meer dan ooit verzekerd, daar nu ook materieele mogelijkheden in mijn macht liggen.

Eén ding begrijpt niemand buiten ik, dat ik Bogdanoff niet ontslagen heb en ook zijn medewerkers behoud. Zoo iets doe je eenvoudig niet in dat land. Een nieuw man, zoo wil de traditie, keert alles buitenst binnen en met hem komen vrienden en bekenden in het ambt. Daar men echter mijn ,,kop" reeds kent, trekt men de schouders op en voorspelt men mij, indien ik er niet bij ben, een spoedig einde.

Zoo gaat het hier toe. Nieuwe mannen komen en gaan. Niemand is zeker van zijn plaats en carrière maak je vlugger dan je het kunt denken.

Vrouw en kind zien mij nu heel zelden. De eene zitting volgt op de andere, eene conferentie volgt op een bespreking. Ik onderteeken de correspondentie per kilogram. Met groote moeite vind ik den tijd om eens te constateeren waarover ik nu gebied. Mijn vlijtige en competente secretaresse, die ik van Bogdanoff overneem, tracht mij een overzicht te geven van de scholen en leerkrachten van het gouvernement. De goede, altijd beleefde Kalaschnikoff ontlast mij aan arbeid wat hij in zijn bescheidenheid maar kan. Mijn meteoorachtig opduiken heeft hem geïmponeerd, hem echter het echt Russische minderwaardigheidsgevoel gegeven. Iederen dag leer ik hem meer waardeeren en langzaam beheersch ik mijn werk.

Slechts één ding maakt mij het leven moeilijk: de bevelen. Dat ik over intrede en ontslaging van menschen beslissen moet, die ik niet ken, waarvan ik niets vermoed, is mij dikwijls ongewoon moeilijk. Mijn bevel om iederen leeraar, die iets aan te klagen heeft, bij mij te doen binnenkomen, lijkt mijn medewerkers onmogelijk.

,,Verontschuldig mij", informeert mij Kalaschnikoff, ,,U moogt die menschen niet ontvangen, anders daalt U in hun achting. Zoo iets doe je eenvoudig niet. De man is ook tevreden, wanneer hij bij een secretaris mag komen. U ondermijnt uw autoriteit; hoe minder men U ziet, des te meer zult U gerespecteerd worden."

,,Maar ook veracht en gevreesd, hé?"

,,Neen, neen, zoo is de Rus niet, dat waagt hij niet eens. Hij is aan niets anders gewend. Hij is zoo bescheiden.

,,Juist daarom wil ik hem ook leeren kennen."

Daarbij blijft het nu en ik leer veel, menigmaal al te veel noodlot, leeraars- en leeraressennoodlot kennen, dat meer dan een boek zou vullen.

Typisch voor de Russische mentaliteit is de volgende belevenis met Bogdanoff.

Na drie maanden meldt hij zich bij mij aan. Ik verzoek hem in mijn cabinet te komen. Hij blijft met zijn muts in zijn hand onzeker bij de deur staan.

,,Ga asjeblief zitten. Wat kan ik voor U doen?"

,,Kwelt U mij niet langer. Ik weet, wat U met mij voorhebt, ik houd het niet langer uit" borrelt het in hem.

,,Wat scheelt er, wat is er gebeurd, ik begrijp U niet."

,,Wanneer zet U mij op straat, kameraad Jucker? Ik weet, dat U mij alleen mijn plaats liet om mij te laten spartelen. Ik moest die plaats aannemen, want ik heb een huisgezin. Maar ik kan onder dien druk niet meer werken, ik weet toch precies, dat U mij vroeg of laat op straat zet."

Ik ben als uit de wolken gevallen. Bogdanoff is niet slechter en niet beter dan velen, over wie ik tevreden ben. Zijn school gaat op veel gebieden beter dan andere, die mij zorgen maken. Niet één haar van mijn hoofd denkt aan een ontslaggeving. Ik zeg dat mijn bezoeker open en vlak in zijn gezicht en hij gelooft mij. Een licht gaat over zijn gezicht, hij kan het bijna niet begrijpen.

,,U wilt dus geen wraak nemen?"

,,Daarvoor heb ik noch tijd noch lust."

Een steen valt hem zichtbaar van zijn hart en ik heb eerlijk medelijden met hem, dat hij blijkbaar zoo lang geleden heeft.

,,Wat voor een verdomde gek was ik, dat ik den moed niet had vroeger bij U te komen. Wàt al slapelooze nachten had ik mij kunnen sparen."

Als een benauwd, klein mannetje trad hij bij mij binnen. Als een trouw aanhanger verlaat hij mij. Meer dan eens heeft hij mij bewezen, hoe dankbaar de Rus kan zijn wanneer hij gelooft daarvoor reden te hebben. Wat mij vanzelfsprekend is, is hem een wonder. Later beleef ik meer dan eens zelfs, hoe gelijk hij had met zijn twijfel, met zijn angst. Plichtsbetrachting is bij lange niet voldoende in Rusland om veilig op een plaats te kunnen blijven. Al de jaren, die ik in Rusland verbleven heb, heeft er tusschen mij en Bogdanoff een onbewolkte verhouding geheerscht en nooit heeft hij mij een steen in den weg willen leggen. Meer dan eens heeft hij mij verzekerd, dat hij van mij een les ontvangen heeft, die hij — door iemand anders verteld — nooit had geloofd. De Rus is blijkbaar in zulke dingen altijd zeer subjectief, en hij kan de zaak niet altijd gemakkelijk van den persoon scheiden. Wraak is hem iets vanzelfsprekends.

SCHOOLBEZOEKEN

Met mijn jongen collega, die onder mijn leiding de afdeeling voor fabriekscholen leidt, doe ik mijn eerste schoolbezoekreis door het gouvernement. Zij zou een heel boek vullen, moest ik haar van naaldje tot draadje willen vertellen. Wij reizen naar de steenkolenmijndistricten Anscherka, Sudschenka, Kemerova, Kusmjetzk met de erbij behoorende landelijke omgeving. Van daar over Jürga bij Narym naar het Noorden toe. Duizenden kilometers, per spoor, per slede! Mijn jonge vriend, die mij onderweg met een Russische grondigheid onvermoeibaar door vragen uitpompt, verlicht technisch mijn reis geweldig, want ik heb op dat gebied weinig ervaring. Vanwaar zou ik ook weten, hoe je voor een reis van drie-, vierhonderd kilometer paarden en voerman krijgt? Vanwaar zou ik de manier hebben om altijd de juiste gastvrijheid te vinden? Alles is vreemd voor mij en ongewoon; ik heb de belemmering van den beginneling, om het mij zonder te betalen eenige dagen in een vreemd huis gemakkelijk

te maken. Ik beleef de afzondering van den Russischen mensch op het platteland dan eigenlijk voor het eerst in al haar grootheid.

Ik ben diep onder den indruk van de woestijnen aan de monding van de Toms en haar bijrivieren in de Kusnjetzker Alatau (een belangrijke en uitgedeinde uitlooper van het Altaïsgebergte). Nog vermoed ik niet, wat een vlucht Kusnjetzk en Kemerova gedurende de volgende jaren zullen nemen; het zijn nu nog eigenlijk dorpen met kleine kolenputten en staalfabrieken, lijk zij bijna ten tijde van Catharina de Groote moeten geweest zijn. De ophaaltorens zijn hooge gebouwen uit hout, de werktuigen primitief, de menschen eenvoudig en door de revolutie merkwaardigerwijze onberoerd.

Net zijn in Kemerova de eerste inwijkelingen van de door den Hollandschen ingenieur en Communist Rutgers georganiseerde A.I.K. (American Industrial Colony, Amerikanskaya Industrial naja Kolonija) toegekomen. Zij hebben bezit genomen van Kemerova en willen er een modelkolonie met radicaal Communisme en industrialiseering inrichten. Amerikaansche, Hollandsche, Duitsche Kumpels (schachtarbeiders), idealistische vrouwen (later in een gedicht van Dreiser vereeuwigd) met Amerikaansche saloncommunisten en intellectueelen werpen zich met geestdrift op een taak, waartegen zij niet opgewassen zijn; dat gevoel ik nu al en mijn gevoel geeft mij gelijk. Doch hierover later.

Zoo schoon mijn landschappelijke, mijn menschelijke en mijn esthetische indrukken zijn, zoo groot ook is mijn groeiende ontgoocheling over mijn schoolwezen. Waar wij ook komen, overal is er gebrek aan alles. Waar er leeraars en leeraressen zijn, heeft men geen schoolgebouw, dat ook maar in een ietsje aan den naam herinnert. Waar er een ordentelijk (voor Zwitsersche begrippen weliswaar armtierig) schoolgebouw is, ontbreken er leerkrachten. Veel leeraars zijn gevlucht als het Communisme hen vogelvrij aan hun leerlingen en hun wraak prijsgaf, met het beroemde: „Wraak aan uw onderdrukkers, aan de soldeniers van den Tsaar". Anderen voelden zich tot beters geroepen en werden beambten. Een treurig aantal viel ten offer aan den honger en de epidemieën. Niet het kleinste deel was door de leerlingen, die een korten tijd een absolute zelfregeering hadden gekregen, weggestuurd geworden.

Waar er echter leeraars, scholen en leerlingen voorhanden zijn, had men geen leerboeken, geen papier, geen schrijfmateriaal. Nooit vergeet ik het schouwspel in Jeremejevka, waar de kleinen hun schrijfoefeningen, wijl zij geen papier hadden, in het weeke, vochtige zand schreven. In een andere school doet men schoonschrift- en opsteloefeningen op het bedrukt krantenpapier. Overal valt men op mij aan. De dorpsraad verlangt leeraars, de leeraar verlangt schoolmateriaal, de leerlingen eischen duizend dingen, die ik hun noch geven noch beloven kan.

Daar meen ik dan in een stad een schoolwezen te leiden. Daar verkwist ik reusachtige sommen geld en wanneer ik de werkelijkheid zie, heb ik het gevoel dat ik vóór een vat zonder bodem met een waterdruppel aan mijn vingernagel sta. Aangegrepen ben ik door het kinderlijk geloof van allen, voor wie ik een chef moet zijn, voor wie ik meer dan almachtig ben. „Zegt U één woord en alles wordt goed. Gaat U niet weg zonder een belofte. Beveelt U toch en dan wordt onze jeugd gevormd."

Wat moet ik doen? Wat kan ik doen?

Mijn jonge begeleider helpt mij meer dan ik ooit zal kunnen vergoeden.

,,Belooft U overal wat men van U eischt. Wanneer uw burgerlijk geweten U niet toelaat een duren eed te zweren op iedere plaats, vindt een vage formule. Men zal gelukkig, tevreden en getroost zijn. Niemand zal het U kwalijk nemen wanneer uw belofte nooit gehouden wordt. In zijn diepste innerlijk verwacht men het ook niet... Men wil alleen de belofte. Sinds Rusland leeft, heeft men zijn volk altijd met beloften gelukkig gemaakt. Wij moeten in dien zin voortdoen; de tijd zal komen dat ons volk daden zal beleven; nu is het nog te vroeg, maar geeft U hun het geluk van een belofte."

Ik denk aan Zwitserland. Ik ben niet heelemaal bij de zaak; er zal nog een heele poos moeten verstrijken vóór ik weet, hoe waar mijn begeleider spreekt.

,,Vergeet U niet altijd, wanneer U iets belooft, in uw notaboekje iets te kribbelen. Schrijf wat U wilt, het zal goed doen en geluk beteekenen." En werkelijk, hoe dikwijls hoor ik nu fluisteren: ,,Hij heeft het niet alleen beloofd, maar ook aangeteekend. Geloof mij, nu gebeurt er iets, ja dat is een kameraad, zoo één hadden wij nog nooit."

Dat vertrouwen roert en beschaamt mij. Arm laat ik de menschen achter; rijk door hun vertrouwen, hun geloof en hun bescheidenheid verlaat ik hen.

Mijn collega's, de Siberische onderwijzers, hoe dankbaar zijn zij voor een vriendelijk woord, hoe opmerkzaam luisteren zij toe naar mijn korte mededeelingen of zelfs naar mijn korte, algemeen gehouden spreekbeurt over onze toekomstplannen. Mijn eerste contactneming met hen wekt in mij de overtuiging, dat ik menschen van een ongewone soort en van een grootsche waarde leer kennen. Later, wanneer ik met hen in lange cursussen te zamen mag arbeiden, herinnert mij geen enkele aan mijn beloften, maar allen arbeiden zij als bezeten aan hun verdere vorming.

Waar zijn nu al die vrouwen en mannen, die daar in het harde en koude Siberië op hun moeilijken post met een karig loon hun plicht zoo goed kwijten? Waar zijn al die idealisten, die zeker in de stad een beter loon en een grooter aanzien genieten kunnen en toch, spijts alles, honderden kilometers van het dichtstbije station hun cultuurdragende taak zonder meer vervullen? Wat al vreugde, wat al dank hebt gij mij gegeven, toen ik U dikwijls steenen voor brood gaf!

Wat een onmetelijk heldendom ligt in het werk van den Siberischen leeraar, van de Siberische leerares. In een dorp zonder contact met de buitenwereld, voor het dorp dikwijls alles, dokter, rechter, secretaris, kinderverzorger, vroedvrouw en orakel zijn, jaar uit, jaar in! Altijd maar geven en dikwijls bespot en gehoond, kampen jullie tegen vooroordeelen van eeuwen, tegen Middeleeuwsch bijgeloof, tegen vuilheid, drankzucht en wreedaardigheid, voor een nieuw, beter leven. Sisyphus leidde een luierikenleven in vergelijking met jullie.

Niet alleen een schoolmeester, ook verpleger en handarbeider is de leeraar daar. Wanneer ik hem vertel van de Zürichsche dorpsschool, wanneer ik hem een beeld van zulk een school ophang, ondervindt hij dat niet als de werkelijkheid; het is alsof hem een bewoner van Mars zijn school zou willen uitbeelden. Alleen is de afstand van Siberië naar Zwitserland voor dien

leeraar waarschijnlijk practisch verder dan die van mij tot Mars. Ten minste lijkt het mij zoo.

In een school van het Kusnjetzker District toont mij de leerares met fierheid haar schoolvloer. Ruwe witte planken, grof geveegd, met groote reten er tusschen, maar toch geen leemen vloer, lijk op vele plaatsen. Ik bewonder hem naar behooren.

,,Dat heb ik onlangs ontdekt, denkt U eens, kameraad Jucker, die was er veel jaren niet meer!" En de gebaarde mannen van het dorp bevestigen haar uitleg bereidwillig. Meer dan tien jaren was de vloer nooit meer gekeerd geworden, zoodat hij langzaam verdween onder het vuil van al de laarzen, lapti en schoenen, die in dien langen tijd er op traden.

,,Met de schop, letterlijk, niet zoo iets als symbolisch, met de schop heb ik dien vloer uitgegraven", vertelt Ljuba Petrovna met glinsterende oogen, want zij is jong, zij is dapper en zij strijdt vastberaden den strijd om de reinheid, die haar voorganger in de vele jaren zoo verwaarloosd heeft, dat hij zijn schoolvloer zag verdwijnen en zelfs vergat.

,,Nikolai Petrowitsch (die er bij staat), mijn voorganger, heeft tegen mij gezegd, dat het beslist een leemen vloer was, hij was nooit anders; en nu ziet U zelf."

,,Hemeltje, het is waar. Ja, vergeten heb ik den vloer gedurende al die jaren. Maar er heeft niemand geprotesteerd, dat hij er niet meer was; de anderen hebben hem ook vergeten", murmelt de oeroude leeraar in zijn witten baard. ,,Hemeltje", zoo is het. Tooveren kan de jonge leerares, zij heeft opgemerkt dat hij toch van hout is, onze vloer." Liefkozend glijden de blikken van de aanwezigen over hun schoolvloer, over hun lang verloren en weder ontdekten vloer. De fierheid om de leerares blikt uit aller oogen mij toe.

Dat ik mijn jonge collega echt naar behooren roem, doet allen goed. Zij heeft het ook werkelijk en waarachtig verdiend.

Timoféi Andrejwitsch, de leeraar van Süssojevo, draagt met fierheid de litteekens op zijn gezicht, die hij kreeg toen hem de boeren afranselden, omdat hij hun kinderen naar school lokte en zij daar voor het eerst in 1922 het tooverwerk van dat schrijven en lezen leerden. Hij is al verzoend met de boeren en die koesteren ook geen haat meer tegen het nieuwe. Mij zijn zij echter uitleg verschuldigd.

,,Zoolang men kan nagaan, kon niemand in ons dorp schrijven. Moesten wij iets geschreven hebben, dan gingen wij naar den Pope, 37 Werst in het naburig dorp. Die schreef alles wat noodig was. En nu zullen onze kinderen knapper zijn dan wij, zoo knap als de Pope. Dat wij dat niet dadelijk konden begrijpen, is toch begrijpelijk, nietwaar, kameraad?"

,,Ook jullie allemaal zult nog leeren schrijven en lezen, dat heeft Lenin in Moskou duidelijk gezegd en bevolen. Dra gaan jullie ook naar school, zooals jullie kinderen."

,,De hemel behoede ons, U gekscheert maar wat." Eenigen in den achtergrond bekruisen zich zichtbaar bij mijn goddelooze woorden. En toch heeft Timoféi Andrejewitsch het nog heel vlug beleefd, dat ook de ouders van zijn leerlingen, voor zoo ver zij niet al te oud waren, bij hem naar school kwamen en met hun stijve, harde boerenvingers poogden merkwaardige teekens te schilderen, die men letterteekens heet.

De tijden in Rusland veranderen geweldig.

Op mijn schoolbezoeken leer ik in één week meer van den Russischen mensch kennen dan voordien in een geheel jaar. Er midden in geworpen door het lot, gaan mijn verwonderde oogen open voor perspectieven waarvan ik niet droomde. In de stikheete boerenkamer bij de heete kachel luister ik naar de ouderen en de zangen van de jongeren. Wat al nood, wat al ellende, ziet mijn oog, hoort mijn oor en voelt mijn hart; wat al goedheid, deemoed en bescheidenheid, wat al stom geduld, wat al onvervulbare hoop, wat al echte volkswijsheid duikt daar niet op uit de diepte van het stille, vergeten Siberische dorp! Wat al leed ligt er achter hen en wat al wacht er op hen! Wie kan het weten, wie het hun zeggen? Je kunt het maar voelen en beleven aan den gastvrijen aard van den boer in de vele dorpen, die alle eigenlijk maar één groot, stil dorp zijn, want zij gelijken alle op elkaar, de vele dorpen van de weidsche ruimte.

Mocht ik nu nog eens kiezen, alles wat ik in Rusland en door Rusland moest lijden, nog eens op mij te nemen! Die reizen alleen zouden het waard zijn, dat ik niets betreuren zou, wat het ook moge kosten. Kon ieder Zwitser eens in het Siberische of Russische arbeider- of boerendorp alles beluisteren, wat het kan vertellen, alles zien wat het te toonen geeft, hoeveel gelukkiger en tevredener waren zij dan!

Ik ten minste, ik keer gelukkig, veel rijker terug dan ik weggegaan ben, al zit ik ook vol luizen en heb ik een grondig bad van noode. Uit al mijn reizen heeft de school in Siberië slechts dat ééne profijt getrokken, dat ik er bij de partijleiding met een geweldigen vloek de verdubbeling van het budget kon doorkrijgen en voor alles kon bereiken, dat Omsk de eerste kweekschool van Siberië onder het Communisme kon openen. Vier jaren heeft Rusland de kweekschool niet gekend. Zij zijn bij de machtsoverneming van Lenin's partij gesloten geworden. En ik ben fier en gelukkig, dat ik de eerste nieuwe kweekschool mag heropenen op Siberië's grond.

DE KWEEKSCHOOL

Zonder leeraar geen school, dat is de heele wijsheid, die ik op mijn reis geleerd heb en ik span mij met heel mijn denken en doen in, opdat wij een kweekschool zouden kunnen openen. Men zwicht voor mijn argumenten — en wanneer ik reeds meen dat alles in kannen en kruiken is, dreigt alles om een naam te mislukken.

Stroganoff, de partijsecretaris, verklaart op de laatste zitting betreffende die vraag: ,,Goed, opent U zulk een school. Het geld komt op het budget." Ik wil al verheugd danken en daar heft hij vermanend zijn hand op. Het wordt mij koud om het hart. Valt nu al mijn moeite en werk in duigen, denk ik.

,,Als U echter dat verdomde ding kweekschool wilt noemen, dan wordt het niet geopend; voor een kweekschool hebben wij geen geld. Punt."

,,Dan willen wij het paedagogische-technische school heeten. Gaat het dan?" vraag ik met angst in het hart.

,,Dan gaat het. Is er iemand tegen? Neen. Schrijf in het protocol: Ka-

meraad Jucker heeft het bevel een paedagogische-technische school in Tomsk te openen."

„Is 't nu goed? Zijt U nu tevreden, eeuwige verkwister van ons mooi geld?"

„Zoo is het goed, kameraad Stroganoff."

Geld en bevel zijn er; waar echter een gebouw, waar de leeraars, de leermiddelen en al het overige dat noodig is om leeraars te kunnen vormen? De oude kweekschool is al lang door het leger gerequireerd geworden ; bibliotheek, meubels, instrumenten, alles is verdwenen, nergens is ook een passend gebouw.

Nu heb ik ook mijn heele diplomatie noodig om geen schipbreuk te moeten lijden ; voorzichtig tastend doe ik mijn aanval op het leger, dat in de kweekschool gestationeerd ligt. Dat het voor zijn verblijf te weer staat, weet ik. Dat mijn kansen klein zijn, weet ik ook. Na een zorgvuldige bewerking van al de invloedrijke mannen, komt er een gelegenheid en tegen alle verwachting in, slaag ik er in het gebouw te doen ontruimen. Het gebouw wordt ontruimd, daar plotseling de eenheid met al het materieel uit Tomsk weg moet trekken. Nu moet ik vlug handelen, anders kaapt mij iemand anders het gebouw voor mijn neus weg, wanneer ik het al in mijn bezit heb. In Mariinsk zijn leeraars voor een cursus samengekomen. De uit hun lood geslagen leerlingen, die er aan geloofden hun cursus in vrede in hun afgelegen landelijk stadje te kunnen houden, worden plotseling naar Tomsk samen met hun kleine have en goed in een gebouw met over de honderd klassen ondergebracht. Hun verwondering en hun opwinding zijn groot. Geen bank, geen tafel, geen bed, is er voorhanden. In het huis is het koud, bijna als in open lucht. Stookmateriaal hebben wij voor de daarenboven defecte stoomverwarming niet. Er zijn geen leeraars, leermiddelen ook niet.

De verontwaardiging van de jonge menschen staat maar al te duidelijk op hun gezichten te lezen, wanneer ik hen bezoek. De haat tegen mij is niet klein. Zij hebben ook gelijk. Hoe kan men zoo wreed zijn? Alles wat ik kan doen, is den menschen een karig voedsel uit een geïmproviseerde keuken te geven en hen groen stamhout, dat ik recht uit het woud krijg, te laten zagen en klieven.

Het huis echter is beveiligd. De technische school bestaat. Men verwachte niet, dat ik nu al de barensweeën van die geboorte beschrijf. Zij zijn eerder komisch dan tragisch. Nog hebben wij geen inrichting, alleen maar een paar leeraars en ik slaag er in van de regeering de oude Dekabrittenneerzetting Stepanovka met haar 574 hectaren land te krijgen. Ongeveer twintig bouwvallige huizen, in den mooien Batenkostijl gebouwd, maar onbarmhartig verknoeid, zijn voorhanden, in een eenig mooi parkachtig berkenwoud aan de Uschaika, tien kilometer van de stad verwijderd. Daar vind ik arbeid voor de toekomstige leeraars. Wij breken eenige huizen geheel af en met het materiaal, dat wij verkrijgen, lappen wij de andere op, zoodat men er voorloopig in kan wonen. Een landbouwkundige begint in den zomer het landgoed opnieuw in te richten. „In plaats van toekomstige leeraars zijn wij boerenknechten geworden", klagen de leerlingen. Doch de zomer wordt intensief benuttigd en in den herfst kan er al een echt ordentelijk bedrijf met drie klassen van stapel loopen. Eén hebben wij al en twee nemen wij in den herfst nog op. De klassen en de woonkamers zijn

ontsmet, hersteld en de leerlingen herkennen hun ,,eerste tehuis'' in Tomsk niet meer, wanneer zij terugkomen van hun ,,Datscha''. Leeraars heb ik gevonden, leermiddelen samengebedeld en gekocht, de school begint een half jaar na haar oprichting te werken.

Spijts het geweldig verdriet van mijn vrouw, nemen wij onzen intrek in de kweekschool. Troosteloos ziet er weliswaar de woning uit, maar dra wordt zij dragelijk en ten slotte zelfs mooi, rekening houdend met de plaatselijke omstandigheden. De kweekschool staat in een park van ongeveer vier hectaren aan den zoom van de stad. Het is een massief gebouw, dat eens zeer goed ingericht moet geweest zijn. Jammer dat het zijn naam ,,kweekschool'' gedurende de revolutie moest offeren, zoodat men geen spoor van haar boeken, haar klassen meer kan ontdekken.

Mijn heele energie en liefde leg ik in mijn werk; langzaam ziet men mij zeldzamer op mijn plaats in het departement voor volksvoorlichting; mijn plaatsvervanger Kalaschnikoff zendt mij de belangrijke documenten naar mijn woning om te onderteekenen. Alleen gewichtige zittingen leid ik nog en alleen voor principieele plannen en bevelen moet ik instaan, zoo wil het de goede toon. Daar echter Novosibirsk hoofdplaats wordt en er aldaar een Siberische afdeeling van het Commissariaat voor volksvoorlichting in Moskou onder de leiding van kameraad Tschudinoff ontstaat, benut ik het gunstig oogenblik van een komende reorganisatie van mijn ambt en beveel ik mijn collega en vriend Kalaschnikoff, tot zijn groote verwondering, in mijn plaats aan als leider van het schoolwezen. Nadat ik hem beloofd heb hem altijd voor raadgevingen bij te staan en den ,,methoderaad'' als eerelid te leiden (want hij vreest vooral de principieele beslissingen), neemt hij het werk heelemaal op zich.

De philosophische faculteit van de universiteit verarmt aan leerkrachten; een deel van de professoren gaat naar het Centrum, Sergius Hessen, de philosoof, vlucht naar het buitenland, de Parminaniërs worden weer geëvakueerd, de historicus Ljubomiroff neemt een leerstoel over in Saratoff, het wordt leeg in de verlaten kamers : ik ben blij dat ik mijn kweekschool heb. Wel dringen zich mijn leerlingen enger om mij heen, maar ik kan hun niet verbergen, dat nu de onderwijzer in mijn hart de eerste plaats inneemt. Wat is een middelbare, een hoogeschool zonder een goede grondslag?

De Regeering geeft mij vrije speelruimte voor mijn ideeën en plannen. Niemand verbiedt mij te experimenteeren en te beproeven. Onze school wordt vlug het centrum van de ,,paedagogische idee'' van Siberië. Jonge en oude leeraars doen geestdriftig mee, mijn ,,slachtoffers'' uit Mariinsk hebben zich al lang met mij verzoend en hangen mij nu met zichtbare liefde aan. Uit heel Siberië komen de leeraars vol blijheid naar ons toe, wanneer wij vacantiecursussen, vervolmakingscursussen, gespecialiseerde cursussen houden. De Siberische, officieele leeraarsconferenties worden bij ons onder mijn leiding gehouden. Zelfs het Europeesche Rusland wordt opmerkzaam voor ons werk en zendt ons kostgangers. Dikwijls word ik nu in het ,,centrum'', lijk men de hoofdplaats noemt, geroepen en aldaar met meer eer en respect overladen dan mij lief is. Op het ,,Eerste Groot-Russisch Congres voor Paedagogische Vorming'' ben ik naast Lunatscharsky de voorzitter en leid ik bijna al de discussies en vooral het verkeer met onze buiten-

landsche gasten, waaronder ik Prof. Nelson, den filosoof uit Duitschland, bijzonder waardeer.

Lunatscharsky, Varvara Petrovna, Jakovljeva zijn te gast in mijn school. Duitschers, Amerikanen komen naar ons, wanneer zij naar Tomsk komen. Rutgers en zijn A.I.K. nemen veel van mijn vrijen tijd in beslag.

De vroeger vernoemde graaf Lwoff dankt mij zijn vrijlating uit de gevangenis van de Tscheka. Hij wordt tot aan zijn volgend oponthoud in de gevangenis, waar hij tragisch sterft, leeraar aan de kweekschool. In allen gevalle moet ik persoonlijk voor hem borg staan. Ik doe het graag, gloeiende kolen op zijn hoofd leggen, geeft mij vreugde en hij dankt het mij met een bijna gekke onderworpenheid. Hij heeft de bitterheid van den val uit een groote hoogte hard en drastisch beleefd en is nu een moe, maar wijs man geworden.

De methodes en de programma's van de hoogescholen moeten veranderd worden ; verantwoordelijk voor de methodes ben ik. Men verplicht mij voor de wetenschappelijke medewerkers van de twee hoogescholen en van al de middelbare scholen een bijzonderen cursus in psychologisch gegronde methodiek te houden en een seminarie met hen door te voeren. Ik kan er veel toe bijdragen, dat de innerlijke spanning tusschen partij en hoogeschool getemperd wordt. Het mistrouwen van de partij tegen de ,,intellectueelen" verdwijnt langzamerhand; men laat de leiders van de leerstoelen vrijer in hun handel en wandel. Wel bevalt het menig ,,oude heer" niet, dat de ,,jonge buitenlander" hem vóór den neus gezet wordt. Met rust en tact kan ik ook daar menigen steen des aanstoots verwijderen.

Met den jongen idealistischen driftkop, redacteur Stepanoff, werk ik in mijn vrijen tijd gaarne aan de krant, die mij voor veel vragen heelemaal ter beschikking staat. Een geestdriftige kring van jonge schrijvers en dichters geeft mij veel vreugde. Een Siberisch letterkundig tijdschrift verschijnt op het tooneel. De bekende strijd om Gorki wordt begonnen, en op een mooien dag worden de jonge heethoofden, die tegen de almacht van Gorki in de literatuur storm willen loopen, van hun geestelijk werk naar de fabrieken verplaatst. De partijsecretaris, tot wien ik mij wend, kalmeert mij: ,,Gelooft U mij, de jonge mannen zullen mij nog eens danken, dat ik hen zoo vaderlijk aan den leiband houd. Uit de zaak Gorki komt er niets goeds voort; al te zeer houdt Stalin aan den man. In de fabriek koelt hun bloed af, hun gedichten worden werkelijker en hun levenservaring grooter. Dat zijn toch onze voornaamste eischen van ,,verbinding van den lichamelijken en geestelijken arbeid in de opvoeding". Ik kan hem niet tegenspreken, ofschoon mijn theorie wat minder ,,partijdiscipline" in zich houdt. Maar ten slotte kan de partij nooit een partijlooze in 't gelijk stellen, dat zou tot niets leiden. Later is dan de vurige geest Stepanoff tot de Trotzkisten overgeloopen en heeft hij zijn rekening er voor betaald, zooals men in Rusland dergelijke rekeningen vereffent.

De kweekschool groeit snel aan, ik moet 600 leerlingen les geven. Onze school is een internaat, anders kan het niet. De leerlingen hebben allemaal een rijksstipendium gekregen en worden door ons gevoed, gekleed, gehuisvest en onderwezen. Hoe blij ben ik over onze farm! Niet alleen methodisch, ook louter materieel helpt zij mij over veel moeilijkheden heen. Ons vee verwekt den nijd van de Tscheka, die nevens ons een groot landgoed bezit. Onze tuin is een streeling voor het oog en spijts allerlei

mislukkingen, lijk ongeveer tien duizend koolen, die ondersneeuwd worden en dergelijke meer, ben ik verheugd om het mooie zomerverblijf van onze school, die door leeraars en leerlingen gaarne wordt bezocht en waar er in den zomer vlijtig wordt gewerkt en geleerd.

Hier beproef ik mijn laatste paedagogische methode, die weliswaar niet nieuw is, en waaraan reeds Pestalozzi zijn groote krachten mat. Hier wil ik de synthese van geestelijken en lichamelijken arbeid gestalte doen aannemen. Daar ik geen rendabiliteit op het oog moet hebben, daar ik een deficiet verantwoorden en dragen mag, kan ik de grootste klip gemakkelijk omzeilen. Ik moet mijn leerlingen alleen voor zooveel in het arbeidsproces inschakelen, als zulks paedagogisch waardevol is. Al het ander werk doet het technisch personeel onder de leiding van den Tjechischen agronoom. Er moeten echte dorpsonderwijzers gevormd worden. In ruime werkplaatsen timmert en smeedt onze leerling naar hartelust en niet eens in den vorm van een handswerkmanscursus, maar uitgaand van de eischen van het handwerk, moet hij eigen worden met de principes er van. Door zijn arbeid in de werkplaats lost hij heel bepaalde, altijd moeilijker problemen van de wetenschappelijke vakken op. De eischen van het geheele, echte onderwijs zijn zeer moeilijk in de practijk om te zetten en verlangen een principieele verandering van den leeraar.

Nieuw en niet gemakkelijk om den rechten weg te vinden, is de eisch van het absolute zelfbestuur van de leerlingen. Soms komen wij hard in botsing. De leerlingen zetten zich in voor een sterke werkdiscipline, waarbij zij de antipode zijn van de meeste scholen. Maar hun zin voor gerechtigheid is precies niet bovenmate ontwikkeld en dikwijls moet ik een delinquent, dien zij zonder erbarmen uit de school willen hebben, onder mijn hoede nemen. Ontzettend is de klassenstrijd. Zoo is het eenvoudigweg absurd, dat de beste leerlingen de school moeten verlaten, omdat de partijcel of de jonge Communisten ergens hebben uitgevischt, dat de vader van den eene een knecht moet hebben gehad, of dat de ouders van een meisje, dat al lang wees is, een winkel bezaten. De verproletariseering van de school neemt groteske vormen aan en maakt bijvoorbeeld met haar snuffelarijen de nieuwe opnemingen tot een echte kwaal. Verklikking, vereffening van ,,persoonlijke rekeningen'', kleine jaloerschheidjes spelen hier hun rol. Slapelooze nachten zijn er het gevolg van voor mij. Met een eindeloos geduld, met diplomatie en laveeren, slaag ik er in de partijcel onder mijn invloed te krijgen. Het leven in de school wordt geëffend en productiever.

Wanneer er maar dat vervloekt bureaucratisme niet was! Wat je aan onderrichtingen, aan formulieren, aan aanvragen iederen dag op je tafel krijgt, kon een mensch met zwakkere zenuwen in het gekkenhuis brengen. Op den duur slaag ik er in hier wat lucht te scheppen, daar ik mijn kantoorpersoneel er van kan overtuigen, dat gewone brieven van overheden ongeopend in de papiermand terechtkomen en ,,dringende'' aanvragen alleen worden beantwoord, wanneer er een vermaning binnengekomen is. Langzaam went men er aan in Moskou, dat alleen telegrammen worden beantwoord. Iedere andere methode zou een productieven arbeid onmogelijk maken en ik wil eenvoudig niet in het formalisme van het systeem ingeschakeld worden. Iederen keer, wanneer ik naar Moskou ga, word ik er in alle toonaarden uitgevloekt. Daar echter de werkelijke arbeid den

heeren tot geen andere aanmerkingen aanleiding geeft, word ik altijd weer met ,,vaderlijke'' vermaningen uitgelaten. Hier en daar ontmoet ik een verstandig beambte of partijbons, die mij in mijn overtuiging steunt. Spijtig echter, dat mijn ondergeschikten mij niet altoos volgen, want al te zeer zijn zij aan blinde gehoorzaamheid gewend, en te zeer weten zij, wat het beteekent louter formeel altijd in het gelijk te zijn, zelfs als er ook geen spoor van kwaliteit achter zit. Vooral mijn assistent voor wetenschappelijke zaken windt zich om mij op. Zijn trouwe oogen kijken mij meestal echt verschrikt aan, wanneer ik de naar zijn meening ,,belangrijke'' formulieren aan mijn papierkorf toevertrouw. Niet zelden vischt hij ze bij mijn afwezigheid weer op en waagt het er nog eens op, wanneer ik, naar hij meent, beter geluimd ben. Altijd meer word ik consequent in die dingen en het heele apparaat funtionneert tot mijn tevredenheid, zoodat ik daarbij een goed geweten kan hebben.

Hier en daar word ik het slachtoffer van de nauwgezetheid van mijn ondergeschikten en van mijn lichtzinnigheid. De bevelen die ik uitvaardig, komen om de week voor contrôle naar het uitvoerend comité, waar zij blijkbaar nauwkeurig worden nagekeken. Aanvragen van dien kant zijn zeer talrijk. Met genoegen herinner ik mij een vroolijk voorbeeld. Met kameraad Kornjeff, den almachtigen voorzitter van het uitvoerend comité, sta ik op goeden voet, en ik kan er allerlei op wagen. Plotseling sluit Moskou het budget voor een deel van zijn paragrafen. Een scherp bevel van de centrale regeering verbiedt iedere nieuwe combinatie binnen de voorloopige raming, zonder haar toestemming. Ik mag voor de paragraaf ,,leermiddelen'' alleen leermiddelen koopen, voor ,,herstellingen'' alleen herstellingen uitvoeren. Dat lijkt allemaal zoo logisch en juist en toch is ongelukkig het leven soms heel anders dan een budget.

Voor kleederen heb ik al het geld opgebruikt en toch gaan er nog veel leerlingen barvoets vóór den winter. Iederen dag verschijnt bij mij een afvaardiging met SOS-uitroepen. Ik zie den nood, wat kan ik echter doen? Geld is er niet meer tot in Januari. Bij slecht weer hebben wij al vrij veel schoolverzuim. Voor herstellingen heb ik nog crediet, maar al de herstellingen zijn uitgevoerd. Iedere aanvraag om overbrenging van het overschot op de kleederparagraaf mislukt.

Ten laatste ga ik Kornjeff vinden. Er moest iets gebeuren. ,,Ik begrijp U, maar ik ben machteloos. Moskou wil sparen. Uw vrij crediet gaat terug op de Rijksbank.''

,,Moet ik mijn leerlingen eens naar Moskou sturen?''

,,Ik zou het U niet aanraden; daarenboven is het ver naar Moskou, vijf duizend kilometer.''

,,Maar het kan toch niet zijn, dat er geen middel zou zijn?''

,,Ik zie er geen.''

,,Goed, kameraad Kornjeff, dan zal ik toch het geld overhevelen en de gevolgen op mij nemen. De studenten moeten kleeren hebben.''

,,Dat kunt U niet zonder bevel en ieder bevel komt bij mij.''

,,Wanneer het echter niet komt?''

,,Ja, dan weet ik er niets van en uw straf wordt dan aan het toeval overgelaten. U zult dan echter dubbel gestraft worden, voor het niet zenden van het bevel en voor de verschuiving in het budget. In uw plaats zou ik het niet doen.''

,,Mag ik nu nog wat niet-officieel praten?''

,,Graag, wat is er?''

,,Wat zoudt U in mijn plaats doen?''

,,Hetzelfde als U.''

,,Ik kleed dus de leerlingen?''

,,Maar geen bevel naar mijn ambt zenden, anders is 't gevangenis. U maakt mij al zorgen genoeg met uw zelfstandigheid.''

,,Goed, het wordt gedaan.''

De studenten krijgen hun kleeren. Mijn secretaresse heeft streng order het bevel over die zaak alleen in ons bevelsboek aan te teekenen; in de copie voor de regeering moet het vergeten worden. Toevallig natuurlijk. Ik neem iedere verantwoordelijkheid op mij. Kornjeff is in zijn nopjes, wil echter officieel er niet mee gemoeid zijn.

's Zaterdags onderteeken ik de bevelscopieën voor de regeering. Met mijn lichtzinnigheid laat het zich niet vereenigen, de copieën nog eens door te lezen; mijn secretaresse is immers zoo betrouwbaar.

Natuurlijk heeft zij het niet aangedurfd het bevel over de kleeren te vergeten en de copie komt bij Kornjeff terecht.

's Maandags brult de telephoon, zoodat ik den ontvanger ver van mijn oor moet houden. Hoe beeldrijk meneer de voorzitter nu spreekt!

,,Opsluiten, neerkogelen, vierendeelen laat ik U, gij ,,Budgetroofridder''. Hoogverraad is het, wat U zich permitteert. Kent U het bevel over de budgetdiscipline niet of zijt U door alle goden verlaten...''

Een zeer pijnlijk onderzoek volgt. De eene commissie lost de andere af. Kornjeff kan niet anders, ik begrijp het en ben blij, dat ik er ten slotte met een ,,blauw oog'' van af kom. De studenten echter glimlachen in hun nieuwe kleeren en laarzen en in de schoolkrant verschijnen bijzondere caricaturen over dat geval. Daar men van iemand die er in geloopen is, zegt: ,,Hij zit in den overschoen'', verschijn ik maar al te duidelijk erkenbaar, in een overschoen, door een slak getrokken, waaraan een wagen met kleeren is gekoppeld en heelemaal achteraan, op een bizonder sterken wagen, prijkt het ,,moeilijke'' standje waardoor ik zakte.

Later klopt Kornjeff op mijn schouder: ,,Je hebt gelijk, vriend Jucker, maar je secretaresse moest je ontslaan of de dingen, die je onderteekent, ook lezen, anders onderteeken je mij nog eens je eigen terdoodveroordeeling.''

Wie de schade oploopt, moet voor de spot niet zorgen. Later zal ik gewiekster zijn en dra biedt zich de gelegenheid aan.

Plotseling worden al de uitbetalingen van de Rijksbank gesloten, niemand weet waarom en voor hoelang. De situatie wordt netelig. Voor levensmiddelen heb ik geen geld, op crediet geven is verboden, baar geld is het parool. De studenten maken revolutie, al mijn verklaringen vullen hun maag niet. De situatie wordt critisch... Een straaltje hoop schiet mij in het meest vertwijfelde oogenblik te binnen. De machinefabriek heeft een advertentie in ,,De Roode Vaan''. Schroot gezocht tegen baar geld. De lui hebben een eigen fabriekskas, dus hebben zij geld. Ik bel op. ,,Brengt U zooveel U kunt, hoe meer hoe liever; wij hebben dringend schroot noodig en betalen goed en baar.''

Dadelijk mobiliseer ik onze 63 paarden. Twee dagen lang vervoeren zij reusachtige hoopen oud ijzer, dat blijkbaar vergeten in de nabijheid

van ons landgoed opgehoopt ligt en formeel het Departement van Landbouw toebehoort. Indirect natuurlijk, lijk alles, hoort het den staat toe, maar men wil een zuivere rekening hebben en daartoe dient het geld. De 43.000 roebel nemen mijn helpers wat angstig maar dankbaar in ontvangst. Wij koopen levensmiddelen, een heel fijn maal wordt den studenten geserveerd, opdat zij hun honger zouden vergeten en alles is ,,beter".

Een kreet gaat door de stad. Oud ijzer in groote hoeveelheid van de stapelplaats van het Departement van Landbouw verdwenen. Een commissie voor onderzoek van het geval wordt gemobiliseerd. Daar ik lid ben van het uitvoerend comité (daarover later) word ik voorzitter van de commissie. De fabrieksdirecteur is op de hoogte en in zijn nopjes. Hij heeft het ijzer noodig, mijn leerlingen willen eten, en zoo weten wij van niets.

Maanden lang zetelen wij. Niemand weet, waar het ijzer is beland. Na een jaar biecht ik het Komjeff in vertrouwen op. Hij schatert van het lachen, klopt mij op den schouder. Geeft bevel de commissie te ontbinden en het oud ijzer als onvindbaar op te teekenen... Er heeft niemand schade geleden, maar het gezicht van den directeur van het Departement van Landbouw wou ik graag toch zien. Wanneer ik hem de zaak vertel, is hij volkomen ,,down". Het meest ergert hem den verloren tijd voor de zittingen, waar hij ook moest aan deelnemen.

Zoo is ons leven. Het heeft moed noodig en dikwijls ongegeneerdheid, wanneer je meer dan 600 menschen kleeden en voeden moet. Ik kon een halve bibliotheek vullen met de avonturen van een kweekschooldirecteur in het Communistische Rusland.

EEN SCHOOLREIS

Onze leerlingen zijn boerenkinderen van 18 tot 25 jaren. Velen hebben, vóór zij naar ons toe kwamen, nooit een trein, nooit een auto, nooit een electrische lamp gezien. Tomsk met zijn 120.000 inwoners lijkt hun een groote stad. Wanneer ik hun van Moskou of Leningrad vertel, zetten zij ongeloovige, groote oogen op. Wat zou het niet zijn kon ik er in slagen de hoogste klasse eens naar hen centrum te brengen?

Je hebt er geen idee van wat het is in een land, dat schoolreizen in 't geheel niet als een normaal verschijnsel kent, er zulk een te organiseeren. Waar ik aanklop, lacht men mij uit. Zoo iets doe je toch niet! Ja, wanneer het ten slotte nog in Siberië was, kon je er over nadenken; maar naar de hoofdstad, komt niet eens in aanmerking.

Dat prikkelt mij, nu wil ik het afdwingen. Waar een wil is, is een weg en dien zoek ik nu. Drie maanden heb ik noodig vóór ik het kan riskeeren. Moskou wijst het wel is waar af ons te ontvangen, maar wanneer ik er eenmaal ben, zullen we verder zien.

Groot is de opwinding. Op het station blijkt men woord te houden. De spoorwegdirectie heeft mij twee wagens gegeven. ,,Hoe en waar je ze aan- en afkoppelt, moet U dan zelf zien, onze macht strekt zich niet tot in Omsk uit." Dat is mij voorloopig meer dan voldoende. Ik ken Rusland

genoeg om te weten, dat ik met weinig moet tevreden zijn wanneer ik veel wil bereiken.

Wij richten ons knusjes in. Ieder heeft een ligplaats. Dekens, kussens en matras hebben zij allemaal bij; zonder die reis je niet per spoor! Proviand voor de op zijn minst vijfmaal 24 uren in denzelfden wagen tot Moskou is voorhanden. Thee zet ieder in zijn ,,Tschainik" (theepot) met ,,Kipjätok" (kokend water), dat je op ieder station krijgen kunt.

Het afscheid is vroolijk. Op de gezichten van de vertrekkenden glinstert er vroolijke verwachting; de thuisblijvers kennen geen afgunst, zij zijn blij in onze plaats.

Verveling zal er bij mijn jeugdige passagiers niet opkomen. Verscheidene Balaika's zijn bereid het gezang te begeleiden en zingen kunnen zij allemaal. De wagen is vervuld van de vroolijke en melancholische volksliederen van het land. Schertsen en lachen en daartusschen opeens heel ernstige gesprekken of voorlezingen van gedichten. Allen verdringen zich vóór het venster wanneer het landschap verandert. Op de stations wordt er water gehaald, lustig eten houdt onderweg nooit op.

Ik moet mij om niets bekommeren. Hun dankbaarheid is zoo groot, dat zij mij eens echt willen verwennen. Van alles moet ik proeven; wanneer ik slaap bewaakt men mijn bank, opdat mij niemand zou storen. Ben ik wakker, dan verdringen zich mijn leerlingen om mij heen met duizend vragen. De tijd vliegt... De spoorwegbeambten zijn correct voor ons. Van afkoppelen is nergens sprake. Zij verheugen zich, dat de jongens zulk een reis mogen doen.

Precies na 120 uren arriveeren wij in Moskou. Nu wordt de toestand kritieker. Mijn relaties zijn echter voldoende, opdat ik voor den eersten nacht onderdak vind in een club. Wij hebben niet eens bedden noodig — de zaalvloer is ons voldoende. Ik heb alle instructies in den trein gegeven. Zoo kan ik het aan mijn beschermelingen zelf overlaten de naaste omgeving van hun ,,woning" te doorvorschen. Mijn taak is nu gratisbiljetten voor de Zoo en het tooneel te bekomen. Toegang tot het Kremlin, voor de tram en vooral gratis-eten voor 61 menschen met appetijt.

Spijts veel morren sla ik er mij door. In volle teugen genieten wij Moskou. Oogen glinsteren, van vermoeidheid geen spoor, de inburgering gaat steeds beter. Het is voor de jonge Siberiërs hun eerste heel groote gemeenschapsbelevenis. Niets van geblaseerdheid is er, ongemeen is de dorst naar kennis, van alles wordt er blij genoten, van de groote machinesfabriek, ook van de ,,Musschenbergen" met hun eenig gezicht op de stad met haar duizend kerktorens. De Ivanskathedraal, het Kremlin, de groote schouwburg, de overvolle straten, ik weet werkelijk niet wat het sterkst op hen indruk maakt. Met open mond zitten zij in de ons ter beschikking gestelde loges van den grooten schouwburg te luisteren naar de melodieën van Sadkos; de ,,Ljess" van Ostrovsky boeit hen bij Meierhold in het modernste theater niet minder dan de strenge klassiek van de groote opera's.

Had men mij dat verteld, ik had het voor onmogelijk gehouden, dat jonge menschen tien dagen lang, na een reis van vijf dagen, zoo onvermoeibaar in volle teugen genieten kunnen.

Mijn zwager, een clubleider in Moskou, is — als Rus — verrast van wat hij bij ons ziet. De jongelui zijn de verrukking van al de Moskovieten, met wie wij in aanraking komen. Zoo oorspronkelijk, zoo frisch en toch

weer zoo natuurlijk slim en bescheiden kunnen alleen kinderen van het Siberische dorp zijn. Zonder onderworpen te zijn, onderhouden zij zich met al de menschen, die zich voor ons interesseeren. Ofschoon zij armtierig en echt landelijk gekleed zijn, zijn zij niet als vreemde lichamen in de millioenenstad.

Te langen laatste verzoenen de kameraden van het Commissariaat voor Volksvoorlichting, die mij de reis, zoo niet verboden, dan toch ook niet hebben toegelaten, zich met mij.

Het oriënteeringsvermogen van die natuurkinderen is onbeschrijfelijk; zij gaan in hun vrijen tijd op ontdekkingstochten, beleven gekke en minder gekke avonturen en keeren zonder zich te vergissen weer naar de plaats waar wij verzamelen.

De tien dagen in Moskou vervliegen. Zij zijn veel te spaarzaam toegemeten. Mijn vrees, dat ik na vijf dagen al oververzadigde, moede menschen om mij heen zou hebben gehad, wordt op de vijfdaagsche terugreis zonder meer geloochenstraft. Niemand is ziek. Zoowel jongens als meisjes zingen en jubelen op de terugreis, iedereen dankt mij ontelbare keeren voor de belevenis, en vroolijke menschen keeren na bijna een maand naar Tomsk terug. In de slaap- en woonkamers is er stof tot vertellen en dra voert de groep der leeraars en der kameraden haar reis effectvol en humoristisch op ons schooltooneel.

De volgende schoolreis van onze kweekschool is een vijf en veertigdaagsche en voert over de Wolga, de Kaspische Zee, den Krim naar Moskou en terug naar Tomsk. Ons voorbeeld werkt aanstekelijk en dra hoor je ook van andere scholen, die wagen wat wij voorgedaan hebben.

MIJN FAMILIE EN IK

Mijn tweede zoon is geboren en samen met een dienstmeisje, een kindermeisje, mijn vrouw en ik vormen wij al een heel mooie familie. Wij bewonen heel goede, hooge en heldere kamers; een reusachtige keuken, ja zelfs een bad kunnen wij het onze noemen. In het park is er plaats voor onze kinderen. Twee koetsiers en drie paarden staan altijd te onzer beschikking. De hongersnood is ten einde, de ketens van het Communisme zijn slapper. Mijn vrouw werkt als stadsarts in rijksdienst en daarnaast gaat zij bijna heelemaal op in sociale werken. Op haar ziekenbezoeken ziet zij zooveel menschelijken nood en wanbegrip, dat haar huisgezin, dat goed verzorgd is, op de tweede plaats komt. Wij zien elkaar alleen onder het eten. Dikwijls gaan wij naar den schouwburg, waar ik een loge te mijner beschikking heb. Onze kinderen zijn onder de hoede van hun ,,njânja'' in veilige en goede handen. Daarenboven worden zij door de leerlingen verwend. Ook de leeraars zien veel door de vingers en zij jagen hen niet uit de klassen, wanneer zij midden van de les aldaar zielsrustig verschijnen. De Rus houdt van kinderen en indien het dan nog de kinderen van zijn chef zijn, kun je gerust zijn, dat hij hen vertroetelt. Mijn beide jongens groeien dan ook op zonder vrees voor vreemde menschen; zij houden van de vele menschen die er altijd zijn.

In de werkplaatsen leeren zij vroeg de werktuigen hanteeren en vaardige leerlingen vervaardigen origineele speeltuigen in massa's. Een tante, die dikwijls bij ons is en leerares in handenarbeid van de kindertuinafdeeling, houdt zich in plaats van hun moeder veel met hen bezig. Dikwijls gaan zij met mij naar de stad of naar ons groot landgoed. Zij visschen en zwemmen in den stroom, de oudste begint vroeg paard te rijden.

Naast doode speeltuigen hebben zij hier en daar ook levende. 's Winters komen goudvink en kruisbek bij het raam, de lustige distelvink wil binnen en zij blijven in den winter gaarne in de woning tot vreugde van de kleinen. Wanneer er een zoek is geraakt, moet je hem maar bij den jongen, drolligen beer van onzen buur zoeken; witte muizen en ratten kweeken zij in massa's. Dat wij ook een hond hebben, is vanzelfsprekend.

Gaarne luisteren de kinderen naar mij, wanneer ik hun van hun vaderland, Zwitserland, vertel, en hun verlangen naar het land van hun vader ontwaakt.

Wij hebben een gastvrij huis. Dikwijls hebben wij muziek tot diep in den nacht, wanneer onze vrienden van het conservatorium bij ons zijn. Mijn jongste kan niet genoeg luisteren, wanneer Mjedlin viool speelt. Een leerlinge van Tschaïkowsky is blij om mijn prachtige vleugelpiano, die ik aangekocht heb.

Vroeg leeren de knapen Russisch lezen en de mooiste kinderboeken vullen hun boekenschab. De oudste bezoekt, wanneer hij er toe lust heeft, onze oefenschool en baart de leeraressen zorgen, omdat hij van de kweekelingen ,,alles weet''. De leeraars in natuurwetenschappen geven mijn jongens dikwijls een privé-les met demonstraties en proefnemingen in hun cabinetten. Menigmaal benijd ik hen om de mogelijkheden die zij hebben om zich al spelend te vormen. Zeker is, dat zij veel weten en kunnen; dat het dikwijls niet allemaal systematisch en methodisch gaat, zal niemand verwonderen, want al te bekoorlijk zijn de mogelijkheden van een ,,vrije'' opvoeding. Nooit zullen zij zich over dwang in hun jeugd kunnen beklagen.

Mijn arbeid beneemt mij meer en meer en ik ben blij, dat ook mijn vrouw door haar beroep is benomen. Een huisvrouw zou bij ons te beklagen zijn, te veel zou zij alleen moeten zijn, want ik ben dikwijls voor lange reizen afwezig.

En toch is het een feit dat wij dichter tot elkaar staan. De tijden van nood en ellende, die achter ons liggen, hebben ons sterker verbonden dan de vele echtelieden die meer bij elkaar kunnen zijn.

Mijn vrouw verwijt het zichzelf dikwijls, dat zij mij uit mijn vaderland heeft gesleept. Voor haar is Zwitserland, waar zij haar studiejaren doorbracht, het ,,verloren paradijs''; nooit wordt zij moe haar vrienden en vriendinnen over ons land te vertellen. Dikwijls vind ik haar verdiept in boeken met platen over ons land.

Zij is arts met de heele overgave van den Russischen mensch. Nooit wordt zij moe, bij storm en duisternis, een zieke, ,,dien zij niet vertrouwt'', nog eens te bezoeken, zonder er toe verplicht te zijn. Zij houdt ontelbare voorlezingen over hygiëne en drankmisbruik, waarvan zij de gevolgen dikwijls ziet. Zij is alleen ongelukkig, wanneer haar slechtste en onhandelbaarste patiënt, haar man, ziek is.

DE KWEEKSCHOOL VOOR VOLKSCHE MINDERHEDEN

Reeds na het eerste jaar krijg ik de bevlieging een tweede kweekschool te openen en te leiden. In Siberië leven er 59 niet-Russische volksstammen. Zij allen verlangen naar vorming. Vooral de Mohammedanen, de Tartaren en de Kirgiezen eischen leeraars. Een moeilijke vraag rijst op voor mij. Ik hecht aan onze kweekschool een afdeeling met voorbereidende klassen voor kweekelingen van zulken, die geen voldoende voorbereiding kunnen vinden.

Het is moeilijk leerkrachten met taalkennis te vinden. Met moeite kan ik een voorloopigen staf te zamen krijgen. Dat er eenige oud-Mullahs onder zijn, stoort mij niet.

Het is moeilijk het woon- en voedselvraagstuk op te lossen. Ieder volk wil slechts eigen spijzen: de eenen leven van vruchten, de anderen meer van schapen- en paardenvleesch ; varkenvleesch weigeren zij bijna allen als vergif.

Wanneer je altijd in de Jarta of onder de nomadentent der Oost-Jaken en Toengoezen hebt geleefd, wen je je moeilijk aan kamer en bed. Heimwee grijpt de kinderen der Steppe, van het oerwoud en de Toendra aan. Spijts hun volwassen-zijn, zijn zij dikwijls net kleine kinderen. Zij mistrouwen den Rus; mij vertrouwen zij eerder, sedert zij weten dat ik Zwitser ben. Het valt mij op, dat vooral de Mohammedanen duidelijk en openlijk hun godsdienst belijden. Te lang heerschte het Russische kruis over hun halve maan dan dat zij niet fanatiek zouden geworden zijn. Des te meer, daar de Mohammedaan geen verdraagzaamheid kent en begrijpt.

Ik duizel dikwijls van de volkenmengeling in ons huis. Maar ik leer veel interessante en nieuwe dingen over de levenswijsheid van den Siberischen inboorling. Een wereld, waarvan ik heb gehoord maar eigenlijk nog niets weet, ontsluit zich voor mij.

Het Oosten openbaart zich te allen kante. Intriges worden voorbereid en overal moet ik verdedigen en bemiddelen. Nu verneem ik, wat verantwoordelijk neutraal-zijn beteekent. In mijn hoofd zoemt het van onuitsprekelijke namen. Bijzonder moeilijk en voorzichtig moet ik de Mohammedaansche meisjes behandelen, want hun bewustzijn weet enkel en alleen iets af van de vrouw, die practisch tot vóór kort, en ook nu nog, slavin is geweest.

Ik beleef in dezen tijd iets van de innerlijke verscheurdheid en onzekerheid. Wanneer het mij menigen keer moeilijk word en ik liefst wegloopen wou, dan sterkt mij steeds weer het groote en heerlijke gevoel cultuurdrager te zijn. Mijn oog is niet gesloten voor de gruwelijke geweldpleging van den nieuwen machthebber. Mijn hart bloedt wanneer ik al die ellende zie die wordt veroorzaakt, wanneer oude haat vrijlijk zich mag uitwerken en zijn orgieën botvieren. Op mijn ,,eiland", dat ik mij aan den stadsrand van Tomsk laat bouwen, weet ik, dat ik jonge menschen dingen kan geven en mag geven, die hun tot nog toe niemand gaf.

Tot mijn groot geluk interesseert zich het materialisme eigenlijk alleen voor de industrie en de scholen, die techniekers en specialisten vormen. Wat is er dan aan een volksschool voor speciaals? Laten wij kameraad

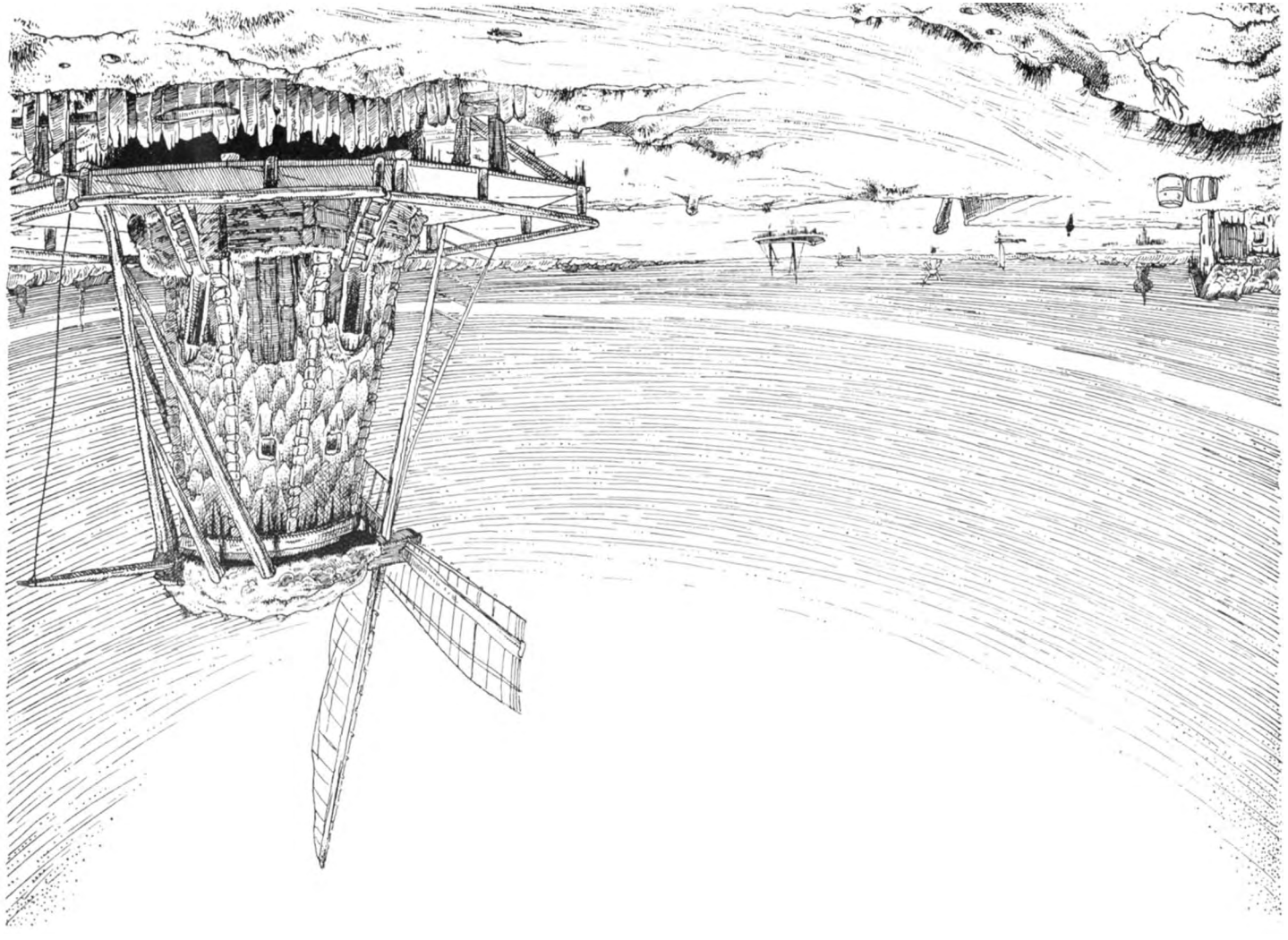

Jucker zijn handel en zijn wandel in zijn ,,kinderlijke'' vreugde om kleinigheden. Zoo denkt men in de hoogere partijkringen en ik hoed mij er wel voor, hen meer last te berokkenen dan wel noodig is en zij begrijpen ten minste, dat ook een kweekeling eten en drinken wil. Niet alleen voor ons, ook voor andere kweekelingen mag ik het leerplan en de programma's ontwerpen. Ik ben blij om het vertrouwen in mij en span mij dag en nacht in om de jonge menschen die dorsten naar kennis en wetenschap te geven wat altijd zijn waarde behoudt. Als uitgedroogde sponsen zijn de Abibullahs, Machmets, Feisullahs, Ibraims, Sulaikas, Iskanders, Fatimehs, Leilas en hoe zij ook mogen heeten. Met een voor mij vreemd en ongewone leergierigheid storten zij zich op het nieuwe, op de wetenschap. Hun vragen kent geen moeheid, het eten en slapen ergert hen. Het liefst hadden zij altijd onderricht. En dan hun geloof! De wetenschap kan en weet alles. De Europeaan kent op iedere vraag een antwoord. Vreemd is de Mohammedaan in het teekenonderricht. Met handen en voeten verzet hij zich tegen het teekenen van menschen. Dieren styleert hij even zoo kunstig als planten. Met verbazing zie ik een gekrulde arabeskenwereld ontstaan, lijk alleen het Oosten kent en dadelijk slingeren zich op het papier guirlandes en spiralen; arabesken heet men hen terecht. Hoe mooi is ook het Tartaarsch-Kirgiesch schrift, wanneer je er verstand van hebt. De kortschriftachtige teekens van rechts naar links, tegen ons gevoel in neergeschreven, streelen het oog door hun harmonie.

Roerend is de met fierheid gemengde bescheidenheid bij de nieuwe leerlingen. Een zoo natuurlijke houding, een weten van de eigen waarde en zulke inschikkelijkheid voor den leeraar vind je alleen bij den inboorling.

Menigmaal betrap ik mij op laffe gedachten. Mag je, vraag ik mij af, dat sluimerend Oosten helpen wekken? Is het geen verraad tegenover het Westen? Op stel en sprong weet ik, dat hier krachten sluimeren, die waarschijnlijk op zekeren dag met een oergeweld over de wereld zullen uitbreken. ,,Vervloekte imperialist'', verwijt ik mij dan. ,,Schaam je je niet als Zwitser in de diepe, donkere ondoorgrondelijke oogen dezer jonge menschen te kijken met je kolonisatorenmentaliteit?''

Ik denk aan Albert Schweitzer. Toont hij ons niet de eenvoudige plicht de ons toevertrouwde menschen te helpen ? Van waar heeft de Europeaan het recht zich tot meester op te werpen en met een vrijmoedige vanzelfsprekendheid heele volken te minachten, alsof Onze Lieve Heer hen extra voor hem had geschapen? Goddank hebben wij geen koloniën. Laat komen wat er wil, maar wij dragen geen schuld aan de ongerechtigheid tegenover de Aziaten. Onze vaderen lieten zich niet verdrukken; daarom mogen wij, hun afstammelingen, geen verdrukkerspsychologie in ons laten opleven.

,,Maar de Europeesche solidariteit? Waar blijft Europa wanneer het Oosten ontwaakt?'' hitst het in een afgelegen hoek van mijn hart. Zij komt daar waar zij het verdient. Je maait wat je zaait. De wereldgeschiedenis is het wereldgerecht. ,,Oogsten niet nu duizenden in Rusland de vruchten van het onrecht, dat hun vaderen vroeger bedreven? Moet mij zulks geen les zijn?'', philosopheer ik verder. ,,En de onschuldigen, die nu moeten lijden? De slachtoffers van den haat, die niemand iets misdeden?'' Ik zie hen, zij lijden onzeggelijk in hun gevoel te midden van dat wreed strafgericht. ,,Wie weet, wie kan het beslissen, wordt niet de on-

schuldige door zijn zwijgen schuldig? Bestaat er niet een collectieve schuld, die een generatie heeft, zonder aanzien van het individu?" Waarom kan ik die vragen niet eenvoudig en klaar oplossen? Waarom is mijn hoofd altijd weer vol sophismen? Ben ik dan een jurist? Dat ik mij al vóór mij zelf verdedig, toont mij aan, dat ook ik schuld heb waar ik niets heb gedaan. Niets te doen is misschien nog de grootste schuld, die de mensch op zich laadt. Zwijgen waar hij spreken moet, niets doen waar hij handelen moest, is dat geen schuld? Zware schuld? Staat het niet in het begin van den zin: ,,Wat kommert mij mijn broeder?"

Laat komen wat wil, ik wil hier met volle maat klaren wijn schenken. Niemand van de mij toevertrouwde leerlingen mag ooit kunnen zeggen: ,,Ook hij heeft ons met de maat van den kolonisator gemeten." Niemand geeft een mensch het recht zijn broeder te onthouden wat voor allen is bestemd. Naar den duivel met den overdreven hoogmoed van het onderdrukkende Westen. Van Coué weet ik weliswaar niets af, maar iederen dag zeg ik bij mij zelf het zinnetje: ,,Meet menschelijk, schenk vertrouwen voor vertrouwen." Steeds meer en meer zie ik dat het de moeite loont, want het is een heerlijk gevoel in je bed te liggen met het bewustzijn, voor zoover het je zwakke krachten toelaten, recht gedaan te hebben. Vertrouwen en vriendschap danken mij meer dan ik verdien.

APOLLON TOTUSCHEFF

Welke moeilijkheden vóór mij oprijzen, moge men aan een voorbeeld misschien beter kunnen meten. Uit de donkere wouden van de Boven-Kondoma, een bijrivier van de Ob, krijg ik een leerling die zich niet laat thuiswijzen. Hij kan noch lezen noch schrijven, zijn volk kent geen schrift, hij kent alleen mondelinge overlevering. Hij is een Tartaar-Schoriër; in de aardrijkskunde noemt men zijn volk ook Zwart-Tartaren. Met de Tartaren heeft hij niets gemeens dan den naam. Zijn taal en zijn geloof zijn anders en niet eens Turksch is zijn ras. En toch is dat het beste jagersvolk van Siberië, het moet eens in het hooge Noorden aan de zee hebben gewoond. Al zijn oeroude sagen getuigen van nevel, van koude en van de zee. Heden ten dage leeft het in het oerwoud vier duizend kilometer van zee verwijderd.

Nog heden herinnert het zich zijn nomadendom, want de Tartaar-Schoriër bouwt weliswaar zijn blokhut, maar van zoodra er iemand in gestorven is, verwijdert hij haar en bouwt haar op een andere plaats weer op. Hij gelooft, dat een booze geest den doode heeft opgeëischt, omdat hij op de plaats van de blokhut wil wonen.

Het pasgeboren kind wordt door de moeder onmiddellijk na de geboorte den vader vóór de voeten gelegd; bevalt het zijn critischen, onverbiddelijken blik, heft hij het in zijn armen op, dan is het in den stam opgenomen. Is het tegendeel het geval, wendt hij zich af, dan draagt de moeder het wichtje stom naar het woud, waar wilde dieren het dra aan den blik en de aardsche ellende onttrekken. Hard is de wet van het oerwoud, maar een sterke jagerstam wordt er gehard in den strijd om het bestaan.

Een zeldzaam gebruik bij de geboorte valt mij op. De man mag gedurende die dagen niet op jacht gaan en acht dagen moet de moeder op het jachtmes liggen, opdat de zoon een goed jager zou worden.

Met pijl en boog gaat de jager om lijk eens onze Tell: op dertig schreden schiet hij met gesplitsten pijl een eekhoorntje neer, dat den nek gebroken is, maar het staalgrijze vel niet eens verdorven door een gaatje van den pijl. Den beer gaat hij met het mes te lijf. Wanneer deze zich voor den laatsten sprong tegen zijn vijand verheft, werpt de jager zich tegen hem aan en met zekeren stoot boort hij hem het scherpe mes in het hart. Wee hem, wanneer hij niet treft, de zekere dood wacht op hem. Ik ken weliswaar geen enkel geval waar hij niet getroffen heeft.

De oude sagen worden van nederzetting tot nederzetting door trekkende zangers, priesters en medicijnlui voortverteld. Met oeroude geplogenheden gepaard, zit men luisterend bij het vuur, brengt den goden op bepaalde plaatsen van het gezang het spijs- of drankoffer, lijk het altijd werd gedaan. Moeilijk is het voor den vreemdeling, daar hij met gekruiste beenen zoo lang moet blijven zitten tot het gezang ten einde is. Zoo willen de zeden van den stam het. Zoo blijft het en zal het blijven, tot zijn goden en zijn godsdienst zijn verloren gegaan.

Met een klein proviand gaat die jager in den Winter dikwijls één, twee maanden lang op jacht. Is het een goed eekhoornjaar, dan zal hij 's zomers kunnen leven; is het slecht, dan zal de honger hem kwellen. Het eekhoornvel is zijn munteenheid; al de pelsen rekent hij er naar, een vischotter is dertig eekhoorntjes, en wanneer je de Schoriërs vraagt, wat hij heeft gejaagd, zegt hij bijvoorbeeld 4300 eekhoorntjes, wat echter enkel negen sabeldieren en eenige eekhoorntjes kunnen zijn, wanneer hij met sabeldieren geluk had. Hoe veel hebben de Schoriërs de Russische guerillastrijders geleerd van spoorzoeken, van camouflage en van harde gewenning en uithoudingsvermogen. Hoe veel leerden zij hen van natuurlijke hulpmiddelen ter oriënteering in de ruimte. Uit dat volk komt Totüscheff, met zijn gekken naam Apollon, naar ons toe. Onaangeroerd door beschaving, wordt hij te midden van de stad geplaatst. Wat een sprong! Angstig mijdt hij op het trottoir te gaan, want hoe gemakkelijk, gelooft hij rotsvast, kon een huis op je hoofd vallen. Niet in zijn bed slaapt hij. In een deken gehuld, legt hij zich ergens in een hoek neer.

Als een wonder leert hij. Waar andere kinderen maanden noodig hebben, is hem uren voldoende. Hij wil zijn volk het schrift, de kennis van de Europeanen, de wetenschap en scholen brengen. Zijn volk hoopt op hem, zijn volk heeft weinig tijd. Al te lang moest het zonder de zaken van den blanke rondkomen. Dat weet Totüscheff; daarom gunt hij zich geen rust. Met heilige bezetenheid worstelt hij om cultuur. Zal hij zijn volk het verlangde geluk brengen? Apollon is er zeker van. Hij gelooft in zijn zending, lijk nog nooit een mensch er in heeft geloofd. Geloof echter schenkt kracht en in hem huist de kracht van den reus, die met bergen speelt, als een kind met glazen knikkers.

Wanneer ik eens tijd heb, schrijf ik een boek over Apollon, want hij heeft zijn volk werkelijk het schrift gegeven. Hij heeft hen 't eerste a b c geschonken. Wat is dat wel, een a b c? Het is het grootste aller boeken, want het is de sleutel tot al de andere. Hij schenkt zijn volk de eerste vertalingen. Hij wordt onder mijn oogen de schepper van de Schorische ge-

schreven taal. Hoe vervloekt hij zijn domheid, zijn traagheid, wanneer hij een woord niet vormen, niet vertalen kan! Hoe critisch is hij tegenover zichzelf, hoe gewetensvol! Ik moet de grootste moeite doen om hem te weerhouden zich op korten tijd uit te putten.

Ik zend hem terug naar het woud, opdat zijn gezondheid niet zou lijden. Hoe schitteren zijn oogen, wanneer hij vertelt, hoe hij van huis tot huis ging om zijn broeders te zeggen: ,,Ziet, hier is jullie schrift, nu worden jullie vrij en onafhankelijk, nu worden jullie menschen." Iedermaal, wanneer hij komt, brengt hij leerlingen mee, die hij geestdriftig maakt, die hij door zijn geestdrift aangestoken en betooverd heeft.

Plotseling moet hij een titanenstrijd uitvechten, waaraan hij noch ik hebben gedacht. De partijsecretaris voor de volksche minderheden is een Tartaar en hij wil, dat Totüscheff het Tartaarsch en niet het Latijnsch alphabet aanwendt. Wij moeten naar Moskou gaan om een beslissing af te dwingen. Daar zitten echter Russische chauvinisten, die zich internationalisten heeten, maar buiten het Russisch alphabet niets erkennen. Totüscheff wil echter zijn volk bij het Westen aansluiten door het alphabet. Hij vermoedt al vooruit, dat binnen afzienbaren tijd de Tartaren onder den invloed van Turkije tot het Latijnsch alphabet zullen overgaan. Hij is een ziener, lijk dat natuurvolken eigen is, hij laat zich niet misleiden en hij blijft bij de Latijnsche letterteekens, een en al onverzettelijk. Dat is zijn eerste, groote zege. Hij is gelukkig en fier als hij haar bereikt heeft.

Slechts één oogenblik denkt hij aan heel andere teekens, dan echter grijpt hij zeker naar het alphabet, dat de sleutel is tot de deur van de wijde wereld... Te eng is hem de Slavische en nog enger de Turksche wereld. Kan de lezer wel vermoeden, wat het voor mij beteekent den jongen hemelbestormer een beschermer, vriend en leeraar te zijn?

Oost-Jaken, Samojeden verschijnen, altijd nieuwe vraagstukken hoopen zich vóór ons op. Totüscheff geeft ons den sleutel om hen op te lossen. Merkwaardig, onzegbaar vlug is uit den leerling een leeraar geworden. Dra weten het echter allen die met hem samenkomen. Het lot heeft hier een meer dan middelmatigen mensch uit het woud in onze wereld geplaatst. Is hij een genie? Ik weet het niet. Voor zijn volk zeker, dat zien wij allemaal. Zoo moet de onvergetelijke groote Lomanosoff, de eerste Russische geleerde, geweest zijn, toen hij als een meteoor in de hoofdstad van Peter den Groote uit het onwerkelijke Noorden kwam opdagen. Hier en daar noemen wij half schertsend, half ernstig Totüscheff den ,,Lomanossof der Schoriërs". Mocht het zoo zijn, want wat de wetenschap ook al vernietigd heeft, wat je de Europeesche cultuur ook verwijten kunt, zonder haar is het leven verschaald en leeg. Dat geloof ik, omdat ik het andere niet weet; dat gelooft Totüscheff, die het andere kent. Of het Schoriërvolkje het ,,versluierde beeld" eens voor oogen zal kunnen nemen, dat weten wij beiden niet, dat zal alleen de toekomst kunnen uitmaken. Een tipje van den sluier heft Apollon op met moed en vast betrouwen. Mocht het Kismet zijn! Wij kennen iets, wij handelen naar onzen vrijen wil, zijn wij echter niet enkel werktuigen? Wie weet het? Velen mogen het voor zich persoonlijk uitmaken, weten kun je het niet, alleen dàt weet ik, dat indien wij een instrument zijn, wij het zeer slecht zijn, maar wij hebben ten minste minder schuld aan de dingen die wij doen en dat is een groote troost. Groote angst en diepe dankbaarheid komen in mij op, wanneer ik denk,

dat ik samen met Totüscheff een grooten ommekeer bij zijn volk beleef. Maar wij weten het te dragen, want de revolutie, die wij beleefden, is ook een ommekeer voor een veel grooter volk, voor alle volken, misschien voor de menschheid; waarom zouden de Schoriërs een uitzondering zijn. Troostvol is het te weten, dat er niemand te vinden was, die de macht bezat den Schoriër onbeschaafd te laten, want de Schoriër zelf wil niet onbeschaafd zijn, weshalve zendt hij zijn besten zoon tot ons in de wijde wereld.

LID DER REGEERING

Ik bemoei mij niet met politiek. Ostentatief en duidelijk schrijf ik op mijn vragenlijst over mijzelf: Partijloos. Buitenlander. Zwitser.

Wat maakt dat de partij ? Wat maakt dat den internationalisten ? Sinds de partij het begrip ,,specialist'' ingeprent heeft, zijn wij, intellectueelen, in haar schema in het gelid geplaatst. Openlijk zegt men ons: Spijts men jullie met een ,,ijzeren bezem'' moest wegvegen, hebben wij jullie noodig en wij zullen jullie of vernietigen of uitbuiten zooveel wij kunnen.

Blijkbaar heerscht in de partijkringen de indruk, dat ik loyaal ben en mijn plicht doe. Men meent in mij een voorbeeld van de ,,Communistische Vooroordeelloosheid'' te zien en het vage internationalistische idee te kunnen bijbrengen, daar men mij op een mooien dag tot lid van het uitvoerend comité benoemt. Plotseling ben ik één van de drie, die als camouflage van de dictatoriale regeering aangewend word. Drie partijloozen, een boer, een arbeider en een intellectueel moeten voor het volk den schijn doen wekken, dat ook de partijlooze een zeker recht heeft om mee te praten in de regeering.

Ik ben als het ware geheel versuft door iets, dat ik niet had verwacht. Lid van de regeering van een groot deel van Siberië, formeel lid van de regeering van een land, dat het zesde deel van de aarde bedekt, van een mij ten slotte vreemd land. Nu zie ik, hoe Oostersch fatalistisch ik geworden ben. Ik berust, want wat gebeuren moet, moet gebeuren. Het voert mij nader tot vrouw en kind, nu de man en de vader met één slag aan de plaatselijke jurisdictie wordt onttrokken. Men mag mij nog enkel ophouden wanneer de centrale regeering daartoe de toestemming geeft. Ik krijg een bewijs, dat ik toegang heb tot al de inrichtingen van het rijk. Geen weg is er nog voor mij gesloten, geen plaats verboden. Overal geniet ik voorrechten die ik derden steeds had benijd en die men mij nu zal benijden.

Met het ,,regeeren'' loopt het weliswaar niet ver. Dat merk ik dra; overigens wist ik het vooruit. Wanneer ik op een zitting ben, heet het maar al te dikwijls: ,,De Communistische fractie trekt zich ter beraadslaging terug''. Technisch ziet het er dan zoo uit: Wij drie partijloozen verlaten de zaal en de Communisten beraadslagen verder, waar wij nog vóór één minuut waren gezeten. Dat wordt zoo gedaan omdat het practischer is, ons gedrieën dan de 38 anderen in beweging te zetten. Ik weet

niet, of ik blij ben of niet dat het zoo is; ik weet maar één zaak met zekerheid en dat is, dat de 38 ook niet regeeren maar doen wat men zonder hen vooraf in de partij besloten heeft. De partijtucht is veel strenger dan ik mij had voorgesteld. Wat ik waag te zeggen wanneer ik in den raad zit, waagt een partijlid dikwijls niet eens te denken. Kameraad Popoff, die het goed met mij meent, waarschuwt mij zeer dikwijls toch voorzichtig te zijn.

Kornjeff heet mij gaarne het „enfant terrible" van de Ipsolkom (verkorting voor ispoljniteljnii komitet of uitvoerend comité). Ongelukkig kan ik niet nalaten mijn meening ook dan te zeggen, wanneer zij voor de machthebbers niet altijd aangenaam is. Dat moet mijn Zwitserschap zijn dat mij er toe dwingt, ofschoon je in Zwitserland ook niet altijd gegeerd wordt wanneer je je chefs niet altijd „naar de tanden praat", lijk men dat op zijn Russisch zoo mooi zegt.

De zittingen maak ik mij nuttig. Ik krijg een overzicht van en een inzicht in dingen, die mij als onderwijzer vreemd en onsympathiek waren. Economische vraagstukken duiken voor mij op. Een heel landsdeel geeft mij meer hoofdbreken dan op eerste gezicht lijkt, zelfs als het apparaat eenvoudig loopt. Ik leer de menschen kennen, die de uitvoerende macht vertegenwoordigen. Het grootste deel er van zijn oud-partijleden. Boeren en arbeiders uit het eigenlijke volk zie ik niet. Ieder van de mannen kan veel vertellen van de Tsaristische gevangenissen, van de politie, van de Ochranka, van verbanning. Hun kennis en hun weten stammen uit de Marxistische literatuur, hun vorming haalden zij in cursussen of in de partijschool. Allen zijn zij doordrongen van hun groote gewichtigheid en zij nemen hun zaken ernstig op. Dra voel ik tegenstellingen aan. Men poogt mij in kliekjes te betrekken, ik weiger vriendelijk maar beslist.

Ik moet veel vertegenwoordigen. Nu eens word ik hier afgevaardigde, dan weer eens ginder, waar een lid van de regeering moet aanwezig zijn. Ik leer vlug een paar vriendelijke, nietszeggende en tot niets verplichtende woorden zeggen. Men hoort je gaarne en je hebt inderdaad weinig noodig om toegejuicht te worden, wanneer je in hooge waardigheid verschijnt. Smeekschriften om protectie en voorspraak maken mij het leven zuur. Men heeft meer vertrouwen in den partijlooze wanneer je zelf partijloos bent. Er zijn provocateurs onder hen; men wil mij op de proef stellen. Ik word in zulke gevallen langzaam aan een beter diplomaat. Wat een heerlijk instrument de taal toch is, wanneer je het bespelen kunt!

Eens zendt men mij echter voor een revisie naar Bogotoll en omgeving. Waarom? Waartoe? Ik weet het heden nog niet. Met angstig hart ga ik op weg en controleer volgens een schema het districtswerk en het werk van plaatselijke gemeenteraden. Zoo vriendelijk ben ik in mijn leven nog nooit behandeld geworden. Men pakt mij werkelijk met zijden handschoenen aan. Men voedt mij als een zieke, men leest mij al mijn wenschen van het gelaat. Ik lijk mijzelf als de Revisor van Gogol. Ik word geëerd en gevierd, maar men toont mij het tegendeel van wat men voelt. Ik heb een hekel aan „mannen", die, wanneer ik weg ben, als hatelijke despoten optreden en in mijn tegenwoordigheid flikflooien en huichelen, ja zelfs angst hebben, zoodat ik er van walg. Nog lang zal de goede groote Gogol den Europeaan Rusland kunnen verklaren, trots revolutie en burgeroorlog; de mensch verandert maar langzaam, indien hij veran-

dert, wat ik aan de hand van mijn tragi-comische belevenissen bijna betwijfelen ga.

Het meest vreest men het papier. Van zoodra ik iets opteeken, wordt men nog beminnelijker, nog liever. De menschen doen mij iedermaal pijn en veel van wat ik eenvoudigweg moet noteeren, schrijf ik op wanneer ik alleen ben, dit om hen niet heelemaal ongelukkig te maken. Ik bof erg, het district is ongeveer in orde en heelemaal niet slecht bestuurd. Men wist het wel in Tomsk en heeft mij er heen gezonden opdat ik eens kon zien wat er gepresteerd wordt. Het meest verheugt het mij, dat de volksvergaderingen altijd ,,gerepeteerd" worden. Men doet een soort van proef en verdeelt de rollen. De mijne is klaar. Ik moet een paar woorden zeggen, hoe ik de dingen vond. Niet veel, dat gaat het volk niet aan. In Tomsk zal ik duidelijker moeten zijn. De partijleden verdeelen de rollen van het ,,volk" onder elkaar. Elk krijgt zijn vraag die hij mij moet stellen; en ik moet maar zeggen of ik haar beantwoorden zal en ongeveer hoe. Eenigen krijgen de opdracht zekere partijloozen te bewerken, opdat ook het eigenlijk volk zou spreken.

Is het dan te verwonderen, dat de vergadering als aan het snorken gaat? Er wordt stemming gemaakt, er wordt een indruk van critiek gewekt, ja zelfs partijloozen spreken. Het is wonderbaarlijk, tot opeens heel buiten het programma om een ,,naïeveling" er in plompt. Natuurlijk geeft men hem het woord, natuurlijk hoort men hem aan; spreekt hij goedgunstig, welaan dan, dan boekt men de zaak als een groot resultaat en brengt het in de krant; becritiseert hij echter, zonder daartoe gevolmachtigd te zijn, dan mag hij niet verwonderd zijn, wanneer men dingen van hem openbaar maakt, die weliswaar niet bij de zaak hooren, maar hem echter zijn nimbus als volkstribuun grondig ontnemen. Daar al de boeren met hun belastingen ten achter zijn, is dit een zeer probaat en eenvoudig middel om hen van praatzucht te genezen. De voorzitter vraagt den dorpspenningmeester: ,,Heeft Sideroff zijn belasting al betaald?" In 90 op de 100 gevallen zal die kunnen meedeelen, dat Sideroff er nog zeer ten achter mee is.

,,Kameraad Sideroff, vindt U niet, dat U pas dan zoudt moeten critiseeren wanneer U uw belasting hebt betaald? Je moet toch eerst je plicht tegenover den Staat doen vooraleer te willen critiseeren." Sideroff wordt rood en blauw. Waar hij ook kijkt, aan alle kanten grijnst hem leedvermaak tegen.

,,Zie je nu. Had je gezwegen, dan was het beter", lijken hem de oogen van zijn dorpskameraden te zeggen. Hij wil iets tegenwerpen. Er wurgt hem iets in de keel, hij begint te stotteren en een gelach overstemt zijn woorden.

De voorzitter wenkt. ,,Schrijf op wat U ons wilt zeggen." — ,,Hij kan niet eens schrijven!", brult een jeugdig koor. ,,Zoo, schrijven kan hij ook niet. Heeft hij nooit iets van liqupunt (school ter liquidatie van het analphabetendom) gehoord? De tijden zijn voorbij, kameraad Sideroff, dat je kunt critiseeren wanneer je te lui bent je eigen analphabetendom te liquideeren. De Staat betaalt het, maar men benut het niet. Een goed burger strijdt eerst tegen zijn eigen ,,donkerheid", begrepen?"

Sideroff heeft het begrepen. Beschaamd en besloten nooit meer te praten, gaat hij onder het gelach zitten van hen die hem innerlijk gelijk geven. Leedvermaak is in zulke tijden altijd bijzonder weldoend!

Met zulk een voorvalletje is je praatlust gekoeld. Een partijlid leest een resolutie voor. Wat geeft het, dat ze dingen inhoudt waarover niemand sprak? Ze werd toch in het partijbureau lang vóór de vergadering geheel opgesteld en dat men haar aannemen moet en zal, voel je bij de stemming. ,,Wie is er tegen?'' Niemand heft zijn hand op. ,,Wie onthoudt zich?'' Niemand. ,,Wie is er voor?'' Al de handen gaan de lucht in. Zelfs de doofstomme Ivan, die geen woord begrepen heeft, heft haar op.

,,Met algemeene stemmen aangenomen, kameraad Jucker'', meldt de voorzitter fier. ,,Meldt U asjeblief in Tomsk, dat bij ons alles goed gaat.'' Ik zal het gaarne melden. Mijn missie in het dorp is beëindigd, ik rijd naar het volgende. Wanneer ik namens de school ga, geeft men mij den slechtsten knol dien men vinden kan. Nu echter is er geen goed genoeg. De dorpsraad is zichtbaar opgelucht, wanneer hij mij in fiksen draf ziet wegrijden. Ik kan mij de woorden goed voorstellen, die hij op dat oogenblik lucht. Tot schrijven zijn zij niet beleefd genoeg.

Terug in Tomsk, lees ik mijn raad het verslag voor. Het wordt aangenomen en in het archief gestopt. De ambtenarij wil haar slachtoffer hebben; zij heeft het nu. Werkelijk revideeren is de zaak van de Tscheka. Wij doen dat slechts voor den vorm, zij doet het om iets anders. Daartoe heeft zij haar spionnen, haar provocateurs en agenten.

Gaarne zendt men mij naar het leger als regeeringsvertegenwoordiger. Daar moet ik in de keuken de soep proeven, een parade bezichtigen en een kleine redevoering houden. Daarna word ik aan het slot van mijn redevoering door veel mannenarmen hoog in de lucht geworpen. Dat is voor mij de perfiedste soort van bijval, maar ik moet het mij laten doen, als zooveel andere dingen. Om te toonen, dat mijn redevoering ingeslagen heeft, verlangt de Russische traditie die soort van vreugdeuiting. Men grijpt mij, werpt mij hoog in de lucht, vangt mij weer veilig op, werpt mij weer hoog in de lucht en zoo verder tot men moe genoeg is. Zij die mij niet werpen kunnen, brullen oorverdoovend ,,Hoera!'' en is er stemming. Men noemt dat ,,katschat'', wat in het Nederlandsch ongeveer ,,schommelen'' beteekent. Ook mijn leerlingen doen dat met mij op een feestdag en ik kan nog altijd niet toegeven, dat het mij genoegen deed. Ik ben toch te angstig en hou ,,capitalistisch-egoïstisch'' aan mijn veege lijf. Wanneer ik bezwaren opper, lacht men mij uit. Zoo pleeg ik ook hier, met Russische gelatenheid te zeggen: ,,Tschto budjet, to budjet. Wat zijn zal, zal zijn.'' Hoe troostend is dat gezegde! Je kunt er alleen mee vergelijken: ,,Nitschewo, vserovno bubjet plocho. Niets te doen, als het slecht moet gaan, gaat het slecht.''

Het ,,regeeren'' dwingt mij meer dan tot nog toe inventaris te maken van wat ik mag critiseeren en wat overbodig is af te schuiven op het regime. Mijn overzicht over het gebeuren strekt zich zoo ver uit, dat ik begin te oordeelen. Men begrijpe mij wel. Ik ben geen rechter en ik wil het niet zijn. Maar mijn geweten dwingt mij klaar te zien en stelling te nemen. Niet zelden vraagt men mij: ,,Nou, hoe bevalt het U bij ons in het ,,nieuwe'' Rusland?''

WAARHEID

Mijn ,,burgerlijke weekheid'' (burschuasnaja mjächkotjelostj) wil mij niet verlaten. ,,Jullie Zwitsers zijn en blijven democraten, je kunt met jullie doen wat je wilt'' werpen mij mijn Communistische kennissen altijd weer voor de voeten. Hardheid is er nu noodig, onverbiddelijke, proletarische hardheid. Weg met de sentimentaliteit, weg met de vooroordeelen, roept men mij toe. Is dat weekheid? Is dat sentimentaliteit of vooroordeel?

Van het Tsaristisch of Koltsjakregime kon ik geen vriend worden. Hun fouten waren ten hemel schreiend. Spijts terreur, spijts bloed, geloof ik, dat ik objectief genoeg ben om het Communisme niet bij voorbaat te veroordeelen. Daarbij ben ik ook van afkomst proletariër, zoodat ik eens heel rustig de ,,heerschappij van het proletariaat'' wil bekijken. Zulks ligt mij veel beter dan de Russen, doordat ik geen persoonlijke ressentimenten kan hebben. Ik ben geen kapitalist en was nooit een vijand van de werkende klasse. Wanneer je een vader hebt die 34 jaren naar de fabriek ging, tot dat hij een arm keuterboertje kon worden ; wie een moeder de zijne noemt, die van niet anders weet dan arbeiden van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, zal den arbeider nooit het recht ontnemen zijn lot in handen te nemen.

Die onderstellingen moet ik doen, opdat men mij kunne begrijpen, wanneer men wil. Op geen ander gebied spelen de gevoelens een zoo tragische rol, dan wanneer het op begrijpen aankomt.

WIE REGEERT IN RUSLAND?

,,De boer en de arbeider'', zal men zeggen. Voor zoover ik kan zien, klopt dat niet.

Regeert: de partij en in de partij een kleine groep. Enkel hij die de partij kent, kan het hedendaagsche Rusland begrijpen. In mijn arbeid leer ik honderden leidende en duizenden kleine Communisten kennen. Zij allen vormen een eenheid, lijk zij gewild wordt door het ,,Partijbureau''. Zij allen zijn een product en een slachtoffer van de propaganda en voor een kleiner deel van hun overtuiging. Zij allen moeten de partij meer gehoorzamen dan hun geweten, anders weert men hen onverbiddelijk, anders komen zij tusschen de raderen van hun eigen apparaat. Dat apparaat werd door Lenin geschapen en heet: *Grootrussische Communistische Partij der Bolsjevieken.*

GROOTRUSSISCHE COMMUNISTISCHE PARTIJ DER BOLSJEVIEKEN (W.K.P.B.)

Op een partijcongres van de Russische Arbeiderspartij te Londen ging het er hard toe om de eerste paragraaf van de partijstatuten. Lenin wilde

met onverbiddelijke logica, met het fanatisme van het genie een partij smeden, die in overeenstemming was met zijn marxistische overtuiging, weliswaar echter ook met zijn persoonlijke haatgevoelens tegenover den Tsaar. Het gold voor hem niet enkel zijn philosophische overtuiging te realiseeren — ook had hij als zoon van den edelman Uljänoff een broer te wreken, die als jong student werd opgehangen.

Schijnbaar ging het om kleinigheden; in werkelijkheid ging het om het lot van Rusland, toen Lenin de ijzeren partijdiscipline eischte, die eenmaal zijn klein groepje aanhangers onoverwinbaar zou maken. Terwijl zijn tegenstrevers eenvoudigweg iedereen wilden opnemen, die zijn bijdrage als lid zou betalen, lijk dat meestal het gebruik is, eischte Lenin met de energie van een maniak volledige overgave aan de partij en absolute onderwerping aan haar ijzeren tucht.

De partij splitste zich in een meerderheid en in een minderheid. De meerderheid was voor het minimumprogramma der eischen; de minderheid schaarde zich echter sterk achter Lenin en dezes maximumeischen. De meerderheid was de partij van de Menschewiki en de minderheid die der Bolschewiki. In het Nederlandsch hadden zij waarschijnlijk maximalisten en minimalisten geheeten. Bolsche is ,,meer'' en mensche ,,minder'' in het Russisch.

Met een klein groepje getrouwen verliet Lenin het Congres en bouwde in onvermoeibaren, verbeten arbeid zijn apparaat uit. Het is hier niet de plaats de avontuurlijke en leerrijke geschiedenis van de partij te schrijven, ofschoon er wel nauwelijks een meer waardevolle taak kon zijn in dienst van de politiek. Slechts hij die de partijgeschiedenis van de Organisatie van Lenin kent, zal kunnen begrijpen, wat er noodig is om die partij te bestrijden. Altijd weer hielpen hem goedmoedige, om geen ander woord te gebruiken, capitalisten met groote sommen gelds, die hij voor zijn organisatie en zijn scholing noodig had. Stalin en Litwinoff hielpen hem met een zeer aanzienlijke som van drie millioen Roebel zoo tusschendoor, geld dat zij bij klaarlichten dag in Tiflis uit de Rijksbank exproprieerden, lijk men het sierlijk uitdrukt.

In Capri, Zürich en andere steden ontplooide Lenin een koortsachtige scholings- en organisatiebedrijvigheid. Door middel van een gedachtenrijke en schitterende conspiratie ontstonden contacten tusschen de politieke emigranten en leden in Rusland. Wie plezier heeft aan dergelijke zaken, vindt in het Museum van de Revolutie in Moskou genoeg interessant materiaal, hoe de illegale post naar Rusland kwam, hoe passen vervalscht werden, hoe zelfs in Rusland zelf regionale congressen vlak onder den neus van de politie plaats vonden.

Een groot aantal van Lenin's aanhangers vond haar scholing in de duistere gevangenissen van den Tsaar, op de etappenwegen naar Siberië en in de eigenlijke Siberische verbanning. Een klein, maar zeer belangrijk aantal had het in zoo ver gemakkelijker dat het zich in het buitenland ongestoord aan zijn studiën kon wijden. Altijd echter bewogen afzonderlijke dissidente ,,vlinders'', lijk de afzonderlijke Trotzky en de ,,bel esprit'' Lunatscharsky, zich om het heldere licht van den meester.

Met het phantastisch klein aantal van 17.300 leden nam de partij de macht over, wat zij, zooals vroeger reeds aangestipt, aan den eenen kant dankte aan de slagwoorden van een uiterste overtuigingskracht en aan den

anderen kant aan de moeheid en de afwachtende houding van de andere politieke en staatkundige organismen.

De partij werd echter pas door den burgeroorlog tot wat zij nu is. De Rood-gardemannen maakten een school van ,,bloed en ijzer'' door, die er toe noodig is om de macht, die verkregen is, te behouden. Met de kleine kern vormden de strijders van 1918 tot '21 de eigenlijke partij, die absoluut en uitsluitend een ,,aristocratische'' stand van het land is.

Al de commandoposten van het land zijn vast in de handen van partijleden. Uitgerust met ongewone volmachten over zoowel have en goed als lijf en ziel van den Rus, bewaakt, altijd weer nagegaan, blind gehoorzamend, is de Russische staatsbeambte en partijfunctionaris een ideaal instrument voor de dictatoriale heerschappij van de partij. Met een gruwelijke hardheid weert de partij alles van zich af wat haar lui toelijkt. Daarbij is ,,lui'' heelemaal anders te begrijpen dan men het gewoonlijk begrijpt. De partijbons kan zich dingen veroorloven, die ieder begrip van moraal en zeden trotseeren; gaarne noteert Stalin zulks in zijn dossiers, die iedereen kent. Hij kan gerust zijn, zoolang hij doet wat hem wordt opgelegd; zoolang hij afziet van om het even welke eigen meening in politieke zaken, zijn die dossiers niet gevaarlijk voor hem, zij worden het pas, wanneer Stalin het noodig acht zich te ontlasten van den renitent of het onbruikbaar lid. Dan zijn zij echter van een doodelijke en doelmatige zekerheid. Stalin weet heel juist, dat macht den mensch zeker en vast verderft, indien hij niet uit bijzonder hout is gesneden. Dat zijn er maar weinigen; daarom zijn zij ook allemaal gecompromitteerd en moeten zij pareeren of over den degen springen. De partij werkt volgens het celsysteem. In ieder bedrijf, in iedere school, iedere legereenheid, is er een Jatschéika (cel), het plaatselijk comité van de partij verzamelt de celsecretarissen bijeen voor preciese instructies en voor verslaggeving. De secretaris weet, dat hij door een hem niet bekenden informateur bewaakt wordt; hij weet ook, dat ten minste één lid in den dienst van de Tscheka, of lijk zij zich graag hoort omdoopen, de G.P.U., staat. Daarom zal hij goed doen den districtsecretaris niet te misleiden. De plaatselijke secretarissen ressorteeren onder de districtssecretarissen, die onder de gouvernements,- de landsdeelsecretarissen en ten slotte die onder den centralen secretaris van de Partij, den almachtigen Stalin. De celsecretaris instructeert den leider van zijn eenheid in den zin van de partij. Pareert deze niet, dan wordt hij onverbiddelijk door de partij afgezet. De voorzitter van de Sovjetunie zal het niet wagen iets te doen, zonder het met den partijsecretaris besproken te hebben.

De rijksfunctionaris kan tamelijk vrij arbeiden, zoolang hij de gedicteerde algemeene richtlijnen van de partij volgt; wijkt hij er van af, dan is hij al geliquideerd. Vrijheid is de erkende noodzakelijkheid om dàt te doen, wat de partij eischt. Dat zij zich zeer ver in de bijzonderheden mengt, is alleen al hierbij duidelijk, dat de partijsecretariaten dezelfde afdeelingen hebben als het Staatsapparaat. Er is een afdeeling voor militaire zaken, een andere voor landbouw, voor handel, industrie, voor het schoolwezen, voor het vervoer, voor gezondheid, enz.

Er mag niet in het minst getwijfeld worden, dat in Rusland alleen de partij regeert en met volledige macht Stalin, de partijsecretaris. Daaraan valt door niets of niemand te tornen. Om nog een vaagheid op te helderen is het hier ook de plaats te constateeren, dat de Komintern volko-

men, zoowel financieel als ideologisch, in de handen van de partij is. Zij wordt door dezelfde paragraaf 14, die geheim is, gefinancierd, als de partij, de Tscheka en het leger. Zoowel nu als vroeger worden de buitenlandsche Communistische partijen door de Russische Communistische partij gefinancierd (voor zoover zij de middelen niet zelf bezitten) en zoowel organisatorisch als ideologisch geleid. Zelfs haar ontbinding kan Stalin bevelen en het bevel zal uitgevoerd worden, zonder dat daarom de partij ontbonden of verdwenen is. De partijorganisatie is de sterkste die er onder de dictatoriale organisaties bestaat. Net als bij haar broederen, het Nationaalsocialisme en het Fascisme, gaat haar sterkte met haar zwakte gepaard. Het is de sterkte van een huis op een slapenden vulkaan; zoo lang hij slaapt is het huis veilig; geen enkel zal zoo plots in de lucht vliegen als dat, wanneer de vulkaan ontwaakt. De dictatuur heeft haar innerlijke wettelijkheid als de democratie. Sterker op den duur is altijd de democratie, omdat zij haar krachten niet aan banden legt en samenperst, maar haar vrij kan laten gedijen door een behendig-leiden er van in verschillende richtingen. Persoonlijk verkies ik de beperkte besproeiing met mijn tuinslang boven een geweldigen stortregen. De regen zal mijn grond niet alleen vochtig maken, maar ook openscheuren en overstroomen; de besproeiing zal den planten weldoende vochtigheid brengen, nooit echter onherstelbare schade. Met groote beloften heeft men het volk gewonnen. Nooit zei men een woord over den prijs. De boeren hebben nu het land; zij moeten er op arbeiden en de vruchten neemt de Staat. De partijsecretaris beveelt wat er te doen is in opdracht van den centralen secretaris. Natuurlijk meende de boer, dat wanneer hem het land toebehoorde, hij alles ook naar believen zou mogen hebben lijk het hem beviel. De ontgoocheling is ongewoon. Tot in elk detail wordt er voorgeschreven wat er gezaaid en wat er gekweekt moet worden. Ieder dorp ontvangt het juiste voorschrift, wat het in den herfst aan den Staat moet leveren. Of er dan iets voor den boer overblijft, is een vraag waarom zich niemand ooit bekommert. Het is waar, dat men het grootgrondbezit heeft vernietigd, de Kulaken, d.i. de rijke boeren werden in dwangarbeiderskampen ondergebracht, voor zoover zij niet gedood zijn geworden. De middelklasseboeren werden onderdrukt en meester is vooral de bednjäk, de arme, bezitlooze boer. Wanneer er een gespaard en zich afgesloofd heeft, is hij een misdadiger; heeft hij iederen verdienden roebel in jenever omgezet, veel geluierikt, dan wordt hij nu geliefkoosd en verzorgd. Is het dan te verwonderen, dat er altijd weer strafexpedities naar de dorpen moeten worden gezonden; is het te verwonderen, dat er altijd minder wordt gearbeid? Wanneer de boer geen privé-eigendom meer bezit, wordt zijn vreugde in den arbeid niet groot. Moe en verdrietig wroet hij nu, want hij heeft nooit de hoop dat het hem ooit beter zal gaan. De verproletariseering van het dorp, lijk men dat proces noemt, moet den boer tot arbeider maken. Hij moet daardoor de psychologie van den bezitsloozen industriearbeider krijgen, meent men in de partij. Daarbij vergeet men, dat eigenlijk geen verstandig mensch zal kunnen meenen, dat de toestand van een proletariër een benijdenswaardige is! Niemand heeft ooit gehoord, dat de proletariër verheugd is om zijn bezitsloosheid. Maar intusschen ,,verproletariseert men het dorp".

COLLECTIVISEERING

Het dorp moet een fabriek worden. Al het vee in één stal, al de werktuigen aan de gemeenschap. Het volk bewerkt den grond gemeenschappelijk en de oogst, zoo ver de Staat hem niet voor de steden en den export in beslag neemt, behoort aan de gemeenschap. Een directeur leidt het geheel en de boer wordt specialist. De eene verzorgt het vee, de andere maakt de werktuigen klaar, een derde doet veldwerk. Een gemeenschappelijke keuken zorgt voor aller lichamelijk welzijn. Een club brengt voorlezingen, films en onderricht. Een kindertehuis verzorgt de kinderen. Op het papier ziet het er niet slecht uit. De practijk is echter bedenkelijker. Het Marxisme beschouwt den mensch als een abstractie, niet zooals hij is, met zijn kwaliteiten en gebreken, met zijn individueele verlangens en wenschen, met zijn individueel karakter.

Zijn meest geliefde gewoonten moet de boer plotseling opgeven. Hij kan over zijn tijd niet meer beschikken zooals hij wil. Hij is aan een strak bevel onderworpen. In ,,brigades'' onderverdeeld, marcheert men naar het werk. Op bevel eet men, op bevel gaat men naar huis. Een ,,specialist'' begeeft zich steeds voor de gemeenschap naar de stad. Een specialist spant de paarden in en uit. Den heelen zomer maait en hakt de eene en moet toezien, hoe de andere in de schaduw het vee hoedt, of zelfs naar de stad rijdt. Waar vroeger allen werkten, zijn er nu een heel aantal lieden, die weliswaar moeten worden gevoed, maar naar het begrip van den eenvoudigen boer niet werken, want de gemeenschap heeft nu een kantoor. Daar zitten kantoorbedienden te schrijven. Daar wandelen bij klaarlichten dage gezonde mannen met mappen rond en inspecteeren, noteeren en doen wie weet eigenlijk wat. Hoe kan de boer dat begrijpen?

Het heele bedrijf heeft plotseling elken zin verloren. De liefde tot het dier is veel zekerder en grooter wanneer je het bezit. En sinds wanneer wordt een dier sterk en vet zonder liefde? De grond wordt verzorgd, omdat hij iemand behoort en je weet, wat een verzorgde grond beteekent. Een stram en straf georganiseerd, militairachtig, onpersoonlijk boerenbedrijf wordt zielloos, ja zinloos. Net als bij het leger beproeft men er simulatie. Men wordt er ,,ziek'' in volle seizoen. Men doet alsof men arbeidt en men spijbelt waar men kan. Sabotage en schade worden alledaagsche verschijnselen. Uit de stad komen berichten, dat men daar beter leeft. Hoe zou het zijn, denkt menigeen, wanneer ik eens veranderde? De deserteering neemt een gevaarlijk karakter aan. Rusland is groot, je vindt wel ergens een schuiloord.

De productie van den landbouw vermindert bedenkelijk. Het is zeker, dat de collectiviseering een mislukking is. Stalin, die de jonge Communisten van dorp tot dorp joeg, gooit het roer om en verklaart, dat er in een misdadig tempo stomweg wordt gecollectiviseerd. Wat hij gisteren zelf bevolen heeft, wordt nu als misdaad bestempeld en enkele bijzonder gewillige boden van den partijsecretaris worden wegens de stemming als ,,slachtoffer'' uit de partij gesloten, ja zelfs hard gestraft.

Mijn leerling Stepan Stepanowitsch is er ook bij. Als geestdriftige, trouwe Communist was hij sinds jaren steeds waar hem de partij noodig had. Hij wordt daarom ook ergens gestuurd waar hij een zoo groot

mogelijke collectiviseering moet bereiken. Met geestdrift gaat hij er op los. In lange gesprekken wil ik het hem duidelijk maken, dat ik niet begrijpen en gelooven kan, dat zulk een ,,sprong" in de industrie kan worden gedaan. Vele van mijn argumenten lijken hem steekhoudend te zijn. Altijd weer komt hij met het zelfde argument: Partijtucht. ,,Ziet U, ik ben Communist, ik ben eenvoudig een soldaat, die gaat waar men hem beveelt. Waarom zou ik mijn partij niet vertrouwen? Zij weet wel wat zij wil, en ik zal mij heelemaal overgeven aan het werk, dat mij opgelegd werd."

Na twee maanden komt hij, gelukkig over zijn resultaat, fier en verkouden terug. ,,Ik heb meer bereikt dan ik ooit verwachtte. Mijn streek werd op de partijzitting geroemd en onze secretaris is over mij tevreden." Ik wensch hem geluk. Een paar weken later verschijnt Stalin's artikel : ,,Golovokruchenie ot uspecha" (Geestesverwarring door het resultaat). Daarin dondert de geweldige tegen de domkoppen, die eenvoudig er op los hebben gecollectiviseerd zonder na te denken. Lees ik hier wel juist? Dat moet een vergissing zijn. Ik vraag Stepan Stepanowitsch. Hij kan het nog minder begrijpen. Hij is er heelemaal onder den indruk van. Waarom had hij ook moeten denken, daar hij toch de ondubbelzinnige, door Stalin gestelde opgave had, dat zoo en zoo veel procent moest gecollectiviseerd worden? Geen woord staat er in, dat het Centraal Comité onder de leiding van Stalin blinde gehoorzaamheid geëischt heeft en iedereen aan de kaak stelde, die zijn taak niet ten volle vervulde. Is dat mogelijk?

Dra wordt Stepan Stepanowitsch voor de commissie uitgenoodigd. Hij geeft openlijk antwoord. Hij toont zijn schriftelijk bevel. Het baat hem zoo weinig als zijn andere kameraden, die als hij deden wat hun bevolen was. Hoe onzinnig het lijkt, het is toch waar; de mannen worden uit de partij gesloten.

Nu is Stepan Stepanowitsch volkomen gebroken. Er is iets in hem geheel geknakt. Hij staart opeens in een afgrond. Hij is blij, dat hij zich bij zijn werk verkouden heeft en dat hij besmet werd door tuberculoze, waar hij zich niet eens tegen verweert. Hij is plotseling oud geworden. Op zijn 27e kon je hem 50 jaar geven. Stil en stom lijdt hij. Eten en drinken smaken hem niet meer en ik ben blij in zijn plaats, dat zijn tering in een koortsachtig tempo vordert en wanneer hij sterft, is er een gelukkig lachje op zijn gelaat. Veel hebben wij met hem gedurende zijn laatste dagen gesproken. Nooit over de partij, hij was voor haar, zij echter ook voor hem, dood. Slechts eens zei hij : ,,Wat denkt U, kan er uit zoo iets wat goeds ontstaan? Waarom houdt Stalin zichzelf niet aan wat hij bevolen heeft ? Ook indien hij mis was, was hij er toch maar verantwoordelijk voor. Is het juist, wanneer wij, de kleinen, er nu voor moeten boeten?"

,,Het was altijd zoo, Stepan Stepanowitsch. De grooten hebben het gemakkelijk, zij vinden altijd een zondebok voor hun fouten."

,,Is dat echter rechtvaardig?" vraagt hij mij nog eens.

,,Neen, mijn vriend, het is niet juist, maar dat is nu de macht."

Lang drukt hij mij de hand. Het is een laatste handdruk, ik zal hem nooit vergeten.

N.E.P. EN GELEIDE ECONOMIE

Wij gaan met reuzenschreden naar den afgrond. Dat ziet een kind. Altijd dreigender wordt de taal van het Centrum, altijd harder de straffen. Er moet iets gebeuren. Stom dwingt het volk, wiens meening niemand wil weten en allen kennen, nieuwe, ingrijpende maatregelen af.

Plotseling wordt de nieuwe koers afgekondigd. De ,,Nieuwe economische politiek" (Novaja ekonomitscheskaja Politika), de N.E.P., is je ware. Het Communisme wordt weer geremd. Privé economische methodes worden beperkt maar tamelijk ruim toegelaten. Privé-winkels duiken op. De boer rijdt weer naar de markt. Het geld wordt gestabiliseerd. De goudroebel verschijnt. Wat heeft toch Lenin eens gezegd? ,,Bij ons heeft het goud ten hoogste een zin om er openbare W.-C.'s mee te bouwen." De W.-C.'s zien wij niet, wel echter den goudroebel, die heel erg naar capitalisme ruikt. Had men niet ,,Nieuwe Economische Politiek" gezegd en geschreven, de zaak zou zoo op de privé-economie geleken hebben, als het eene ei dat op het andere lijkt. ,,Nieuw" is toch een mooi woord! Hoe veel kun je er mee bedekken, als met een vijgenblad. Het meest misbruikte woord van onzen tijd is ,,nieuw", want het werkt wonderbaarlijk op de dommen. Wanneer er maar iets ,,nieuw" is, dan moet het goed zijn.

Wij beginnen beter te leven. Je kunt weer iets koopen voor je loon. Op tafel verschijnt een rijker menu. De arbeiders beginnen te werken, want zij hebben het overeengekomen loon. Wat hoor ik? Overeengekomen loon bij het Communisme! De zweetverwekkende, bloedzuigende methode van het Capitalisme heeft men het toch tot nog toe op de arbeidersmeetingen genoemd? En nu een ommekeer. De spitsvondigste theoretici van de partij verkwisten veel inkt tot zij kunnen bewijzen, dat het overeengekomen loon juist het Socialisme beteekent. Op papier kun je alles bewijzen.

De arbeider is echter voorloopig tevreden, want hij verdient nu naar wat hij presteert. Wie arbeidt, eet, heet het nu; de luierik moet verhongeren, is de andere zijde. Een campagne tegen den luierik begint. Aanplakbiljetten maken hem belachelijk, hoonen met hem. Alles aanvaardt het Russische volk, wanneer het maar smakelijk gekruid is. De wedijver treedt in het Russische leven binnen, om nooit meer te verdwijnen.

Doch de zaak is toch ook niet zooals ze zou kunnen zijn. Er ontbreekt iets. Er ontbreekt een centrale productieleiding tot het woord ,,geleide economie" komt. Wanneer er een woord de wereld ingepalmd heeft, is het wel dat woord. Zelfs de Capitalisten in het buitenland voelen iets als respect voor het Vijfjarenplan. Voor de propaganda is het iets grootsch. Het bedwelmt door zijn moed, door zijn verschalkende eenvoudigheid. Het is de oplossing, die tot nog toe ontbrak.

HET VIJFJARENPLAN

Een koorts doorvaart het land. Overal wordt er ,,gepland". De eene zitting jaagt de andere op. Vragenlijsten worden opgesteld. Het Russische

volk heeft fantazie en benut het dan ook. Ieder dorp, iedere stad, iedere instelling, alles ,,plant''. Niemand vraagt zich af, waar het materiaal zal worden gevonden voor al de gebouwen die er moeten komen? Daarvoor zijn er anderen die moeten zorgen, dat je de dingen hebt die je noodig hebt.

Ook ik word lid van de plancommissie. Daar kan men de partijloozen goed gebruiken. De getallen doen mijn hoofd duizelen. De geestdrift is zoo groot, dat er zich niemand nog stoort aan de waarachtig astronomische getallen. West-Siberië moet in vijf jaren een aardsch paradijs worden! Op reusachtige tabellen paradeeren maten, prijzen, resultaten, ontwerpen, dat het een plezier is. Het verwondert mij niet meer, dat ik als ,,pessimist'' aangeschreven sta, want reeds midden in de geestdrift komt er twijfel in mijn geest op. De kern van mijn inzicht komt hierop neer, dat men niet alleen loodrecht maar ook horizontaal zou moeten ,,plannen'', wil de zaak een zin hebben. Men begrijpt mij niet en ik moet de zaak uitleggen. De industrie ,,plant'' van boven naar beneden een heelen hoop nieuwe fabrieken, mooi volgens industrietakken gerangschikt. Iedere tak denkt alleen aan zichzelf en hoe mooi zou het zijn, wanneer de voortbrengst verviervoudigd zal zijn! De basisindustrieën, de steenkolen- en ijzerindustrie, doen hetzelfde. De cementindustrie denkt alleen aan zichzelf. Waar moeten nu de machinefabrieken het ijzer halen, wanneer de ijzerindustrie niet eens weet hoe groot de behoefte zijn zal? Vooral echter waar vandaan moet voor al die industrieën de steenkool komen? Hoe staat het met de vraag van de arbeidskrachten? Hoe harmonieeren de leder- en de schoenfabricatie met elkaar, denken de twee ook aan de zadelmakerijen? Deze en duizend andere vragen moeten toch opgelost worden, wanneer het plan wil kloppen.

Nu is men toch wat ontsteld en men richt een commissie van drie op om die vragen eens grondig te bestudeeren. Men erkent, dat ik een wonde heb aangeraakt. En toch wordt aan het plan niets veranderd. Ik ben één verwondering. Eens neemt mij de partijsecretaris terzijde en verklaart mij: ,,Kameraad Jucker, U hebt gelijk, maar U moogt niet zoo aandringen. Het komt er nu eens op aan het Vijfjarenplan door te zetten. Het zal vanzelfsprekend zijn groote fouten hebben, maar hier komt het nu niet op aan. U vergeet in uw manier van denken altijd de fundamenteele waarheden van het Communisme.'' Wat hebben die daarmee te maken?

,,U weet, dat Lenin en met hem Stalin altijd beklemtonen, dat iedere menschelijke handeling twee zijden heeft. De planning heeft b.v. een economische en een *politieke* zijde en aan de tweede denkt U niet.''

,,Verklaar U nader, asjeblief.''

,,Het Vijfjarenplan wordt voor ons een reusachtig werktuig voor de verovering van de sympathie van het proletariaat. Het wordt in de handen van de propagandisten een wapen in den politieken strijd. Denkt U eens wat het voor ons beteekent, wanneer wij de wereld verkonden, dat het oude kapitalisme den chaos, wij echter de ordening beteekenen. Als U bedenkt wat getallen beteekenen voor de fantazie van de menschen, dan zal er bij U een licht opgaan. Denk aan de geestdrift van de massa wanneer wij kunnen verkondigen met welk een optimisme wij de zaak aanpakken.''

,,Nu begrijp ik het en ik zal de zaak met belangstelling volgen.''

Waarachtig profetische woorden zijn het, die mij kameraad Syrtzeff zegt.

Brutaler en klaarder worden mij de oogen geopend door den leider van de Tscheka. Door een merkwaardig toeval slaagde ik er vóór eenige jaren in voor ons landgoed een ras-Simmerthalerkoe te krijgen. Op onze weide graasde een bewonderenswaardig mooie stier, de mooiste afstammeling van die koe. Reeds meermaals had mij de leider van de Tscheka gevraagd, of ik dien prachtkerel niet wilde verkoopen. Iedermaal was mijn antwoord een scherp neen. Nu echter liet hij mij in zijn kantoor roepen, zonder mij te zeggen waarom. Met angst in het hart, spijts ik mij van geen schuld bewust was, ging ik er heen. Tot mijn verwondering was de man de beminnelijkheid zelf.

,,Kameraad Jucker, U zult U afgevraagd hebben, waarom ik U hier moest hebben."

,,Het ware mij zeer aangenaam dat te vernemen."

,,In dit geval wel, anders weet U, dat het meestal zeer onaangenaam is de reden te kennen waarom men in mijn kantoor is", antwoordt Nikolai Petrowitsch lachend.

,,Ik heb een goed geweten."

,,Dat zeggen ze allemaal, zij die hier komen."

,,Mag ik nu misschien de oorzaak vernemen?"

,,Ziet U, het is met U toch niet heelemaal in orde. Nu goed, het gaat om den Simmerthalerstier. Ik moet hem hebben voor onze farm. Waarom hebt U hem noodig? Voor uw doel komt het er alleen maar op aan, dat uw leerlingen iets dat op een rund gelijkt te zien krijgen, het moet daarom niet van het zuiverste ras zijn; wij echter willen een modelbedrijf opbouwen en daarin past de stier voortreffelijk."

Ik wil het heel lange gesprek niet woordelijk weergeven. Ik werd zoodanig geprest, dat ik ten slotte den stier voor een verschrikkelijken prijs verkoop. Ik ben er juist met den prijs beetgenomen, want op zijn verzoek te zeggen hoe hoog ik het dier zou schatten, noemde ik een onmogelijk hoog bedrag. Zonder te verpinken neemt hij den prijs aan en ik weet, dat ik er ingeloopen ben.

De stier verwisselt van meester.

Nu wordt Nikolai Petrowitsch buitengewoon lief en vriendelijk. Openlijk verheugd, dat hij er den koop doorgekregen heeft, begint hij met mij een privé gesprek. Wij komen aan het Vijfjarenplan.

,,Ziet U", meent mijn vis-à-vis, Uw inzicht is goed, maar het gaat eigenlijk niet om een werkelijk plan. Dat bestaat er toch niet. Hoe zou het mogelijk zijn ooit de economie van Rusland in een plan te persen! Het komt er dan ook niet op aan. Het gaat om iets veel gewichtigers. Ons volk zal er lange jaren op zetten, want wij moeten ons vooral op den oorlog voorbereiden. Gelooft U maar niet, dat de burgerlijke industrie ons verder interesseert dan voor zoo ver zij er een militaire is. Al onze krachten worden op het leger en dezes behoeften toegespitst en dan moet het Vijfjarenplan onder het volk de hoop op een betere, een grootere toekomst wakker houden. Tegenover het buitenland verklaart dat ook zeer eenvoudig waarom wij de vele machines noodig hebben, zonder dat men daar al te nieuwsgierig wordt."

Ik ben geheel uit mijn lood geslagen, maar nu wordt mij alles duidelijk,

wat ik tot nog toe niet begrijpen kon. Ik begrijp nu, waarom men onze scholen, net als al de andere, militariseert. Ik begrijp nu, waarom ik in ons bedrijf een dag in de week aan het leger moet offeren. Ik begrijp nu, waarom al meer dan de helft van mijn leerlingen de uniform draagt. Maar voor alles is mij de ,,plannenkoorts" van het land duidelijk geworden.

In het verder verloop van het gesprek verneem ik allerlei wat ik tot nog toe niet wist en ik ben den man dankbaar voor wat hij mij zegt. Hij biedt mij aan mij een toelating voor wapendracht te geven opdat ik altijd een revolver op mij zou kunnen dragen.

,,U woont aan den stadsrand en U gaat dikwijls laat buiten. Het is bij ons niet zoo veilig als in Zwitserland en ik zal U een bewijs geven om een wapen te koopen."

Dat is een teeken van groot vertrouwen. Ongetwijfeld ben ik de eenige partijlooze van onze stad, die wettelijk een wapen mag dragen.

Doch terug naar het Vijfjarenplan! Het wordt in een waanzinnig tempo door al de instanties gepropageerd en afgedrukt in een dertiendeelig boek. Een reusachtige propaganda beheerscht het land. Voorlichting heet zij weliswaar, zij heeft echter dien zin niet. Zij wil eenvoudig helle geestdrift en blind vertrouwen opwekken en doet het ook overvloedig. Het Vijfjarenplan wordt verklaard, bestudeerd, zelfs als schoolvak ingevoerd. Het plan wordt nu bij iedere passende en niet passende gelegenheid geciteerd en in het brandpunt geplaatst. In de kranten wordt er een groote rubriek aan het plan voorbehouden; het is de ruggegraat van de propaganda en eerlijk gezegd, een betrouwbare ruggegraat. De economisch weinig denkende normale Rus is geloovig als een kind. Hij bedwelmt zich formeel aan de getallen en men zou het niet mogen wagen luidop zijn twijfel te opperen.

Tot mijn verwondering zie ik, dat het Vijfjarenplan ook in het buitenland als een bliksem inslaagt. De toonaangevende wereldpers, ook van heel conservatieve richting, wordt er door meegesleept; de pers van de arbeidende klasse overtreft zich ieder oogenblik en suggereert zichzelf een manier van denken, die beslist meer de suggestie dan het verstand is toegedaan.

Ik weet niet of ik moet lachen of schreien, wanneer ik zie, dat zelfs in de ernstige economische bladen weldra verkondigd wordt, dat het Vijfjarenplan een wet is en naar de letter wordt toegepast.

De partij heeft een geweldige zege behaald en benut haar ook. Terwijl in Europa en Amerika de kranten over de crisis, over de geweldige economische depressie beginnen te schrijven, terwijl aldaar de werkloosheid de bovenhand behaalt, schijnt in Rusland alles in een wonderbaarlijke, stijgende methodiek te verdwijnen. Ofschoon zulks heel eenvoudig wordt voorgesteld, vindt het buiten Rusland geloovigen bij de vleet. Men heeft vooreerst eens van den eenen dag op den andere gehoord, de werkloosheid in Rusland te registreeren en de getallen te publiceeren. Ofschoon er 's daags voordien in al de kranten staat, dat Rusland vier millioen tweehonderd duizend werkloozen telt, verkondigt men den volgenden dag, dat de werkloosheid gelikwideerd is.

In alle geval verdwijnen de werkloozen nu tamelijk vlug. Het leger heeft plotseling zijn recruteeringscijfer verdubbeld en neemt nu jaarlijks

twee millioen jonge mannen in zijn rangen op. De G.P.U., zooals middelwijl de Tscheka werd omgedoopt, arresteert menschen bij duizendtallen. Al wat werkbekwaam is, wordt in groote concentratiekampen ondergebracht, bosschen worden ontgonnen, kanalen aangelegd, versterkingen gebouwd en landbouwbedrijven met gratis arbeidskrachten worden op gang gebracht. De G.P.U. wordt de grootste ondernemer van de Unie en zij kan met de heele wereld concurreeren, omdat haar ,,arbeidskrachten'' de goedkoopheid van de Japansche koeli's overtreft.

Er heerscht inderdaad op eenige plaatsen van het land ook een zichtbare koortsachtige bezigheid. Er worden reuzenwerken ontworpen, die de heele wereld moeten verbazen. Met groot misbaar begint men aan den Dnjeprostroi, den Kusnjetzstroi, aan Magnitogorsk, Solikamsk, Stalingrad.

DE DNJEPROSTROI

Het slagwoord wordt: electrificatie van de Unie. Op bijzonderen wensch en bevel wordt de ,,grootste electriciteitscentrale van Europa'' gebouwd. Russische en Amerikaansche ingenieurs maken dag en nacht plannen. Men bedwelmt zich zoodanig aan plannen dat het lijkt of het werk al gedaan is. Iedere geringste vooruitgang wordt vermeld. Optochten en feesten in het land verkondigen de eerste steenlegging.

Van zoodra men met het werk begint, krijg je nergens ook maar één kilo cement. ,,Alles voor den Dnjeprostroi'', heet het. IJzer, nagelen verdwijnen overal. Alles voor den Dnjeprostroi. Buitenlandsche arbeidskrachten worden aangeworven. De groote stuwdam krijgt gestalte. Dagelijks kun je in de krant lezen, hoe veel beter er gegeten wordt. Het heele land heeft zijn blikken op den Don gevestigd.

Een arbeidersstad wordt aan den Don uit den grond getooverd. Er wordt een aluminiumfabriek gebouwd, want men moet toch voor de stroomleiding verschaffen; de bouw is zoo ver van de industriecentra verwijderd ,dat een verre leiding van den stroom bij den hedendaagschen stand van de techniek niet zou te verantwoorden zijn. Wat geeft het, dat er nergens grondstoffen zijn, het vervoer lam ligt? Men zal het bauxit vier duizend kilometer per spoor vervoeren uit Karelië, waar er overvloedig materiaal voorhanden is. Zoo wil Stalin en tegen zijn wil is er geen verzet.

Wat geeft het, dat de nijveraars van talrijke groote districten aan het vertwijfelen gaan, omdat zij geen materiaal hebben voor de allernoodzakelijkste herstellingen? De ,,Giganten'' slorpen alles op wat voorhanden is. Stalin's ,,Giganten'' zijn Rusland. Rusland is er voor de ,,Giganten''.

Men kan het echter niet goed verklaren, dat zulke onderneming de burgerlijke economie op zulkdanige wijze dient te ontredderen.

Wat mankeert er?

Langzaam dringt het tot de hoogere kringen door. Achter het ,,mom'' van de ,,Giganten'' worden er nog allerlei andere dingen tot stand gebracht. Ver in het Oeralgebergte, in Turkestan, in Siberië ontstaan er bouwwerken, waarover men niets bepaalds weet. Je ziet en je hoort niets van ontworpen dingen van het Vijfjarenplan. Je voelt alleen een gebrek aan dingen

van eerste noodzakelijkheid. De burger krijgt het steeds erger en erger. Hij moet zijn gordel steeds dichter snoeren. Wanneer hij begint te mopperen, heeft men een goed middel om hem te kalmeeren: ,,Jullie moeten nu eenmaal doorbijten. Over een paar jaren hebben wij ons doel bereikt en dan komt het Socialisme, waarvan jullie droomen."

Voor wie zijn dan al die bouwwerken in de verre wouden? Voor wie de kleine nieuwe spoorweglijnen waar er geen mensch woont? Van zoodra de bouwwerken klaar zijn en ingericht, zullen wij het weten. Ieder fabriekbouw heeft een specifiek kenmerk maar is voor de rest naamloos. Daarvoor dragen zij een groot nummer en daarbij het woord fabriek. ,,Saved N^{r} 47", zegt den nieuwsgierigen mensch zeer weinig. Dat moet ook zoo zijn. De fabrieken met haar nummers zijn er ook niet voor de nieuwsgierigen. Het zijn fabrieken voor militaire uitrusting. Wanneer er een arbeider naar werk komt vragen, heet het: ,,Voltallig, wij aanvaarden niemand." Al de arbeiders komen van ver en zijn aan militaire discipline onderworpen. In de krant lees je er niets over, op de vergaderingen spreekt men er niet over. Zij zijn er en basta. Daarmee moet de burger tevreden zijn.

De Dnjeprostoi is niet alleen een industrie-eenheid tot het aanwenden van de witte steenkool, hij is ook een voortreffelijk camouflagemiddel. Hij verklaart den invoer, hij verklaart het gebrek aan grondstoffen en hij geeft hoop op een beter, geëlectrificeerd Rusland. Hij is groot genoeg om in het buitenland respect af te dwingen en hij wordt al een programmapunt van geloovige ,,Mekkapelgrims", die met ,,eigen oogen" het wonder der geleide economie willen beleven, opdat zij onbetaalde verkondigers zouden worden van wat Rusland het buitenland wil doen gelooven. Moskou verstaat het goedkoope propagandamiddelen aan te wenden. Wanneer een naar records hongerend Europeaan het beeld van beton en ijzer, van het ,,grootste" electriciteitswerk van Europa in zich heeft opgenomen, zal hij gaarne en met overtuiging de waarschuwende stemmen overschreeuwen. Wanneer hij daarbij den andere kan bestempelen als ,,reactionair", zal men zich er voor hoeden hem niet te gelooven, want wie wil nu reactionair zijn? Daar hij daarenboven de waarheid zegt, want de Dnjeprostroi bestaat toch, moet hij langzaam maar zeker invloed krijgen. Hij zal er voor zorgen, dat Europa een minderwaardigheidsgevoel krijgt, dat het onzeker wordt, dat het, wat hij uit zichzelf niet zou gelooven, plotseling gelooft, omdat het in Rusland, in het Roode Rusland, gebeurt.

Volgens de propaganda heet Dnjeprostroi, het grootste electriciteitswerk van Europa. Relatief gezien is het iets anders. De schreeuwer in het koor van de propagandisten vergeet enkel en alleen den Gigant in Rusland te situeeren. Hij projecteert hem integendeel in zijn vaderland, ,,waar er niets marcheert" en ziet niet hoe klein die ,,Gigant" in Rusland is, hoe onvoelbaar, hoe belachelijk zelfs. Hij weet niet, dat de dam in Rusland is, in een land waar er nog 65 percent van de bevolking met de pijnspaan moet tevreden zijn, waar lang alle steden, om van de dorpen niet te spreken, in 't geheel geen electriciteit kennen. Hij weet niets er van, dat het klein Zwitserland veel meer electriciteit voortbrengt dan het Reuzenrijk. Waarom ook, hij wil toch gelooven, hij wil zijn hoop bevestigd zien; terwijl zijn geest blind is voor al den vooruitgang in zijn eigen vaderland, bedwelmt hij zich in Rusland aan een Gigant, die aldaar zelf

echter minder dan een dwerg is. Alles is relatief. De Dnjeprostroi is heel rustig, zakelijk en zonder vooroordeel gezien, foutief. Hij is in een overhaast tempo opgeworpen, zonder de noodzakelijke grondige voorstudiën. Daarover is men het in de Russische vakkringen absoluut eens. Terwijl de partijlooze ingenieurs en wetenschapsmenschen het vele weggeworpen geld en bouwmateriaal, en zoomede ook de arbeidskracht in het belang van het volk betreuren, werpen de partijleden met technische vorming altijd de ongewone politieke beteekenis in de weegschaal en wie weet of zij geen gelijk hebben? De Dnjeprostroi krijgt altijd meer een symbolische beteekenis. Hij wekt de ,,revolutionnaire" stemming van het Westen en dat is veel waard voor de partij. Ongelukkig merkt men weldra, dat de constructie veel meer foutief is dan men aanvankelijk geloofde. Waar ik ook kom, becritiseert men hoofdzakelijk de plaats van het Dnjeperwerk. Te dicht bij de grens, in geval van oorlog moeilijk te houden en gemakkelijk te kwetsen, heet het altijd weer. Waanzinnige verkwisting van de vervoermiddelen, van het bauxiet, is de andere bedenking. Nu hoort men over het uitschakelen der turbines. Kinderziekten, zegt de partij; principieel valsch geconstructeerd, zegt de vakman. Wie heeft gelijk? De tijd zal het aantoonen en dat duurt niet lang. Het is niet meer te verbergen, de musschen fluiten het van de daken, de Dnjepr voert te veel zand aan. Zij zet zich te weinig neer en wrijft de motoren van de turbines stuk. Weldra staan er zes van de negen turbines stil. Wanneer er iemand naar de zes andere vraagt, heet het: ,,Zij zijn toch allemaal gelijk, wij moeten rekening houden met onze tijdsruimte". De ,,onschuldige" gelooft het en anderen bezoeken Rusland niet voor hun genoegen, de ,,Intourist" heeft het gemakkelijk. Zoowel de Europeaan als de Amerikaan slikt veel, wanneer hij naar Rusland komt, wat hij thuis niet slikken zou. De suggestieve kracht van Rusland is ongewoon en naar binnen en buiten reusachtig groot.

Zeker is alleen het feit, dat Stalin tijdens den oorlog geen bevel liever heeft gegeven dan het bevel tot het doen springen van den Dnjeperdam. Met het uit elkaar barsten van den geweldigen dam verdween een ,,mistake" van den dictator, die juist weet, dat op zekeren dag de dingen aan het daglicht komen, die je behendig achter den sluier van de propaganda verbergt.

In een democratisch land had zulk een foutieve leiding van de nationale kracht nooit kunnen voorkomen. Wanneer je den Dnjeprostroi hebt gezien, kan je de waarde van het vrije woord en van de vrije critiek veel beter appreciëeren.

Er zal een tijd komen, dat goede wiskundigen het Russische volk een astronomisch Roebelgetal zullen noemen; het zal het getal zijn, dat het onderdrukken van een openlijke oppositie aan een volk kost.

Wanneer ik aan den Dnjeprostroi denk, denk ik altijd aan de ,,Tsarenklok" of aan het ,,Tsarenkanon". De moderne mensch (misschien verging het ook zoo met de Ouden) buigt zich in eerbied en verbazing voor het groote, ook wanneer het alleen zuiver kwantitatief groot en naar verhouding zinloos is. Hoe fier zet hij een borst op, wanneer hij zeggen kan: Ons dorp bezit den hoogsten kerktoren, ons kanton de langste brug, ons land den hoogsten berg. Het geheim van den superlatief is nog niet gepeild, maar niemand zal kunnen loochenen, dat je je een aanzien kunt verwerven met den *grootsten* roes, het domste gezicht, ja zelfs de brutaalste misdaad

werkt fascineerend. Het zal wel daarom geweest zijn, dat er in Zwitserland zooveel prentkaarten bestaan met den ,,Tsaar puschka" en ,,Tsaar kolokol"? Het Tsaarkanon en de tsarenklok is toch voor den Zwitser gewoonlijk een monument geweest, dat je ,,moet hebben gezien" wanneer je in Rusland was. Dan kan je hoogmoedig zijn en je vrienden imponeeren, wanneer je het grootste kanon, de grootste klok van de wereld gezien hebt. Word je er zelf niet grooter door, ook wanneer het kanon niet kan schieten en de klok nooit geluid heeft?

Zoo is ook de Dnjeprostroi een soort van Tsarenklok, alleen met dit verschil, dat hij veel duurder was. Ware hij geen superlatief geweest, wie zou hem bezocht hebben? Voor mij is hij echter een superlatief van den modernen, stijven eigenzin van den dictator. Hij zal, wanneer eens objectief de geschiedenis van onzen tijd wordt geschreven, als dusdanig een gewichtige plaats innemen, daaraan twijfel ik niet.

MAGNITOGORSK EN KUSNJETZKSTROI

Terwijl het Dnjeprwerk op geen wijze verdedigbaar en tegen geen critiek bestand is, moet men voor het Urolakusnjetzkconcubinaat een anderen maatstaf aanleggen. Hier gaat het om voor den oorlog belangrijke zaken en die worden ernstiger en solieder aangepakt. Ongetwijfeld mag je wel zeggen, dat ook hier niet alles goud is wat blinkt, dat ook hier veel politiek mede gemoeid is en de propaganda dikwijls haar beschuttend manteltje over zichtbare feilen van het regime dient te slaan. Doch wijl het hier gaat om bodemschatten der streek, is al de afsluiting van de streek, het aanleggen van rails, het bouwen van nederzettingen een positieve prestatie.

Het Kusnjetsjbekken ten Zuiden van Tomsk heeft massale kolenvoorraden; maar naar verhouding weinig, doch dan ook zeer goed ijzererts. Het Oeralgebergte daarentegen is onmetelijk rijk aan ertsen, maar arm aan kolen. De ondergrond van Karaganda in de nabijheid van Magnitogorsk kent men nog te weinig om hierop voor de oorlogseconomie te steunen. Dat feit dankt Rusland aan het geweldig en militair buitengewoon waardevolle Uralo-Kusnjetzkcombinaat. De trein brengt ertsen naar Kusnketzk en haalt van daar kolen. Zoo voegt men twee gebieden over een afstand van drie duizend kilometer economisch, zooalniet voordeelig, dan toch technisch te zamen. Je mag niet naar de kosten er van vragen. De dictator heeft het hier gemakkelijk. Een zaak hoeft niet te rendeeren, zij imponeert toch en kan nuttig zijn voor het land. Ten slotte aanvaardt het Russische volk het deficiet al hierom zonder morren, omdat men er nooit van spreekt. Zijn er niet genoeg voorwendsels om belastingen te heffen, wanneer je het volk geen rekenschap verschuldigd bent? In de Oeral- en Siberische steppe worden er nu twee reusachtige werken gebouwd, waarvan je de logische noodzakelijkheid niet kunt bestrijden. Ver van ieder mogelijk front verwijderd, in het vruchtbare boerenland, wordt er een wapenplaats geschapen, die met alle middelen wordt gebouwd. Niet dat er geen fouten worden begaan. Of is het noodzakelijk dat men, wanneer men den

grootsten hoogoven van de wereld in Magnitogorsk bouwt, men ook nog een record voor het betonneeren bij de laagste temperaturen boekt? Geen geleerde, geen vakman weet hoe beton reageert, wanneer men het bij 50 graden onder nul giet. Het ware logisch geweest, indien men dat op kleine schaal had beproefd. Maar dan zou er, zeiden de vaklui, niemand over spreken. Wanneer men echter den hoogoven als proefkonijn kiest, kan men een nieuw record in de wereld uitbazuinen. Het politiek doel wordt bereikt en dat dan de hoogoven bestendig scheurt en een eeuwig zorgenkind wordt, daarover zwijgt men, wanneer men met het resultaat praalt als geen ander land, doch de mislukkingen verzwijgt.

Wat er ook van zij, de tijd heeft daar den dictator gelijk gegeven. Zonder het Uralo-Kusnjetzjcombinaat rustte de bewapeningsindustrie op leemen voeten. Interessant is wel te vermelden, dat in die streken de intouristreiziger heel zelden is te zien. Vreest men misschien, dat de wereld opmerkzaam zal worden bij wat er gebeurt? Toch worden beide onderwerpen nog tamelijk sterk in den dienst van de propaganda gesteld, waarbij er natuurlijk alleen op haar burgerlijke beteekenis gewezen wordt.

Zeer zwijgzaam daarentegen is men wanneer het om een voor den oorlog meer belangrijke industrie, om de chemische, gaat.

DE CHEMISCHE INDUSTRIE

Bij Solikamsk en Samara ontsproten reuzenwerken der chemische industrie. Nauwelijks hoort men er iets van in de interne propaganda, hetzij dan dat er hier en daar bijna bijkomstig wordt op gewezen, dat het meststoffenprobleem voor Rusland aldaar wordt opgelost.

Op de suikerbietenindustrie na kent Rusland de kunstmeststof nog niet, net als er heden ten dage nog ongewone hoeveelheden natuurlijke meststof eenvoudig verloren gaan. Daarom interesseert zich de openbare meening niet veel voor de chemische industrie. Pas wanneer men de verschrikking van den toekomstigen gasoorlog begint aan te toonen, spitst men de ooren.

Nu begrijpt men plotseling, waarom de arbeiders aan een streng speciaal regime onderworpen zijn. Men begrijpt ook, waarom veertigjarige mannen er als grijsaards uitzien, wanneer zij er werken. Nu misgunt men hun hun bijrantsoenen melk niet meer.

Eenige zeer imponeerende ,,bestrijdingen van schadelijke insecten'' op militairen voet geschoeid met gemotoriseerde troepen en vliegmachines, doen ons schrikken, want wij begrijpen maar al te goed, dat wat hier met sprinkhanen gebeurt, op zekeren dag in bitteren ernst op de menschen wordt geprobeerd.

Vooral wordt hier de geheimdoenerij betreffende de petroleumkwestie in het Vijfjarenplan duidelijk. Dat ,,sap van den modernen oorlog'' is rijkelijk voorhanden. Ongelukkig ligt het wat onbeschermd. In geval van oorlog, die eigenlijk voor Rusland pas aan de Wolga begint, lijk men mij altijd verzekert, zou Bakoe met zijn bronnen in de oorlogzone komen te liggen. Daarom begroet men het in militaire kringen met groote

bevrediging, dat geologisch de Bakoe-olie ook op andere plaatsen kan worden aangeboord. Emba, Kara Bugas en Krassnowodsk liggen aan de overzij der Kaspische Zee en zijn zeer olierijk. Het oliegebied van Fergana in de beschuttende dalen van het Pamiergebergte wordt angstvallig bewaakt. Van zoodra de nieuwe Oeralbronnen geopend zijn, wordt er in het openbaar leven niet meer van gesproken, wat op een groot succes wijst. Later worden mij betrouwbare opgaven over den grooten rijkdom van het Oeralgebergte bezorgd.

Midden-Siberië geeft weinig olie, maar er zijn teekens die er op wijzen dat het zal veranderen.

Met veel belangstelling volg ik het werk van de scheikundigen op het gebied van de synthetische benzine. Om Komerova heen vindt men een buitengewoon rijke Borkeadsteenkool, die gemakkelijk uit te houwen is, daar zij bijna heelemaal aan de oppervlakte ligt en daardoor voor vloeibaarmaking bijna voorbeschikt is. Dra verneemt men echt indrukwekkende getallen over de productie van de hooggeschatte benzine.

Het rubberprobleem wordt op synthetische manier opgelost, maar daar synthetische rubber de natuurrubber niet overal kan vervangen, zorgt men door uitgebreide aanplanting van verschillende rubberleverende planten voor de noodige hoeveelheden grondstoffen. Dat is misschien het grootste succes van de Russische economie en chemische industrie. Altijd meer wordt het duidelijk, dat er, waar militaire belangen in het spel zijn, de beste arbeid wordt gepresteerd. Dat verwondert mij in 't geheel niet, daar de beste arbeidskrachten zonder uitzondering voor het leger opgevorderd worden en het leger in zijn rangen de beste arbeiders te zijner beschikking heeft.

AUTO EN VLIEGMACHINE

Het meest is de burger voor die beide moderne vervoermiddelen te vinden. Hun militaire beteekenis staat buiten kijf, maar beide hebben een personeel noodig, dat bestendig oefening vergt. Opdat de soldaat zijn training niet zou verliezen, eischt men het burgerlijk auto- en luchtverkeer op. De Staat eischt in de steden het camion- en omnibusverkeer op, de hooge ambtenaars krijgen auto's ter beschikking en op het platteland worden vooral de tractor en de rupsauto's in massa ingevoerd, daar beide den tankbestuurder in een zekere training houden en den mecaniciens gelegenheid geven bestendig op de hoogte te blijven.

Idealer dan voor de auto is het „landschap" voor de vliegmachine. De ongemeene weidschheid, de groote vlakten eischen de vliegmachine bijna meer dan de auto. Autostrades voor motorwagens kosten geld en zijn gedurende den oorlog ook een vijand. Dra kunnen wij in de vliegmachine in dertig uren van Tomsk naar Moskou vliegen. De afstanden verdwijnen. De matrijzen van de krantenartikels worden per vliegmachine verstuurd, zoodat wij in de afgelegen provincie belangrijke artikels bijna terzelfdertijd als in de hoofdstad kunnen lezen.

Op een bespreking, waarop mij de leerafdeeling van een instituut voor

aviatiek wordt aangeboden, hoor ik met verbazing van den vooruitgang van het vliegwezen in Rusland. Graag gaf men mij een plaats in het groot instituut en om mij geestdriftig te stemmen, leidt men mij in de reusachtige laboratoria rond, waar ik met verbazing moet erkennen, dat er hier groote problemen heel grootsch worden aangepakt.

De geestdrift voor de vliegmachine groeit van dag tot dag en de gemakkelijkste ledenaanwerving heeft zeker de „Ossoaviochim", de vereeniging tot bevordering van het vliegwezen en de kennis van den chemischen oorlog. Die half-militaire organisatie trekt de massa ongewoon aan.

HET OVERIG VERVOER

Het slop van de Russische economie is het vervoer. De spoorwegen hebben gedurende den oorlog en de revolutie verschrikkelijk geleden. De onderbouw werd niet verzorgd, de stations bleven wat zij vóór 1914 waren en het locomotief- en wagenmaterieel is in een betreurenswaardigen toestand.

Trotzki is de eerste, die de zaak na den burgeroorlog eenigermate weer op de been bracht. Met zijn organisatorische begaafdheid en zijn niet te stuiten wilskracht bewerkt hij het wonder, dat de treinen en stoomschepen weer eenigermate beantwoorden aan gestelde eischen. Maar altijd en altijd weer weigert het spoor den dienst, wanneer men het grootere eischen wil stellen. Het is het zorgenkind van de regeering. Wanneer de oogst of het zaaigoed hun plaats van bestemming moeten bereiken, wordt zulks alleen klaar gespeeld wanneer „heroïsche" en draconische maatregelen worden getroffen. Speciale bewakingen, scherpe contrôle, reglementen tot zelfs de hoogste strafmaatregelen, premiën, alles wordt aangewend. Het is het vervoer, dat Rusland's strategen reeds heel in het begin van 1925-26 er toe dwingt, het volk er op voor te bereiden, dat in geval van oorlog pas aan de Wolga van werkelijk ernstigen tegenstand kan worden gesproken.

Eenige nieuwe lijnen worden aangelegd, vooral van strategische beteekenis aan de Noordelijke zeehavens, in het Oeralgebergte, in Turkestan en Siberië. Het propagandistische kijkstuk is de Turksib, reeds door den Tsaar begonnen, door Koltsjak verder geleid, bij de machtsoverneming van de Communisten in Siberië om zoo te zeggen klaar. Haar strategische beteekenis is duidelijk, maar zij bezit ook economische waardevolle grondstofgebieden. In het bijzonder echter is zij belangrijk voor de ruiling van de producten van Siberië tegen die van Turkestan.

DE ARBEIDER ONDER DE GELEIDE ECONOMIE

Altijd weer vraagt men mij: „Hoe leeft de arbeider onder het nieuw regime? Heeft hij het beter of slechter dan onder 't Capitalisme?" Die vraag te beantwoorden, is het kernpunt van 't Communisme aansnijden. Het Communisme is óf werkelijk de staatsvorm waarbij het den arbeidenden men-

schen goed gaat, waarbij hij meester is, ofwel echter is het een van de vele verschijnselen in het leven der volken, waarop groote hoop wordt gesteld en die groote ontgoochelingen brachten. Het Communisme staat of valt met die vraag, het betreft hier het zijn of niet zijn van de leer.

De verantwoordelijkheid, die men bij het beantwoorden van de vraag op zich neemt, is ongemeen groot. Het is ondenkbaar, dat men die verantwoordelijkheid op zich neemt, wanneer men slechts kort de gelegenheid had Rusland te zien en vooral, wanneer men niet de mogelijkheid heeft, het ,,nieuwe" met het ,,oude" te vergelijken. Men moet heel zeker ook de taal van de Russen in zoo ver beheerschen, dat men met hen kan spreken, zonder bemiddeling van een tolk. Maar dat alles is niet voldoende. Men moet zelf met den arbeidenden mensch contact hebben, opdat men met hem ook openhartig kan spreken, hij moet je vertrouwen en niet alleen de ,,officieele waarheid" spreken.

Na het meest ernstig herhaald onderzoek meen ik te mogen zeggen, dat ik gedurende de 16 jaren in Rusland voldoende gelegenheid had de arbeidende menschen te leeren kennen. Menigeen heeft met mij in lange gesprekken zijn hart gelucht. Menigeen heeft veel geriskeerd, daar hij als partijlid met mij openhartig werd. Misschien, dat de mannen voelden, dat ik zelf uit een arbeidend milieu, uit een bezitslooze familie stam en vooral dat ik altijd het principe had en heb, dat de arbeidende mensch een goed lot verdient, dat hij het waard is in zijn land meester te zijn. Ik was en ben altijd bereid, den niet-arbeidende het recht op meesterschap te betwisten. Met groote hoop heb ik de oprichting van de Communistische heerschappij in Rusland begroet. Ik koesterde nooit den wensch het corrupte systeem van het Tsarisme onder mijn hoede te nemen. Ik moet dat zeggen, omdat ik onder bittere ontgoochelingen mijn geloof, mijn wenschen in de eerlijkheid van de heerschende macht heb verloren. Ik had nooit den moed gehad, de vreeselijke gruweldaden van de revolutie en van den burgeroorlog te aanvaarden. Ik keur met verontwaardiging de doodstraffen af. Niemand heeft het recht iemands anders leven te vernietigen, zij het dan in vertwijfelenden nood. Doch wil ik heel eerlijk bekennen, dat ik door de geschiedenis en door vele desillusies geleerd, niet aan onbloedige revoluties kan gelooven. Dat wil zeggen, dat ik niet door het vele onschuldig vergoten bloed bevooroordeeld, afkeerig tegenover het regime stond.

Men vertelt, dat Carlyle drie dagen als in een hel onder het onnoemelijkste zielkundige lijden om zijn wereldbeschouwing heeft gestreden. Of het waar is of een mooie symbolische anecdote, weet ik niet. Maar ik weet, dat ik niet drie dagen in een soort hel heb verbleven, maar zestien jaren. Ook dat weet ik, dat ik eerlijk gestreden heb, zoodat ik niet vreemd ben aan diepste kwelling en de gruwelijkste ontgoocheling. Ook dàt weet ik, dat ik ook nu nog diepen eerbied en respect voor den arbeidenden mensch heb en dat ik liever een eeltige hand druk dan het zachte troetelhandje van een verwend heertje.

Om niet misverstaan te worden, wil ik ook zeggen, dat ik precies in Rusland het diepst heb beleefd, dat er geen grooter onrecht bestaat dan de geestelijk arbeidenden, den gekwalifieerden man uit de gemeenschap van de arbeiders uit te stooten ter wille van zijn wit boordje. In Rusland sterkte zich mijn geloof in de absolute zekerheid, dat het begrip arbeider zich verder uitstrekt dan het bij de meeste Communisten het geval is. De grofste

leugen, het misdadigste bedrog is wel, wanneer men het begrip ,,arbeidende mensch'' te eng opneemt. Dat heeft het Russische proletariaat bitter genoeg moeten ondervinden. En nu ter zake.

HET BEGIN

Vanzelfsprekend kan het begin in geenen deele in aanmerking komen om het Communisme van economisch standpunt uit te beoordeelen. Ieder systeem moet zijn proeftijd doormaken. Ieder systeem zal heel wat potten breken vóór het zijn weg vindt. Derhalve willen wij zonder meer erkennen, dat in geen geval het Communisme naar zijn eerste daden mag worden beoordeeld. Even duidelijk is het, ook wanneer men het niet beleefd heeft, dat na oorlog, revolutie en burgeroorlog de economie van een land zwaar gehavend is en dat honger en ellende niet op de rekening van het systeem mogen worden geschreven. Het begin was weliswaar een moedig aangedurfde poging om de ,,wereld te schokken'', zooniet op haar kop te zetten.

Op het papier ziet er alles zoo juist en eenvoudig uit, wanneer je de theorie van het Communisme bestudeert. Ik begrijp iedereen volkomen, wanneer zij gevangen worden door de zoo ,,klare'' gedachten en gedachtengangen. In de practijk echter is alles heelemaal anders en, lijk vroeger al werd gezegd, verging het den arbeidenden mensch in 't geheel niet rooskleurig. Maar al te spoedig moest hij begrijpen, dat de vernietiging van de rijken, de nationalisatie van het privé-eigendom hem persoonlijk niet het minste baat bijbracht, maar dat velen onder hen de paar gespaarde duiten, die zij voor hun ouden dag opzij legden, op één nacht verloren.

Ik reken het den Russischen mensch hoog aan, dat hij de moeilijke overgangsjaren moedig droeg. Zeldzaam waren de mannen, die kleinzielig het oude bejammerden, omdat zij daarbij zelf alles hadden verloren. Niet eens de rijken deden het. Wanneer in de wereldgeschiedenis ooit een partij en een systeem ,,carte blanche'' heeft gekregen en veel vertrouwen en een overvloed van goeden wil en geduld, dan zijn het de Sovjets.

Moge de geschiedenis over het Communisme oordeelen als zij wil, één zaak mag zij niet doen: zij mag de mislukking nooit aan den boozen wil van het arbeidende volk toeschrijven. Was in Zwitserland gebeurd wat er in Rusland gebeurd is, ik weet niet of de ,,nieuwe meesters'' zoo veel crediet van ons volk hadden gekregen als de Communisten in Rusland.

Men ontnam hun alles. Alles vergaf men met het oog op de ,,betere toekomst''. Al zijn rechten offerde men op. Niemand morde er, toen zelfs de weinige heel kleine rechten van de werkende klasse, die zij in taaien arbeid en met zware opofferingen hadden verkregen, verdwenen. Men was er toe bereid, eerlijk van meet af aan opnieuw te beginnen, in den chaos die men beleefde.

Langzaam echter, werd het van langsom duidelijker, dat er toch iets niet in den haak was. Dat men materieel niet van vandaag op morgen in een ,,luilekkerland'' zou worden geplaatst, wist men. Maar er zijn dingen, waarvoor er geen materieele veronderstellingen noodig zijn, dingen die er kunnen zijn, ook wanneer men niets heeft. Tot deze dingen telt de Russische arbeider in de eerste plaats het recht.

Dat men de vroegere heeren zonder rechten stelde, werd niet alleen begrepen, maar toegejuicht. Maar altijd was men er van overtuigd, dat wanneer de arbeider meester in het land is, hij dan ook eenige bescheidene elementaire rechten zou hebben. Niets daarvan werd werkelijkheid. In plaats van het recht trad de willekeur. De volle rechtloosheid werd vervangen door den slagzin: ,,Recht is wat den Staat nuttig is, onrecht wat hem schaadt". Wanneer de bezitslooze voordien iets voor zeker mocht houden, dan was het zijn bewustzijn proletariër te zijn. Zijn leege portemonnaie en zijn werkershanden, zijn zorgenrimpels stonden daarvoor borg. En nu, onder de dictatuur van het proletariaat? Nu was hem zelfs die zekerheid, zelfs zijn klassenaam ontnomen.

Lang zou ik kunnen vertellen hoe ontgoocheld, hoe gebroken vele arbeiders waren toen zij heel plotseling moesten hooren, dat zij niet eens tot het proletariaat behoorden, maar vijanden van het proletariaat waren. Slechts dat eene had men hun gelaten, wat zij volgens Marx niet verliezen kunnen, hun keten. Aan handen en voeten, aan lijf en ziel geketend is de arbeidende mensch in Rusland.

Onder het Tsarisme bewaarde men ten minste den schijn van het recht. Men gaf den aangeklaagde een verdediger. Men gaf hem een oordeelsvelling, men veroordeelde hem volgens een wet. Ook dat had nu afgedaan. De verdediging werd een ,,burgerlijk vooroordeel", niet eens een aanklacht was er in Rusland noodig om veroordeeld te worden, over een oordeelsreden viel er niet eens te praten. Je wordt aangehouden, je zit oneindige dagen, weken, ja maanden in de gevangenis, je wordt volslagen onbegrijpelijk verhoord, gepijnigd en op zekeren dag, wanneer je geluk hebt, zonder opgave van reden, vrijgelaten, weggezonden of ,,op de uitgavenpost geboekt", zooals men voor het neerschieten zoo mooi zegt.

In Europa is de meening verspreid, dat zulks alleen een vijand van het proletariaat kon overkomen. Dat is een heel grove fout. Dat kan iederen arbeider te allen tijd overkomen. Er is maar een verklikking noodig, een onvoorzichtig woord, een vraag op een vergadering, en daar heb je het al.

Ik wil hier alleen een paar door mij zelf beleefde voorbeelden geven.

1. De zes en vijftigjarige arbeider Platon Grigoriewitsch Morosoff, slotenmaker in de machinefabriek bij de technische hoogeschool, vraagt op een vergadering: ,,Kan je, wanneer je ziek bent en wanneer je in nood verkeert, de leening, die men ons nu voorstelt te onderteekenen, op de bank brengen en in geld omzetten?"

Drie uren daarna is hij aangehouden. Hij zit drie maanden in voorarrest en krijgt vijf jaren dwangarbeid. Geen gerecht, geen aanklacht, geen veroordeelingsreden. Morosoff is meer dan dertig jaren in dezelfde fabriek, bezit niets dan een hoop kinderen en een armtierig huisraad. Heeft nooit vermogen gehad, altijd van zijn loon geleefd, niemand uitgebuit. Wanneer hij geen proletariër is, wie is het dan? Dat hij meende er een te zijn, toont zijn lidmaatschapskaart van de werkgemeenschap, waarvan hij heel zijn leven een trouw lid was.

Het toeval wil, dat ik met een medewerker van de G.P.U. over het

geval kan spreken. Ik zeg hem onomwonden, dat mij het oordeel bevreemdt.

,,Wat wilt U? Het is toch duidelijk, dat Morosoff een vijand van de arbeidende klasse is. Hij wilde toch met zijn vraag de staatsleening in discrediet brengen. Wij moesten een voorbeeld stellen."

,,Kon het hier niet gaan om de vraag van een man, die klaarheid wil hebben over zijn eerlijk verkregen geld?"

,,Kan zijn. Wat raakt ons dat? Wanneer wij zulke maatregelen niet treffen, wordt er gevraagd en nog gevraagd, dat er geen einde aan komt."

,,Men wenscht dus in Rusland niet, dat de ,,meester van het land", de arbeider, vragen stelt?"

,,Dat niet; natuurlijk mag hij vragen, maar hij moet weten, waar en wanneer; is hij echter slim, dan hoeft hij niet eens te vragen, wat in ieder geval gezonder is."

,,Dat lijkt echter niet zeer naar ,,meester van het land"!

,,Komt U niet met phrasen aandraven; U weet zoo goed als ik en iedereen, dat de meester van het land de partij is en niemand anders."

2. Maxim Maximowitsch Bykoff, 46 jaren oud, handlanger in de leerlooierij, bezitloos, lid van de werkgemeenschap, krijgt vijf jaren gevangenis omdat hij zich opwond, dat de partijsecretaris van de fabriekscel een mooie fabriekwerkster allerhande geschenken gaf op kosten van de fabriek. Zijn woorden luidden: ,,Hij kan geschenken geven als hij wil, maar niet op de kosten van de den volke behoorende partij." De feiten zijn bewezen. Met den secretaris gebeurt niets.

3. De metselaar Muchanoff vraagt onder het middagmaal op de werf aan zijn naast hem staanden kameraad: ,,Hoe komt het dat er schaarschte is aan boter en meel? Vroeger was Siberië toch rijk?"

Gevolg: Zonder gerecht, zonder oordeelsvelling, drie jaren dwangarbeid. Op de vraag van zijn vrouw, die niet weet waarvan zij met haar kinderen moet leven, wordt er geantwoord: ,,Wij dulden geen anti-revolutionaire gesprekken van de arbeiders. Hij moet maar zijn plicht doen en niet zoo dom vragen. Een klassenbewust arbeider weet dat!... Nu is er geen tijd om na te denken."

4. Nikolai Alesejewitsch Leontjeff, 34 jaren oud, arbeider in de lucifersfabriek te Tomsk. Wanneer men hem aan den uitgang van de fabriek onderzoekt, zijn kleederen onderzoekt en zijn lichaam aftast, of hij geen lucifers heeft gestolen, zooals men dit met al de arbeiders doet, windt hij zich op: ,,Dat is de laatste keer, dat ik zulks met mij laat doen. Ik ben geen dief, ik was altijd eerlijk en om een paar lucifers besmeur ik mijn naam niet. Begrepen? Basta!" En hij toont den onderzoeker zijn vuist. Hij wordt aangehouden. Blijft eenige maanden in de gevangenis. Na zeven maanden ontvangt zijn vrouw, wanneer zij haar man een pakje eten wil brengen, de mededeeling: ,,Uw man heeft nu geen eten meer noodig; hij is nu waar alle stijfkoppen van zijn slag hooren." Nu nog krimpt mijn hart ineen, wanneer ik aan den eerlijken, knappen man denk, wiens eenige misdaad zijn eergevoel was.

Die vier gevallen mogen ter illustratie voldoende zijn; ik zou ze zonder moeite nog kunnen uitbreiden.

HET RECHT TOT STAKEN

Het Marxisme leert den arbeider: De arbeid is een waar, die de arbeider den meest biedende verkoopt. Het is zijn eenig bezit en zijn *voornaamste* natuurlijk recht er over te beslissen, wien en tegen welken prijs hij die waar wil verkoopen. Zijn scherpste wapen is het recht om te staken, wanneer hij op zijn meester een druk wil uitoefenen.

Die leer zit den arbeider diep ingeprent. Zonder reden zal hij zelden bereid zijn te staken. En toch behoort de Sovjetunie tot de landen, die het verbod van de staking wettelijk vastgelegd hebben. Niet eens de Tsaar waagde zulks. Aansporing tot staking wordt met dwangarbeid van ten minste vijf en ten hoogste tien jaren gestraft, staking met tien jaren tot de doodstraf.

Mijn gebuur, een zeer Sovjetgezinde arts, zegt in een bijkomstig gesprek: ,,Vroeger had men onder zulke omstandigheden gestaakt." Niets meer, niets minder. Gevolg: vijf jaren dwangarbeid.

Moet een regeering, die het met den arbeider goed meent, wel zulk een wet bezitten? Kan zulks een arbeider begrijpen? Ik niet.

HET RECHT VAN EIGEN MEENING

In de geheime stemmingen wordt dat wel het best bewezen. Rusland stemt met handopheffen. Wee hem, die neen stemt. Getuigt dat van een gezindheid voor den arbeider? Gelijkt dat op ,,meester van het land"? Er wordt gestemd: ,,Wie is er tegen?" Niemand. ,,Wie onthoudt zich?" Eén of twee, die zich met domheid moeten verontschuldigen. ,,Wie is er voor?" Natuurlijk allen.

Mag de arbeider in Rusland zeggen wat zijn hart bedrukt? Het is zeker beter, wanneer hij het niet waagt. Daarvan spreken de vorige voorbeelden. Misschien echter ook het feit, dat er in Rusland twee waarheden zijn. De officieele, die men zegt, wanneer men zoowel zijn rust en veiligheid als zijn gezondheid liefheeft, en de gewone waarheid, die men denkt, wanneer men zeker is dat men alleen is.

Wanneer men in Rusland over politiek spreekt is het vervelend. Iedereen zegt wat men zelf al weet. Daarom verkiest men alleen dan over politiek te spreken, wanneer men verdenkt dat er een provocateur bij is. Het is dan goed zijn loyauteit te verkondigen, te toonen, dat men de ,,algemeene lijnen van de partij" kent en er zich aan houdt.

VRIJHEID VAN PERS

Hier is het voldoende met een grap de situatie te belichten. De twee voornaamste Russische kranten zijn de ,,Pravda", in het Nederlandsch

,,De Waarheid'' en de ,,Isvestija'', ,,Het Nieuws''. De Rus zegt in eng vertrouwden kring: ,,Wij hebben twee kranten, ,,De Waarheid'' waarin er geen nieuws staat en ,,Het Nieuws'', waarin er geen waarheid te vinden is.

De censuur werkt buitengewoon exact en aan haar oog ontsnapt niets. Een buitenstaander zal niets van de censuur merken, want alles wat gedrukt wordt, is aan een voorcensuur onderworpen. De censor is een man, die op een vreeselijke wijze zijn brood moet verdienen, want wee hem wanneer er een woord in een gedrukte krant is dat niet welkom is. Alles moet hij doorlezen. Waar hij niet zeker is, vraagt hij het aan den partijsecretaris. Wanneer die niet zeker is, vraagt hij het aan het Centrum.

Een boek uitgeven is een kwelling. Je kunt over iedere uitdrukking gevraagd worden, hoe je het bedoelt. Ik beleef zulks met mijn Engelsch leerboek. De voorbeelden van de spraakkunst worden van nabij bestudeerd. Is er niet een zin tusschengeglipt, waarbij men iets tusschen de regels door kan lezen? De zin: ,,Groot-Brittanië is een Koninkrijk'' bevalt den censor niet. Hij moet veranderd worden in: ,,Groot-Brittanië is nog een koninkrijk.'' Nu mag het blijven, ofschoon het nu niet op den regel past. Wel, dan schrijft U maar: ,,De doos is een voorwerp, dan heeft dat geen politieke beteekenis meer.'' Zoo wordt er gedaan.

RECHT VAN VEREENIGING

Bestaat niet. Wanneer er een vereeniging moet zijn, wordt zij door de partij opgericht en gecontroleerd. Zoo is het gekomen, dat heel het vereenigingsleven in den vorm van kringen ingedeeld is bij de werkgemeenschappen en haar clubs. Er is een schaakkring, een leeskring, een schietkring, een tooneelkring, of hoe zij ook mogen heeten. De werkgemeenschap is door de partij gecontroleerd en geleid, en zingen kan de textielarbeider alleen met den textielarbeider, de metaalbewerker alleen met den metaalbewerker, de leeraar alleen met den leeraar. Zoo wil het de regeering; of de zang goed is, is een andere vraag, die niemand interesseert.

KIEZEN VAN PLAATS

Kan men in het land van den arbeider zijn arbeidsmilieu kiezen hoe men wil? Kan men gaan wanneer men wil, opzeggen lijk het u past? Schijnbaar, maar dan ook schijnbaar. Wanneer je een aannemelijke reden opgeeft en ze aangenomen wordt, kan het lukken. Past het den chef niet, dan wordt de zaak minder gemoedelijk. Je bent eigenlijk aan je plaats gebonden. Je hebt een arbeiderspas en die moet zonder hiaten ingevuld zijn, anders heb je zeker onaangenaamheden. Heeft echter de Staat den wensch een arbeider ergens anders te plaatsen, dan kan hij dat zonder meer doen. Er is geen mogelijkheid tot morren; men moet gehoorzamen.

Ik kan er fier op zijn, dat ik er in slaag mijn vrouw er voor te redden, dat zij als dokteres ver weg in een dorp wordt uitgezonden. Niet iedereen zou daarin slagen. Wat scheelt het den Staat, wat er met mij en mijn kinderen gebeurt, wanneer hij wenscht haar duizend kilometer van Tomsk te zenden? Op mijn vraag, of men eigenlijk een huwelijk op die manier terwille van den Staat kan scheiden, lacht men mij uit. ,,Dat maakt ons geen zorgen, dra hebt U weer een vrouw, wanneer U er weer eene wilt, en uw vrouw zal ook een man vinden waar wij haar heen zenden. U bent daarenboven al ongewoon lang getrouwd", is de troost dien men mij geeft. Goddank kent men ook in Rusland de protectie bij de Sovjets en ik ,,vind de list" om mijn familie samen te houden. Ik word daarom ook zeer benijd.

Tragisch wordt de zaak wanneer men een arbeider op een plaats dirigeert, waarvoor hij niet opgewassen is, waarvoor hij de noodzakelijke kennis niet heeft. Staatsbelangen gaan vóór privé-belangen, heet het nu, en men kan alles leeren wanneer men wil. Dat een mensch voor een zaak geen belangstelling, geen begaafdheid kan hebben, gelooft de Communist niet. Wat dat kost moge een voorbeeld aantoonen: een jonge drie en twintigjarige arbeider en Communist van de ,,Roode October" in Leningrad ontvangt een marschbevel. Hij wordt directeur van een collectief goed met 9300 stuks vee. Hij weert zich met handen en voeten tegen zijn benoeming. ,,Ik begrijp niets van landbouw." ,,U zult dat leeren, plooi U naar de tucht, lijk dat een klassenbewust arbeider hoort." Wat moet hij doen? Wanneer hij niet den vreeselijken ,,wolfpas", die hem uit de gemeenschap uitsluit, wil riskeeren, heeft hij geen keuze.

Ja, hij leert. De boeren, verbitterd over de collectiviseering en over het regime, zetten het heele register van hun sluwheid en onderworpenheid open. De ,,kameraad directeur" moet overal bevelen. Hij, de boer, zal uitvoeren wat er hem bevolen wordt. Kameraad Bykoff wil aardig doen, wil een kameraadschappelijke leiding. Hij botst tegen een muur van graniet aan. ,,Neen, kameraad directeur, dat moet U beslissen, U weet, wij zijn een ,,donker" volkje. (My narod tjömnii, is een lievelingsuitdrukking van den Rus; daarmee verontschuldigt hij alles wat hij doet.) Wat zou zulk een domme boer wel kunnen? Neen, dat moet U ons zeggen hoe het moet gedaan worden. De regeering, het is een goede regeering, God hoede haar, zij is voor ons boeren, zij weet waarom zij U naar ons zendt, kameraad directeur. U beveelt. Wij gehoorzamen. Zoo is het goed."

Bykoff vertwijfelt. Bykoff studeert 's nachts, eenzaam. Hij vraagt om directieven. ,,U zijt verantwoordelijk, U moet beslissen, op de plaats zelf is de toestand altijd klaarder dan in het Centrum" is het antwoord van de Moscovietsche chefs. Wat Bykoff practisch leert is te erkennen, wanneer er een dier dood is. Iederen dag gaan er een mooi aantal te gronde. Er is een groote sterfte onder de 9300 dieren. In November is hij gekomen, in Maart zijn er bijna 5000 dieren gecrepeerd. Sabotage kan vreeselijk worden wanneer zij aan het levende wordt bedreven.

Eindelijk is het geduld van Moskou ten einde. Tien jaren tuchthuis zullen den ,,parasiet" Bykoff, den ,,verrader" Bykoff gelegenheid geven den landbouw ook nog theoretisch te bestudeeren. De tucht is hard. Zij eischt ook de verantwoordelijkheid waar de gezonde mensch haar op een heel andere plaats ziet. Men zou toch meenen, dat hij verantwoordelijk is,

die Bykoff beval. Neen, dat is het zonderlinge. Bykoff wordt in 't geheel niet gedekt door dat feit. Hij moet zijn huid veil hebben, wanneer de zaak mislukt.

Men denke nu niet, dat dit een bijzonder alleenstaand voorbeeld is. Neen, het is één uit de vele. Er is nog veel erger. Dat voorbeeld is typisch. Het verklaart voor een deel de groote veesterfte van 1928 tot 1932. De landbouwleer van de Communisten en arbeiders, die op verantwoordelijke posten in het dorp worden gezonden, kost den Staat een verschrikkelijke som.

Zelfs wanneer de arbeider op zijn gebied een post moet bekleeden, is hij er niet voor opgewassen. De jonge, zeker niet domme arbeider Schestjakoff wordt tot leider van de motorcentrale van een kleine fabriek benoemd. Hij is weliswaar mecanicien en hij bedient een machine onberispelijk. Met stoommachines heeft hij niets te doen gehad. Eens op zijn post, treedt de eene averij na de andere op. Altijd klopt er iets niet. Hij is eerlijk en meldt zulks aan den directeur en den partijsecretaris, dat hij zich niet competent voelt op zijn post.

,,Wie heeft je aangesteld?'' brult de secretaris hem tegen. ,,Laat dat klein-burgerlijk gejammer, doe uw plicht!'' helpt de directeur.

Schestjakoff beleeft plotseling de eenzaamheid van den verantwoordelijken mensch. De ondergeschikte glimlacht fijntjes, wanneer hij iets vraagt. ,,Hoe kan ik het weten, kameraad, wanneer jij het niet weet.'' Hij heeft toch gelijk, hij is de ondergeschikte.

De wereld zal nooit weten, hoe het kwam, dat op zekeren dag de stoomketel in een vreeselijke ontploffing uiteenspat. Schestjakoff zal niet achter tuchthuismuren theorie bestudeeren. Hij heeft het niet meer noodig.

Groot is het aantal, die hun plaats niet kozen. Groot het aantal slachtoffers van de tucht. Hoe groot is echter het aantal, die lijden moeten onder de mannen en vrouwen, die niet op hun juiste plaats staan?

POSITIEVE VERBETERINGEN

Het Communisme heeft ook iets goeds gebracht. Hervormingen die beslist sociaal en waardevol zijn. Vooral zijn dat de betaalde verlofdagen, verzekering tegen ziekte en ongevallen, verzekering tegen ouderdom door pensioen. Ieder arbeider heeft betaalde verlofdagen; wanneer hij ziek is of hem een ongeval is overkomen, trekt hij zijn loon verder en de geneeskundige hulp is kosteloos. Is hij oud of invalide, dan trekt hij een pensioen. Daaraan is niet te tornen. Dat het loon klein is, het pensioen te weinig om te leven en te veel om te sterven, heeft met het principe niets van doen. Het principe is juist en voor Rusland een groote vooruitgang. Dat de geneeskundige hulp dikwijls zeer eenvoudig is, staat in verband met het ontbreken van een voldoende aantal dokters (één op 22.000 menschen is zeer weinig) en met de afhankelijkheid van de pharmacologie van het buitenland en vooral met het ontbreken aan plaats in de hospitalen. Daarom willen wij de schuld niet op de partij, op het systeem schuiven. Je kunt je zelfs afvragen (en menig Rus doet het dan ook), of het belang-

rijker zou geweest zijn hospitalen en scholen te bouwen of, lijk men het doet, gevangenissen, kazernes en huizen voor legers, beambten en hun kantoren? Weliswaar heeft men in Moskou een paar hospitalen gebouwd om de buitenlanders te imponeeren, maar in de provincie is het heden ten dage nog net als onder den Tsaar, alleen dat de gebouwen ondertusschen dertig jaren ouder zijn geworden.

Veel kwaad bloed wordt ook gezet door het feit, dat de partijman, de hoogere rijksfunctionaris zijn vacantie kan doorbrengen in den Krim, den Caucasus, ja zelfs in het buitenland, terwijl de kleine man zich moet vervelen in zijn troostelooze woning. Men zou zich er minder om ergeren, wanneer men niet moest vernemen, dat men de Tsarenkasteelen in Jalta den buitenlandschen reizigers als ,,Arbeidersrustplaatsen" voorstelt, ja dat men hun wijsmaakt dat de zieke Russische werkman in de ,,spitende Narsan" kan baden. Spijts de censuur verneemt men toch die dingen en zij doen pijn.

Je moet al tot de bevoorrechten behooren wanneer je het geluk hebt op een Datscha in een groote gemeenschappelijke zaal op britsen met stroomatrassen de stadslucht te kunnen ontvluchten. Dat vrouw en man hun vacantie in 90 op de 100 gevallen principieel niet met elkaar kunnen bekomen, verhoogt nu juist niet de vacantiegenoegens. Menig huwelijk, dat anders nog in orde was, gaat daardoor ten onder, omdat de man en de vrouw niet tegelijk in de Datscha zijn.

Vooral echter belangrijker en zeker humaan is de wet, waardoor de toekomstige moeder vier weken vóór de geboorte met vol loon vrij van arbeid en vier weken na de geboorte zich alleen aan haar kind kan wijden. Dat feit steunt de geboorten op verheugende manier, net als het bijzonder rantsoen, de babyuitzet. Dat is een groote vooruitgang, die alleen in zooverre minder ideaal is dan het lijkt, dat vroeger de moeder, ook bij den arbeider in de meeste gevallen, altijd thuis was en het loon in het Oude Rusland zoo was, dat het voor de geheele familie voldoende was. Nu is zulks het geval niet meer; de vrouw moet arbeiden wanneer de familie wil leven. De moederbescherming zou ook nog verheugender zijn, moest de moeder meer beschermd zijn en haar man niet al te licht kon verliezen door de vrijwillige scheiding, doch hiervan later.

DE ARBEIDERSWONING

Wel het vreeselijkste in Rusland is de arbeiderswoning. Door de vlucht uit het platteland zijn de steden overvol. De woningnood spot met iedere beschrijving. Zes vierkante meter woonruimte per persoon is de ruimte waarop men wettelijk kan aanspraak maken. Bij hooge ambtenaars, bij partijbonzen vindt men nog eenigermate ordentelijke verhoudingen. Het volk, echter, leeft op alle gebied volgens begrippen, die buiten elke verhouding staan.

Mijn vrouw heeft als stadsdokter voldoende gelegenheid den toestand te beoordeelen. Ik zelf kom in genoeg huizen om te weten hoe het is. Vóór ik Rusland verliet, leefde ik in Samara als verantwoordelijke specialist, dien men ongemeen tegemoetkomend is en dien velen benijden om de twee ka-

mers voor zijn vierkoppige familie. Vijf maanden moesten wij in een hotelkamer leven, tot mij op het station de helft van mijn hebben en houden, waarvoor ik geen plaats kon vinden, werd ontstolen.

Groote families leven dikwijls in één, wanneer het goed gaat in twee kamers. Mannen, vrouwen, kinderen en ouders, volwassen verwanten, die in de familie leven, slapen in één kamer. Kan men zich dan ergeren, wanneer de woning onzeggelijk vuil is? De eigengereide buitenlander is gaarne bereid dat te doen. Hij moet echter eens bewijzen, hoe hij zulk een volgeperste woning, zonder water, zonder waschkeuken, zonder gas en electriciteit (die heeft men ten hoogste voor een heel zwakke verlichting, die dikwijls haar dienst weigert) zelf zou reinigen, vooraleer hij zich tot rechter wil opwerpen. Alleenstaande personen mogen zeer blij zijn, wanneer zij een heel klein kamertje hun eigen kunnen noemen. Meestal moeten zij het met een dikwijls heelemaal vreemden persoon deelen. Mijn kennis en collega Kusnjetzoff pocht er op, dat hij een kamer heelemaal alleen gekregen heeft van het woningsambt. Ik ben sceptisch, hij lacht mij uit... Wij zullen zien. Ja, wij zien het maar al te vlug. Heden heeft het woningsambt nog een jonggetrouwd paar in zijn kamer ingekwartierd, binnen de drie dagen komt er nog een tweede bij, want de kamer telt 30 vierkante meter en daarom *moeten* er vijf personen wonen, daaraan is er niets te veranderen. Kan zich mijn lezer wel het gezicht van mijn collega voorstellen? De jonggezel en wetenschappelijke arbeider tusschen de pasgetrouwde paartjes, die hij niet kent! Achter een Japansch scherm is nu zijn tehuis. Achter dit scherm leert hij discretie. ,,Wanneer er maar die vervloekte kusserij niet was", zucht hij dikwijls. ,,Jonge paartjes kussen elkaar overal", verklaar ik hem met een weinig leedvermaak. Zes vierkante meter zijn zeer weinig ruimte, maar zij moeten voldoende zijn; er zijn families die minder hebben. Dat ik voor vier personen 17 vierkante meter heb, kommert mij dikwijls een beetje. Wie zich een gedachte wil vormen van het woonvraagstuk in Rusland, leze Soschtschenko, die de zaak realistisch, waarheidsgetrouw en met gulden humor vermakelijk vertelt.

Nooit vergeet ik de Amerikaansche ingenieurs, die mij met den Hollandschen ingenieur en Communist in mijn woning komen bezoeken. Hun gezichten zijn het schilderen waard wanneer ik hun het geheele huis toon. ,,Wat is dat dan?" ,,Wat moet dat beteekenen?" ,,Hoe noemt men dien toestand?" vragen zij mij door elkaar. Ik ken de Engelsche uitdrukking niet, daarom zeg ik het in het Russisch ,,Uulotnjenije heet men dat, mijne heeren."

,,Uplotnjenije"??? poogt ieder het woord na te zeggen en wanneer ik afscheid van hen neem, hoor ik er één voor zich uitmurmelen: uplotnjenije... uplotnjenije. In het Nederlandsch heet het woord ongeveer ,,Opvulling", den zin er van begrijpt alleen hij die het beleefd heeft. ,,De verzadigde begrijpt den hongerige niet", zegt de Rus zoo mooi.

Reeds hoor ik de opwerping: En de bouwbedrijvigheid in Rusland?" Ik was er toch met de ,,Intourist" en ik heb er zoo veel nieuwe gebouwen gezien. Heele arbeidersneerzettingen heeft men mij getoond." ,,Veel, zegt U?" ,,Geen enkel", zeg ik.

,,Vanwaar deze tegenstelling? U zijt toch geen tegenstander van het Communisme?"

,,Neen, ik ben geen verstokte tegenstander, die den vooruitgang, die er is, loochent, ik zeg heel eenvoudig de waarheid."

,,Ik heb ze echter zelf gezien."

,,Zeker hebt U ze zelf gezien."

,,Hoe kunt U dan zeggen: geen enkele?"

,,Omdat ik den maatstaf heb. U zult met mij accoord gaan, wanneer ik U zeg, dat de Russische woningbouw in de oude steden niet eens één per duizend van toevalligen aangroei der bevolking dekt, om van den natuurlijken aangroei niet te spreken die door het geboorteoverschot ontstaat. Niet eens één per duizend, mijnheer! Dat echter op duizend personen een partijfunctionaris of een beambte komt, is klaar. Waar is dan de woningbouwaangroei voor den arbeider?"

,,U jokt, mijnheer, u jokt!"

DE ,,SEMLJANKA", DE AARDWONING

Rondom Moskou, rondom de industriesteden, vindt men arbeidswoningen, die je je hart doen omkeeren, wanneer je haar ziet. Het zijn gewoonweg onderaardsche holen met zoden bedekt. Aan den eenen kant verheffen zij zich een weinig boven den grond en daar is er een muur van planken, een deur en een klein venstertje. Met honderden nevens elkander huizen daar de arbeidsfamilies, die heelemaal zonder woning zijn gebleven. Onder strengste winterkoude, in herfst- en lentevochtigheid, houden zij het uit. Wanneer men in Zwitserland vee in zulke omstandigheden zou huizen, zou de vereeniging tot dierenbescherming, ja de politie komen en men zou dat schandaal verwijderen.

Stel je voor, dat er families zijn, die het zoo eenige jaren uithouden vooraleer zij er in slagen een woning te krijgen. Rachitische kinderen, tuberculeuze moeders en rheumatieke vaders zijn de gevolgen van de krotwoningen. Daarbij moet er niemand komen beweren, dat er in die holen het gedeklasseerde lompenproletriaat huist. Om Novosibirsk heen wonen genoeg gekwalificeerde arbeiders op die manier. Het water halen de vrouwen en kinderen in emmers aan den verren stroom, het linnen dragen zij er heen, om het daar te spoelen, 's zomers en 's winters het zelfde. Geen licht verlicht hen in die ellendige holen; de wanden zijn vochtig, domp en zwaar de lucht, vooral wanneer het kleine, ijzeren kacheltje ook nog zuurstof verbruikt.

Nu werpe men niet op, dat zulks eens is geweest; dat is nu ook nog zoo, 25 jaren na de revolutie en dat zal nog lang zoo zijn, want eerst komt de oorlogsindustrie, dan het bureaucratisch apparaat, het tuchthuis, de bioscoop en het circus en pas dan de werkelijk arbeidende mensch. Hoe veel arbeiders heb ik de eeltige vuisten zien ballen, wanneer zij de groote pronkpaleizen zagen oprijzen en zij aan hun eigen kinderen in de aardholen dachten. De Sovjetregeering heeft veel geld uitgegeven voor de ,,Liga van de menschelijke rechten". Nooit echter heeft zij aan de gruwelijk hoonende, primitiefste menschenrechten in haar voorsteden gedacht. Nooit echter ook heeft zij aan buitenlandsche arbeidersdelegaties die zijde van de medalje

getoond, niet eens Mr. Davies, den Amerikaanschen gezant, heeft zij er heen geleid. Wanneer men echter in de Sovjetkranten over de ellende in ,,Zwitserland" las, wanneer men haar hoorde donderen over het onmenschelijk Capitalisme, heeft men dan niet aan het spreekwoord van ,,Vegen voor eigen deur" mogen denken?

DE STRIJD TEGEN HET INDIVIDUALISME

De arbeider is (ten minste theoretisch) collectivistisch aangelegd. Hij moet volgens Marx een uitgesproken kuddemensch in de goede en slechte beteekenis van het woord zijn. De Communistische partij is er nu openlijk altijd dieper ontgoocheld over dat veel, zeer veel arbeiders ,,kleinburgerlijke, philisterachtige" gewoonten hebben. Derhalve wordt de strijd klaar en duidelijk tegen dit verschijnsel ingezet en wordt er alles gedaan om den arbeider in den zin van Lenin, Marx en Engels ,,te redden". De wortels van het individualisme ziet men in de burgerlijke familie en woning. De keuken maakt den mensch, zoo gelooft men ten minste, minder kameraadschappelijk. De man ijlt veel te vlug uit de fabriek naar huis, omdat daar zijn vrouw hem met het gewone eten verwacht. Zij slooft zich af zijn persoonlijken smaak te verwennen, die hem aan huis ketent.

Strijd dus tegen de individualistische keuken! Strijd tot het uiterste! De levensmiddelenrantsoeneering geeft de regeering gemakkelijk de mogelijkheid het zoo in te richten, dat de gaarkeukens bij de bedrijven, bij de scholen, de kantoren bevoordeeligd worden. Het is niet zoo moeilijk te bereiken, dat de familie bij het eten gescheiden wordt. Ieder kind eet in zijn school, de vader in zijn fabriek, de moeder in de hare. Daardoor bereikt men ook niveleering van het eten. De een moet den andere niet benijden, iedereen heeft het zelfde. Er bestaat maar één menu; daardoor maakt men den mensch onverschillig voor de vraag naar het eten; hij eet niet om te eten, maar eenvoudig omdat hij het moet om te leven.

De familie verliest hierdoor veel. Niet enkel het morren van den vader wegens een aangebrande spijs bestaat niet meer, maar ook het vriendelijke, gemoedelijke gesprek aan tafel. De woning is niet meer zoo sterk de centrale plaats van het bestaan, zooals tot nog toe, de familiebanden worden slapper. Thuis zit men nevens zijn vrouw en zijn kinderen, in de gemeenschappelijke eetzaal van de fabriek richt men het zoo in, dat men nevens een ,,nette", vroolijke arbeidster komt te zitten. Of die getrouwd is, speelt geen rol; zij went zich spoedig aan de gedachte dat waarschijnlijk ook haar man zijn tafelplaats naar zijn smaak uitzoekt. Het collectieve eten wint hierdoor nog aan sympathie, dat er geen kinderooren de gesprekken afluisteren. Zoo strijdt men tegelijkertijd tegen bekrompenheid en schijnvroomheid. De man, die thuis aan een tafelgebed is gewend (en zoo zijn er nog velen in Rusland), went er zich aan zijn spijzen zonder dank aan zijn Schepper te genieten.

Ja, nog veel meer kan men bereiken. In de eetzaal heeft men de menschen zoo mooi te zamen, wat den propagandachef van de partij echt aangenaam opvalt. Dan kan men onder het eten zoo mooi en gemakkelijk een

korte meeting inschakelen, men kan de nieuwste verordeningen van de regeering mededeelen, men kan de radio collectief doen hooren, ja, men kan zelfs (dat valt meer in het bereik van de G.P.U.) zeer gemakkelijk privégesprekken, indien zij van de lijn afwijken, laten afluisteren en registreeren. Dat dit alles voor den muziekminnenden arbeider nog met grammofoon- of radiomuziek smakelijker kan worden gemaakt, vergemakkelijkt de propaganda zeer. Directeurs beweren zelfs, dat men met tendenzliederen de productie van de arbeiders kan doen stijgen.

Dra is men zoo ver, dat men al de maaltijden in de ,,Stolovaja'' (eetzaal) op de club, waar men arbeidt, neemt. Naar huis gaat men nog alleen om te slapen en, wie weet, of de naar partij en Staat georiënteerde club, werkgemeenschap, collectief niet tot cel van den Staat kan worden gemaakt?

Er is een groote stap op den weg naar de vernietiging van de oude familie gedaan! Dra zal woning alleen nog gemeenschappelijke slaapplaats heeten. De kinderen worden altijd sterker aan de school en haar jeugdorganisaties gebonden en aldus de vrouw van twee ,,K's'', kinderen en keuken, bevrijd. De derde ,,K'', de kerk, zal men ook kunnen bemeesteren.

Daar de Russische vrouw nooit met hart en ziel huisvrouw en kokin is geweest, spijts zij goed kan koken en bakken, bevalt haar de zaak niet zoo slecht. In de overvolle woningen, waar in dezelfde keuken eenige families hun spijzen bereiden, is de keuken toch een hel geworden. Iedere familie brengt er vuiligheid, geen enkele wil opruimen, twist heerscht, men ziet derhalve gaarne af van het gebruik van de keuken thuis. Wanneer dan het collectief eten je op den koop toe nog het eeuwige wachten en rijtjestaan, de ,,gevechten'' op de markt bespaart, is er werkelijk een vrouw noodig, die met heel haar ziel strijdt om haar thuis, wil zij niet bezwijken voor de verlokking van de nieuwe levenswijze.

Wat al moeite spaart zij niet, want er blijft haar nog alleen herstellen en wasschen over. Zelfs het wasschen kon zij zich sparen, wanneer haar de eeuwige verwisselingen, diefstal en het zeer oppervlakkig wasschen in de gemeenschappelijke wasscherij niet opwinden.

Het is zeer moeilijk argumenten in te brengen tegen den ,,nieuwen levensstijl''; wanneer men man is, moet men toch voorzichtig stelling nemen. Hoe hoog schatten wij den onvermoeibaren, zeer ondankbaren arbeid van de huisvrouw? De vrouw moet ten slotte beslissen, of haar familie zoo veel waard is wat zij daarvoor betaalt. Alleen wanneer men, als ik, er vast van overtuigd is, dat ten slotte de familie de kerncel is van de menschelijke gemeenschap en van den Staat, zal men een licht geresigneerd spijt over wat men in Rusland ziet, mogen uiten. Wanneer men dan, ook als ik, nog een gevoelige maag heeft, mag men misschien de volksgezondheidskundige gevolgen van de collectiviseering betreuren. Het moge dan zijn dat men de menschen met een zwakke maag het bestaansrecht in den Communistischen Staat betwist. Omdat ik al menig lezer hoor: ,,Ah, daar heb je hem, den kleinburgerlijken genieter, die bereid is voor zijn maag het Communisme op te offeren'', wil ik hier alleen kroniekschrijver zijn. Rechter zal ieder afzonderlijk moeten zijn. Over den smaak in het algemeen en over het eten in het bijzonder twist ik principieel niet. Of de menschheid met een individualistische of een collectivistische keuken gelukkiger is, kan heden ten dage ieder voor zich beter beoordeelen. De

eene verlangt naar zijn compagniekeuken terug wanneer hij weer in het burgerlijk leven staat, de andere ondervindt in den kampdienst toch wel hier en daar een licht heimwee naar de ,,kookfinesses'' van zijn vrouw. Ieder het zijne, zal hier raadzaam zijn.

GERANTSOENEERDE EN GEORGANISEERDE KUNST

De arbeider moet ook in zijn ontspanning gecollectiviseerd zijn. Het mag aan hem zelf niet worden overgelaten zelf te kiezen wat voor hem goed is. De werkgemeenschap, altijd onder de leiding van de partij, is roerend bezorgd om den vrijen tijd van den arbeider. Het is niet wenschelijk, dat hij met zijn kameraden vóór zijn huis zit te kletsen, nog minder is het goed wanneer hij thuis zich met kleinburgerlijke liefhebberijen inlaat. De klassebewuste arbeider moet zich heelemaal onderwerpen aan zijn werkgemeenschap, die veel beter dan hij zelf weet, wat hem goed is. Zij heeft ook hierin het middel daardoor te weten te komen, wat hij doet, denkt en voelt en waar kon men dat beter organiseeren dan in de werkclub met haar tooneel, bioscoop, leeszaal, collectief krantenlezen, haar kringen?

Stel U asjeblief geen Londensche luxueuse club voor. De Russische club heeft er alleen den naam mee gemeen. Meestal is het een armtierig lokaal, waar men, wanneer men zeer bescheiden is, zijn vrijen tijd kan doorbrengen. Hier zijn clubleiders door den Staat betaald. Zij zorgen er voor dat er altijd iets gaande is. Naast ontelbare verplichte vergaderingen wordt daar het analphabetendom ,,geliquideerd'', eveneens brengt men er het ,,politieke analphabetendom'' om het leven. Allerhande spreekbeurten moet men er aanhooren, discussies worden belegd, protesten tegen procédé's in het buitenland georganiseerd en ingeleid, doodsveroordeelingen tegen ,,parasieten'' geëischt. Hier beslist men, ,,vrijwillig'' en onbetaald, in plaats van acht, twaalf uren te werken, hier verdiept men zijn militaire kennis, met een woord, hier wordt de burger, lijk men hem noodig heeft, gevormd.

De Rus is buitengewoon begaafd voor muziek, zang en tooneel. Derhalve verzorgt de club ook dien kant van het leven. De eene dilettantenopvoering volgt op de andere, de eene muziekprestatie van het orkest, meestal Balalaïka, maar dikwijls ook blaasorkest, op de andere. Er heerscht altijd ,,bedrijvigheid'', altijd is er ,,iets te doen''. Moest het eens gebeuren, dat er een avond in de club vrij is voor den arbeider Ivanoff, dan zendt de werkgemeenschapssecretaris hem volgens een bepaald plan naar den stadsschouwburg of naar een bevriende club. Veel buitenlanders zijn verwonderd over de vele schouwburgen in Moskou; wanneer zij wisten, dat de arbeider gaan moet, dat hij het intreebiljet weliswaar krijgt van zijn club maar moet betalen, dan zouden zij misschien minder verwonderd zijn.

De dwang voor die dingen is bijna niet zichtbaar, ja voor den eenvoudigen mensch bijna niet te voelen. Zeer handig wordt dat gedaan. Een partijlid zegt den arbeider in een ,,privégesprek'' vertrouwelijk, dat men

er een ietsje over verwonderd is hem nooit in den schouwburg te zien, dat hij ook heel zelden in zijn club komt. Of hij de waarde van die dingen nog niet erkend heeft? Natuurlijk dwingt hem niemand, hij wil alleen maar zeggen, dat de achterlijke, cultuurlooze arbeider minder kansen heeft om bevorderd te worden. Overigens moet het hem wel bekend zijn, dat de parasieten meestal gruwelijke individualisten zijn. Zulk een alleenstaander komt natuurlijk op allerlei ideeën. In de club en in den schouwburg hoor je niets slechts en hij, de partijman, zegt hem dat natuurlijk zeer vertrouwelijk, omdat hij het zou betreuren, wanneer een vriend van hem in het gezichtsveld van de G.P.U. zou geraken door zijn individualisme, dat toch een overblijfsel van den verdomden Tsarentijd is. Overigens wil hij niets gezegd hebben, iedereen doet ten slotte wat hij wil.

Je moet den Russischen arbeider er niet met de haren bijsleuren, hij begrijpt Russisch en innerlijk misschien niet heel tevreden, begint hij mee te doen, hij schikt zich naar het collectivisme, hij wil en kan geen buitenstaander zijn.

Zoo wordt het gemakkelijk dagelijks te weten, waar de burger zijn tijd doorbrengt. De Staat verzekert zich tegen geheime organisaties, hij houdt zijn menschen in toom. Hij geeft hun den geestelijken kost, die den Staat past. De uniformeering van den mensch schrijdt vlug vooruit. Wat ben ik blij, dat ik het zoo druk heb, dat ik wetenschappelijk kan en moet arbeiden en alzoo niet onderworpen kan worden aan de club. Ik ga naar den schouwburg wanneer ik lust heb en betreur de lieden, die er zijn moeten.

HET LOON

Het loonvraagstuk verbind ik op zijn minst aan het Communisme, voor zoover de loonen klein zijn. Gaarne wil ik den Staat toegeven, dat hij de bedoeling heeft den materieelen toestand van den arbeider te verbeteren. Waar de twijfel in mij opkomt, is daar waar Rusland zijn toevlucht neemt tot ,,zweetveroorzakende overeengekomen loonen". Ieder arbeider moet naar zijn prestatie betaald worden, is een principe dat zeker niet een bepaalde logiek ontbeert. Een eerlijk systeem van overeengekomen loon is ten slotte denkbaar. Wanneer een bepaald minimumloon gegarandeerd wordt, wanneer zonder meer den arbeider, die met zijn jonge kracht en energie een hoog rendement bereikt, hem daarom dit loon uitbetaald wordt, dat kan men desnoods aanvaarden. Wanneer je echter moet beleven, dat men den arbeider met geraffineerde middelen tot topprestaties dwingt en, wanneer hij die bereikt heeft, die topprestatie als ,,norm" neemt, dan komen er zware bezwaren. Een tijdje moge het zoo gaan, maar wanneer de arbeider het merkt, dan grijpt hij naar zeer onzuivere middelen, dan wordt het overeengekomen loon gevaarlijk. Vooral heb ik in Rusland medelijden met den ouden arbeider. (Ook weer zulk een intellectueele gevoelsdommeligheid, zou de Communist zeggen.) Hij die zich in de fabriek moe gewerkt heeft, hij die echter ook in de fabriek de hoogste kwaliteit geeft, die zijn ervaring in dienst van de zaak stelt, hij moet beleven, dat

de jongere de meerdere is in zijn loon. Hij moet zien, hoe deze geld kan verkwisten en het tempo steeds maar opvoert, terwijl hem, den oude, ,,de adem tekort schiet''. Bitter is zulks in een kapitalistischen Staat, nog bitterder echter in ,,den arbeidsstaat''.

Dikwijls heb ik bij de loonsuitbetaling toegekeken, hoe bitter wee en vergramdheid flitste in de oogen van den ouden arbeider. ,,Is het dat, waarvoor wij gestreden hebben, waarop wij ons heele leven hebben gehoopt en ons verheugd hebben, is dat nu het Marxisme?'' Dat schijnen die oogen aanklagend te vragen. Zij deden mij leed, die doorgroefde gezichten. In grimmige woede nam dan de vereelte hand het geld. Vragend keken de oogen naar het portret van Marx, dat in ieder kantoor aan den wand hangt, al onvriendelijker was de blik naar den daarnevens hangenden Lenin; koude haat flitste een oogenblik op, wanneer hij Stalin bekijkt. Wat baat het hem, wanneer hij protesteert, hij heeft gedurende de weinige jaren al geleerd te zwijgen en te denken.

Het loon van den Russischen arbeider is ondenkbaar klein voor Europeesche begrippen. Hij kan er zijn bescheidenste noodwendigheden mee bevredigen, maar van een voor onze begrippen ook maar benaderend normalen levensstandaard mag men niet spreken. Wanneer men de gemiddelde getallen hoort, lijkt de betaling niet eens te klein te zijn en derhalve publiceeren de aanhangers van het Communisme ook altijd weer de gemiddelde getallen zonder te zeggen hoe de prijzen zijn voor de voornaamste consumptiegoederen. De lezer of toehoorder kijkt dan even na, hoe veel de Roebelgetallen in franks maken en dan worden zijn oogen groot en rond over de ,,hooge loonen'' van de Sovjetunie. De volgende tabel geeft de loonen van de arbeiders in het jaar 1938. Men kan gerust zeggen, dat het de hoogste zijn, die in de laatste vijf en twintig jaren werden uitbetaald:

Boer 47 Roebel 50 Kop.
Kantoorbediende 80 Roebel.
Dorpsonderwijzer 95 Roebel.
Geneesheer 165 Roebel.
Slotenmaker 180-225 Roebel.
IJzerdraaier 180-275 Roebel.
Gieter 235-280 Roebel.
De arbeider in de kolenmijn 300-900 Roebel.
Technicus 350-550 Roebel.
Ingenieur 450-2500 Roebel.
Superspecialist naar gelang van zijn contract en de belangrijkheid van zijn functie tot 25.000 Roebel.
Lid van de partij altijd iets minder, omdat een groot deel van zijn loon in de partijkas vloeit.

Wanneer je die tabel bekijkt en den Roebel à 25 Zw. Fr. omrekent, ontstaan er heel treffelijke loonen. Ongelukkig klopt de omrekening niet. Je kan je alleen een idee vormen wat die Roebels beteekenen, wanneer je weet, wat je voor het Russische geld kunt koopen. Het is niet mogelijk hier al de prijzen op te sommen voor de waren, die ongeveer voor een levensindex zouden voldoende zijn. Het volsta te vernemen wat eenige levensgewichtige alledaagsche dingen den verbruiker kosten. Voor een kilo brood eischt de Staat 1,65 Roebel. Een kilo vleesch kost 15 tot 25 Roebel naar gelang van de streek. Een kilo boter 29 tot 39 Roebel. Een kilo aard-

appelen 70 Kop. Een paar goede schoenen verkoopt de Staat tegen 200-300 Roebel. Een heerenpak kost 1000 tot 1500 Roebel. Een vierkante meter woonoppervlakte 1,50 Roebel. Een emmer van tien liter water 4 Kopeken. Eén sinaasappel 5 Roebel. Twintig sigaretten 1 tot 3 Roebel. Een gehakte vleeschcotelette in het restaurant 6 Roebel. Een diner 18 tot 25 Roebel.

Die opsomming moge voldoende zijn om aan te toonen, dat de arbeidsloonen in Rusland zeer klein zijn. Doch, zooals ik reeds zei, is dat alles niet zeer belangrijk in vergelijking met de principieele tewerkstelling van den arbeider. Het is juist wanneer men zegt: ,,Tenslotte kun je ook eens heel goed een tijdlang honger lijden en slecht leven, wanneer je vooruitzicht hebt, dat het later beter wordt, dat je voor een goede zaak honger lijdt." Misschien denkt mijn lezer hierbij allerhande dingen, wanneer hij verneemt, dat het hongerlijden, dat het slechte leven niet voor al de bewoners van tel is. Volgens Marx mocht men toch verwachten, dat de Sovjetregeering niet zou toelaten, dat er onder haar heerschappij bevoorrechten konden bestaan, beter gesitueerde elementen in het land, en heeft het dan zin een beter gesitueerde klasse te vernietigen alleen maar om den arbeider den last van een andere te bezorgen? Dit is zeer bedenkelijk in het land van den arbeider.

DE BEVOORRECHTEN

De prijzen, die ik al opgesomd heb, zijn alleen van tel voor de arbeiders, echter niet voor de hooge ambtenaars en de specialisten. Door een geraffineerd systeem heeft men het mogelijk gemaakt voor den arbeider te verbergen, dat men de levensmiddelen goedkooper kan hebben in zijn land. Men heeft al de menschen bepaalde winkels voor hun inkoopen aangewezen. Daardoor heeft men na de afschaffing van het kaartensysteem toch een heel juiste contrôle over wat de enkeling betrekt en betrokken heeft. Men kan hem op ieder oogenblik zoo beperken en vooral bedienen, lijk men het voor goed en noodzakelijk vindt. Een andere zeer bedenkelijke zijde toont zich echter wanneer wij nu plotseling zien, dat het hoofddoel van de verdeelingsmethode een heel ander is. Men verhindert namelijk door die handige wijze de contrôlemogelijkheid door de breede massa over de verdeeling van de aardsche goederen onder de verschillende verbruikersklassen.

Zoo bestaan er dan heel verschillende winkels in het land, waarvan het voor velen goed is, dat de arbeider daarvan niet te veel weet. Die ,,gesloten verdeelingspunten" (sakrytije raspredjelitjel) passen buitengewoon goed in de hiërarchische trappenladder en helpen verschillende groepen aan meer of min verborgen en verscheidene groote loonsverhoogingen. De ,,buitenlandsche specialist" heeft ongeveer den besten winkel in het land. Hij kan er bijna al zijn noodwendigheden zeer schappelijk betrekken. Men bereikt daardoor, dat hij, wanneer hij in het buitenland terugkeert, zich zeer enthousiast over de plaatselijke levensverhoudingen uitspreekt. Die ,,Torgsinwinkels" staan ook voor bepaalde Russische standen open. Wie in

het bezit is van goud of buitenlandsche waardepapieren, kan er waren krijgen, waarvan hij anders maar alleen kon droomen. Je hoort verbaasd: ,,Goud? Hoedat? Men heeft toch het goud onder hooge straffen genationaliseerd, het bezit er van was lang streng verboden en nu opeens weer goud!'' Mijn verstand stond stil toen ik dat hoorde. Nu worden heel plotseling al diegenen beloond, die vroeger goud verborgen en aan de wet niet gehoorzaamden.

Buitenlandsche deviezen zijn aan dezelfde wet onderworpen geweest, maar wat geeft dat? Nu krijgt men de mogelijkheid in ,,Torgsinwinkels'' lang geopperde wenschen te vervullen en zijn gasten dingen voor te zetten, die men al lang vergeten heeft.

Ook de hooge partijarbeiders en noodzakelijkste Russische specialisten hebben hun ,,verdeeling'', die niet zoo eenvoudig en armtierig is als de winkel van den arbeider. Daar ik zelf de ,,eer'' had mijn noodwendigheden in dien winkel te koopen, kan ik uit eerste bron meespreken. Wanneer de Russische arbeider en gewoon bediende alleen zwart roggebrood betrekken kan, krijgen wij heerlijk wit brood, zoo veel wij willen en daarenboven zeer goedkoop. Vleesch, eieren, boter, kaas, alles is er te krijgen. Zelfs vruchten en zoetigheden komen weer op onze tafel. Er zijn in de stad Samara alleszins maar weinigen die in dien ,,winkel'' hun aankoopen mogen doen. Onze gasten zijn verbaasd en benijden ons. Zij komen zeer gaarne op bezoek bij ons. Wanneer wij de producten inkoopen, worden wij gecontroleerd, dat onze korf zeer goed toegedekt is, opdat men in de tram niet zou zien wat voor zeldzame heerlijkheden er in zijn. Het gaat toch den eenvoudigen man niets aan, wat de heerschappen zich kunnen veroorloven. Ik geniet de goede dingen dikwijls niet heel goed, wanneer ik aan den arbeider denk, maar wanneer ik bezwaren opper, lacht men mij uit. Men heeft voor die kringen een plausible verontschuldiging klaar. ,,Wij arbeiden onbeperkt, voor ons geldt de achturenarbeid niet. Wij zijn menschen, die den Staat van groot nut zijn en daarmee ook het arbeidend volk. Wij verslijten vlugger, waarom zouden wij niet beter mogen eten?'' Dat kan allemaal juist zijn, maar marxistisch is het niet. Kan niet de kapitalist hetzelfde zeggen?

Wanneer ik zie, dat een ongelukkige moeder zich tevergeefs afslooft om haar ziek kind een vrucht te geven in dezelfde stad, waar de hooge heeren heele kisten onder elkaar verdeelen, smaakt mij de vrucht niet. Is het wel de democratie, die iemand zoo maakt of is het toch eenvoudig het geweten van den eerlijken mensch ? ,,Burgerlijke vooroordeelen'', noemt dat de Communist en lacht mij uit om mijn ,,humaniteitsweekheid''. Ik denk aan mijn vaderland. Of het daar zoo goed zou afloopen? Voor zoover ik den Zwitser ken, zou hij voor zoo iets bedanken. Ook hier heeft de Communist een antwoord klaar: ,,Wij weten het maar al te goed, dat de Zwitsersche arbeider een ,,kleinburger'' is en geen klassenbewuste proletariër. In de wereldrevolutie zal er geen plaats voor hem zijn.'' Ik denk aan mijn vader en zwijg. Goddank is de Zwitsersche arbeider niet dezelfde geduldige en onderworpen mensch als de Rus. Nooit zou hij dulden, dat men hem zoo bedriegt. Hij houdt in zulke dingen van een ,,open spel''. Eén ding is echter zeker: Ook in Rusland bestaat er klassenverschil.

SPEL MET WOORDEN

Hoe langer ik in Rusland leef, des te klaarder wordt het mij, dat niemand het ernstig neemt met de dictatuur van het Proletariaat. Die naam is maar het schild, de sluier, waarachter zich de waarheid verbergt. Het systeem is veranderd, Rusland heeft een anderen meester. In plaats van het Tsarisme is er de heerschappij van enkelen gekomen. Niet eens de partij als geheel is meester in het land, maar alleen enkele hooge partij-functionarissen en vooral Stalin. Waarom zegt men dat het volk niet eerlijk is? Ik weet het niet. Wanneer ik er over spreek met hooge oomes, lachen zij en spreken mij niet tegen. Zij hebben een tooverwoord: ,,Overgangstijd!" ,,Het Socialisme zal komen, alleen weet niemand wanneer. Het Russische volk is niet rijp voor de Democratie." Misschien is dat zoo, maar ik had toch gaarne gezien, dat men een poging deed. Ieder individu moest men zóó opvoeden, dat het rijp werd voor de Democratie.

Men verderft den mensch en put hem totaal uit. Het behoeft niet veel tijd om van den vroegeren arbeider, wanneer hij de macht in handen krijgt, een andere te maken. Hij richt zijn leven zoo in, dat hij dra zijn kameraden vergeet. Hij begint eigenwaan te koesteren en geniet zijn positie rijkelijk.

In plaats van de daad komt het woord. De propaganda moet het volk gelukkig maken. Daartoe heeft men de ,,Agitprop". Wanneer er in Rusland iets groot is, dan is het wel de propaganda. Die kan het volk alles aanvaardbaar maken. Iedere zwenking van de regeeringspolitiek kan logisch verklaard worden. Wat gisteren nog werd aangebeden, wordt heden vervloekt; wat heden zwart is, kan morgen wit zijn. Altijd weer moest ik mij verbazen over de tooverkunstenaars van de propaganda-afdeeling. Alles, wat in het kader van de regeering past, is Marxistisch-Leninistisch, en alles wat er niet in past, is antirevolutionair. Wie zich niet vlug genoeg kan aanpassen aan een nieuwen toestand, komt tusschen de raderen. Zelfs het partijlid moet bekennen, dat het niet goed is, wanneer men standvastig is in zijn geloof. Er is maar één man in Rusland, die kan denken wat hij wil en wiens woord feilloos is, ook dan, wanneer hij den dag tevoren het tegendeel heeft beweerd; die man heet Stalin.

STALIN

In dit boek is er geen plaats voor een biographie van den Russischen dictator; wie hem nader wil kennen, heeft daartoe gelegenheid genoeg. De vroegere geestelijke, die den hoogsten post wist te veroveren, behoort tot de persoonlijkheden, over wie de geschiedenis haar definitief oordeel zal uitspreken. Eén ding is zeker, dat wanneer er op de wereld een man is, die een geweldig aanpassingsvermogen bezit, die volkomen vrij is van elke scrupule dan is het Stalin. Zijn gunst is Machiavellistisch; aalglad zijn karakter. Hij laat zich door niets verrassen. In de meest kritische oogenblikken duikt hij op. In October 1917 is hij wantrouwend. Tegenover Lenin heeft hij groote bezwaren, hij is voor een compromis met de andere link-

sche partijen. Lenin lijkt hem te ,,Westersch", hij treedt zelfs in een, zoo niet heelemaal openlijke, dan toch geheel duidelijke oppositie tegen den leider van zijn partij. Op het beslissend oogenblik van de geschiedenis van zijn land houdt hij zich op den achtergrond. Scherp toekijkend, zwijgend, wacht hij. Hij weet dat Lenin weinig menschen om zich heen heeft en dat de zaak verkeerd kan loopen. Waarom zich dan compromiteeren? Wanneer zijn tijd gekomen is, zal hij wel weten toe te slaan. Bescheiden zoekt hij zich vrienden, om bij gelegenheid op hun kosten carrière te maken. Wat hem vooral teekent is, dat hij kan wachten wanneer wachten voordeelig is; hij kan echter ook handelen wanneer het zijn moet. Zijn partijnaam, Stalin, ,,de stalene", draagt hij niet vergeefs.

Van zoodra hij ziet, dat Lenin zal slagen, stelt hij zich te zijner beschikking. Scherp bestudeert hij de menschen en vlug merkt hij, dat al de oude Communisten in een voorrevolutionnaire illusie gevangen zitten. Allen houden de partij zoolang voor gewichtig, in zooverre zij naar macht grijpt. Nadien, zoo denken zij, is een ministerportefeuille belangrijker. Allen die iets zijn en beteekenen, verdringen zich om het regeeringsapparaat. De partij heeft geen andere functie in hun opvatting dan die van een regeeringspartij. Zij heeft nu haar doel bereikt en moet een raadsorgaan zijn.

Derhalve is ook de plaats van den partijsecretaris niet de meest voorname. Stalin dingt er echter naar omdat hij haar sleutelpositie genoegzaam heeft ingezien. Dat is zijn grootheid, dat hij op het juiste oogenblik zich meester maakte van den eenigen commandopost toen de beteekenis er van door niemand erkend was. In moeilijksten vóórarbeid weet hij het secretariaat te maken tot wat het nu is: de post van den almachtigen dictator. Zoolang Lenin heerscht, waagt hij zich niet al te zeer op het voorplan. Het lijkt er in ieder geval op, dat Lenin nog bij leven voorzag, waarheen Stalin streefde, maar toen hij de partij voor Stalin waarschuwde, was het al te laat. Het is sterk te betwijfelen, of het Lenin gelukt zou zijn te doen wat nadien Trotzki gepoogd heeft; de macht van Stalin in te dijken en in een kader onder te brengen. Ik geloof het niet. Al de mij bekende precedenten wijzen er op, dat Lenin te kortzichtig was om er bijtijds een einde aan te stellen.

Natuurlijk hoort ook geluk bij een carrière, en Stalin had geluk. Bij de ziekte van Lenin, toen het machtige, eigenaardige en beslist buitengewoon verstand zijn bezitter den dienst weigerde, zag Stalin zijn tijd gekomen. De heele partij hield zich vol angst en hoop onledig met de ziekenkamer, waarin Lenin met den dood streed. Iedere vooruitgang, dien de zieke man deed, verheugde de partij eerlijk. Al de leden hoopten op een genezing en allen stelden zij hun streven daarop in. Allen wenschten niets beter dan de goedkeuring van Lenin te verwerven, wanneer hij op zijn post zou terugkomen.

Stalin echter stelde al zijn hoop op een andere oplossing. Hij begon systematisch de partijorganisatie grondig om te werken, zonder dat de anderen het merkten. Hij smeedde zich een ander instrument; behoedzaam en voorzichtig, niets omverhalend, opdat een veilige aftocht altijd mogelijk zou zijn. Stalin plaatste op de belangrijkste posities van de partij steeds meer en meer menschen, die hem genegen waren. Hij kon dat veilig doen, zonder dat de oude partijleden zich beleedigd voelden, zoolang zij maar

de knooppunten van het regeeringsapparaat werkelijk konden beheerschen. En Stalin stoorde hen niet. Integendeel, hij liet hen begaan. Hij ondersteunde hen zelfs, wanneer zij in hun machtroes domheden en gemeenheden deden. Hij noteerde alles in de persoonlijke dossiers van de kameraden en wachtte.

Ik ben heel zeker dat, ware Lenin hersteld, hij Trotzki's rol had moeten overnemen. In één jaar kan een goed organisator veel bereiken. En Stalin is een organisator, dat moet men hem toegeven.

Toen na Lenin's dood de ,,strijd om de macht'' begon, was hij al door Stalin beëindigd. De anderen merkten het niet.

De hoofdspelers in dien strijd, Trotzki, Bucharin, Sinovjev, Rykoff, Kameneff, Radek, Jeschoff, en hoe zij ook mogen heeten, hadden onder elkaar een eitje te pellen. Stalin liet hen doen. Hij kende het spreekwoord van ,,Verdeel en heersch''. Verheugd stelde hij zich achter Bucharin en Sinovjeff. Hij negeerde zelfs de censuur toe te passen, toen Trotzki zijn boeken uitgaf. Rustig liet hij hem schrijven. In de ,,Pravda'' was er altijd plaats voor het ,,heethoofd''. Zelfs zoo goed zag Stalin de macht van Trotzki en zijn invloed bij het volk in, dat hij wist dat die man alleen stap voor stap neer te halen was.

In Rusland leerde ik de kunst van de rede hoogschatten. Dat land herbergt niet weinigen, die werkelijk kunnen spreken. De grootste redenaar, het schitterendste redenaarstalent dat ik leerde kennen, was Trotzki. Nooit zal ik zijn rede vergeten die ik hoorde. Hij boeide zijn toehoorders zoodanig, dat het heele auditorium, in den ban van het woord van den volkstribuun, opstond en weer ging zitten, zonder het te merken. Een suggestieve kracht huisde in Trotzki's woorden, een kracht die ik nooit voor mogelijk had gehouden.

Toen begreep ik, waarom Trotzki den burgeroorlog won, hoe het mogelijk was dat zijn Roodgardisten wonderen volbrachten en bijna zonder wapens een leger versloegen. Ik begreep mijn medewerker en vriend Kulapoff, wanneer hij met Trotzki dweepte. Hij was in Trotzki's omgeving gedurende den heelen burgeroorlog en hij koesterde voor hem een echte heldenvereering, lijk duizenden en nog duizenden zijner kameraden, die Trotzki minder van nabij hadden gekend. Ik begreep ook, waarom Trotzki's portret in ieder kamer naast dat van Marx en Lenin hing gedurende den tijd, toen men nog niet eens vermoedde, hoe Stalin er uitzag, nergens zijn portret aantrof en nauwelijks iemand van zijn naam afwist, niettegenstaande hij partijsecretaris was. Nooit had ik geloofd, dat men Trotzki kon neerhalen en Stalin werd mij antipathiek, toen hij er in slaagde Trotzki aan de volksgunst te onttrekken.

Om dat te bereiken, zette Stalin een heel apparaat in beweging, om eerst een man in het zadel te verheffen, dien hij tegen Trotzki noodig had. Te doortrapt, te geslepen was Stalin, om zulk een persoonlijkheid zelf uit het zadel trachten te lichten. Bucharin moest die man zijn. Stalin maakte hem zonder dralen tot zooiets als ,,hofphilosoof'' van de partij. ,,Bucharin is de erfgenaam van Lenin's geest. Bucharin is de nieuwe ster van de partij.'' Bucharin was gemakkelijk populair te maken. Wie den bescheiden man kende, die zich overal onder het volk bewoog, kan dat begrijpen. Een volkstribuun, wien het niet in het hoofd kwam den boeren toe te roepen: ,,Verrijkt U'', die op het werk kwam, gekleed in dezelfde kiel als Lenin,

die al de registers van de populaire welsprekendheid kon bespelen, — zulk een man alleen kon Trotzki's tegenspeler zijn. En hij werd het. Toen Stalin hem het signaal tot den aanval gaf, stortte hij zich als een bezetene, met zijn vriend Sinovjeff, op zijn slachtoffer.

Trotzki begreep plots den toestand en hij schreef een artikel in de ,,Pravda" over de jongeren en de ouderen in de partij. Hij hoopte door dien zet de jongeren voor zich te winnen en Stalin met de ouderen opgescheept te laten. Nu kwam Bucharin's grootste oogenblik. In eenige geharnaste opstellen legde hij Trotzki's heele zondenregister bloot. En daar deze lang outsider was geweest, had Bucharin het gemakkelijk. Geraffineerd toonde Bucharin den jongeren, dat Trotzki geen recht had zich tot scheidsrechter in partijkwesties op te werpen. Te diep was Lenin door de jongeren geliefd dan dat zij een man zouden volgen, die nog voor eenige jaren tegen Lenin geschreven en gesproken had. Geen vorm van de demagogie bleef onbenut om Trotzki van zijn voetstuk van burgeroorlogsheld neer te halen. En daar Sinovjeff zich in Leningrad wat te miskend en een weinig te laag aangeslagen voorkwam, secundeerde hij Bucharin uit alle macht. Stalin daarentegen hield zich eerder neutraal. Hij wist immers nog niet, hoe de zaken hun loop zouden nemen en het was beter in geval van nood Bucharin en Sinovjeff te laten vallen en Trotzki te behouden, wanneer deze niet ten val kon worden gebracht.

Stalin had weer geluk. Zijn twee helpers waren voortreffelijk en de strijd tegen het Trotzkisme leidde de openbare meening af van veel wat de partij niet goed deed. In de partij maakte men al jacht op de kleine Trotzkisten. De eerste partijzuivering kwam. Men deed het niet al te ruw maar de partij slikte de aderlating en zoo kon men het wagen zelfs Radek uit mijn nabijheid naar Tomsk te verbannen, daar hij zijn kaarten op Trotzki gezet had.

Trotzki's val en einde zijn bekend. Het is hier niet de plaats deze te schilderen. Wie zich wil oriënteeren, vindt hiervoor meer dan genoeg literatuur.

Dan volgen de gebeurtenissen elkaar koortsachtig op. Stalin neemt het roer heelemaal alleen in handen. Met hun eigen argumenten haalt hij nu zijn helpers Sinovjeff en Bucharin neer. De partij bloedt zich leeg. Nieuwe gezichten dagen op, oude verdwijnen. Duizenden, die onder den Tsaar in de gevangenissen gestopt waren, komen er opnieuw terecht.

Elkeen die niet meewil, krijgt een cachet. Men hoort óf tot de linksche extremisten (ljevii uklon) of tot de rechtsche (pravii uklon). De algemeene lijn is Stalin en alleen hij.

Het volk is verwonderd, begrijpt niets en interesseert zich ook niet om de paleisrevoluties en -revolutietjes. De mannen, die vallen, zijn niet belangrijk genoeg om er zich over op te winden.

In de partij zelf voelt men een sterke spanning, maar de belangrijke partijposten zijn in handen van trouwe Stalinisten en de partijtucht laat het aan niemand voor raadzaam zich al te sterk te uiten.

Nu moet Stalin zelf populariteit verwerven en met alle middelen. De October-geschiedenis wordt aangepast. De geschiedenis van de partij bezorgt den nieuwen Volkscommissaris voor Volksvoorlichting na Lunatscharsky, kameraad Bubnoff, zware buikpijn. Zij moet boekdeel 11 van de groote Sovjetencyclopedie worden. Men wacht, reeds is boekdeel 25

verschenen, boekdeel 11 is er nog niet. Telkenmale, wanneer Bubnoff meent, dat hij het nu goed heeft gedaan voor zijn meester, eischt deze nog een verandering. Alles wordt gedaan tot het oogenblik klopt en toch komt de dag dat Bubnoff in ongenade valt. Hoe byzantijnsch ook hij de geschiedenis schreef, toch heeft hij het niet klaargespeeld de geschiedenis van de partij zoo te schrijven dat Stalin daarin alles en de partij tot niets geworden is; te mager zijn de feiten, te bekend vele dingen die je niet zoo maar van Lenin op Stalin kunt overschrijven. Het is zeer moeilijk van Stalin een genie te maken, want hij is er geen. Bij de juiste waardeering van zijn arbeid blijkt de Russische leider (voschdj) alleen maar vlijtig te zijn. Zijn arbeidskracht moet men bewonderen, zij is werkelijk groot. Zijn politieke horizon is beperkt. Hij vervangt hem door een weliswaar verbluffende techniek. Nooit treedt hij op den voorgrond wanneer het om iets nieuws gaat. Hij vindt altijd een factotum die het spel wagen kan. Slaagt dan de zaak, dan laat hij zijn man vallen en treedt zielsrustig op den voorgrond. Mislukt de zaak, dan heeft men een zondenbok te meer en het verbruik van zulke groeit tot in het oneindige.

Sedert de bourgeois verdwenen zijn, ontdekt Stalin hen waar hij ze wil vinden, zelfs in de partij, in de G.P.U., in het leger, wanneer het zijn moet. Men ziet dat ook nu weer zeer goed. In het begin van den oorlog tusschen Duitschland-Rusland houdt Stalin zich heelemaal op den achtergrond. Hij laat Budjenii, Timoschenko en Woroschiloff de eerste ronde doen. Wanneer er den een of den andere iets gelukt, heet het weldra: „Die actie werd door Stalin gepland en bevolen." Als hij ten slotte zeker is dat Rusland zal zegevieren, waagt hij het op het voorplan te komen en noemt hij zich zelfs maarschalk en opperbevelhebber, ofschoon daarvan geen formeele bevestiging bestaat. De situatie is eigenlijk die, dat hij niet tegenspreekt, wanneer hij in de pers met dien titel prijkt. Men mag er zeker van zijn dat, wanneer iets niet geheel zou uitvallen zooals Stalin het wenscht, hij zich heel zeker nog een terugweg heeft opengelaten.

Als redenaar is Stalin niet bijzonder. Hij spreekt derhalve maar zelden. Hij kan zich niet van zijn tekst losmaken. Hij wekt geen geestdrift. Een merkwaardige koelheid en terughoudendheid klinkt uit zijn rede. Daarentegen heeft hij de heel bijzondere begaafdheid om dingen, die eigenlijk gecompliceerd zijn, eenvoudig te behandelen. Daarin herinnert hij sterk aan zekere Franschen, die in den besten zin van het woord konden populariseeren. Net als men Einstein of Kant beter in het Fransch leest, zoo zal men dikwijls Marx en Lenin in den uitleg van Stalin beter en klaarder kunnen vatten. Zijn eigen werken zijn dan ook hoofdzakelijk verklaringen.

Bij gesprek en op zittingen toont Stalin zich als een gevaarlijk tegenstander en een uitstekend discussieleider. Van Lenin heeft hij de gave overgenomen goed te kunnen luisteren. De partner in het gesprek heeft geen mogelijkheid op Stalin's gezicht te lezen wat hij denkt. Als achter een masker is zijn waar gezicht verborgen. Op zittingen verkiest hij kortheid. Het is in Rusland algemeen bekend, dat op een vergadering die Stalin voorzit, ook bij de voornaamste dingen, de spreektijd van de referenten op vijf minuten wordt beperkt. Die vijf minuten, die over zooveel beslissen, zijn zeer gevreesd door hen die ze kennen. Bliksemsnel lijkt Stalin de dingen te vatten, als men niet wist, dat hij zich over alles *voor* de zitting langs zijn eigen kanalen heeft ingelicht en dat zijn beslissingen reeds vóór

het referaat definitief getroffen zijn. Onder het spreken — dat is aller eensluidende meening die het hebben meegemaakt, kom je niet los van het merkwaardige gevoel, dat Stalin den redenaar koel en behendig ontleedt. Hij bezit de kunst een mensch vlug en diep te peilen, hij vergist zich nooit in een oordeel over zijn medewerkers, hij bespeelt als een virtuoos hun zwakheden en voorkeur, geheel volgens het hem past.

In intiem gezelschap is Stalin gemoedelijk, een ietsje sarcastisch en hij houdt van een vroolijke grap, wanneer het op de kosten van anderen is. Hij heeft geen eigenlijke vrienden, hij is eenzaam, zooals zulke menschen het jammer genoeg zijn. Zelfs in gezelschap zijn de menschen met hem voorzichtig, want allen, die hem kennen, weten dat hij niets vergeet wanneer hij het niet wil en dat hij zijn meest intieme medewerker zonder gewetenswroegingen over de kling jaagt als het moet.

Zijn gezondheid schijnt, wanneer men hem ziet, onverwoestbaar. Slechts af en toe kun je merken, dat zijn hart niet is lijk het zijn moet. Hij grijpt dan wel een heel kort oogenblik, alsof het een nerveuze beweging ware, met de hand naar het hart, hij wordt plotseling heel bleek, maar zijn ijzeren wil overwint zulk een aanval of beter zulk een aanwijzing, dat ook hij maar een mensch is, zeer vlug.

Stalin kleedt zich heel eenvoudig en altijd hetzelfde. Zijn manier om zich te kleeden is wet onder de partijgenooten. Hij staat op reinheid en daarmee heeft hij het Russische volk zeker een grooten dienst bewezen, want hem is het te danken, dat niet enkel in het leger maar ook in burgerlijke organisaties het bij de oversten en leiders, in navolging van Stalin, tot den goeden toon behoort, hun ondergeschikten scherp af te keuren wanneer zij zich te ver laten gaan. Wanneer men bedenkt, dat het in de eerste jaren precies tot den goeden toon behoorde zijn uiterlijk te verwaarloozen, eerst dan kan men pas ervaren hoe weldoende die aan Peter den Groote herinnerende schoolmeesterachtigheid van Stalin voor het land is. De sterk nihilistische georiënteerde partij wijzigde zich onder den invloed van Stalin heel zeker te haren voordeele.

In het eten is Stalin zeer matig, in het drinken minder, alhoewel hij veel verdragen kan; rooken doet hij, als tal van bewoners van Rusland, heel onmatig veel. Hij rookt een heel eigenaardige, sterke Kaukasische tabak, die ik zeer goed kende, omdat de directeur van de tabakstrusts mij jaren lang die tabak liet geworden.

Hoe Stalin als familievader is, weet ik niet. In het algemeen hoort men hierover in Rusland niets dan goeds. In alle geval is er niets buitensporigs bekend, zooals men van andere grooten gewend is. In het openbaar en privé-leven is zijn familie onzichtbaar. Hij treedt altijd ,,solo'' op. Wat over zijn verhouding tot zijn moeder wordt verteld, hoort eerder thuis in het gebied van later verspreide verzinsels.

Stalin wordt in Rusland niet geliefd. Hij is niet de man, die geliefd kan worden, zooals men dat wel van Lenin kon zeggen. Hij maakt zich hierover ook geen illusies en handelt blijkbaar naar het principe: Behandel iedereen als een vijand, tot hij U het tegendeel bewijst. Op de fantazie van het werkvolk werkt Stalin het sterkst in, doordat hij in het eigenlijke openbaar leven niet al te vaak verschijnt. Zijn aanwezigheid op militaire paraden of op de groote feestdagen bij het Lenin-Mausoleum is niet als iets dergelijks te beschouwen, want hij is daar altijd omgeven van getrou-

wen en houdt zich op den achtergrond. Op de congressen hebben alleen heel betrouwbare lieden toegang. Hoe hij zich voelt, toont elke wijze waarop hij doorheen Moskou naar zijn landgoed rijdt. In één van de ongeveer tien tot twintig auto's uit zijn gevolg rijdt hij in razend tempo, onzichtbaar voor den voorbijganger, door de stad. De weg naar zijn Datschan wordt voor alle voertuigen verboden als Stalin komt; hij is buitengewoon goed bewaakt en de eerste volkomen geconstrueerde straat buiten de stad werd speciaal voor hem aangelegd. Zijn landgoed behoorde oorspronkelijk aan een aan vervolgingswaanzin lijdend koopman. Deze liet een reusachtig stuk grond met een zeer hoogen versterkten muur omgeven en richtte in het midden van het park een grootsch aangelegde villa op. Die werd voor Stalin omgebouwd en naar zijn wenschen ingericht. Daar gunt hij zich zijn eenige passie, die hij naast de politiek heeft, n.l. het bekijken van films in een daartoe heel modern ingerichte zaal. Hij laat dan filmen uit het buitenland afrollen die zijn onderdanen nooit te zien krijgen.

Overigens belast hij het budjet van den staat niet erg en nooit heeft men er over gehoord, dat hij deelnam aan om het even welke zaakverhandeling. Tenslotte zou hij zich kunnen permitteeren wat hij wil, want hij beschikt absoluut en souverein over het gezamenlijke vermogen en inkomen van het Russische volk. De sterkte van Stalin ligt ook hierin, dat hij zich niet op het voorplan moet wagen, wanneer het hem niet past, daar hij officieel alleen partijsecretaris is; hoofd van den staat is, zooals men weet, de onschadelijke en goedzakkige Kalinin. Stalin heeft te gepasten tijde erkend, dat het beter is staatshoofden naar believen te kunnen aan- en afstellen en het staatsapparaat indirect te kunnen dirigeeren. De staatsambtenaar zal altijd in staat zijn om voor het volk dingen op zich te moeten nemen die het hem moeilijk maken, terwijl de partijsecretaris stil glimlachend op den achtergrond blijft en van tijd tot tijd aan de openbaarheid een offer brengt, wanneer het hem voor zijn doel dienstig is. Zijn positie in den internationalen politieken strijd is zoo sterk omdat hij een meester in de dialectiek is. Zijn tegenstrevers werken om zoo te zeggen allen met de formeele logica en moeten derhalve definitief in het nadeel zijn. De logica van ,,zoo goed als'' beheerscht hij zoo virtuoos, dat het zijn tegenspelers nauwelijks mogelijk is hem op dat gebied te kloppen. Wanneer hij een tegenstrever heeft, dien hij vreest, dan is dat Churchill. Een zin als: ,,Wij sluiten op ieder oogenblik een verbond met onze grimmigste vijanden, wanneer het ons ertoe kan helpen om dien vijand te vernietigen'', toont klaar en duidelijk aan hoe moeilijk het is met hem fair-play te spelen.

Samenvattend kan men het volgende over Rusland's dictator zeggen: Lang heeft hij het land in handen, maar ook hij ontsnapt niet aan het vreemde noodlot van al de dictators. Steil is de curve van hun opgang, loodrecht echter de lijn van hun val. Je kunt de oppositie verstikken, je kan ook blinde gehoorzaamheid opdringen, je kan een volk schijnbaar tot een metalen robot omvormen, — op den diepsten achtergrond groeien langzaam, zeker en onverbiddelijk de krachten, die met één slag alle steunpilaren wegrukken, waarop de tyran schijnbaar onverstoorbaar staat. Josef Vissarianowitsch Dschugawchwilli heeft zijn partijnaam vijfmaal veranderd, tot hij Stalin werd... Stalin is... echter zijn laatste, want het is een superlatief. Na hem komt het niets, de woedende, van haatvervul-

de vervloeking en later eens de objectieve, koele inschakeling op de juiste plaats in de wereldgeschiedenis, de zijne, zal niet onder den naam zijn die met de nimbus der liefde omvat is. Zijn plaats is onder hen, die blijkbaar noodzakelijk waren, aan wie men niet gaarne wordt herinnerd. Het minst dankbaar wordt hem eens het internationale proletariaat, wanneer de gevolgen van zijn in diens naam gevoerde politiek heelemaal aan het daglicht zal gekomen zijn... Omdat ik weet, hoe weinig die zin wordt geloofd, daarom schrijf ik hem op. Voor mij is het absolute zekerheid. Al de dingen hebben hun innerlijke logica, ook de dictators maken hier geen uitzondering op.

LANDBOUWPOLITIEK

Rusland is een boerenland. 85 Percent van de bevolking behooren tot dien stand. Het lot van de boeren is het lot van Rusland en wie den boer heeft, heeft ook het land. Derhalve zou men kunnen meenen, dat de partij in de eerste plaats het vraagstuk van den landbouw zou oplossen. Gepoogd heeft zij het, maar heel zeker op den verkeerden weg. Met een merkwaardige logica en consequentie heeft men alles gedaan om den boer tot een bezitslooze, klassebewuste proletariër te maken. Men heeft met de geheele macht van het staats- en partijapparaat tegen het bezitsinstinct van den boer, tegen zijn ,,Middeleeuwsche achterlijkheid" gestreden. Den gegoeden boer en den grootgrondbezitter heeft men zonder meer uitgeroeid, van hem is er geen spoor meer over. Door de collectiviseering heeft men van het boerendom een landbouwfabriek, een groot bedrijf gemaakt. Rationaliseering, mechaniseering vierden lang triomf... De grondvesting daartoe is eigenlijk niet van de hand te wijzen... Theoretisch is zij zelfs steekhoudend. Practisch echter leidde zij tot vreeselijke gevolgen, want het leven is nu eenmaal anders dan het op papier en tabellen verschijnt. Wanneer men zich met den arbeider experimenten veroorloven kan, die in hun hardheid ondenkbaar lijken, is het met den boer anders. Hem kan men alleen vernietigen, alleen breken, maar niet buigen en zijn aanpassingsvermogen net als zijn aanpassingswil zijn gering. Het is goed, dat het zoo is. Wanneer men met den boer experimenteert, dan is het een experiment met de nationale substantie. Dat er geen enkel experiment zoo gevaarlijk is, beleeft Rusland heden ten dage in al zijn omvang. Verwacht, ja geweten heeft men het al lang. De voedselpositie van Rusland heeft altijd zwaar geleden en zoolang er vrede was, kon men zich eerder veroorloven de voeding van het boerenland par excellence van den Zuidamerikaanschen en Australischen tarwe- en roggeoogst afhankelijk te maken. Siberië alleen kan gemakkelijk Rusland en daarbij nog een mooi deel van Europa van broodgraan en vet voorzien ; het kan ook vleesch in overvloed voortbrengen en leveren. Het heeft dat onder den Tsaar maar al te dikwijls gedaan, wanneer er aan de Wolga en in de Oekraïne mislukte oogsten en honger door droogte waren. Rusland heeft nooit een verontschuldiging, wanneer het moet honger lijden. Geen enkel land in de wereld is climatorisch zoo gunstig gelegen als die kolos. Nooit

waren er in het geheele land mislukte oogsten, omdat er geen kunnen zijn. Dat is de eenvoudige waarheid, waaraan er niet te tornen valt.

Dat Rusland zich gedurende den oorlog industrieel niet zelf kan verzorgen, dat echter zijn ,,hongerpolitiek'' de gemiddelde voedseltoestand is, is alleen te wijten aan zijn ongewoon ongelukkige en verderfelijke boerenpolitiek. De landbouw heeft zijn eigen harde wetten en ongestraft kan men hem niet kwetsen. De fabriek, de machine en de nood dwingen den arbeider tot aanpassing; de vrije lucht, de grond en de wetten van de natuur dwingen den boer tot zijn aard en tot zijn rhythme.

Zoomin men ongestraft de wetten van de natuur kwetst en minacht, zoo min kan men ongestraft den boer verproletariseeren. Slechts één meester, slechts één leider kan het werk op zich nemen, dat er noodig is om den grond zijn vruchten af te dwingen. Is het niet ongewoon, dat het massabedrijf altijd duurder arbeidt dan de individueele boer? Men kan wel is waar de methodes rationeeler maken, de machine kan haar intrede doen in het stille dorp, maar dat zal altijd een langzaam, natuurlijk proces vereischen en met geweld komt men tot geen resultaat of tot een schrikwekkend resultaat. Wie het Communisme wil leeren kennen, hoeft niet naar de industriecentra te gaan, hoe zeer het daar ook mislukt. Zijn ware gedaante, zijn heele steriliteit toont het op het platteland.

Gemeenschappelijk een dier verzorgen doet het geen goed; de loonslaaf is den grond niet welgezind, hij bejegent hem zeer onvriendelijk. Wrang is de aarde en veel echte liefde eischt zij, wanneer zij zich moet geven; dat weet de ware boer, dat heeft hem zijn ervaring van eeuwen geleerd.

Wie kan de ellende, den nood van den Russischen boer onder het Sovjetregime schilderen? Waar is de pen, die in staat is een zwakken schijn van de waarheid op het papier te tooveren? Wanneer ik aan Rusland denk, is het altijd de boer die mij voor oogen komt, de boer die het onder het Tsarensysteem niet gemakkelijk had, die echter heden ten dage God zou danken wanneer het hem zoo ,,goed'' ging als vroeger.

Verre van mij den Tsaar te verdedigen, maar terwille van de waarheid moet het toch gezegd worden, dat de boer toen, in vergelijking met nu, een meester was. Van buiten uit gezien, leefde hij arm, ellendig en onderdrukt; hij kende echter niets anders en was tevreden met dat wat hij had. Met vreugde begroette hij het nieuwe; bitter ontgoocheld wendde hij zich weldra af, toen de waarheid aan het daglicht kwam. Wanneer hem de oude regeering materieel gesproken weinig overliet, dan liet zij hem toch zijn ziel, zijn traditie en zijn eigen aard. De Sovjets stalen ook dat en maakten hem van een onderdrukten, armen man tot een waarachtigen slaaf. Alles was verkeerd in het dorp; zeden en gewoonten en bijgeloof, alles ontnam men hem, niets liet men hem dan zijn keten. Ik heb op een andere plaats beschreven hoe het boerenleven in Rusland gestalte kreeg. Ik kan mij dat hier besparen. Het bewijs is heden ten dage duidelijk geleverd, dat spijts hij in het bedrijf ondergeschikt was aan de machine, spijts hij gehavend werd en volkomen geminacht, de grijze, onooglijke ,,Muschiek'' nu als zegevierende uit den strijd komt. Ontelbaar zijn de concessies, die men hem moet doen. Hard waren de slagen, die hij zonder wapen, alleen door zijn bestaan het systeem gaf. Ongestraft kan zich geen volk, geen regeering aan den boer vergrijpen, dat staat vast voor mij.

Wanneer men meende door middel van de machine den boer te kunnen verdelgen, dan is het omgekeerd gegaan; de boer heeft de machine verslagen. Wanneer men meende hem door terreur murw te krijgen, is hij hard en harder geworden en tegen het wapen der rationaliseering heeft hij virtueus dat van de kleine sabotage gezet en gezegevierd. Wanneer men hem door honger wilde dwingen, bracht hij het bewijs, dat ook hij honger kan lijden, nooit echter door den honger wordt verslagen. Hij kon dat alles, omdat aan zijn kant het eeuwige recht, de natuurwet staat. De boer is niet conservatief, die uitdrukking is verouderd en phrazeologie ; hij is gewoonweg wat hij moet zijn om boer te zijn.

Wie echter boer is, blijft het. De boom is ook niet conservatief, omdat hij groeit zooals de natuur het gebiedt; hij is eenvoudig een boom; even zoo zeer is de boer eenvoudig de boer. De geschiedenis zal bewijzen, dat het Communisme den boer niet kon veranderen, dat het echter de boer is, die het Communisme grondig heeft veranderd.

Men heeft in Rusland den boer in groepen, afdeelingen, brigades en wat nog allemaal ingedeeld. Men heeft stootbrigades georganiseerd. Brigadiers hebben haar geleid. Men gelooft in Rusland aan het leger; men heeft echter één ding vergeten; dat het leger een schitterend instrument voor den oorlog is — in vredestijd is zijn apparaat toch wel te eenvoudig. Wanneer er echter een stand de stand van den vrede is, dan is het toch zeker de boerenstand. Zwijgend bloedt en sterft hij gedurende den oorlog, zwijgend geeft hij zijn vee, zijn huis, zwijgend ziet hij de verwoesting van zijn arbeid aan, maar alleen in tijden van vrede vervult hij zijn missie in volle schoonheid. Dat is een les, die men nooit vergeten mag. Een volk is zoo gezond als zijn boerenstand het is,waaraan al de standen ontspruiten en waaruit zij zich alleen weer vernieuwen. De boerenstand heeft al menige regeering den hals gebroken, de Sovjetregeering is niet de eerste en zal niet de laatste zijn.

Hier hoor ik al de opwerpingen en tegenspraken. Hoe komt U tot zulk een pessimistische beoordeeling van de Russische boerenpolitiek, waar toch Rusland voor den oorlog met goed gevolg graan en veel andere landbouwproducten uitgevoerd heeft? Was dan de levensmiddelenschaarschte niet een gevolg van het verlies van de Oekraïne?

Op de eerste vraag heeft het Tsaristische Rusland geantwoord: Wanneer er ooit in Rusland hongersnood was, stond dat zeer nauw in verband met het vraagstuk van het vervoer. Wanneer aan de Wolga en in de Oekraïne honger werd geleden, was er in Siberië en Turkestan overschot aan graan in groote hoeveelheden. De steden, die aan spoor- of waterwegen liggen, kenden nooit hongersnood, lijk het nu het geval is en onder het Communisme, buiten Moskou om zoo te zeggen chronisch was.

Ook de tweede vraag kan gemakkelijk worden beantwoord. De Sovjetunie straft ieder zeer streng die over uitvoer van landbouwproducten spreekt. Ieder kleinste resultaat onderstreept men daar toch anders zoo dik, waarom is men hier zoo bescheiden? Waarom waarschuwt men altijd: „Vertelt U toch aan niemand, dat men in Zwitserland deegwaren uit Siberische harde tarwe koopt." In het geheele propagandaschema zou het toch passen te zeggen: wij leveren al aan zoo en zooveel landen, gerst, rogge, boter en andere heerlijke dingen. Wij overvleugelen Amerika reeds door onzen landbouw. Men spreekt, schrijft en jubelt toch zoo veel

van bereiken en overvleugelen van andere landen. Waarom geeft men in de statistieken over den landbouw altijd percenten, nooit werkelijke getallen ter vergelijking?

Ik heb mij hier en daar veroorloofd tegen goede vrienden te zeggen, dat men spijts nood en armoede vele dingen uitvoert. Omdat ik preciese opgaven kon doen, heeft men het moeten gelooven. Dra echter gaf ik die gevaarlijke sport op, want ik verdroeg op den duur de bitterheid niet meer in de oogen van mijn kameraden. Zij schenen het niet te begrijpen. Daarbij is er ook geen tegenspraak, wanneer Rusland naast zijn graaninvoer ook uitvoer had. Men verkocht in het buitenland de hooggeprezen tarwe en voerde goedkoope rogge in en men verzweeg eenvoudig den uitvoer van consumptiegoederen. Men dreef het bijvoorbeeld zoo ver, dat men in streken waar men nooit roggebrood at, omdat men zelf in overvloed tarwe produceerde, al de tarwe requireerde en den boeren een karig roggerantsoen gaf. De stadskinderen wisten niet wat boter was, alhoewel lange goederentreinen langs mij voorbijrolden met bestemming voor vreemde landen, gevuld met de bekende Siberische vaatjes boter. Niet het teveel voerde men uit, maar men nam de goederen van den eigen burger voor zijn mond weg. Op de markten keven de vrouwen voor een paar aardappelen en vochten zij voor een paar eieren en over de grens bolden treinen met die waren; in de havens van de Zwarte Zee vulden zich schepen met ham, tarwe, honig en eieren, waarvan het verboden was te spreken. Duizenden tonnen vruchten en droge groenten verlieten Rusland terwijl Russische kinderen aan het allernoodzakelijkste gebrek leden.

In mijn keuken zaten dikwijls boeren en boerinnen, die om binnen te komen, baden: ,,Christi rada, daitje kusok chleba": ,,Om Christus' wil, geef een stuk brood." Wanneer wij het hun met vreugde en gaarne gaven wikkelden zij het zorgvuldig in een doek. ,,Waarom eten jullie niet als jullie er toch om gevraagd hebt?" vroegen wij dan. ,,Niet voor mij bedel ik, voor mijn kinderen doe ik het." Dat was in 1932 zoo, niet in de hongerjaren. Ja, maar dat is lang geleden, zal de lezer opwerpen. Ik kan daarop alleen zeggen, dat ik tot bij het begin van den oorlog de Russische kranten kreeg, dat ik naar de radio luisterde, haar nu nog beluister, dat ik ieder reiziger die in Rusland was, nauwkeurig uitvroeg en dat ik veel bij Ruslandzwitsers informeerde, die pas kort voor den oorlog na veel jaren uit Rusland terugkeerden. Het was zoo tot vóór den oorlog. Alleen Moskou en een paar groote centra konden bogen op een betere levensmiddelenverzorging terwille van politieke beweegredenen en vooral terwille van den buitenlander. In het verre platteland veranderde niets aan die feiten. Zelfs geestdriftige Communisten moesten die feiten, alhoewel ongaarne, toegeven; zij verklaarden hen dan echter altijd met de armzalige toelichting, dat dit niet de schuld van het Communisme was, maar het gevolg van den oorlog en de revolutie, dat het dra zeker zou verbeteren. In een landbouwland met prachtige aarde zijn twintig jaren voldoende, om hiervoor het bewijs te brengen. Het is ook gebracht geworden. Het Communisme moest aan den druk toegeven in honderd kleine en groote dingen. Niet alleen tactisch, maar ook principieel moest het achteruitwijken en het zal achteruitwijken tot aan zijn val, die geen twintig jaren meer op zich zal laten wachten. Het is niet aangenaam illusies te verstoren, maar hoe kan de mensch dan ooit leeren, wanneer

hij niet den moed heèft de waarheid te erkennen en een reuzenexperiment eerlijk te becritiseeren?

Mij doen al de menschen leed, die met taaiheid en verbetenheid om hun idealen strijden, die hun hoop vestigen op Rusland, want ik weet dat de dag niet ver meer is, dat het kaartenhuis ineenstort. Ongelukkig is de waarheid niet altijd die welke men gaarne hoort, maar zeer dikwijls iets anders. Wanneer het in Rusland zoo ware, zooals het velen in hun droomen onder den invloed van de propaganda gelooven, zou ik mij met lijf en ziel er voor strijden, opdat ook onze boeren en arbeiders van de zegeningen van het systeem konden genieten. Wanneer men echter wil vernemen, wat het Communisme beteekent, moet men eerst den Russischen boer ondervragen, hij weet wat er achter steekt.

DE PARIA'S

Leeraars, geneesheeren, bedienden en de burgerij weten nu, wat leed en kommer beteekent. Zij zijn de ,,gedulden", het vijfde wiel aan den wagen, de zondebokken. Zij hebben geen verdedigers, geen vrienden. Leedvermaak grijnst hun in het gezicht tegen, wanneer zij klagen. Wel is waar zijn er onder hen enkele gelukkigen. In het bijzonder de wetenschapsmensch geniet een bevoorrechte plaats. Hij is toch een goed ,,pronk- en uithangbord", hij is toch het dankbare wapen in den strijd tegen den godsdienst. De anderen echter, de kleinen onder hen, hebben geleerd stil te verdulden en zich enkel te bewegen in engen kring. De burgerij (kooplieden, geestelijken, Tsaristische ambtenaars, witte officieren) zijn door de revolutie en door de G.P.U. tamelijk vergaande physisch geknakt. De anderen werden zoo vernederd, dat natuurlijk het proletariaat er leedvermaak over had. De partij stak het onder stoelen noch banken, dat zij eigenlijk principieel de ,,parasieten van het volkslichaam" heel gaarne had vernietigd, maar hen ongelukkig nog voorloopig noodig had. Om hen niet verwaand te laten worden, worden zij van tijd tot tijd over den hekel gehaald en dra circuleert het gezegde onder het volk : ,,In Rusland waren er vroeger twee klassen, een bezittende en een bezitslooze. Nu hebben wij er drie, eene die in de gevangenis zat, eene die er in zit en eene die er in zal zitten." Hoe goed wist Lenin het: ,,Wanneer de kruidenier angst heeft, capituleert hij vlug." Die spreuk schijnt de geheele regeerkunst te omvatten.

Weet de Europeaan, die nu zoo verlangend naar Rusland opkijkt, wat het is om voor een armtierig loon, slecht eten, troostelooze woning dagelijks vriendelijk en net zijn plicht te doen, en bovendien altijd onder de bedreiging te leven om zonder reden aangehouden, verbannen, zelfs neergeschoten te worden? Weet hij, wat het beteekent: dagelijks in de pers als menschengroep en individu den hoon en den spot van de massa te zijn prijsgegeven, totdat hij het niet meer waagt het nog iemand te zeggen dat hij tot die menschenklasse behoort? Wanneer de menschen dàt wisten en dat aan den lijve voelden, zouden er minder Communisten onder hen zijn. Men zou de artikels en de schimpwoorden over de ,,withandjes", over de ,,stijveboordjesdragers" aan hen moeten voorlezen, die geen eelt op hun handen

hebben; dan zouden ze weten wat het beteekent, wanneer men aan de schandpalen van den modernen tijd staat. Wanneer de zaak goed gaat, is het door de partij, door de wijsheid van Stalin; loopt het scheef, dan is er altijd nog de ,,tusschenpersoon''.

DE JEUGD

Principieel is het Communisme de jeugd goed gezind. ,,De kinderen zijn de bloesems van de aarde'', zei Lenin. De emancipatie van de jeugd is een principe van de revolutie. Dat wordt op alle tonen de jeugd, die men bewerkt, voorgezongen, tot zij het gelooft. ,,Onder het kapitalisme is de jeugd verslaafd, zij wordt verminkt, uitgebuit en niet beschermd'', kun je altijd weer lezen. Het Communisme heeft het jeugdvraagstuk erkend, opgelost en daardoor een geweldige schandvlek uitgewischt. ,,De natuurlijke vijanden van het kind zijn de ouders'', schrijft de vrouw van Lenin. ,,De leeraars tijdens het kapitalisme zijn de galgebeulen van de jeugd.'' Dat zijn eenige stijlfiguren van de Sovjetpropaganda.

De jeugd zal zich in Rusland zelf opvoeden door haar organisatie en de partij. Vrij moet zij zijn van haar ouderenhuis, van den leeraar als opvoeder, van om het even welke beïnvloeding. Zij zal zichzelf haar wetten stellen en zich vrij ontplooien in ,,pionier''-comsomolorganisaties en de zelfregeeringen der scholen.

De ouders zijn verplicht hun kinderen huisvesting, kleeding en eten te geven tot zij het zelf kunnen verdienen. Het ware te wenschen, dat het kind in een kindertehuis kon opgroeien, waar het objectief wordt opgevoed, maar daartoe ontbreken personeel en geld. Het zij duidelijk gezegd, dat de kinderen niet met geweld van hun ouders kunnen worden weggenomen. Wee echter hen, wanneer zij het waagden hun kinderen ideologisch niet naar den zin van de Sovjets te beïnvloeden. Dan zal de staat de middelen en den weg vinden om daaraan een einde te maken.

Ik heb het ,,ontketende'' kind beleefd. De eerste romantiek van de revolutie op dat gebied was ontnuchterend. Met het enthousiasme, eigen alleen aan de jeugd, gaf zij zich ten volle over aan het nieuwe. In den storm was zij voor het Communisme veroverd en gewonnen, er was geen ,,indien en maar'', zonder voorbehoud werd zij meegerukt. De collectieve geest bij het kind steekt boven zijn rationeel verstand uit. Je gaat met den andere mee, je bent geen alleenstaander. Je treedt in de rijen van de voorposten van het Socialisme. Je geniet van heerlijke dagen van ongebonden vrijheid: de gulden tijd. Er is een nieuwe dag aangebroken, kijk nu voor je uit, jongemensch, in geen geval achteruit. Achteruit is de reactie, achteruit is ellende, nood, misdaad, vóór je is ijdele vreugde en zonneschijn. Genot is de zin van het leven, want de jonge mensch moet zich uitleven. Werp je burgerlijke vooroordeelen van je af.

Je gaat naar school als je wilt; wil je niet, dan blijf je thuis, slenter rond, niemand zal je hierom een kwaad woord zeggen. De schoolorganisatie is de meester in de school, wel is waar dult zij den leeraar, want zonder hem gaat het toch niet, door hem kan je kennis opdoen omdat hij haar

bezit. Bevalt je leeraar je niet, welaan dan, je stuurt hem eenvoudig weg, of, wat heelemaal niet zelden voorvalt, je zendt hem naar het betere Hiernamaals.

Maar niet lang duurt de vreugderoes. De partij schrikt zelf over den dadendrang van de jongeren. Niets is hun heilig, voor niets hebben zij respect, ook niet voor de partij. Trotzki al moet de jeugd toeroepen, dat zij moet arbeiden en leeren. ,,Bijt het graniet van de wetenschap door!" roept hij het kind toe: dat klinkt mooi en is gemakkelijk om nazeggen.

De organisatie van de Jonge Kommunisten krijgt strikte aanwijzingen om de jongeren beter te disciplineeren, want men heeft opgemerkt, dat de neerhalende kracht bijna grooter is dan de opbouwende. Dat men schoolboeken verbrandt, tot daar toe, want men wil er toch nieuwe. Met de verbrande schoolmeubelen, de uitgeslagen ruiten is het wat anders ; dat zijn materieele dingen, die met ideologie niets te doen hebben. Het ware dan nog beter dat zij, wat de jongeren zeer gaarne doen, kerkmeubels en heiligenbeelden op groote vuurhoopen gooien en zich kinderlijk verheugen, wanneer het mooi brandt ; maar het volk is in die dingen te weinig voorgelicht, dus ook hier geldt voorzichtigheid. Daarom is het het best dat men normen invoert, die de jeugd haar grenzen toonen.

In de eerste plaats wordt er naar een regelmatig onderricht gestreefd. De school moet weer een arbeidsplaats worden. In allen gevalle moeten er ,,nieuwe methodes" komen. De oude zijn in discrediet gevallen. Het nieuwe viert nu triomf. Men laat op de jeugd al de hervormingen los ; hoort men iets, dat men nog niet beproefd heeft, dan wordt het dadelijk toegepast. De kinderen moeten weten, dat nu alle achterlijkheid afgedaan heeft.

Moesten de leeraars sceptisch staan tegenover het nieuwe, moesten de leerlingen en de jeugdorganisaties den noodigen druk uitoefenen? Naast de school moeten schouwburg, muziek, bioscoop, dans, vergaderingen, militaire oefeningen den tijd van de jeugd zoo vullen, dat zij het volle gevoel heeft te leven. Strijd wordt gevoerd tegen de verveling, het individualisme, de schijnheiligheid. Dra toonen zich allerlei gevolgen van het ,,collectivisme". Daar in plaats van de aparte scholen de twee geslachten bij elkaar zijn, gebeuren er dingen die een ernstig opvoeder moeten bekommeren. Een wild uitleven van een vroegtijdig geslachtsleven doet orgieën van de wildste soort ontstaan. Zeggen de ouderen of de ouders iets, dan worden zij uitgelachen. ,,Behoudt jullie achterlijke, oudbollige gedachten asjeblieft voor jullie zelf, wij hebben dat niet noodig. Nu zijn er andere tijden."

Toen dan zelfs de vrouw van Lenin, Nadjeschda Konstantinovna Kruppskaja, verkondigt: ,,Vroeger hebben de volwassenen de kinderen opgevoed, nu moeten de kinderen, voor zoover het nog mogelijk is, de volwassenen opvoeden; zij moeten hen trekken uit het moeras van het burgerlijke denken", dan breken voor de ouders merkwaardige tijden aan. Iedere schrede, die zij doen, wordt critisch belicht; iedere gedachte, die zij uitspreken, wantrouwend onderzocht, of zij ten slotte niet antirevolutionnair is. In zeer veel families worden ter leering van de ouders ,,wandkranten" uitgegeven, waarin zij kunnen lezen wat hun nog ontbreekt om een goed Sovjetburger te zijn.

Gaarne bedient de pers, de partij en de G.P.U. zich van het jeugdig

enthousiasme. Ouderverraad wordt den kinderen als een groote verdienste aangerekend. Menig onvoorzichtig woord van de ouders in tegenwoordigheid van hun kinderen wordt hun noodlottig. Heele rijen openbare processen wegens ,,kindermishandelingen" houdt de overheid bezig. In Tomsk wordt er een vader tot vijf jaren tuchthuisstraf veroordeeld, omdat hij zijn kind heeft verboden te gaan dansen. Men wil daardoor den ouders toonen, dat men het ernstig meent met de eeuw van het kind en den kinderen, dat de staat hen onvoorwaardelijk wil ondersteunen, wanneer ze hun wil doen, vijf jaar is het minimum voor anti-revolutionnaire propaganda.

Een andere vader, die zijn kind, toen het te twee uur 's morgens klopt (schellen marcheeren in Rusland zelden, dikwijls ontbreken zij ook) niet onmiddellijk hoort en tamelijk lang laat wachten, krijgt dezelfde straf voor ,,wreedheid" tegenover zijn kind. De jeugd merkt dat allemaal goed en de ouders zien met leede oogen toe. Met smart zien zij hun eigen bloed en vleesch wegen inslaan, waarvan zij weten, dat zij het eens zullen betreuren en met ziekte, ja misschien met den dood zullen bekoopen. Wat kunnen zij doen? Wat moeten zij doen? In machtelooze woede toezien.

Beslist positief is de arbeidswetgeving tegenover het kind. Tot aan zijn volle 14 jaar moet het van alle werk bevrijd zijn. Van 14 tot 16 jaar mag het dagelijks vier uren werken buiten de vier uren fabriksschool die het bezoekt of naast de andere avondcursussen, die talrijk zijn. Van 16 tot 18 jaren is er een werktijd van 6 uren buiten de school. Op zijn 18de is de jeugd voorbij, dan is het meerderjarig en treedt het in de rij der burgers.

In een bedrijf, waar er kinderen arbeiden, worden hun werkvoorwaarden streng gehandhaafd. Zij leeren grondig hun vak in een vakschool. Tot in 1934 mogen niet-proletarische kinderen geen middelbare of vakschool bezoeken. Pas toen men merkte, dat men een heele generatie vijandig gezind maakte tegenover het regime door haar uitsluiting uit de school, werd de harde wet veranderd. Zelfs weezen, die hun ouders nooit kenden, waren aan die voorwaarden onderworpen, wanneer het uitlekte, dat hun ouders hoorden tot de groep van de burgerij.

Menig schitterend talent gaat op die manier verloren voor den staat. De Russische jeugd doet mij leed, want het is een jeugd, die een beter lot verdiende. Weetgierig, goedmoedig en toewijdingsvol, verkwist zij haar goeden aanleg voor dingen, die ten slotte noch haar noch den staat van nut zijn. Vroeg is zij overzadigd, ontgoocheld en veel jonge menschen voelen zich bedrogen en beroofd van groote waarden. Het is alsof de revolutie de jonge menschen zoodanig heeft bedwelmd, dat zij op zekeren dag met een kater opstaan. Is het dan te verwonderen, dat zelfmoorden van jongelui vermenigvuldigen en velen zoowel lichamelijk en psychisch zware schade lijden? Gelukkig voor het land is de Russische mensch buitengewoon robust en kan hij veel meer verdragen dan de weekere mensch uit het Westen. Wanneer hij verzadigd is en de leegheid van het ,,bedrijf der dynamiek" heeft erkend, stort hij zich als bezeten op den arbeid en haalt dan veel in wat hij verloren heeft.

Op school en aan den arbeid kan ik mij dan nauwelijks een vlijtiger en knapperen mensch voorstellen. Door mijn bedrijvigheid kon ik, echter meer dan mij dikwijls lief was, op bijzondere oogenblikken in de diepe afgronden van de menschelijke ziel peilen. Dan kon ik zien, hoe men zich

vergrepen had aan zulke menschen. Zij kloegen niet aan, maar zij waren zelf een groote aanklacht tegen het systeem, dat hen zoo ver had gebracht. Menschen zonder illusies, zonder geloof en zonder hoop zijn zij geworden, die verdooving zoeken in het werk. Velen, maar al te velen worden verslaafd aan den drank of aan andere geraffineerde perversiteiten. Zij droomen van oorlog, hopen op een conflict. Weinigen, weliswaar gedurende de laatste jaren altijd meer, vinden door het vagevuur den weg naar den godsdienst. Daarover later meer. Vreeselijk is de gewetenswroeging van hen, die eens hun ouders aan den rechter overleverden en nooit zullen zij het regime vergeven, wat het op dat gebied hun heeft aangedaan. Op zekeren dag zullen zij het betaald zetten en die dag zal niet mooi zijn. Ongestraft kun je het vertrouwen van een kind op die manier niet misbruiken. Wie wind zaait zal op zekeren dag storm oogsten.

Het best komen zij er van af, die door de natuur met den gulden humor van den Russischen gemoedsmensch worden begiftigd. Ik zeg humor, niet geestigheid of sarcasme. Die jonge menschen zijn christenen zonder er mee te pronken. Zij vergeven en beginnen hun leven eenvoudig nog eens van voren af aan. In hen ligt de groote hoop, dat er eens in Rusland menschen zullen zijn, die zonder haat met de harde feiten zullen kunnen afrekenen en een streep onder het gebeurde trekken. Wanneer zij dan den weg naar een positief geloof vinden, zullen zij niet alleen zichzelf, maar ook hun omgeving rijker maken.

Heel eerlijk moet men zeggen, dat gedurende de laatste jaren de jeugdopvoeding sterk verbeterd is. De partij moest erkennen, dat zij in een slop was geraakt en men moet Stalin toegeven, dat hij met vaste hand het roer heeft omgeworpen en het oudergezag weer in eere heeft hersteld. Hier moge dan zijn priestervorming nagewerkt hebben. Hier is ook het punt, waar, naast het boerenvraagstuk, de onttakeling van het Communisme begon. De verkwisting aan sexueele krachten, de oververzadigde jeugd, de verstrooiing van de familie vraten zoo openlijk aan de volkskracht, dat de weg plotseling klaar werd: óf verder de helling af óf omkeeren. Het doorloopen leidt naar den ondergang van een volk, de ommekeer naar die van de partij. Het wekt den indruk, alsof Stalin poogde zijn macht te behouden, ook wanneer hij al de partijprincipes moest opofferen. Zal het hem lukken? Ik geloof het niet. Alleen de naaste toekomst kan hier antwoord geven.

HET SCHOOLWEZEN

Over dat vraagstuk kan ik natuurlijk het best meepraten, want ik was er veel jaren in verdiept; ik heb gehoopt, gestreden, en vooral veel geleerd. Het komt niet zoo vaak voor, dat je als leeraar de mogelijkheid hebt experimenten op millioenen jonge menschen te zien. Het Russische schoolwezen is een schat van de meest waardevolle ervaringen en observaties geworden, omdat de partij geen beperkingen oplegde om groote experimenten te doen. Ik was er bij en heb actief gepoogd het beste te geven, waartoe ik in staat was. Ik heb ongewone fouten begaan, mijn hoop op zaken ge-

steld die slecht eindigden, goden aangebeden die er geen waren, goden helpen neerhalen die je niet neerhalen kunt.

Eerlijk en openhartig heb ik een groot aantal methodes beproefd. Zoo ook b.v. de complexmethode van het gezamenlijk onderricht, de werkmethode, de methode van de Dalton Labatory Planes van miss Pankhurst en de project-methode uit Amerika. Alle studeerde ik grondig door, vooraleer ik hen aanwendde. Uit ieder poogde ik onbevooroordeeld het beste te nemen. Het is hier niet de plaats die methodische Odyssee te beschrijven. Ik denk er gaarne aan terug. Ik herinner mij met genoegen de vele discussies en inleidende cursussen die ik leidde en ik mag openlijk zeggen, dat ik bij mijn weten niemand door mijn werk heb geschaad. Wanneer ik een experiment niet kon verantwoorden, heb ik mij er tegen verzet en het recht opgeëischt het niet te doen.

Dikwijls ging het hard tegen hard; ik heb menige buil opgeloopen, menigen uitbrander gekregen, menigen vijand in de partij gemaakt. Er waren dagen dat ik niet wist of ik den volgenden dag vrijuit zou rondloopen of in de gevangenis zitten. Mijn maatstaf voor alles wat ik deed was het welzijn van mijn leerlingen, de belangstelling van het volk en vooral mijn geweten. Als een dokter heb ik mij gegeven. Alles heb ik geprobeerd wat mijn ,,patiënt" niet kon schaden. Waar gevaar en risico te duidelijk waren, kon mij niemand er toe bewegen iets te doen. Hoe dikwijls heb ik niet mijn standpunt verklaard. Hoe dikwijls daardoor mijn chefs gedwongen toe te geven. Omdat men wist dat het geen afpersing was, omdat men wist dat ik geen eigenbelang bezat, omdat ik er in kon berusten om zonder bitterheid een ,,carrière naar onder" de voorkeur te geven boven onrecht, liet men mij dikwijls doen, wel is waar hoofdschuddend, met vermaningen, wenken en zelfs met bedreigingen. Ik schrijf dat niet om mij te verrechtvaardigen. Ik rechtvaardig mij alleen voor mij zelf en voor Hem die ons eens zal oordeelen. Wat menschen over mij denken en zeggen, raakt mij pas dan, wanneer ik weet dat zij gelijk hebben. Ik schrijf dat alleen om het beeld van Rusland klaarder te maken, om aan te toonen dat het, ook onder het partijregime, mogelijk was trouw te blijven aan zijn geweten. Het zal menigen lezer verduidelijken, dat er veel onrecht in Rusland gebeurde, omdat men dikwijls niet den moed bezat, neen te zeggen waar men het had moeten doen. De vrees was bij velen te groot en zij gehoorzaamden blindelings, ook daar waar het niet noodig was.

Uit al mijn ervaringen en experimenten ben ik tot de overtuiging gekomen, dat er geen methode bestaat, dat er enkel leeraars zijn. In de hand van den goeden leeraar is de slechtste methode goed en in de hand van den slechtsten paedagoog brengt de beste methode geen baat.

Ik heb in Rusland vooral duidelijk ervaren, dat de goede leerling onder alle omstandigheden dingen kan leeren, die je voor onmogelijk zoudt houden en dat de zwakke overal moeite heeft. Zeer bescheiden word je, wanneer je Rusland's experimenten hebt beleefd en wanneer je ze eerlijk toepaste. Maar ook moet men zeggen, dat men voor veel, dat men herhaald bekeken heeft, een waar ontzag krijgt.

Moest Stalin op zekeren dag al de oude, vaak uitgelachen schrijvers van leerboeken niet rehabiliteeren ? Moest hij niet met één pennetrek weer aanvangen waar men meende opgehouden te hebben? Toen men zoover

gekomen was, ben ik gegaan. Het oude kende ik, het nieuwe lokte mij aan en maakte mij rijker. Maar het oude werd mij na het vele nieuwe rijker en waardevoller. Weinig, zal de een zeggen. En men kan ook voor andere gebieden zeggen, dat ook daar de nieuwe bezem zoolang goed veegt, tot je den oude weer uit den hoek haalt en met verbazing constateert, dat het ook een bezem was en niet van de slechtste. Zien wij dat ook b.v. niet met de geneeskundige modestroomingen, die het oude vervloeken en dan op zekeren dag met den diepen klank der overtuiging naar iets nog ouders teruggrijpen? En heeft men niet eens over bloed aftappen en aderlaten den neus opgetrokken en hoort men heden ten dage niet, dat dergelijke verouderde dingen in het modernste dokterscabinet weer toepassing vinden? Men moest maar niet vereenvoudigen. De tegenwoordige aderlating is wel niet heelemaal dezelfde als die uit de Middeleeuwen en zoo is natuurlijk de terugkeer van de Russische school naar de oude methodes ook niet heelemaal mechanisch gegaan.

Wanneer men de programma's en leerplannen bekijkt, zal men aan den eenen kant zien, dat de school, die met acht jaar begint, een veel steiler opgaande lijn vertoont dan de Zwitsersche. Zij stelt den leerlingen eischen, behoedt echter voor de schoolmoeheid, die door een te klein arbeidsvolume ontstaat. Denk maar aan de ontgoochelingen van een normalen eerste-klasser, wanneer hij een jaar lang op een telraam rekent, dat hij al lang vóór de school beheerscht. De inhoud van het programma van vier jaren lagere school in Rusland komt overeen met de onze van zes jaar en tot mijn groote verwondering kreeg men haar meestal of, eerlijk gezegd, altijd heel goed onder de knie.

Nieuw op de Sovjetschool is aan den eenen kant de invoering van de politiek op school en aan den anderen kant het anti-godsdienstig onderricht. „De school moet en mag politiek niet neutraal zijn" is principe. De leeraar moet vóór alles een principieel Communistisch-antikapitalistische wereldbeschouwing in alle vakken invlechten en twee uren per week heelemaal aan het politiek onderricht wijden. Daarbij wordt de leeraar bewaakt en wee hem, wanneer hij het eens zou vergeten. Het kind mag niet vernemen, hoe het vroeger in Rusland was. Het moet eenvoudig weten, dat het vreeselijk geweest is. Hoe slechter de algemeene indruk is, dien het kind krijgt, des te beter. Maar geen preciese gegevens over prijzen, loonen en levensverhoudingen.

Het politiek onderricht wordt in de jeugdorganisaties uitgebreid en de kinderen moeten aan het einde van het schooljaar een goede voorstelling hebben van wat Marxisme is, zoo niet theoretisch dan toch practisch. In de in de steden opgerichte scholen met zeven klassen worden die zaken uitgediept, en de scholen met negen klassen, die natuurlijk nog de school voor enkele begunstigden is, moet een volledige liquidatie van het „politiek analphabetendom" hebben bereikt. De abiturient van de middelbare school moet als politiek rijp en overtuigd man naar de hoogeschool overgaan. In de twee hoogere klassen van de volksschool wordt dan ook het politiek onderricht door specialisten gegeven. Deze zijn partijleden en hebben een bijzondere scholing achter den rug.

Het anti-godsdienstig onderricht is niet alleen een leervak van twee uren per week, het moet ook in alle vakken doordringen. Niet eens het rekenen wordt hiervan uitgesloten. De boeken moeten berekeningen geven,

waarvan de oplossing tegen kerk en godsdienst moet gericht zijn. Berekeningen worden gemaakt der sommen, die door de ,,tafelschuimende" kerk het volk worden ontroofd. Er moet worden berekend wat men er mee doen kan. Er worden pogingen gedaan om de materieele schade door den godsdienst op de geheele wereld aangericht, vast te stellen. Godsdienstige oorlogen worden in mathematische opgaven omgezet.

Dat de natuurwetenschappen vooral moeten dienen in den strijd tegen godsdienst en bijgeloof, is te begrijpen. De scheikundigen krijgen de opdracht de mirakels van de kerk te ontsluieren. Zij moeten water in wijn veranderen, zij moeten het ,,bloed van den heiligen Januarius" doen vloeien. De evolutietheorie wordt een bewijs tegen de ,,scheppingslegende". De wet van overgang van kwantiteit in kwaliteit, die in het Marxisme een principieele beteekenis bezit, wordt altijd en opnieuw gedemonstreerd. De overgang van water in damp of in ijs en andere verschijnselen dienen hiertoe.

Men eischt de uitsluiting van godsdienstige taalwendingen in de volkstaal. Hoe ernstig men dat werk opneemt, heeft mijn vriend Voskrjessensky moeten ervaren. Als het ter oore kwam dat het woord ,,engel" in een dictee was binnengeslopen, werd hij op staanden voet ontslagen. De Russische klassiekers, die men niet kan ontberen, moeten streng marxistisch verklaard en gezuiverd worden. Zij moeten ,,ideologisch" gezuiverd in het bewustzijn van de jeugd intreden. Wat er dan aan proza verloren gaat, is ontzettend en dat bepaalde werken voor de jeugd op den index staan, is vanzelf te begrijpen. De geschiedenis wordt marxistisch aangeleerd en haar hoofdinhoud zijn revoluties, burgeroorlogen en de geschiedenis van de Communistische partij. Het hoofdthema is: De klassenstrijd is de hefboom van de geschiedenis; onderdrukking en uitbuiting de oorzaken van den klassenstrijd. Vooral echter moet de geschiedkundige figuur genegeerd worden of wanneer zulks niet kan, als een revolutionnair voorgesteld worden en Lenin en Stalin spelen natuurlijk de hoofdrol. Rond Lenin heeft zich zulk een heldenvereering en legendevorming geweven, dat die man in meer dan één opzicht de godsdienstige behoefte van veel menschen bevredigt. Altijd echter moet de leeraar in de geschiedenis van de ,,catastrophale gevolgen van den godsdienst" op de historie spreken en mag daarbij geen bijzonderheden sparen en zoowel op het gevoel als op het verstand beroep doen. Dat de ,,bourgeois" het hierbij vooral moet ontgelden, kan men opmaken uit het feit, dat mijn twee zonen in Rusland een heilloos respect kregen voor dat ,,dier van den modernen tijd." De eerste bezienswaardigheid, waarnaar zij in Zwitserland vroegen, was dan ook de bourgeois, waardoor zij mij in groote verlegenheid brachten. ,,Toon ons een bourgeois", vroegen zij mij in het station in Bazel. ,,Dat kan ik niet, dat kun je aan de menschen niet zien, want men kan z.g. kapitalist zijn en toch groote finantieele zorgen hebben", was mijn ietwat ontwijkend en onbevredigend antwoord. De jeugdige vorschergeest van mijn jongens loste dan zelf het vraagstuk op. Toevallig was de eerste kapitalist en bourgeois, dien zij ontdekten, een arm boertje, dat in zwarten mantel en met hoogen hoed naar een begrafenis ging. ,,Vader, wij hebben een Kapitalist gezien", riepen zij mij toe opdat ik zou komen zien en hun ontdekking bevestigen, want zij waren er oprecht fier om. Wat konden zij eraan doen, dat in de boeken en op de aanplakbiljetten de kapitalist altijd met de bovengemelde insignes voor-

gesteld werd? Zelfs mijn vrouw kon, net als de kinderen, nooit goed gelooven, dat men haar niet bedroog, wanneer men zei, dat er in de naar Russische begrippen zeer aristocratische huizen van de arbeidersnederzettingen werkelijk arbeiders woonden. Het moderne Russische gebouw is de huurkazerne van anno zooveel en daar woonden al onze bekende groote partijfunctionarissen en hooge staatsambtenaars. Een eenvoudig arbeidershuisje voor één familie leek hun een echte villa. Op school had men hun altijd speciaal meegedeeld, omdat zij Zwitsers waren, dat de woonsomstandigheden van de Zwitsersche arbeiders ontzettend waren. Om hen in hun geloof te sterken, toonde men hun een Duitsch arbeidslied met den tekst: ,,Wij die in holen wonen." Of het in Zwitserland gezongen wordt, weet ik niet.

Voor een priester hadden mijn zoons een vreeselijken schrik en eindloos respect. Dat bleef een poosje bij tot zij van diens onschuld waren overtuigd. Toen mijn oudste voor het eerst in een Zwitsersche kerk ging, ging hij voorzichtigheidshalve op een plaats direct nevens den uitgang zitten, want je kon toch niet weten wat er zou gebeuren. De Pope, dien zij ten slotte konden zien, wordt den kinderen altijd als dom en onopgevoed voorgesteld, terwijl de katholieke geestelijke en de hervormde dominee de eer hebben als buitengewoon geraffineerd, sophistisch en uiterst gevaarlijk voorgesteld te worden. De zeer geringe ontwikkeling van de meeste Russische Popen wordt hier zeer goed uitgebuit, zooals men ziet.

Opvallend en zooals men nu ziet, heelemaal niet toevallig, is de militariseering van de school en de jeugdorganisaties. Systematisch wordt de jeugd voorbereid op den ,,komenden" oorlog, waaraan niemand twijfelt. Een geheele dag wordt aan militaire training gewijd. Zelfs de speeltuigen van de kinderen *moeten* een militair karakter bezitten. Het kind zal in den oorlog een groote rol spelen en het moet vroeg genoeg met de gedachte aan oorlog en met zijn verschijnsels vertrouwd worden. Militaire spelen zijn vóór alles opgelegd. De scholen moeten ten minste in beeld en wanneer mogelijk ook in natura met al de wapens en loongravensystemen en vestingen vertrouwd worden gemaakt. Uitstapjes naar de militaire cabinetten van de hoogeschool zijn verplichtend. Iedere school heeft een militaire eenheid tot peter. Klein-kaliberschieten is leervak aan de middelbare scholen. Handgranatenwerpen verplichte turnoefening.

De jeugdorganisaties doen aan verdedigingssport met jeugdige hartstochtelijkheid. Leerlingen van de middelbare school doen legeroefeningen en worden, wat hun militaire vorming betreft, direct en verantwoordelijk aan het leger ondergeschikt. Iedere middelbare school heeft haar militairen instructeur in het leeraarscorps. De vruchten van dien intensieven arbeid plukt Rusland heden ten dage ten volle.

DE LEERKRACHTEN

De Tsaristische leeraar is zeer zeker beter dan zijn faam. Mogen de Russische schrijvers en dichters gaarne den leeraar als den Techovschen ,,mensch in foedraal", als de komische figuur, altijd een ietsje onbeholpen, voorgesteld hebben, toch moet worden gezegd, dat het Tsaristisch school-

wezen zeker minder aan de kwaliteit van het bestaande dan aan zijn kwantiteit afbreuk doet. Natuurlijk kon je in de kleine provinciestadjes, in de dorpen ver van het verkeer, een even zoo dom leeraar vinden, zooals de menschen ginder waren. Hoe ouder je wordt, te duidelijker ziet men, dat de leeraar niet anders zijn kan dan het volk waaruit hij stamt. Men vindt in hem de voortreffelijkheden en de gebreken er van en daarbij de onvermijdbare beroepsgewoonten, die iedere stand kent. Hoe langer ik den Russischen leeraar kende, des te meer ging ik van hem houden. Onder de leeraars vond ik werkelijke volksopvoeders, die dien naam werkelijk eer aandeden. Ik vond ook routinemenschen en zelfs den eeuwig ontevreden, verbitterden schoolmeester, die het leven van zijn leerlingen zuur maakt. Het schoolwezen in Wjätka en Perm mocht met recht in Rusland geroemd worden.

De leeraars in de steden konden de vergelijking met hun buitenlandsche collega's zeker doorstaan, want de meesten waren werkelijk gevormde en dikwijls bereisde mannen. Dat de middelbare scholen ook den grilligen, onpaedagogischen eigengereiden mensch kenden, heeft met Rusland niet eens iets van doen, want die is overal thuis. Enkelen onder hen, met wien ik in contact kwam, herinnerden mij levendig aan eenige door mij ontmoette exemplaren van die bijzondere soort van menschen, welke waarschijnlijk nooit uitsterven.

De tragiek van het oude zoowel als van het nieuwe Rusland is het gebrek aan leeraars en schoolgebouwen. De Communistische partij kwam in een waar slopje terecht. Ze meende, dat de oude leeraar tot niets diende en derhalve deed men ook niets om dien stand te behouden, tot het te laat was. Jonge leeraars vormen kost geld en vooral tijd. Scholen echter moeten er zijn, al was het maar om de kerk te bestrijden. Wat te doen? De zaak is eenvoudig. Men benoemt leeraars die het regime togedaan zijn en basta. Wat is er ten slotte noodig om schoolmeester te zijn? Dat kan toch iedereen. Zoo kwam het dan, dat er menschen in den leeraarsstand kwamen, die mij levendig aan de enquête Stapfers deden herinneren. De gevolgen waren er ook naar. Dra moest onze kweekschool een hoop cursussen in paedagogie en voortgezet onderricht voor deze leeraars organiseeren.

De onmogelijkste menschen werden door de partijsecretarissen uit de dorpen naar zulke cursussen gezonden. Er kwamen lieden, die met moeite konden lezen en schrijven, die geen school hadden bezocht. Oudsoldaten, gekwetsten en invalieden, ouden en jongen. Menigmaal stelde ik mijzelf voor als de directeur van een tehuis voor menschen, die hun plaats op de aarde niet konden vinden. Mag men dan van het schoolwezen op die wijze wonderen verwachten? Ik geloof het niet. Moest derhalve de regeering niet eerst leeraars vormen en schoolgebouwen bouwen? Misschien! Die vraag is zeker moeilijk te beantwoorden en ik zeg vlakaf en eerlijk, dat ik onder alle omstandigheden overal, waar de bevolking het ook maar wenschte, scholen heb geopend en leerkrachten gevormd, zoo goed het ging. Dat is dan ook wat ik gedaan heb, dikwijls met bevangen hart en dikwijls viel het nadien toch beter uit dan men eerst dacht. In allen gevalle is het opwindend en interessant tijden te beleven, die je dacht uitsluitend in boeken over geschiedenis aan te treffen.

De leerlingen van de kweekscholen waren in het algemeen goed uitgekozen, wat dan tot gevolg had, dat meer dan de helft er van verder

studeerde of in de partij belangrijke commandoposten ging bekleeden en maar een klein deel vond den weg naar de dorpsschool, want niet enkel de verhoudingen, de lokalen, het materieel, maar ook het loon waren beneden alle critiek. De partij moest weldra overgaan tot dwangmaatregelen om voor de kweekscholen leerlingen te vinden, want de practische beroepen en de kennis van de nijverheid waren meer in aanzien en beter betaald, zooals zij het nu nog zijn. Kornjeff zei mij eens: „De schoolmeester is wel noodzakelijk, maar kosten mag hij niets, want niemand heeft eigenlijk een practische, werkelijke belangstelling voor hem, hij is een noodzakelijk kwaad." Zoo denkt de Communist. Is hij de eenige? Hier en daar lijkt het mij van niet.

De Russische hoogeschoolprofessoren zijn bijzonder knappe, onderlegde mannen in hun vak. Zij zijn, als overal, slechts specialisten. Zij zijn ingedeeld in onderwijzende en vorschende professoren. Allen verbleven in 't buitenland, velen bij prominente vorschers. Van zoodra hij het kleedje van Tsaristisch ambtenaar aflegde, werd hij de menschelijkste aller menschen die ik leerde kennen, fijngevoelig, gecultiveerd en werkzaam. Bovenmate bescheiden is de Russische geleerde, weinig uitzonderingen niet te na gesproken. Spijts zijn vakkennis is hij altijd nog mensch genoeg om zich voor allerhande vragen te interesseeren. Wat hem niet ligt, is de politiek. Heel weinig hoogeschoolprofessoren zijn tot het Communisme overgegaan; daaronder heeft het eenigen later bitter gespeten. Het meest moeite wordt den hoogeschoolprofessor bezorgd door den partijpolitieken student, die toch de pretentie heeft zijn examens te kunnen doorstaan. Buitengewoon moeilijk en moeizaam gaat de aanpassing van de wetenschappelijke methodologie aan de nieuwe vorderingen volgens de „dialectische wetenschap". De dialectische methode, die in de humanitaire wetenschappen naar verhouding gemakkelijk in te voeren is, kent haar groote grillen wanneer het om de zoogenaamde „exacte wetenschappen" gaat. Het niet kunnen wordt den wetenschapsmensch gaarne als niet willen aangewreven, en hiermede in verband staande spanningen, ja zware maatregelen, zijn de gevolgen er van. Menigeen is een moeilijken weg opgegaan, menigeen heeft zijn „Golgotha" achter den rug. Allen, die ik dien weg zag opgaan, zijn hem als mannen opgegaan. Menigeen kwam na jaren uit de gevangenis en nam zijn werk weer op. Vermoeider, ernstiger, maar bitterheid kende hij niet. De mannen van het „Schachty proces", die bij ons in Siberië kwamen om er hun dwangarbeid te doen, voegden zich met een uitstekende, waarachtig philosophische kalmte in hun lot. Ik denk met eerbied en ontroering aan hen terug, aan hen die hebben bewezen, dat zwaar leed, zwaar onrecht een mensch niet kan breken, ja hem niet eens verbitteren moet. Zij zijn het die metterdaad bewezen, wat vergeven en verdulden beteekent.

Velen onder hen waren niettegenstaande hun titels mijn leerlingen. Betere had ik niet. Zij dwongen mij uiteen te zetten wat ik hun moest doceeren. Nooit tactloos, nooit giftig, altijd collegiaal, kalm en vol fijngevoeligheid, dwongen zij mij tot een werk dat mij nooit heeft berouwd. Vruchtbare uren vol ernstig dispuut om de waarheid heb ik in hun kring doorgebracht. Wat mij het meest beviel in hen was, dat zij ook vrienden kunnen zijn wanneer men niet in alles hun meening en hun overtuiging is toegedaan. Allen waren mij ook, wanneer zij leerlingen waren, altijd een leeraar. Ik ben

nu nog gelukkig in het bewustzijn, dat ik menigeen onder die mannen hier en daar voor groote moeilijkheden kon besparen; ik deed het altijd gaarne om de wetenschap en den mensch. Met velen verbindt mij een vriendschap voor het leven en wanneer de draden op zekeren dag stukgetrokken werden, dan weet ik, dat hun gedachten even zooveel bij mij vertoeven als de mijne ginder.

Er is rijk leven in de Russische scholen. Armoede is de stempel van de dorpsschool. Kinderen, leeraars en schoolgebouw zijn arm. In de steden kent men nog geen schoolpaleizen, zooals onze grootere dorpen ze kennen, laat staan zooals onze steden. Eenige partijscholen zijn nieuw gebouwd, eenige vorschingsinstituten werden opgericht, maar op veel kan Rusland op dat gebied niet bouwen. Hadden de Tsaar en de oude Russische privéinitiatieven die middelbare en hoogescholen niet gesticht, dan zou het in Sovjet-Rusland maar poover gesteld zijn met de uitgebreidheid van het hooger onderwijs.

De Russische kooplieden bouwden in vele steden zeer groote handelsscholen. Privé-kringen namen de taak voor gymnasia gewillig op zich en prachtig ingerichte scholen dankten hun ontstaan aan privé-initiatieven. Een bepaalde en dikwijls niet kleine schoolruimte verkreeg de Sovjetmacht door de sluiting van de kloosters, de seminaries en hier en daar ook door de opeisching van de groote landhuizen. Maar er is nog veel werk voor den boeg vooraleer Rusland maar eenigermate de bescheidenste eischen aan schoolgebouwen, leerarenaantal en binneninrichtingen, die men bij ons als vanzelfsprekend beschouwt, zal hebben vervuld.

Spijts al de fouten en zwakheden van het Russische schoolwezen, zou de leeraarswereld buiten Rusland ongemeen baat vinden door een samenvattend begrip er over. Wanneer men weet, wat voor ongewone fouten er werden begaan, eerst dan kan men precies beseffen wat er uit te leeren valt. Wanneer men echter bedenkt, dat naast de fouten ook veel nieuwe en positieve ervaringen werden opgedaan, dan kan men niet begrijpen, dat de Europeesche leeraarswereld voor die vraag zoo weinig belangstelling toont. Dat men natuurlijk het Russische schoolwezen niet gedurende de zomervacantie op een Intouristreis van drie weken kan bestudeeren, is vanzelfsprekend, ondanks sommigen meenden, dat zulks voldoende was om zich een oordeel over de zaak te vormen.

INGENIEUR EN TECHNICUS

Goed betaald en gewaardeerd is de technisch geschoolde in Rusland. Hij is niet, als een leeraar, een noodzakelijk kwaad; hij maakt een werkelijke waarde uit. En toch benijd ik die menschen niet. Zij staan altijd met één voet in hun graf. Nergens kan men de fatale werking van de dictatuur op de menschelijke initiatieven beter zien dan bij den ingenieur. Wanneer een privé-persoon een ingenieur in zijn bedrijf gebruikt, laat hij hem de vrije hand en betrouwt hem. Wil de bedrijfsleider iets nieuws pogen, dan spreekt hij met zijn patroon. Hij toont den man de mogelijke financieele, positieve en negatieve gevolgen, want de zaak kan ook

scheef loopen. De eigenaar overlegt de zaak, geeft de noodige aanwijzingen, opent de noodige credieten, en de ingenieur neemt de taak op zich. Gaat zij goed, dan is de eigenaar tevreden; loopt zij mis, dan zal hij hierom den man niet verwenschen. Hij weet, wat riskeeren beteekent. Onder de dictatuur in Rusland is dat heelemaal anders. Gelukt de zaak, welke de regeering voorgesteld heeft, dan is hij een man van aanzien, dien men waardeert; mislukt zij echter, dan gaat het mis met hem. Men weet wel is waar ,,boven" ook, dat er een risico was, men weet ook, dat men de toelating heeft gegeven. Plotseling echter wordt er gefluisterd, opeens komt er wantrouwen. Is er misschien methode en opzet onder? Is de man betrouwbaar? Kan het geen opzettelijk parasietenwerk zijn? Een onderzoek wordt ingeleid. Benijders en vijanden poken het vuur aan, men moest weer eens een voorbeeld stellen en de man is al geliquideerd. Concentratiekamp, wanneer het goed gaat; neerschieten, wanneer het den heeren past. Een noodlot heeft zich vervuld en dit wordt ter harte genomen. De verantwoordelijke techniekers merken, dat initiatieven een tweesnedig zwaard zijn. Zij worden voorzichtig, zij doen nog maar alleen dat waarbij zij door opdrachten en traditie gedekt zijn, zij laten het liever aan de buitenlandsche nijverheid over vernieuwingen te brengen. Zij beginnen op ,,veilig" te werken. Hoeveel waardevolle gedachten op die wijze nooit tot doeltreffende realisatie komen, kan ik niet juist constateeren, maar ik ken wel een groot aantal gevallen, waar werkelijk zeer interessante initiatieven verloren gingen. Mannen der practijk, mannen die risceeren kunnen en mogen, kunnen misschien niet begrijpen wat het beteekent in den tredmolen van den Sovjetingenieur te loopen. Altijd meer verwordt men tot den eenvoudigen bewaker en leider van een proces; men wordt een ambtenaar en niet zelden zelfs een sterk formalistische bureaukraat.

Wie ook maar een staatsbedrijf, waar het er humaan toegaat, kent, zal mij gelooven wanneer ik, door ervaring geleerd, tot de slotsom kom, dat de dictatuur nooit met de privé-economie kan concurreeren. Zij kan wel de prijzen drukken, omdat dit voor haar van groot belang is, wanneer zij in het buitenland politieke, samen met economische doeleinden nastreeft, maar zij zal nooit den vooruitgang van de techniek bereiken, dien men in de privé-economie kent.

Wat geldt voor de technische leiders, kan men ook rustig op al de ambtenaren toepassen, want wien het leven lief is, waagt zich beter niet te ver op glad ijs. Wel is waar werden er in de Sovjetunie veel kleine verbeteringen gedaan, want de kleine verbeteringen kosten niet veel, en wanneer zij mislukken kan dat gedragen worden. Waardevol echter zijn voor een volk en zijn industrie ten slotte toch de groote vooruitgang en die heeft waaghalzerij en het recht op fouten noodig. Wanneer men dan daarbij beleeft en dagelijks moet zien, hoe het volk voor onverstandige en nuttelooze propagandamaatregelen reusachtige sommen moet opbrengen, dan pas erkent men hoe moeilijk het leven van een Sovjettechnieker is In dat licht gezien, verschijnen de talrijke ,,parasietenprocessen" der laatste jaren pas in hun volle tragisch licht.

Het is hier de plaats er nog even op te wijzen, dat gedurende de laatste twintig jaren een groot aantal mannen en vrouwen ingenieur zijn geworden, die op staatskosten konden leeren en uit de ,,meest proletarische kringen" stammen. Precies die menschen wekken mijn medelijden op.

Zij zijn het regime dankbaar en trouw, want zij waren onder een ander regime waarschijnlijk nooit dat geworden wat zij zijn, spijts er niet mag worden vergeten, dat ook onder het Tsarisme een groot aantal echt arme studenten, aan de hoogescholen studeerden. Die jonge menschen, van wie ik zeer vele persoonlijk ken, zijn het geweest, die hun heele ziel in hun werk legden om de zaak te dienen. Hoeveel tragischer en gruwelijker is het derhalve te zien, hoevelen van die menschen, gebroken en geslagen, hun geloof verloren hebben. De gedesillusioneerde mensch van Rusland zal zich zeer moeilijk kunnen aanpassen aan wat nu onweerstaanbaar komt, want hij heeft geen geloof meer.

In verband hiermede zal men ook de heel opvallende vlucht van de oorlogsindustrie moeten begrijpen, die altijd toenam, hoe ouder het regime werd. In de oorlogsindustrie zijn er alleen klare en ondubbelzinnige bevelen en de technieker is altijd beschermd. Daarenboven wordt zijn prestatie daar veel minder met den roebel alleen gewaardeerd, want wat speelt het geld voor een rol waar het gaat om oorlog, om bewapening? Die perfiede instelling van de menschheid bloeit in Rusland niet minder dan elders.

Men zal echter ook begrijpen waarom de Russische burgerlijke industrie altijd meer ,,gemilitariseerd'' werd. Sinds 1930 wordt het veilge schriftelijke bevel ook daar altijd meer gevolgd. Tot aan de werkbank drong het door, want achter een papiertje voelt men zich rustiger en meer beschermd tegen alle mogelijkheden. Men heeft zijn bevel, voert het uit, en kome wat er komen moet, de schuldige wordt gevonden. Alleen hij die dit verband kent, zal de schijnbare tegenstrijdigheden begrijpen, die zich stellen tusschen de militaire resultaten en het systeem. Het grootste resultaat van het Communisme is wel, dat het ten slotte het heele leven gemilitariseerd heeft en alzoo het land in heel ondubbelzinnige richting oriënteerde. In dat feit ligt, lijk wij ook nog zullen aantoonen, de heele sterkte en zwakte van het nieuwe Rusland. De Communistische leer, die eigenlijk zijn zege dankt aan de oorlogsmoeheid en de anti-militaristische stemmingen, heeft daar, waar het heel en al zegevierde, den modernsten aller staten geschapen. In plaats van vrede heeft het het Russisch volk den oorlog gebracht... Daarom zal zij ook, zij het voorloopig, in dezen oorlog in Rusland haar einde vinden.

HUWELIJK EN FAMILIE IN HET NIEUWE RUSLAND

Wanneer men een staat volkomen wil veranderen, moet men vooral den vorm van de familie veranderen. Dat is een fundamenteele geloofsovertuiging van het Communisme. Wanneer de burgerlijke wereld voorhoudt, dat de familie de oercel van den staat is, zal men alleen mutatie tot stand brengen, wanneer men ergens die kiemcel veranderen kan.

Wou men Rusland zuiver wetenschappelijk als een grandioos experiment beschouwen, dan kon men rustig en onberoerd daarover schrijven. Ziet men daarentegen in ieder mensch zijn naaste, dan bloedt het hart om zulk een experiment.

,,In de burgerlijke wereld is het huwelijk een instrument tot versla-

ving van de vrouw", luidt de eerste paragraaf van de Russische huwelijkswet. Liefde en trouw zijn burgerlijke sentimentaliteiten, die tegen geen enkele werkelijkheid bestand zijn. De mensch is een „hooger dier", dat zijn instinct volgt en al het andere zijn idealiseerende maskers van de oude, stervende wereld, die men in Rusland van voor het gezicht trekt. De geslachtsdrift heeft niets te doen met metaphysische speculaties; ze is een recht, dat je in geenen deele den mensch mag ontnemen. Of hij een kind wil, is zijn zaak en het huwelijk heeft geen kinderen noodig om huwelijk te zijn; het is „een verbinding van twee menschen met het geslachtsleven als doel", zegt de tweede paragraaf van de wet. „Van twee menschen", niet van man en vrouw heet het duidelijk, weshalve ook geen straffen voor perversiteiten kunnen opgelegd. Die zijn privé-zaak en gaan den staat niets aan.

Het is deze wet die ten grondslag ligt aan de bevrijding van de vrouw en waardoor de staat alle gevolgen van het geslachtelijk verkeer voor zijn rekening neemt. Er zijn tien jaren noodig geweest eer de Sovjetregeering begon te merken, waar een staat heen voert, wanneer hij dat zeer theoretisch standpunt inneemt. Wat al vrouwelijke gebrekkigen loopen nu in Rusland rond, omdat zij de „weldaad van de sociale abort" mochten genieten zoo dikwijls zij maar wilden? Dat sociaal-geneeskundig hoofdstuk zal eens de wereld zeer diep doen schrikken, wanneer het aan het daglicht komt.

Ook hier zijn het vooral militaire standpunten, die tot een ommekeer dwongen. Het zij die dappere vrouwen uit de partij hoog aangerekend dat zij den moed er toe vonden den vinger op de ontzettende wonde te leggen. Zij protesteerden tegen de principes van het Sovjethuwelijk en wekten daarmede Rusland's geweten. Nooit echter hadden zij ook maar het geringste succes gehad, wanneer niet de legerkringen met vollen klem op den teruggang van het geboortecijfer en zijn gevolgen hadden gewezen. Uit de kringen van den generalen staf en zijn Academie klonken altijd luidere s temmen op voor de saneering van het huwelijk.

Eerst ging het heel voorzichtig, toen men de geneesheeren voorschreef niet meer zoo gemakkelijk tot chirurgische ingrijpingen over te gaan en daarvoor anti-conceptioneele middelen te propagandeeren. Daardoor konden ten minste de meest verwoestende gevolgen van de gruwelijke operaties vermeden worden. Langzaam en doelbewust begon dan ook de strijd om de komende generaties en onder den druk van de gruwelijke feiten keerde men weer naar de uitgelachen, oude opvattingen. Het kind kreeg ten minste weer zijn recht om te verschijnen. In verband met den strijd tegen burgerlijke en vooral kerkelijke opvattingen bestreed men de pruikerige overtuiging, dat het huwelijk een sacrament is en dat het niet lichtzinnig kan worden gescheiden.

„Een huwelijk is ontbonden wanneer één der echtgenooten het wenscht", is een slagzin, dien Rusland lang niet zal vergeten. Er is geen reden noodig om te willen scheiden. De scheiding en het nieuwe huwelijk kunnen op hetzelfde oogenblik uitgesproken worden. Alleen heel dichte bloedverwanten en geesteszieken zijn hiervan uitgesloten — al de andere genieten van een onbeperkte vrijheid op dat gebied. De staat mag geen recht hebben een mensch te beïnvloeden in huwelijkszaken. De staat trekt zich terug en registreert alleen het huwelijk, hij sluit en ontbindt het niet, dat doet de enkeling op zichzelf. De echtgenoot, die wil scheiden.

moet hiervan niets tegen zijn partner zeggen, de staat neemt de onaangename rol op zich van de mededeeling. Hij verlangt geen ook maar korten tijd van overleg; in heeten toorn van een huwelijkstwist kan de stap worden gedaan. Daar een niet geregistreerd huwelijk volledig wordt gelijkgesteld met een wel geregistreerd huwelijk en er in Rusland ook geen onderscheid tusschen echtelijke en buitenechtelijke kinderen bestaat, heeft de mensch geen enkele band noodig wanneer hij met een ander wil samenleven.

In die dingen ziet men best de absurditeit en het gebrek aan psychologie van het Communisme. Wanneer de mensch in zichzelf de noodige moreele krachten legt, zal hem het huwelijk met of zonder sanctie een geweldige moreele verplichting zijn; wanneer niet, wat deert zulks den staat? Hij gaat toch zelfs spijt zijn principieele anti-religieuse en antikerkelijke instelling zoo ver om toe te laten, dat een huwelijk na zijn registratie door de kerk mag worden gezegend, zonder dat dit in allen gevalle wettelijk aan iets mag veranderen. De kerkelijk gehuwden zijn even zoo vrij in het scheiden als de andere, want hierin heeft de kerk niets te zeggen.

Voor den mensch met weinig verantwoordelijkheidszin, die zich wil uitleven, is er in Rusland een vrijheid, die haar grenzen pas in haar diepe ontgoocheling en oververzadiging kan vinden.

Daar bij de scheiding de kinderen aan de moeder behooren en een man in 't geheel geen kinderen krijgt door het huwelijk (er mogen ook voor één kind verscheidene vaders worden geregistreerd) is het de Russische vrouw, die in de eerste plaats de zwaarste gevolgen van het heele vraagstuk moet dragen. Zij staat alleen met haar kinderen, zij moet hen opvoeden en voor hen zorgen. Wel is waar moet de vader theoretisch een bepaald procent van zijn loon als aliment betalen; toch kan hij zich gemakkelijk aan dien plicht onttrekken, want Rusland is groot en de staat zoekt hem niet terwille van de alimenten; hem te vinden, is de zaak van de moeder. Kan zij den staat het adres van den vader opgeven, dan wordt die gedwongen zijn plicht te doen.

Die stand van zaken heeft er toe geleid, dat de jonge menschen zeer vlug trouwen; waartoe een lange verloving, wanneer men den dag na zijn huwelijk opnieuw kan vrij zijn wanneer men ontgoocheld is? Men leert elkaar kennen en dikwijls al den volgenden dag wordt het huwelijk geregistreerd. Men maakt ruzie voor den eersten keer en daar gaat een van beiden al naar den burgerlijken stand om zich te laten scheiden. Het huwelijk wordt een grap. Men heeft op een paar jaren twee, drie, dikwijls veel meer vrouwen. Een vrouw heeft in denzelfden tijd even zooveel kinderen als zij mannen heeft en nog heel jong moet zij tot de vaststelling komen, dat zij als jonge moeder wel is waar kinderen heeft, maar geen kansen om een man te krijgen. Nu is zij alleen en opeens omvat haar de gruwelijkste ontgoocheling, dat zij door het systeem, waarin zij geloofde, werd bedrogen. In haar vreeselijke eenzaamheid en verlatenheid overdenkt zij het verleden en opeens komt haar alles minder eenvoudig, veel minder vanzelfsprekend voor.

Derhalve is het de Russische vrouw, die heden ten dage om den ouden vorm van het huwelijk strijdt ; zij wil haar vaderloos kind weer een familie geven. Wie wil weten wat het voor kinderen beteekent uit een

Communistisch huwelijk voort te spruiten en ergens een vader te hebben dien zij niet kennen, die moeder verliet, omdat de staat hem van de ,,burgerlijke vooroordeelen'' bevrijdde, moet naar Rusland gaan en aldaar met die kinderen een tijdje samen zijn. Het Russische kind van de laatste twintig jaren zal zijn leven lang het leed gedenken dat door de ontbinding van het huwelijk hem werd aangedaan..

Hoe hoog ik de moeder ook aansla, hoe overtuigd ik ook ben dat een kind zijn moeder noodig heeft, toch heeft de ervaring mij geleerd, dat een kind tusschen vader en moeder moet opgroeien, wil het niet in zijn ziel worden gekwetst. Een weduwe, die haar man heeft verloren en voor haar kinderen vader en moeder zijn, is nog in een benijdenswaardige positie tegenover de Russische gescheiden vrouw. De weduwe kan altijd tegenover het kind de vaderlijke rol overnemen. Zij kan haar zoon het voorbeeld van haar gestorven man voorhouden en hem aansporen het voorbeeld van den afgestorvene te volgen. Wat echter met de moeder, die verlaten werd om een kleine twist, om een andere of omdat haar schoonheid verbleekt is? Is het dan een wonder, dat men in Rusland te dikwijls kinderen tegenkomt, die geen groot vertrouwen hebben in den man?

Menigmaal vraagt men mij, of men dan in Rusland ten slotte niet het geloof in den mensch verliest? Het komt zelden voor. Dikwijls meende ik dat ook. Menigmaal schaamde ik mij mensch te zijn. Wanneer ik echter weer kon zien en altijd zien moest, dat er den mensch toch principes blijven, ook wanneer het nog zoo den indruk mag wekken, dat hij ze volkomen heeft opgegeven, dan opeens werd het weer duidelijk, dat dictators en tyrannen komen en gaan, dat zij echter spijt al hun macht nooit in staat zullen zijn den mensch zoo te veranderen, lijk zij het wenschen. Wanneer men heel eerlijk wil zijn en ook ons huwelijk niet idealiseert, moet men toch zeker toegeven, dat voor jonge menschen (zelfs ook voor oudere) het niet gemakkelijk is, wanneer het tot den goeden toon hoort zich van alle banden te bevrijden en zich uit te leven, om zulks niet te doen. Wanneer men de orgieën van Rusland tot diep in de breede lagen van het volk heeft gezien en beleefd, verheugt men zich er dubbel over te mogen beleven, dat precies in Rusland de mensch, na al het ontketende geweld, zich weer begint te bezinnen en den weg terug vindt.

Het is waar, dat het Russische volk een vreeselijk en verschrikkelijk offer heeft gebracht. Denken wij maar alleen aan de ongemeene verbreiding van de geslachtsziekten, aan de vroegtijdige oververzadiging en aan den vroegtijdigen ouderdom van veel waardevolle jonge menschen ; en toch komt het volk weer tot inkeer. De partij en niet de partijloozen moesten bijleeren. Zij moest zich van de holheid van haar zoogenaamde principes overtuigen en een strijd openen tegen dat wat zij gisteren propageerde en als het eenig ware aanprees. Zij moest, niet theoretisch maar practisch, de ontketende vrouw en den zich uitrazenden man weer in de perken van de zeden en het verstand terugleiden en zich afkeeren van profeten en theoretici.

Lange jaren was het zelfs den dichters niet geoorloofd gedachten over liefde, trouw en vriendschap te uiten. Liederen, die van liefde zongen, werden uitgelachen en gemeden. Nu en reeds eenige jaren vóór den oorlog zag men zich er toe gedwongen den dichters toe te roepen: forceert U niet

meer, dicht zooals het U in uw hart opwelt. Zingt weer over de liefde, looft de reine en goede vrouw en helpt en strijdt voor een gezonde familie. Den zangers beval men aan zich er niet over te schamen, wanneer zij weer minneliederen wilden zingen. Den jongeren raadde men aan meer achting te hebben voor hun ouders en niet lichtzinnig op de liefde neer te kijken, als op een goedkoop tijdverdrijf.

De waarheid is altijd sterker geweest dan de mooiste, abstracte theorie van een fanaticus. Dat men, toen Trotzki, sinds lang niet meer in Rusland was, hem de schuld aanwreef voor de ,,afdalende curve" van die dingen, ontlast niemand der tegenwoordige machthebbers, want zij allen hebben dat zoo vroeger gewild en niet zij, maar de feiten, hebben het volk geleerd, waar de weg ten slotte moet heenvoeren wanneer men hem verder bewandelt.

Nog heden klinkt het mij in de ooren, wanneer mijn studenten mij en hier en daar vroegen: ,,Tovaritsch Jucker, hoe lang zijt U al getrouwd?"

,,Vijftien, zestien jaar."

,,En altijd met dezelfde vrouw?"

,,Altijd met dezelfde vrouw."

Daarop een gelach. En de een of andere zei mij dan gaarne: ,,U zijt anders wel een nette man, maar hoe U met dezelfde vrouw zestien jaren te zamen kunt leven, dat begrijpen wij niet. Hoe kan men toch zoo ouderwetsch zijn!"

,,Omdat U dat niet kunt begrijpen, doet het mij pijn." Nu denkt wellicht menigeen aan die woorden en menigeen zal al begrepen hebben, waarom het mij toen pijn deed.

Een volk als het Russische overleeft zulke gruwelijke experimenten naar verhouding gemakkelijk en kan er weer van genezen; of er echter veel volken bestaan als het Russische, durf ik te betwijfelen.

Dat van de ontketening van den mensch ook zeer veel echtgenooten die over de ,,zotte jaren" heen waren, gebruik hebben gemaakt, moet duidelijk worden onderstreept, om aan te toonen dat het niet om een vraagstuk van een generatie ging, maar dat er een tijd was dat het heele volk als door een roes werd aangegrepen en wanneer men van een soort van massapsychose mocht gewagen, zal ik zulks niet tegenspreken. Moge de voorgaande oorlog daarbij een groote rol hebben gespeeld, want oorlogen, dat ziet men ook elders, leiden tot zedenverval. Dit ware misschien wel niet zoo ver gegaan, was het niet nog wettelijk en propagandistisch verspreid geworden.

Zeker echter is, dat de negatie van iedere metaphysiek en de consequente materialistische wereldbeschouwing als hamerslagen op elke moraal inwerken. Voor dat bewijs moet men niet naar Rusland gaan, men bekijke slechts de grove materialisten elders en men zal volkomen op de hoogte zijn.

KERK EN GODSDIENST IN RUSLAND

Terwijl gedurende dezen oorlog door de partij zeer veel en principieele concessies aan de Kerk werden gedaan en nog gedaan worden, vindt men in ons land en vooral in de landen die met Rusland verbonden zijn, de meening verspreid, dat er in 't geheel geen werkelijke kerk- en godsdienstvervolgingen zijn geweest en alles, dat daarover werd geschreven, wanneer niet valsch, dan toch sterk overdreven werd.

Daar het maar zin heeft over Rusland te schrijven wanneer men de volle waarheid zoekt, mag de vraag, welke de geesten bijzonder scherp scheidt, niet worden omzeild. Dat de Russische Grieksch-Orthodoxe Kerk buitengewoon sterk aan de Tsaristisch regeering was verbonden, is bekend. De Tsaar was niet alleen het opperhoofd van den staat maar ook van de kerk. De geestelijke was niet alleen verkondiger van het woord Gods maar ook de vertegenwoordiger van de aardsche macht. Daardoor kon er moeilijk worden vermeden, dat de kerk het hard zou te verduren krijgen wanneer de regeering in een conflict kwam. Al de tegenstrevers van het Tsarisme waren het er weldra over eens, dat de Russische geestelijkheid een sterke stut was van de regeering. Zonder dat de meesten onder hen de kerk vijandig gezind waren in hun programma, stelden zij zich in een sterke oppositie tegen de geestelijkheid. Dat paste natuurlijk in het kraam van de Communistische partij.

De echte Marxist is principieel uit philosophische beweegredenen tegen de kerk en tegen den godsdienst. Beide zijn met zijn wereldbeschouwing onvereenigbaar. Uit de geheele Marxistische literatuur, die men in Rusland bestudeert, komt ondubbelzinnig tot uiting, dat wie godsdienstig is niet Marxist kan zijn en omgekeerd. Lenin werd nooit moe in al zijn werken dat principe voor te staan en met ongemeen misvertrouwen beoordeelde hij de aanhangers en gelegenheidsmeeloopers naar hun mystische overtuiging, die hij nooit ongemerkt en ongecritiseerd liet passeeren. Hierover konden veel Communisten een liedje meezingen. Denken wij maar alleen aan Lunatscharsky, wiens ,,godszoeken" Lenin met bijtenden spot becritiseerde.

Stalin wordt eveneens nooit moe in zijn werken zijn Marxistische overtuiging te onderstrepen, waarbij hij met scherpe en hatelijke argumenten de kerk en den godsdienst in den ban slaat... Enkel en alleen omdat ik mijn boek niet met citaten wil overladen, commenteer ik niet. Niets zou gemakkelijker zijn dan door citaten te bewijzen, dat Stalin van zijn diepste overtuiging van het Communisme afweek toen hij met de kerk begon te onderhandelen.

Verre van mij het Communisme aan te klagen, omdat het in 1917 in den storm van de revolutie niet kon verhinderen, en zeer veel geestelijken hun beroep met hun leven moesten betalen. Wanneer wij er van overtuigd zijn, dat revoluties rampen zijn, die ver over de macht van den enkeling, ja zelfs van een partij heenreiken, mogen wij diensvolgens hier niet al te hard oordeelen. De Russische kerk en Geestelijkheid had immers in den loop van de lange eeuwen haar heerschappij te goed doen voelen om te begrijpen, dat zij een groote schuld op zich had geladen.

Heel anders zijn de zaken echter, wanneer in vredestijd den strijd

tegen kerk en godsdienst koelbloedig en met overleg wordt gevoerd. Waar de haatgevoelens overheerschen, staat men machteloos en zwijgend. Waar echter een absoluut weerlooze en van alle mogelijkheden beroofde kerk slachtoffer wordt gemaakt, daar mag men niet zwijgen. Hier heeft de partij, voor zoover ik uit mijn contactnemingen met haar kan weten en oordeelen, de volle verantwoordelijkheid op zich genomen, er zich ook niet van willen ontmaken, maar er zich openlijk en fier op beroemd. Zij heeft niet verborgen gehandeld, maar in volle openlijkheid alle wapens aangewend, die men zich maar voorstellen kan om den godsdienst en de kerk te vernietigen. Dat het daarbij niet alleen ging, zooals vaak wordt gemeend, om den staatsgodsdienst rekenschap te vragen van het feit, dat zij heel en al in dienst stond van het Tsarisme, kan men hier al uit zien, dat in Rusland al de godsdiensten, zonder uitzondering, in dien strijd waren betrokken en alle bestreden werden.

Dat het hier om principieele staatspolitieke overtuigingen gaat, kan men hier uit opmaken, daar de opvoeding van de jeugd ten strengste gecontroleerd werd, en zij vooral godsdienstloos om niet te zeggen antigodsdienstig moet zijn.

In den beginne werd de strijd zeer primitief en krachtig gevoerd. Men meende door het belachelijk maken, met spot en storen van den dienst zijn doel te bereiken. Zulks bracht echter geen uitslag en men ging over tot intensieve bewerking van het volk. Discussies tegen den godsdienst, aanplakbiljetten, kranten, leerboeken, films, tooneel en muziek, plastische kunst en schilderkunst werden aangewend om den godsdienst en zijn bedienaars te vernietigen.

De sommen, die de staat voor dien strijd uitgaf, loopen in de honderd millioenen in den loop der jaren. De scheiding van kerk en staat werd zoo ver doorgedreven, dat de geestelijke niet alleen politiek geen rechten meer bezat, maar men streefde ook naar zijn physieke onderwerping, toen men hem noch een levensmiddelenkaart noch om het even welke betaling toekende. Spijts de geestelijke van alle inkomsten werd beroofd, eischte men belastingen van hem. De kerk werd door den staat gerequireerd en den geloovigen alleen mits cijns ter beschikking gesteld.

Daar de bevolking zelf niet alleen geen overvloed kent, maar zelfs zeer armtierig moet leven, is de geestelijke op bedenkelijk magere aalmoezen aangewezen. Objectief mag men besluiten, dat er een groote dosis moed en geloof noodig was om onder zulke omstandigheden geestelijke te zijn.

De predicaties en al de diensten werden bestendig bewaakt en wee den geestelijke, die maar één woord zei, waaraan men zich kon vastklampen, wanneer men zijn likwidatie had voorzien. Hij was onfeilbaar verloren en mocht blij zijn, wanneer hij maar in het concentratiekamp terechtkwam. Niet zelden werd hij voor geringe opmerkingen ter dood veroordeeld.

Een speciale hoogeschool kweekt anti-godsdienstige propagandisten. Die moeten zich enkel, mits een zeer behoorlijk inkomen, aan den strijd tegen kerk en geestelijkheid wijden. Emiljianoff, een oud lid van de partij en medewerker van Lenin, leidt den strijd met een consequente energie en een merkwaardigen ijver. Waar zijn macht ophoudt, komt hem de G.P.U. ter hulp. De druk op de geestelijkheid was van 1921 tot 1928

zoo sterk, dat er velen niet meer materieel noch moreel tegen opgewassen waren. Men kon geen tijdschriftnummer in de hand nemen, waar niet één of meer geestelijken hun geloof verloochenden en zich beschuldigden, dat zij ,,jaren lang het volk bedrogen, hun fouten nu ingezien hadden en nu baden om in de rij van de eerlijke burgers te worden opgenomen.'' Om hun bewijs van hun bekeering duidelijk te doen worden, schrokken de jongeren er niet voor terug alle consequenties op zich te nemen en studenten der goddeloozenpropaganda te worden. Zoo kwam het dan, dat dra de beste dier propagandisten vroegere geestelijken waren. Welke persoonlijke tragediën achter zulk een ontwikkeling liggen, kan alleen hij weten, voor wien zijn overtuiging iets beteekent.

Naast die menschen was er dan nog een heel bijzonder moeilijke en tragische serie. Het waren de kinderen der geestelijken, die zich van hun ouders onder krachtige beschimpingen losmaakten. Daar de kinderen der geestelijken uitgesloten waren en geen recht op arbeid of op studie hadden, was hun toestand ontzettend. Menig vader, die de ellende van zijn kinderen dagelijks voor oogen zag, bad dikwijls om de kracht zijn godsdienstige overtuiging te verwerpen, om ten minste de mogelijkheid te hebben een stuk brood, laat het dan een hard zijn, te verdienen. Mijn hart bloedt heden nog, wanneer ik aan die misdaad denk. Want is het niet een misdaad onmondige kinderen in een gedwongen toestand te plaatsen, waarin zij hun eigen vleesch en bloed, hun ouders, moesten verloochenen en beschimpen in alle openlijkheid? Ik bloos van schaamte, wanneer mij Zwitsers huichelarij en allerlei andere dingen verwijten, wanneer ik zulke feiten niet kan verzwijgen en de overtuiging heb, dat zij nooit mogen worden vergeten. Een moord lijkt mij minder slecht dan zulk een handeling vanwege een regeering.

Zij die van het Communisme een beeld willen hebben, moesten eens, voor zij oordeelen, al de nummers van de ,,Besboschnik'' (De Goddelooze), zooals het groote ,,humoristische'' tijdschrift tegen den godsdienst heet, lezen en bestudeeren. Het is een verzameling van caricaturen, moppen en vertellingen die een beeld ophangt van een ontzettende soort van overtuigingsruwheid. Een mensch, die er van overtuigd is dat men ook de overtuiging van een tegenstrever moest eerbiedigen, mag en kan niet zwijgen over zulke dingen. Ik kan zeer goed begrijpen, dat een mensch zijn geloof in God verliest, ik kan ook aanvaarden, dat hij de kerk niet kan begrijpen, maar dat geeft hem nog lang geen recht op lompe en smakelooze cultuurloosheid. Wanneer hij eerbied voor zichzelf opeischt, moet hij ook zijn tegenstrever laten doen. Ik heb mij in Rusland meer dan eens moeten laten uitlachen, wanneer ik er op wees, dat ik die soort van strijd verachtte en vervloekte. Men zei mij dan altijd: ,,Daarom zijt U ook maar een partijlooze specialist, omdat U een verwijfde intellectueel zijt, vol vooroordeelen en meelijden.''

De kerksluitingen in Rusland hadden langen tijd een massakarakter. Vooral in de dorpen was het gemakkelijk de kerken te sluiten, omdat bij de stemmingen hierover niemand waagde er tegen te stemmen, want anders wachtten hem de zwaarste gevolgen, waarvan de minste was als ,,Kulak'' ontrecht en van grond en bodem te worden verstooten. In de steden ging het moeilijker, omdat de burgerij, waarvan vroeger sprake, niets meer kon verliezen en dus haar kerk bijstond. Derhalve werd in de steden

gemiddeld de helft der kerken gesloten. Daar er in de steden buitengewoon veel kerken zijn, kan men zeggen, dat voor de praktizeerende geloovigen kerkruimte genoeg voorhanden is.

Om echter de geloovigen diep te treffen, heeft men de kerk niet alleen gesloten, maar wanneer mogelijk ook voor andere doeleinden aangewend. Men wilde de geloovigen bewust kwetsen, toen men van kerken zelfs stallen voor collectieve landbouwbedrijven of opslagplaatsen heeft gemaakt. Wanneer men weet, hoe diep het in het Russische volksbewustzijn zit geworteld, dat Napoleon's soldaten in de Moskovietsche kerken hun paarden installeerden, zal men begrijpen, dat over honderd jaren de Rus met gruwel over die ontwijding zal spreken.

Gedurende de laatste jaren heeft zich het blad weer omgekeerd. De partij en haar dictator hebben zich er toe gedwongen gezien den godsdienst concessies te doen en de kerk in veel tegemoet te komen. Het bleek, dat ook een weerloos en zwak volk krachten in zich draagt, die op den duur opgewassen zijn tegen elke dictatuur. Men kan wel is waar de kerk uiterlijk liquideeren, nooit echter kan men den godsdienst vernietigen.

De jonge menschen in Rusland, die met volle vertrouwen naar de partij opkeken, die zich heel en al in haar handen overgaven, waren het die het bewijs hiervoor brachten. De harte- en ziellooze doctrine van het Communisme heeft hen meegesleurd tot op een leeftijd, waarop men zich eenvoudig met de vraag van het bestaan moest inlaten. Altijd meer liet hun de practijk van het Communisme even zoo koud als diens theorie. Zij voelden eenvoudig geen bevrediging meer naarmate zij ouder werden. Het leven leek hun altijd zinneloozer. Zij voelden zich meer en meer onzeker. Zij begonnen te denken, te voelen en wisten, dat men hen niet eerlijk behandelde. Precies het anti-godsdienstig onderricht is het wat de jeugd wantrouwend maakt. Waarom, vroeg zij zich af, laat men ons de godsdienstige geschriften niet lezen? Waarom zijn ze verboden voor ons? Wij zijn toch eerlijk tegen den godsdienst gekant, waarom geeft men ons niet de volle waarheid? In plaats van te toonen wat de godsdienst is, spot men er mee. Men schildert hem ons als iets ontzettends, maar wàt hij is, zegt men ons niet. In plaats van met feiten, argumenteert men met phrasen. Daarnaast zien de jongeren, dat er menschen zijn, die geen vlieg kwaad doen, niet eens hun vijanden vervloeken en godsdienstig zijn. Argelooze, eenvoudige, simpele menschen, die hun leven leiden, naast dat van de partijleiders en andere menschen.

Het verbodene bekoort altijd een gezonde jeugd. Dat ziet men ook in Rusland. Is het niet opwindend heimelijk een godsdienstig boek te lezen? Is niet de jacht er op een opwinding? Kun je niet langs dien weg den tredmolen ontvluchten? Is hier niet een avontuur, dat je naar den top van het leven leidt? Welaan, men poogt het. En, o wonder! Wanneer men het Evangelie leest, klinkt het zoo eenvoudig, zoo argeloos, zoo door en door goed, niet boosaaardig, dat men eerst heel verbaasd, ja bijna ontgoocheld is. ,,Wat is er dan zoo slecht aan wanneer je je naaste moet beminnen als jezelf?" Is dat niet echt Russisch? Is de Rus dan egoïst? Hoe wonder klinkt het: Bemint uw vijanden. Altijd ziet men alleen haat. Haat tegen den bourgeois, haat tegen de kapitalisten, haat tegen de intellectueelen, haat tegen de ,,burgerlijke" vooroordeelen, haat tegen de tweede internationale. En hier opeens liefde, zelfs voor uw vijand?

De jongeren voelen zich als in een merkwaardig droomland. Wel is waar is de taal eigenaardig. Wel is waar vertelt men daar dingen, waarvan men nooit iets hoorde. Maar als men daartegen zulk een reusachtig apparaat stelt, dan is er iets niet in orde. Wanneer men maar vragen durfde! Maar wien? Dat is gevaarlijk. Maar misschien precies, omdat het gevaarlijk is, waagt men het.

Als voor de grap vraagt men iets aan zijn leeraar of aan een ouderen kameraad: ,,Staat dat en dat werkelijk in den bijbel? Zij waren toch op school, toen men nog godsdienstonderricht had?" ,,Ik ben het vergeten, ja het zal er wel in staan, waarom vraagt U dat? Leest U den bijbel misschien?" ,,Neen, beware mij, ik heb het gehoord." ,,Ach, dan laat U dat vragen, U weet toch, dat men nu beter werkt en niet zulke vragen stelt. Daarenboven laat ik mij nu niet in met zulke dingen." Nu merkt de jonge mensch opeens, waar hij is. Hij is in een land, waar men niet eens kan vragen stellen, wanneer men een rustig leven wil hebben. Hij poogt het met kameraden. Plotseling bemerkt hij, (want de jonge mensch staat hem nader dan de oude), dat zijn kameraad meer van zulke dingen afweet. Hij vecht om diens vriendschap en op zekeren dag, in een stil uur, storten beiden hun hart uit. Zij vinden anderen en merken, dat het land krioelt van jonge menschen, die twijfelen, die zoeken. Wie zoekt, vindt. En zoo vonden, gedurende de laatste vijftien jaren, altijd meer menschen elkaar op gevaarlijke, avontuurlijke manier. Zij discussieeren, zij winden zich op en zij wagen altijd meer. Wel is waar kost het harde offers. Hier en daar gaat er een in het concentratiekamp voor zijn geloof. Men leest in de krant over terdoodveroordeelingen. Maar men vreest altijd minder, men ontmoet gelijkgezinden, men voelt altijd sterker een nieuwen zin voor het bestaan. Men is blij om heel nieuwe, onvermoede krachten.

De regeering echter voelt, dat de jongeren en ook ouderen een dubbel gelaat hebben. Officieel is men nog niet tegen de partij, maar er ontbreekt de warmte. De kerken krijgen opvallend veel jeugdige bezoekers. Zij zeggen wel is waar, dat zij maar eens willen toekijken wat men eigenlijk in de kerk doet, vanzelfsprekend zijn zij niet godsdienstig. Maar wanneer men in de kerk gaat kijken, ziet men, dat hun oogen iets anders uitdrukken.

De dappersten wagen zich vooruit. Zij betalen hiervoor met hun plaats, met gevangenis en met concentratiekamp, ja zelfs met hun leven. Er vloeit martelaarsbloed. Men beleeft heldendom en men herinnere zich maar aan de dagen van het eerste Christendom om te weten, wat zulks beteekent. Nu is men niet meer verwonderd, dat men beveelt de anti-godsdienstige campagne fijner, fatsoenlijker en grondiger te doen. Propagandisten treffen maatregelen. Het helpt niets. Wanneer de oorlog komt, is het zoover dat men rekening moet houden met den godsdienst en de kerk. Er is geen andere uitweg. De kerk en de godsdienst hebben een geweldige zege behaald. De partij heeft haar voornaamste principe opgeofferd. Hoe heeft het Lenin weer gezegd? ,,Feiten zijn hardnekkige dingen." Ja, dat zijn ze.

DE GEHEIME POLITIE

Het is altijd een bedenkelijk teeken, wanneer een regime voor de politie tienmaal meer uitgeeft dan voor het geheele schoolwezen. De G.P.U. zwemt in het geld. Zij liet voor haar de grootste paleizen in Rusland bouwen. In Ruybyscheff (Samara) ga ik dagelijks langs het reusachtigste gebouw der stad. Het is het huis van de G.P.U. met zijn onderaardsche kazematten, zijn gevangenis en zijn weelderige kantoren.

Overal zijn er agenten in uniform. Ieder kantoor, iedere fabriekzaal, ieder dorp heeft eenige ongeüniformeerde ambtenaars, die onder den stempel van ,,medewerker'' leven. Je kent ze niet met zekerheid, je krijgt op den duur het gevoel wie het wel kan zijn. Wanneer er b.v. personeelafdanking is en de luiste en domste partijlooze blijft, dan weet men ongeveer, dat hij alleen moet afluisteren wat men zegt.

Je vertrouwt je besten vriend niet goed. De wanden, de trams, de trein, alles heeft ooren. Wanneer er een ambtenaar voor korten tijd wordt opgesloten en plotseling weer verschijnt, alsof er niets is gebeurd, dan word je heel voorzichtig; wanneer hij dan op den koop toe nogal openlijk in het privé-gesprek begint te schimpen of te critiseeren, dan ben je zeker dat hij gedurende zijn kort oponthoud zoo geïntimideerd werd, dat hij nu een agent provocateur is geworden. Je bent niet kwaad, hij doet niemand leed en je laat hem, waar je kunt, links liggen of je negeert hem. Je zegt hem alleen de officieele waarheid. Het is goed, wanneer je de morgenkrant hebt gelezen, dan kan je hem precies zeggen wat aan de regeering past en bevalt.

Ben je in vertrouwden kring en drinkt, dan kijk je uit, of ze allemaal nuchter zijn ofwel allemand hard ,,geladen'', wanneer er een gedachtenuitwisseling begint. Je belt alleen heel officieel op. Privé-zaken verschuif je naar een gesprek onder vier oogen.

Het is mij overkomen, dat ik, naar ik meende, goede vrienden, iets vertelde dat ik in Moskou had vernomen. Nauwelijks twaalf uren later vroeg men mij al van de G.P.U.: ,,Hebt U dat en dat verteld?'' ,,Loochenen helpt niets.'' ,,Ja, waarom?'' ,,Het is goed, dat U het toegeeft. Wees toch voorzichtig. Wat U in Moskou hebt vernomen, moogt U wel weten, maar daarom moet U het nog niet aan al u vrienden vertellen.'' ,,Dank U!'' Wie was het? Waren het er twee of zijn ze het allen? Ik weet het niet, maar dat weet ik, dat ik voortaan iets dergelijks nooit meer dan tegen één zeg, om ten minste te weten wie zijn mond niet houdt.

Een professor aan de Technische Hoogeschool wordt door de G.P.U. opgesloten. Ik ken hem goed. Ik weet, dat de man niet toegeeft. Zijn positie is goed, want hij is een zeer goed specialist en men heeft hem noodig. Dat ten spijt houdt men hem negen maanden. Negen maanden strijdt hij als een leeuw om zijn overtuiging. Hij zal geen collega's verraden. Laat men hem neerkogelen, om het even, maar provocateur wordt hij niet. Na negen maanden verschijnt hij weer. Ik ken hem niet meer. Grijs en oud is hij geworden, hij moet iets ontzettends doorgemaakt hebben. Vragen durf ik het hem niet, maar in zijn oogen zie ik de waarheid: hij is standvastig gebleven, hij heeft niet toegegeven. Later vertelt hij mij, hoe men hem onder den hardsten druk zette. Midden in den nacht werd hij gewekt.

Urenlang onderhoord. Altijd was men uiterst beleefd met hem. Men plaatste allerlei verdachte sujetten in zijn cel, die hem moesten week maken. Eenige dagen en nachten bracht hij door in een heel en al wit geschilderde cel zonder venster. Altijd brandde er aan het plafond een lamp van een paar honderd kaarsen. Hij mocht niet slapen. Men zorgde er voor, dat hij wakker bleef. ,,Toen heb ik gebeden om toch maar blind te worden. Het zou een groote weldaad geweest zijn.'' Hij schimpt niet. Onder den Tsaar werd hetzelfde gedaan. Iets minder geraffineerd maar ook wreed. Het is alleen verwonderlijk, dat men hem niet beter kent. Ik ben fier op hem en ben er verheugd om, dat er zulke mannen bestaan, want ik ken er andere die na enkele dagen of weken murw werden en die je in de oogen konden zien. Hun vriendschap is dan weerzinwekkend. Het baat hun niet veel.

De G.P.U. is het geoorloofd te veroordeelen zonder openbaar gerecht, zonder verdediger, zonder reden. Zij kan met den mensch doen wat zij wil.

Het is alleen merkwaardig, dat zij onder heel bepaalde voorwaarden zelfs positieve waarden schept. Zij heeft modelfabrieken, modelboerderijen en zelfs modelopvoedingsgestichten. Zij doet veel aan sport en verfraaiing der steden. Daarnaast heeft zij de ontzettende concentratiekampen, waartegen de hel een kuur is. De winkels van de G.P.U. zijn het heele land door de mooiste en de beste, wanneer men er maar toegang heeft. Wee je, wanneer je in een huis woont, die zij wil hebben, je zult er niet lang in wonen of protesteeren tegen je uitdrijving.

De concentratiekampen van de G.P.U. liggen in de meest afgelegen streken. Het bekendste er van is op het Sovjetzkeiland. De kampen in Siberië zijn minder bekend in het buitenland, zij zijn daardoor ook de slechtste van allemaal. In de moerassige wouden van de Ob, van de Jenisseï en haar bijrivieren, hoog in het Noorden aan de Lena, in het Ussurisdistrict, zijn er honderd duizenden levend begraven. De kampleiding heeft het recht een aangehoudene, wien men schriftelijk heeft medegedeeld dat hij voor vijf jaren kamp heeft gekregen, zonder proces, voor onbepaalden tijd langer te houden. Toen ik in een gesprek met zulk een kampleider op het ,,ongewone'' van zulk een bevoegdheid wees, meende hij droog: ,,Bij ons bestaan er maar twee mogelijkheden, of de aangehoudene capituleert en doet onzen wil, of hij wordt gebroken.''

De gedetineerden, mannen, vrouwen, hakken hout, graven kanalen of leggen straten aan, ontwateren moerassen, doen aan landbouw, en in Siberië vooral boren zij nieuwe mijnen. Daar zij geen loon trekken en zeer slecht gevoed worden, rendeert hun aanhouding buitengewoon en het is zoo gemakkelijk op hun rug paleizen te bouwen. Hoeveel men er zoo opgesloten heeft in al de kampen te zamen, kan men schatten als men weet, dat bij de opening van het kanaal van de Witte Zee, dat Leningrad met de Witte Zee verbindt, 240.000 mannen en vrouwen uit de kampen werden geamnestieerd. Tweehonderd veertig duizend. Nu zou men meenen, dat de kampen nu bijna ontvolkt waren. Integendeel, de toevloed was zoo groot, dat reeds na drie maanden door de regeering een commissie moest worden opgericht, die tot taak had na te gaan of een verdere amnestie nog mogelijk was, daar de kampen nog altijd ongewoon overvuld waren. Men ontslaat een vierde millioen en daarna heeft men nog overvolle kampen. Meermaals werd mij

door verscheidene partijlieden bevestigd, dat er in de concentratiekampen altijd tusschen twee en drie millioen menschen leven.

Meer dan alle verhalen over de behandeling in de concentratiekampen bewijzen ons de gezichten van hen, die er waren. Het zijn gezichten van wetenden. Zij weten van de bestialiteit in den mensch, zij hebben haar leeren kennen in haar gruwelijksten, meest onmenschelijken vorm.

De reiziger, die kort in Rusland verbleef, mag er niet van beschuldigd worden, wanneer hij staande houdt van die dingen in Rusland niets te hebben gezien. Ik ken menschen, die b.v. vier jaren in Tomsk leefden en mij vroegen: ,,Zegt U ons eerlijk, klopt het wat wij in buitenlandsche kranten lezen? Zijn er in Rusland werkelijk verbanningen naar concentratiekampen; wij zien er toch niets van!"

Wanneer ik hen dan 's nachts omstreeks twaalf uur door de stad leidde, zonder hun te zeggen waarom wij die maanschijnwandeling deden, dan beleefden zij meer dan hun lief was. Door een toegangsweg golfde een stroom van vele honderden uitgemergelde, doodmoede, in lompen gekleede menschen. Ontzet stonden de heeren specialisten dan paf en verloren voor een wijle hun spraak: ,,Waarom is dat zoo? Waarom ziet men dat niet gedurende den dag?" De G.P.U. leidt zulke kolonnen bannelingen principieel alleen 's nachts door steden en grootere plaatsen. De arme slachtoffers van de ,,koude" terreur moeten voor het invallen van den nacht aan den stadsrand wachten, soms enkele uren, opdat de meeste menschen zouden slapen wanneer zij de stad doorkruisen. Vóór Tomsk is er een verzamelkamp, waar de bannelingen soms een paar dagen mogen uitrusten, wanneer men in de ontzettend overvolle stinkende en verluisde kampen van rust kan spreken, tot zij op hun laatste, eindeloos lijkende etape kwamen, in het gebied van de Wach en van Narym.

's Zomers leidde men hen dikwijls als schapen samengeperst op groote barken, op de Tom en de Ob naar hun plaats van bestemming. 's Winters echter liepen zij de twee duizend kilometer te voet. De commandant van zulk een stoet vertelde mij op zijn terugkeer naar Moskou, dien wij samen in hetzelfde coupé deden, dat hij bij zijn laatsten tocht geluk had gehad, daar hij ,,maar" 32 percent van de bannelingen langs ,,den weg had gelaten". Slechts 32 percent vielen onder de waanzinnige inspanningen van zulk een tocht! Maar 32 percent vielen ten prooi van de wolven, die nevens en achter zulke stoeten bestendig waken. Wie langs den weg door vermoeienis neervalt, heeft geen hoop op redding. Zonder genade laat men hem of haar liggen en koude zoowel als wolven verkorten hun leven.

Een mij goed bekende vrouw, die zeven jaren bij de Wach in het kamp moest leven, tot zij voor een vierjarige straf werd ontslagen, zei mij heel kalm en eenvoudig: ,,Iederen dag en iederen nacht heb ik ontelbare keeren die gelukkigen benijd, die hun einde zoo gemakkelijk in de sneeuw van Tomsk naar Narym vonden. Hoeveel beter waren zij er aan toe dan wij, die in het kamp leefden! Moest ik den marsch nog eens moeten doen, dan zou ik niet meer op mijn tanden bijten, wanneer ik van vermoeienis zou bezwijken, maar ik zou met een warm dankgebed mijn verlossing begroeten."

Een Trotskist, die onder den Tsaar al de eer had vier jaar in Siberië verbannen te zijn, verklaarde mij: ,,De beulsknechten van den Tsaar waren je reinste engelen vergeleken met de kampwachters en -leiders van de

G.P.U. Onder den Tsaar geloofde ik, dat de methodes aan hardheid en wreedheid niet konden worden vermeerderd, nu echter zie ik, hoe naïef ik toen was! Wie eens kon toezien, hoe de G.P.U.-gedetineerden moeten werken en hoe zij er uit zien, die zal mij begrijpen, wanneer ik zeg: Liever dadelijk neergeschoten worden dan voor één jaar in zulk een hel.

Wanneer ik den Rus nog meer bewonderde dan ik het al doe, dan was het iedere maal wanneer ik in aanraking kwam met menschen die eenige jaren concentratiekamp achter den rug hadden en er niet door geslagen, ja niet eens verbitterd waren. Menschen, die zoo kunnen lijden en zoo geleden hebben, moesten ieder afzonderlijk getoond worden aan de heele menschheid. Eenige jaren samengeperst in een stikkende atmosfeer te slapen en gedurende den dag in door moskito's verpeste wouden te arbeiden, zich te laten vernederen, geslagen worden, zien moeten hoe kameraden en lotgenooten onder het werk neervallen en als dieren in den grond gestopt worden, met karig eten, zonder lectuur, zonder nieuws van de buitenwereld, levend begraven zijn en dan weer onder de menschen komen, heel eenvoudig zich weer schikken naar het dagelijksche leven, zonder waanzinnig te worden, zonder vervuld te zijn van een door en door grimmigen haat, wanneer dat geen menschen zijn, die toonen wat de geest kan, dan weet ik niet waar men er zulke moet zoeken. Of zijn het ten slotte die, welke, wanneer men hun die dingen vertelt, het met een schouderophalen afdoen en het wagen van leugen en huichelarij te spreken? Zijn het de al te verzadigde Ruslandvrienden in ons land, die het over hun hart krijgen zulke dingen als ,,belangloos" en ,,kinderziekten" van een groot opbouwend werk aan te duiden? De G.P.U. alleen heeft het Communisme voor eeuwen gecompromitteerd en haar misdaden zullen door geen historicus ooit wit gewasschen worden.

Men kan de arbeidende klasse niet ontzettender bespotten en belasteren, dan wanneer men tracht een regeering, die een G.P.U. heeft, als arbeidsregeering te laten doorgaan. Meer dan één Russische klassebewuste en gekwalificeerde werkman balt zijn eeltige vuist en knarst met de tanden van bittere grimmigheid over zijn onmacht, wanneer hij aan de G.P.U. denkt. Toen ik een arbeider met kinderen een beeld ophing van een Moskovietsch gedenkteeken, waarop er kinderen waren voorgesteld, die ,,nooit een gendarm" hadden gezien, lachte hij van woede. ,,Zoo iets richt men op en daarbij heeft bijna iedereen in zijn huis een Tschekist."

Men meene nu niet, dat de G.P.U. alleen vroegere lui en vijanden van het regime opsluit. Zij doorkamt geregeld de fabrieken en dorpen. Zij kijkt toe op ieder werk, op iedere bedrijvigheid die het regime ondersteunt. Zij gelooft niet aan ,,intellectueele bakersprookjes", niet aan menschelijke goedheid en vertrouwen, niet aan burgertrouw — zij gelooft alleen aan hardheid en angst. Een volk, dat niet zeker is dat het persoonlijke rechten bezit, zoo een volk verdraagt. Al het andere is ,,valsche romantiek".

HET ROODE LEGER

Het leger, dat nu in het brandpunt van de aandacht staat en bewezen heeft tot heel groote, wereldgeschiedkundige prestaties bekwaam te zijn, wordt heden hoofdzakelijk misbruikt om het regime van al zijn fouten, van al zijn misdaden wit te wasschen.

,,Hoe komt het dan, dat het Russische volk zoo heel geestdriftig strijdt, wanneer zijn regime toch zoo slecht zijn moest als het zijn vijanden willen doen inzien? Hoe komt het? Een volk, dat niet materieel goed is, strijdt toch zoo niet. Alleen volken strijden, wie het materieel goed gaat en die, wie het het best ging, hebben ook het best gestreden? Men poge het bewijs voor zulke een zeldzame logica voor te brengen en men zal opeens zien, dat de materieele toestand van het Russische volk niets te zien heeft met zijn militaire successen. Het geheim van het Russische succes ligt op een heel ander vlak. Het succes hoort het systeem niet toe, maar het ,,eeuwige Rusland", wanneer men een dergelijke uitdrukking mag gebruiken.

Een van de meest onjuiste en langlevende legenden is die van den slechten Russischen soldaat. Zij kleeft aan haar verzen sinds den Russisch-Japanschen en den eersten wereldoorlog. In allen gevalle is die legende al dikwijls ontmaskerd geworden. Vaklui wisten het altijd, dat de Rus een heel goed soldaat is. Gedood zal zij wel is waar pas in dezen oorlog worden. Menigeen zal willen opwerpen, dat het niet Rusland was dat Napoleon den doodelijken slag toebracht, dat het geen Russische soldaten waren die over de Pragel en de Kinzig zijn gerukt. Het eerste, zegt de aanhanger van de legende, was door den winter mogelijk. Generaal winter heeft Napoleon getroffen en Suworoff's Alpentocht was een episode.

Rusland is een volk van jongeren. Wel is waar treft men in Rusland heerlijke, knorrige grijsaardsgestalten aan. ,,De baardige" heet algemeen de oude, die in den raad moet zitten. Je vindt hem in zulke prachtexemplaren, dat je er gaarne toe geneigd bent te gelooven, dat de Rus een hoogen ouderdom bereikt. Toch is dat niet zoo. In het geheel genomen omvat de dienstplichtige man de veruit groote meerderheid en men sterft in Rusland vroeg. Het land is geen land, waar het vraagstuk van den ouderdom een rol speelt, men kent er geen ouderdom. Nog lang niet alle Russen en in geen geval zulk een percent als bij ons, overleven hun arbeidsbekwamen leeftijd. Midden in zijn werk sterft de mensch en niemand is er over verwonderd. De redenen voor dat verschijnsel zijn eenvoudig. Reeds het gebrek aan geneesheeren maakt het begrijpelijk, dat er alleen een deel van normaal geneesbare ziekten in bereik van den geneesheer komen te staan. De ziekenverzorging op het platteland is primitief en niet er toe geschikt gecompliceerde ziektegevallen positief te beïnvloeden. Daarbij komt het feit, dat het klimaat en het zonder wegen zijn zeer dikwijls menschen, die nog een tocht maken, waartegen zij niet meer opgewassen kunnen zijn, vóór hun tijd laten sterven. Wonden, die op zichzelf zonder beteekenis zijn, leiden naar den dood, omdat zij niet onder vakkundige behandeling komen. Epidemieën, die men in Europa alleen bij naam kent, gaan vreeselijk te keer.

Wanneer ik leerlingen naar de manier van sterven van hun grootouders vroeg, wisten zij het niet, omdat men zich onder het Russische volk weinig bekommert om den naam van een ziekte. ,,Waaraan stierf uw grootvader, uw grootmoeder?" vroeg ik principieel iederen leerling, iederen student en iederen bekende. Het was voor mij bevreemdend, dat men iets dergelijks niet weet en daarenboven wetenschappelijk interessant, omdat, lijk ik weldra inzag, dit feit een groote symptomatische beteekenis heeft voor de kennis van een volkskarakter. ,,Ik weet het niet... waarschijnlijk heeft hij zich verkouden, of neen... ik weet het werkelijk en waarachtig niet. Mijn

grootouders stierven eenvoudig omdat men nu eenmaal zoo sterft bij ons op het platteland (oni unerli, kak umrut u nas v derevnje)''; met dat antwoord moet ik mij al te dikwijls tevreden stellen, zoodat ik geloof van een algemeen geldend verschijnsel te kunnen spreken. Dat zulks in de steden ook voorkomt, bij het eenvoudige volg, zij terloops gezegd.

Ik hield mij bij het feit iets langer op, omdat er het antwoord in lag op de vraag, van waar Rusland zijn militaire reserves haalt. Een volk, waarbij men over de vijftig jaar al tot de ouden van dagen behoort, heeft meer soldaten, wanneer men percentsgewijze naar het heele bevolkingsaantal rekent, dan een volk, waarbij de veroudering een tragisch vraagstuk wordt.

Wanneer men Rusland's weerkracht wil schatten, moet men er rekening mede houden, dat het zonder moeite twee millioen recruten per jaar kan leveren. Het aantal kon hooger zijn, wanneer men een minder strenge maatstaf zou aanleggen. Reeds bij mijn schildering van den Russischen mensch in het algemeen heb ik er op gewezen, welke eigenschappen den jongen Rus naar de kazerne brengt. Voor den niet kenner van Rusland maken de recruten een overweldigen indruk. Zij zien er menigmaal niet intelligent uit, zijn traag, bijna onbeholpen en in ieder geval in een kleine minderheid sportief geoefend. Wat nu intelligent of niet inelligent beteekent, moge men pas beoordeelen, wanneer men het gelaat van het Russische volk nauwkeuriger heeft bestudeerd. Ik kan geen Chinees uit een andere aan zijn gezicht onderscheiden, spijts ik er veel zag in Siberië. De Japanner is voor mij even zoo ondoordringbaar. Heel zeker staat de Rus ons nader, maar in het algemeen is hij toch ook vreemd, tot men langer met hem heeft geleefd. Wanneer men den eenvoudigen man, wiens gezicht men bij ons voor niet heel verstandig zou aanzien, langeren tijd spreekt, dan moet men zeer dra zijn vooroordeelen afleggen. Wanneer men Russen onderricht geeft, meent men zich verheven; hoe zeer moest ik mijn ,,Europeesche donkerheid'' intoomen, tot ik erkende, dat de gezichten niet bot, maar anders zijn dan die waaraan wij gewoon zijn.

Wil men hun ,,traagheid en onbeholpenheid'' juist begrijpen, dan moet men hebben beleefd, hoe zulk een trage Rus opspringt, wanneer hij reden tot opspringen heeft. Dan wordt zijn lijf een kattelijf, ieder vezel er aan is gespannen en zijn vlugheid wordt een wervelwind. Zijn traagheid is juist in zijn heerlijk gezond zenuwsysteem gelegen. Er is een werkelijke oorzaak noodig om aan zijn lichaam tempo op te leggen, en hij is juist niet het nerveuse vuurwerk, dat door de minste aanraking al ontploft. Spijts hij geen sport en geen turnen kent, krijgt de Rus weinig vet. Zijn spieren zijn hard en onvermoeibaar. Zijn uithoudingsvermogen is onvoorstelbaar.

In het leeren is hij niet zeer vlug, daarentegen echter diep en vooral houdt hij het geleerde goed vast. Als soldaat wordt hij een precisiemachine. Zijn opmerkzaamheid is eigenaardig. Altijd weer kon ik opmerken dat mijn leerlingen, naar ik meende en gewoon was, niet goed luisterden, om mij echter met verbazing te vervullen, wanneer ik onderzocht wat er van de voorlezing bijgebleven was. Altijd veel meer dan ik billijkerwijze meende te mogen verwachten. Het geheugen van den Rus is zeer goed en getrouw. Ik heb dat op alle manieren wetenschappelijk onderzocht en in het practisch leven bevestigd gevonden. Alleen in Rusland heb ik dilettantenopvoeringen van stukken met verscheidene tooneelen na drie, vier repetities zien

opvoeren, waarbij er niets mankeerde, heel voortreffelijk, voor menigeen zelfs goed van stapel zien loopen.

De zintuigen van den jongen Rus zijn verblijdend trouw. Brillendragers ziet men zelden en ook de ooren zijn heel voortreffelijk. Wie met Russische jagers in het woud was, weet dat hij een heel voortreffelijk en zeer vlug schutter kan worden. Aan al die grondeigenschappen is er nog door honger noch door revolutie iets veranderd. Wanneer men bij de eigenschappen, die ik tot nog toe opgesomd heb, nog de voortreffelijke maag en de groote soberheid in spijs en drank voegt, heeft men een beeld van het goede ,,soldatenmaterieel", dat het Russische leger ter beschikking staat. De recrutenschool van den infanterist duurde vóór den oorlog twee jaren. De speciale wapens deden vier of vijf jaar recrutenschool. Die lange tijd dient om van den recruut een werkelijk soldaat te maken. Er werd mij genoeg de gelegenheid geboden mij hiervan te overtuigen. De vorming vindt uitsluitend door beroepsonderofficieren en -officieren plaats. Het zijn mannen die hun vak verstaan. Een Russische beroepsonderofficier kent zijn dienst zoo goed, dat hij buitengewoon te betrouwen is. De onderofficier vormt zijn compagnie zoo, dat hij haar zijn commandant, wanneer deze haar overneemt, meestal met een goed geweten als marschbereid kan voorstellen.

De officier maakt een officiersschool van vier en een half jaar door, vooraleer hij als onderluitenant een troep overneemt. De officiersschool is in het tegenwoordige Rusland zeker de school met het beste leerpersoneel. De militaire vakleeraar, zoowel als de leeraar in de meer algemeene vormende cursussen (talen, wiskunde, natuurlijke wetenschappen en geschiedkundig politieke vakken) zijn materieel veel beter bediend dan de leerkrachten van de burgerlijke scholen, derhalve zijn ook de hun gestelde eischen in het algemeen groot.

De lokalen der scholen zijn rijk en doelmatig ingericht, de methode op zelfstandigheid van den leerling werkend, en de woonverhoudingen en verzorging uitstekend. Voor rijke turn- en sportgelegenheid is er zomer en winter gezorgd. De officiersschool is een middelbare school en bereidt ook voor op de militaire en technische hoogeschool. De overgang van de een klasse naar de andere is alleen mogelijk op grond van strenge examens. 25 percent van de leerlingen die binnenkomen, bereiken de hoogste klasse niet.

De eigenlijke soldatentraining en -vorming op hardheid en strijdgeest vindt in het veld plaats. Lange manoeuveroefeningen volgen op strenge weken van geestelijk werk. Bij die oefeningen komt de leerling niet onder een beschuttend dak, hij moet voor zijn verzorging zelf zorgen, zijn nachtrust is een zeer relatief begrip en marschen van recordlange zoowel als zeer realistische kampvorming worden den jongen mensch tot een tweede gewoonte. De officier van de eenheid moet met al de moderne wapens bekend zijn, alleen dat hij zijn speciaal wapen daarbij grondiger en juister moet leeren kennen. Speciale legerwiskunde wordt theoretisch en practisch zelfs met wedstrijdmethodes gedaan. Daar het een eigenschap van de beroepsofficieren schijnt te zijn, zeer onbeleefd te zijn, vindt men in al de officiersscholen goede, oude Tsaristische officieren, die zich zeer lovend uitlaten over hun nieuwe proletarische kweekelingen. Op verscheidene feesten in officiersscholen, waaraan ik deelnam, kon ik ook omgekeerd

zien, dat de leerling zijn leeraar respecteert, ja zelfs eert. Lang voor men in het burgerlijke leven toegaf, dat ook de vroegere tijden hun positieve kanten hadden, sloot men in de militaire scholen met groote vanzelfsprekendheid bij de oude traditie aan.

Toen men buiten het leger het woord ,,vaderland'' niet mocht uitspreken om niet de ,,internationalistische ooren'' in iets maar te beleedigen, kweekte men den officier al op tot vaderlandsliefde en -trouw. Het waren ook de officiersscholen die het eerst weer waagden van elegantie en zuiverheid te houden en tegenover de vrouw als gentleman op te treden. Daarom kon men een officiersvrouw op straat onder duizenden erkennen.

Moge daarmee samenhangen, dat de officier vroeg erkende hoe zwak het ,,internationalisme'' voor den strijd kan begeesteren, wanneer men geen fanaticus is. Hij wist, dat de soldaat een vaderland moet hebben om te strijden. De oude eed van het roode leger, afgestemd op de wereldrevolutie, werd dikwijls met weinig respect besproken.

Het is hier ook de plaats een valsche meening recht te zetten. Men hoort dikwijls als voor juist verspreid, dat de officier pas in dezen oorlog weer graadteekens heeft bekomen. Dat klopt niet. Slechts heel kort, gedurende en na den burgeroorlog, toen het Roode Leger nog Roode Garde heette, waren de graadteekens verdwenen. Dra echter werden ze ingevoerd en vanzelfsprekend openlijk gedragen. In plaats van de oude sterren had men geëmailleerde vierkantjes, driehoekjes en ruitjes op mouwen en kragen opgenaaid. Zij vielen in allen gevalle nauwelijks op, maar wel herkende men den officier dadelijk aan de veel betere uniformen. Wat gedurende den oorlog weer werd ingevoerd, zijn de schouderstukken (pogone) van de officieren. Omdat de oude officieren als ,,solotpogontschiki'' (gulden schouderstukken) waren gedoodverfd, was er een zekere tijd toe noodig voor men het wagen kon die schouderversiering weer in te voeren. Even zoo valsch is de meening, dat men onder den oorlog weer de graden heeft ingevoerd; zij waren, wat toch al spreekt uit de kenteekens, altijd voorhanden, alleen noemde de soldaat zijn officier niet met zijn graad wanneer hij hem aansprak, maar eenvoudig ,,Tovarischtsch Komandir'' (kameraad commandant); nu moet hij weer praporschtschik, porutschik, major, polkovnik en generaal zeggen.

DE SOLDAAT

De vorming van den soldaat wijkt natuurlijk op veel gebieden af van de bij ons heerschende. De soldaat brengt zijn diensttijd ten minste vier duizend kilometer van huis door, krijgt geen permissie, ziet zijn bekenden niet, heeft met hen alleen gecensureerd briefverkeer en zou zich daarbij zeer verlaten voelen, wanneer men hem in de kazerne niet een club ter beschikking had gesteld. Daar leeft hij als thuis. Daar vindt hij rust en ontspanning, tooneel, bioscoop, leergelegenheid, discussies, dans en allerhande bijkomstige verzorging. Hij kan daar ook zijn inkoopen met zijn soldij doen en intreekaarten voor de steedsche genoegens koopen. Groepsgewijze bezoekt hij het tooneel en de bioscoop in de stad. Iedere eenheid heeft een

peterorganisatie, waarmede zij door vriendschappelijke banden verbonden is en waarheen zij dikwijls op bezoek gaat. Iedere eenheid is ook peter van een school, die voor haar openstaat. De school moet het clubleven rijker maken en de verblijfplaatsen van de soldaten vermooien.

Herstellen en wasschen moet de soldaat zelf. De dienst is streng en methodisch geleid wat betreft de krachtinspanningen. Zomer- en winteroefeningen moeten den soldaat hard, onvermoeibaar en gewend aan oorlog maken, voor zoover het maar mogelijk is. Oefeningen zonder gekwetsten of dooden ziet de leiding van het leger niet gaarne: zij heeft daarbij het gevoel, dat men te week was. Zij weet, dat de komende oorlog alleen door heel streng gedrilde soldaten kan worden gevoerd. Er wordt veel met scherp geschoten, ook door de artillerie. Reeds vroeg stoven vliegmachines over de hoofden van de vechtende soldaten. Reeds vroeg zag de soldaat bommentrechters en treffers van grof geschut in zijn nabijheid. Nabootsingen van heele steden werden in de steppe gebouwd om de oefeningen realistischer te maken.

De veldkeuken werd maar zelden meegevoerd. De soldaat moest leeren zelf te koken en zich te verzorgen, ook onder moeilijke voorwaarden. Om hem het gevoel te geven, dat men om hem bezorgd is, verscheen de veldkeuken alleen dan wanneer het weer lang geen koken meer toeliet of wanneer heel buitengewoon lange kampoefeningen den soldaat tot verhongeren hadden veroordeeld. Dat noemde men de ,,georganiseerde toeval''. Hij werkte psychologisch buitengewoon voordeelig en verhoogde enorm het vertrouwen in de leiding.

Na de dienstscholing werd de soldaat ontslagen om dan ieder jaar voor bepaalde, meestal oefeningen van zes weken te worden opgeroepen. Naast het staande leger had men in Rusland de zoogenaamde militietroepen, die uit de oudere jaargangen plaatselijk waren georganiseerd, zich vlijtig moesten oefenen en in geval van nood een plaatselijke verdediging waren. Na het zes en dertigste levensjaar werden de herhalingen zeldzamer en de man werd burger.

De uitrusting van de Russische soldaten is aan de verhoudingen aangepast, minder op mooiheid dan op werkmogelijkheid ingesteld en blijft in het arsenaal. Thuis bezit de soldaat noch zijn uniform noch zijn wapen. De militair geleide en georganiseerde genootschap ,,Ossoaviochim'' zorgde voor bezigheid van den soldaat buiten zijn dienst. Zij deed dikwijls terreinoefeningen, schietwedstrijden, handgranatenwerpen en weersportoefeningen. Daarbij zorgde zij door voorlezingen en films voor de ontwikkeling van de weerkracht en de weerbaarheid. Iedere club heeft zijn weercabinet met exponaten en vooral schietstanden voor klein kaliber. Het ledenaantal van dit genootschap was ongeveer veertig millioen.

SPECIALE TROEPEN

Het heele roode leger is ingedeeld in eerste, tweede en derde garnituur. Dat beteekent, dat de soldaat behoort óf tot de elitetroepen van de eerste garnituur, tot de soldaten van de tweede garnituur óf echter tot die van de minder goede derde. Die indeeling werd zeer energiek en met goed gevolg

ter opvoeding aangewend. Men verklaarde den soldaat, dat de Tsaar de fout maakte zijn beste garderegimenten in het begin van den oorlog in den strijd te werpen. Daar er geen oorlogservaring was, moesten daarvoor reusachtige offers aan menschen en materieel worden gebracht. Dat leidde tot een verzwakking van het leger, die ondraaglijk was. Opdat nu die fout in den komenden oorlog niet herhaald zou worden, was men besloten aan het begin van den oorlog de derde garnituur in te zetten. Die moest dan de oorlogservaring verzamelen maar ook de vreeselijke offers brengen, die heden algemeen bekend zijn. Pas na de tweede garnituur werd aan het einde van den oorlog de eerste garnituur in den strijd geworpen.

Ofschoon de soldaat den oorlog niet vreest en hij ook kan sterven wanneer het zijn moet, wil dat echter niet zeggen, dat hij de sterke wensch heeft aan het begin van den oorlog de eerste te zijn. Vandaar dan ook de heel uitgesproken en voor Rusland karakteristieke wedijver in het leger. Voor den soldaat had het een heel practischen zin goed te zijn en derhalve deed hij alles wat in zijn macht was om ten minste in de tweede, wanneer niet in de eerste garnituur te komen. De overplaatsing uit een hoogere naar een lagere garnituur was een ergere straf dan om het even wat. Daarom waren de toestellen en de schietbanen van de kazernes in den vrijen tijd altijd benut.

Het Roode Leger was systematisch en grondig verproletariseerd. Klassenvijandige elementen werden in het leger niet opgenomen. Spijts of precies daarom werd in 't leger een grondig politiek en algemeen opvoedend onderwijs gegeven. Daarvoor was de zoo veel omstreden politieke commissaris verantwoordelijk. Niet hij was de ,,gevaarlijke man" van het leger maar de officier van de G.P.U., die bij de eenheid ingedeeld is. Het Politkom, zooals men haar verkort noemt, is eenvoudig een gewoon officier met een politieke bijzondere vorming, die voor de politieke gedraging van het leger verantwoordelijk is. Al de praatjes over zijn inmenging in het bevel moeten naar het gebied van de ,,bakersprookjes" worden verwezen. Natuurlijk kon het in den Finschen oorlog voorvallen, dat een Politkom of Politruk, of hoe hij ook werd geheeten, het bevel overnam, want daarvoor had hij ook zijn volle officiersvorming gekregen, wat ook werd bewezen toen al de Politkome nu als officieren in het leger werden ingedeeld, omdat de oorlog aan het leger wel geen tijd laat voor voorlezingen en cursussen over politieke vraagstukken.

De vertegenwoordiger van de G.P.U. is de gevreesde man, die er voor zorgt, dat de troep den moed niet verliest en dat de officieren geen samenzweringen aanwakkeren. Ook onder de soldaten zijn er zulke agenten.

De kampwil en de doodsverachting van den Russischen soldaat zijn geen kunstmatige producten. De Communist strijdt voor zijn politieke overtuiging en de partijlooze voor zijn vaderland. Bij den partijlooze is heel zeker op den achtergrond ook het diep geloof verankerd, dat de oorlog hem van het Communisme definitief en voor altijd bevrijdt. Reeds de tot op heden gedane concessies, die men hem deed, toonen aan, dat hij niet heelemaal ongelijk heeft. Daar de Rus zijn vaderland gloeiend en fanatiek bemint, is er geen Politkom noodig zoolang de vijand in zijn land staat. Hij zal ook niet opstaan tegen het regime, zoolang dat men hem met wapens en munitie voorziet en zoolang de oorlog duurt. Aan het einde van den oorlog echter zal hij op zijn manier het regime de rekening aanbieden

en het Communistische regime neerhalen. Het smachtend verlangen van het Russische volk naar den oorlog was mij altijd te opzichtelijk en verdacht dan dat ik het niet nauwkeuriger zou hebben nagegaan.

Dat een volk zonder wapens in tijd van vrede niets tegen een tot aan de tanden bewapende gemilitariseerde partij doen kan, was duidelijk. Dat men echter de oorlog kan voeren zonder de 178 millioen partijloozen daarbij te bewapenen, is ook niet logisch. Wanneer eens de man uit het volk de wapens in de hand heeft, zal hij zich de kans niet laten ontgaan om zijn meester neer te halen. In welk een vorm dat zal gebeuren, kan natuurlijk niet worden voorspeld. Gesprekken met geïnterneerde Russische soldaten in ons land toonen duidelijk aan, dat hij een veel grooter zelfvertrouwen heeft dan vroeger en dat hij zeer van nabij bekijkt, hoe men in het buitenland leeft. Het is zeer goed mogelijk en denkbaar, dat de partij gevolgtrekkingen uit den toestand trekt en uit zichzelf ervoor zorgt, dat de oorlogsdeelnemer zijn rechten krijgt; er zijn echter ook teekens voorhanden, dat het tot ernstige verrekeningen kan komen. Mijn boek was voor het einde van den oorlog klaar. Dat ten spijt zie ik geen reden mijn meening in dezen te veranderen, want mijn oordeel over die vraag vormt zich natuurlijk niet aan de hand van de Sovjetpropaganda, maar uit de mij toegankelijke feiten. Dat hij dat niet zal doen, wanneer het niet onvoorwaardelijk moet, vooraleer hij den vijand uit zijn land heeft verdreven, is ook heel klaar voor hem, die den Rus kent. Hij bemint zijn vaderland te vurig dan dat hij het moedwillig op het spel zou zetten. Dat alles heb ik uit veel onsamenhangende uitingen van mij bevriende Russen in mij tot een diepe overtuiging laten rijpen.

DE BEWAPENING

Een heel bijzonder kenteeken van het Communisme is zijn geloof in de machine en de techniek. Dat geloof, gepaard met de overtuiging dat Rusland dra in een oorlog zou worden verwikkeld, leidde tot de camouflage van de bewapening door het Vijfjarenplan. Het heele volk werd altijd weer op den komenden oorlog voorbereid en bij die voorbereiding behoorde de voorspelling van een materieeloorlog van onvermoede afmetingen. Derhalve is Rusland de eerste macht van de wereld geweest, die systematisch begon plannen te smeden en zich uit te rusten voor een modernen oorlog. Voor het buitenland gold het door den „opbouw van het Socialisme" een sluier voor de naakte feiten te weven en door een paar objecten van meer burgerlijken aard de geweldige oorlogsindustrie te camoufleeren.

De gelegenheid er toe was eigenaardig gunstig. Door de economische depressie waren de kapitalisten van Europa en Amerika maar al te gaarne bereid Rusland aan machines alles te leveren, wat het begeerde. Door het Verdrag van Versailles echter werden in Duitschland duizenden van uitstekende specialisten van de wapenfabricatie en van de heele bewapening industrie werkloos, zoodat er niet veel noodig was om hen in Rusland's dienst te krijgen.

Zulk een gelegenheid moest worden uitgebuit en zij werd het. Duizenden Duitschers kwamen toen met goede contracten naar de Sovjetunie, waar zij interessant werk vonden. Groote Duitsche firma's, vooral Krupp, Dornier en Junker, bouwden groote filialen in Rusland. Amerikaansche krachten hielpen de grondstofbronnen aanboren en Franschen en Italianen hielden zich ter beschikking. De Duitsche nijverheid bouwde in Moskou uit zichzelf een reusachtige tentoonstellingshall, waar men de modernste Duitsche machines in werking kon zien. De Duitsche ingenieur liet zich in vele gevallen dra overreden om Russisch burger te worden, want hij geloofde niet, dat hij ooit weer in zijn land op het gebied van de bewapening kon bedrijvig zijn. Derhalve vindt men op verantwoordelijke posten van de oorlogsnijverheid voormalige Duitschers, die Russen werden. Zij echter, die hun vaderland niet wilden opgeven, wist men voor ,,hachelijke'' opgaven aan te wenden, zonder te moeten vreezen dat zij te veel zouden verraden, daar men hen in speciale constructiebureau's en instituten bracht, waar men hun eng begrensde speciale opgaven op te lossen gaf. Zij zelf vernamen nooit, of hun plannen in een archief terechtkwamen, of zij alleen theoretische beteekenis hadden dan of ze uitgevoerd werden. Daardoor beveiligde men het leger voor mogelijk verraad.

Europeesche monteurs bouwden slechts zelden hun machines daar op, waar zij werkelijk werden gebruikt. Geheele machine-inrichtingen werden gemonteerd om weer te worden afgebroken, wanneer de monteur weg was en op de desbetreffende plaats gebracht. Ik herinner mij goed het geval van een buitenlandsch ingenieur, die mij in een groote opwinding vertelde, dat het betonfundament voor zijn dynamo absoluut te zwak was en te belachelijk gegoten. Hij had heel andere maten gezonden, ook bevatte het blok veel te weinig cement en vooral was het heelemaal niet gewapend, wat toch de voorwaarde was. Ik vertaalde voor hem zijn lamento voor den verantwoordelijken directeur van de fabriek. ,,Zeg den man, dat wij voor het beton de geheele verantwoording op ons nemen, dat hij de machine maar rustig monteert, het overige is zijn zaak niet.'' Ik zelf was zeer verwonderd en had een licht gevoel, dat ik hier bij een uitgesproken ,,parasietenwerk'' onvrijwillig getuige was. Om maar terwille van het vertalen geen moeilijkheden te hebben, zei ik tegen den ingenieur, dat hij alles moest schriftelijk eischen. Hij deed het en ik schreef den Russischen en Engelschen tekst. Beide werden onderteekend en den partijen verdeeld. Privé zei ik tegen den directeur, of het toch niet lichtzinnig was den raad van den ingenieur niet volgen. Daarop kreeg ik het antwoord: ,,Weest U gerust, dat, waar de dynamo werkelijk zal staan, het fundament al terecht is; waar hij staan zal, gaat den leverancier niets aan.''

Ik moet eerlijk toegeven, dat ik toenmaals niet recht wist, waarvoor zulk een geheimdoenerij noodzakelijk was. Pas tamelijk veel later vernam ik dan bij gelegenheid van een ,,gemoedelijke aanleiding'', dat de firma een heele serie van zulke dynamo's moest leveren, die echter luidens het contract door Russen zouden worden gemonteerd, wanneer de eerst machine zou worden afgenomen en zij haar gegarandeerde eigenschappen bezat. Om de proef echter werkelijk te kunnen doen, moest dan het fundament toch nog versterkt worden.

Een anderen keer maakte ik in Moskou kennis met een naar Duitschland terugkeerenden ingenieur. Hij was in opdracht van een firma naar

de Russische provincie geweest, waar hij, lijk hij mij vertelde, in een heelemaal onmogelijke en ouderwetsche werkplaats een kostbare, heel moderne draaibank moest leveren. Daar de firma hoopte een goede zaak te doen, zond zij een gekwalificeerde kracht. Natuurlijk was de man niet genegen eenvoudig vrede te nemen met een ,,onzinnig'' lijkend feit. Hij was beleedigd voor zijn wonderbaarlijke machine, dat zij op een plaats zonder beteekenis moest komen, van waaruit geen aanbod mogelijk was. Hij uitte zich heelemaal zonder genade over een economisch systeem, dat zoo in het ijle werkte. Ik kon hem geen opheldering geven, daar er werkelijk een en ander voorkwam dat niet was te begrijpen. Toen ik den man enkele dagen later ontmoette, was zijn stemming heel wat beter, want hij kon met een zeer groote opdracht naar huis keeren. Van waar men in Moskou over den draaibank zoo vlug tevreden was, kon hij niet vatten. Hij meende alleen, dat de werkplaatsleider toch invloedrijker moest zijn dan hij had gemeend. Ik begreep de zaak dadelijk. Ook hier mocht de firma niet weten, waar haar draaibanken werkelijk heen kwamen.

Voor de militaire camouflage is het natuurlijk buitengewoon waardevol, dat al de productieeenheden van het land den staat toebehooren. Waar de oorlogsindustrie aan de privé-economie behoort, is het nauwelijks denkbaar, dat een zoo hooge graad van geheimhouding kan worden bereikt. Eenige buitenlandsche technici hebben het in allen gevalle ook met hun leven moeten bekoopen, wanneer men zonder hun medewerking niet kon opschieten en hen naar de nieuwe militaire fabrieken moest zenden. Door behendige manipulaties vond men vóór hun afreis verdachte documenten in hun koffers of in hun aktetasschen. Daar zij geen uitleg konden verstrekken over hun afkomst, was het niet moeilijk een proces tegen hen in te spannen, waarvan het einde ,,logisch'' was. De beveiliging van de oorlogsindustrie werd echter ook door het verleggen ervan naar het Oosten bewerkstelligd. In bepaalde kringen van het land was men het er absoluut over eens, dat Rusland, wanneer het van uit het Westen zou worden aangevallen, niet beters kon doen dan de frontlijn diep in het land te verleggen. ,,Rusland begint aan de Wolga'' werd een fel verspreide slagzin. Opvallend en in éénklank met die taktiek was ook de altijd sterker wordende beklemtoning van den grooten tijd in 1812. In het leger bestudeerde men de Napoleontische oorlogen heel grondig en een aantal kleine en grootere speciale werken er over werden uitgegeven. De gestalten van Korsakov, Suworiff werden met respect en fierheid genoemd. Groote-ruimtestrategie werd hartstochtelijk gediscussieerd en bestudeerd. ,,Wanneer er iets de machine kan breken, dan is dat ten eerste de wijdschheid der ruimte, ten tweede de bodemverhoudingen, ten derde het aanvoervraagstuk en pas ten vierde het vijandig wapen, placht generaal Popoff van de Academie van de Generalen Staf altijd weer in te prenten. Daartegenover werd echter Woroschiloff, wien het Roode Leger veel dank is verschuldigd, de profeet van de overtuiging, dat ten slotte de uitslag van de oorlog door de geestelijke houding van het leger zou beslist worden.

Vooral dacht men in het leger aan het vliegwezen en de gemotoriseerde troepen; in het bijzonder werden tank en tankafweer grondig bestudeerd en verzorgd. In groote vorschingsinstituten bestudeerde en verbeterde men die wapens. Met geestdrift meldde zich de jeugd vrijwillig aan voor de valschermspringers, de vliegers en de tank- en motorbestuurders. De schif-

ting der vrijwillige candidaten was altijd zeer groot en verzekerde derhalve een voortreffelijke kwaliteit. Het vorschingsinstituut in Tomsk had een aantal speciale vraagstukken op te lossen, die bewezen dat het leger zoo weinig mogelijk aan het toeval zou overlaten. Men bestudeerde de verhouding van de metalen bij lage temperaturen, vraagstukken over droogsmering stonden op den voorgrond. Zeepende en zelfsmerende metalen werden gezocht en gevonden, verscheidene houtsoorten op hun eigenschappen voor hooge eischen bestudeerd, de oppervlakte-behandeling van de vliegtuigmetalen voor vermindering van ijsvorming stond in het middenpunt van de aandacht. Op ieder geval werd hard gewerkt om den oorlog voor Rusland zegerijk te maken.

Daarbij moest er worden vermeld, dat naast de machine ook andere factoren niet werden vergeten. Men moet hebben gezien met welk een verbeten ijver Budjenni voor het paard moest kampen om te weten, hoe groot de geestdrift voor de machine was. De vroegere beste ruiter van het Tsarenleger, de koppige leider van zijn bereden troepen in den burgeroorlog en vooral in den oorlog tegen Polen, scheen een tijd op een verloren post te strijden, toen men den landbouw begon te mechaniseeren en het paardenaantal door foutieve kweeking terugliep en door den tractor werd verdrongen, maar hij slaagde er in door zijn geweldige ontoegevendheid en bezetenheid den Kozak aan beteekenis te doen winnen en zelfs een heel nieuwe taktiek en vorming kon worden bewerkt. De bewapening van de cavalerie veranderde en Budjenni gaf het bewijs, dat onder de Russische verhoudingen het paard nog een noodzakelijkheid is.

Voor den infanterist werden er een aantal verdedigers gevonden. Men onderzocht alle mogelijkheden, die het infanterieverband beweeglijk kon maken en geschikt voor den modernen oorlog. Reeds in 1925 zag men in Siberië de eerste ski-troepen, die bedekt met toen zeer gek staande witte kappen door het met sneeuw bedekte grijze Siberische winterlandschap schoten of achter paarden over de vlakte werden getrokken. Er werd aan skiloopen met zeilen gedaan en groote skimarschen onder de hardste voorwaarden doorgevoerd. Groot opzien baarde in 1931 de skimarsch van Vladivostok naar Moskou, die in een goeden tijd en met goed gevolg werd afgelegd. Zeer lange ski-estafetten kwamen van alle kanten iederen winter in de hoofdstad aan. Door de terreinverhouding beïnvloed, kent men minder het afvaartreunen en het slalom. Wedstrijden in terreinloopen stellen den Russischen soldaat zeer hooge eischen, omdat zij bij zeer lage temperaturen worden doorgevoerd. Op skieën dwars door duizend kilometer oerwoud, bij temperaturen tusschen veertig en vijftig graden onder nul, stelt eischen aan den man die men niet mag onderschatten.

Maarschalk Timoschenko voerde nog een heel bijzonderen strijd in het leger binnen: den strijd om de stiptheid, betrouwbaarheid en juistheid. Wanneer men ook om hem dikwijls hartelijk lachte, gelukte het hem in harden detail-arbeid, in het leger het gevaar te verminderen, dat haar wortels heeft in het ,,sloome van het Russische karakter''. In het algemeen trouw en betrouwbaar, liggen hem de kleinigheden niet. De ,,Duitsche''-kleinigheid (zooals men zich gaarne uitdrukte) werd dikwijls sterk en grondig misverstaan. Stiptheid ligt den Rus niet. Die dingen zijn in een leger natuurlijk nog gevaarlijker dan in het burgerlijk leven en men zal zeker ook na den oorlog hieruit de voor de hand liggende conclusies hebben

getrokken. Met harde en zeer strenge straffen is men er in geslaagd op het gebied van de ,,kleinigheid'' en karakteropvoeding duidelijke successen te behalen.

De Russische elitetroepen mogen op alle gebieden met iederen goeden en besten troep uit andere landen gemeten worden. Haar nauwkeurigheid en organisatie is wel is waar nog door andere overtroffen, omdat men haar niet door uiterlijke drilling, maar door innerlijke opvoeding heeft bereikt. Militaire psychologie heeft de Russische legerleiding er vroeg toe gebracht te erkennen, dat de Pruisische drilling wel noodzakelijk is, dat zij echter op een bepaald oogenblik een gevaar moet worden. Blinde gehoorzaamheid, verrijkt door automatiseeren van het werk, ziet er wel is waar goed uit, doch bezwijkt voor twee bepaalde situaties. Het hoofdgevaar is mislukking van de troepen. Zoo lang een gedrilde troep zegeviert, zal de tucht heel positief werken, van zoodra zij echter neerlagen op zich moet nemen, wordt zij een groot gevaar. Het bewijs hiervoor werd door Koltschak gedurende den burgeroorlog duidelijk gegeven. De absoluut ongedrilde scharen van de Roode Garde namen de vele nederlagen zeer rustig en bedaard op, terwijl het leger van Koltschak na de eerste nederlaag niet meer op te richten was. Even zoo negatief werkt de tucht, wanneer een troep in een guerillaoorlog op de proef wordt gesteld. Hier is iedere uiterlijke tucht gevaarlijk en de opbouw en vorming der guerillastrijders kan maar op een uit de overtuiging van binnen komende mannelijke tucht met goed gevolg worden bereikt.

Gedurende den burgeroorlog beleefde men het wonder der partisanen, zooals men toen de guerilla's heette. De Partisaan organiseerde zich van binnen uit en bouwde zijn werk op het karakter van den enkeling op. Hij werd tot een ideaal van de jeugd en het is vanzelfsprekend, dat het Roode Leger zijn ervaringen zeer grondig en wetenschappelijk op haar bruikbaarheid in den komenden oorlog onderzocht. In de film en op het tooneel werd de ,,Partisaan'' naar voren gebracht en verheerlijkt. Een gedrilde groep kan strijden maar een partisanenafdeeling moet een werkelijke soldateske opvoeding ontvangen. Voor mij was het altijd een der grootste tegenspraken in het heele Sovjetsysteem, dat een staat met volmaakte vijandigheid tegenover elke ,,metaphysica'', tegenover elke ziel, de eigenlijke ontdekker der militaire psychologie werd. Nergens werd mij de dialectiek van de ontwikkeling zoo klaar als hier. Men aanbidt de machine, men automatiseert den arbeider planmatig, men mechaniseert met innerlijke bezetenheid en strijdt dan plotseling met al zijn geweld tegen de mechaniseering en automatiseering van de beste soldaten. Bij de vorming van de soldaten volgens partisanenmethodes hield plotseling de tucht op, zij werd onlogisch en men ontdekte de innerlijke zielkundige krachten, die alleen werkelijke hooge prestaties kunnen volbrengen. Zoolang men een ,,massaleger'', een militaire ,,stoomwals'' vormt, gaat het heel zeker niet zonder automatiseering van den enkeling. Waar echter zuiver topprestaties gevorderd worden, helpt alleen het beroep op den geest, alleen de opvoeding van het karakter. Waar het bevel moet zwijgen, waar men elkaar naar en in de oogen blikt om elkaar te begrijpen, waar een handbeweging een heel bevel moet vervangen, waar iedere stelling levensgevaarlijk wordt, waar een luid ,,tot bevel, kapitein'' een compagnie vernietigt, daar zijn verstand en aanpassingsvermogen noodig, die uit de diepste diepten van

de menschelijke ziel komen. Daarin ligt toch ook de historische zin van het openlijke en onopgesmukte materialisme, dat het de waarde en de beteekenis van het idealisme pas weer in het echte licht heeft gesteld.

Dat feit ziet men bij de vliegers en vooral bij de valschermtroepen ten volle bevestigd. Topprestaties zijn geen vraag van de leiding, zij zijn de vrucht van de innerlijke overtuiging. Laatste overgave heeft haar wortels in de menschelijke ziel; of men haar verloochent of niet, speelt hierbij geen rol. Wanneer men de vele duizenden absolute idealisten in Rusland heeft leeren kennen, weet men ook, waar de zin van het Communisme ligt. Zijn extreme gevoels- en geloofsvijandige stelling, met zijn onverbiddelijke eischen aan het verstand alleen, moest plotseling den zin van geloof en gevoel, hun alleen opbouwende werking, weer in een zoo hel licht laten stralen, dat het mechanisme, als altijd, ook ditmaal de eigenlijke wekker van het historisch idealisme moest worden.

Zooals het Christendom den Romeinschen slaaf oneindig veel dankt, omdat hij in zijn materieelen nood toevlucht tot hoogere waarden moest zoeken, zoo wordt in Rusland de nood van den mensch de wekker van een verdiepte wereldbeschouwing. Er zal wel niet iemand durven staande houden, dat men voor materieele waarden, voor nationaal-economische systemen, voor het aardsch levensgenot, voor het ,,hoogere dier'' zonder hiernamaals zijn leven kan opofferen. Alleen de mensch, die in hoogere categorieën denkt en voelt, zal bereid zijn ook het ,,laatste offer'' vreugdevol en bewust te brengen. Mijn vrienden zijn dikwijls wat ontstemd wanneer ik hun zeg, dat ik den werkelijken idealist eigenlijk pas in het consequent Russische materialisme gevonden heb. Het lijkt hun onzin en phraseologie, wat voor mij doorleefde waarheid is.

DE LEGERLEIDING

Niettegenstaande ik sinds 1932 in Zwitserland steeds meer en meer op de buitengewoon hooge kwaliteiten van het Roode Leger gewezen heb, behoor ik nu ook niet tot hen, die vóór den laatsten oorlog uitgelachen, nu tegenover het Roode Leger volkomen zonder critiek en in blinde bewondering sta. Het bewijs van de waarheid zal door de wereldgeschiedenis ook hiervoor gebracht worden, dat de prestaties van het Roode Leger door ongemeene schaduwen worden verduisterd. Er mag, zonder afbreuk te doen aan het aanzien van den Russischen soldaat, worden geconstateerd, dat al de Russische zegepralen ,,dure zege'' zijn. Bijna iedere zege staat op het kantje van een nederlaag. Haar prijs is zoo hoog, dat zij alleen door een volk, wiens menschenreserven ongewoon groot zijn, kan worden betaald.

De hoofdreden voor dat feit ligt in de leiding van het Roode Leger. Tot op het oogenblik, dat Stalin moest erkennen, dat hij nu alleen nog met vollen inzet kon spelen, dat hij uit zijn tot nog toe verzorgde reserve moest komen en hij niet meer alleen genieter van successen van anderen zijn kon, had het Roode Leger in 't geheel geen leider. Het trad in den oorlog met zijn drie hoofdbevelhebbers Woroschiloff, Timoschenko en Budjenni. Ieder

van hen nam een frontgedeelte over en daardoor werden van voor af aan de beroemde „naden" van het gezamenlijke front geschapen.

Je kon in het begin van den oorlog duidelijk bemerken, dat het Duitsche leger altijd in die naden kon oprukken, wanneer het een succes wilde bereiken. Daarbij wisten allen, die het Roode Leger vóór den oorlog kenden, dat van de drie leiders eigenlijk maar Timoschenko iets van werkelijke strategie afwist, dat zoowel Woroschiloff als Budjenni wel is waar heel schitterende soldatenopvoeders maar zwakke legerleiders zijn. Daar zij echter de derde garnituur in den oorlog aanvoerden en oorlogservaringen opdeden en daar men de hoofdverdedigingslijn ver in het binnenland had aangelegd, kon men zich dat experiment van hun leiding getroosten. De legerstaf speelde de rol van een toeschouwer en hield zich bescheiden op den achtergrond. Stalin zelf beïnvloedde den gang van zaken alleen langs partijwegen. Hij moest daarenboven geen directe verantwoordelijkheid op zich nemen en kon vóór zijn volk altijd als de burgerlijke aanvoerder van het land optreden.

Dat onder die omstandigheden de soldaat veel grootere offers moest brengen, valt ieder op, die de beteekenis van één leiding onder den oorlog heeft erkend. Daar men voornamelijk een theorie uit den laatsten oorlog met ijver heeft toegepast, moesten de offers heel groot worden. Het ging hier om de overtuiging, die zich historisch heel goed laat motiveeren, dat de aanvoer van nieuwe troepen naar achteruitwijkende troepen bijna altijd een onheilvolle en weinig rationeele uitwerking heeft. Daaruit creëerde men dan het principe van het op zichzelf staande en voor zijn noodlot uitsluitend op zichzelf aangewezen legerdeel, dat bij het terugtrekken geen andere hulp ten deele valt dan die, welke het nog van zijn eigen reserves kan krijgen. In plaats van de oude infiltratiemethodes met frissche troepen trad hiervoor het principe van de opvanglijnen. Achter de legertroepen, die wijken, stelt men op voordeelige plaatsen heel nieuwe legereenheden op. De opvanglijn is dan voor den achtervolger buitengewoon gevaarlijk, omdat hij na snel vooruitrukken zelf rust noodig heeft en zich geplaatst ziet voor nieuwe opgaven. Die taktiek heeft zich in den huidigen oorlog als goed getoond, zij eischt echter onder bepaalde omstandigheden een buitengewone hardheid en verlangt van een volk werkelijk goede zenuwen.

Dat is vooral het geval wanneer een achteruitwijkende legereenheid nog volkomen intact is en kansen heeft de achteruittrekkende beweging onder omstandigheden niet alleen af te grendelen maar ook in een tegenaanval te veranderen. In gesprekken met Russische militaire vaklui kon ik duidelijk opmaken, dat hierom de theorie zoo hard werd verdedigd, omdat zij veel minder eischen stelt aan de organisatorische begaafdheid van de nieuwe troepen.

Daar het vervoer in Rusland altijd een zorgenkind is en het ook nog lang zijn zal, hebben hier de nieuwe troepen zulke onvoorstelbare moeilijkheden te overwinnen, dat men de Russische legerstaf onder geen enkele omstandigheid ooit zal mogen verwijten, dat hij zich lichtzinnig aan een theorie heeft gehouden. Hij heeft zich eenvoudig aan de feiten aangepast, die hem te boven gingen. Daar hij de zwakheid van de leiding kent, zal hij dat ten spijt nooit al te dogmatisch zijn en een zekere elasticiteit bewaren. Wanneer men bemerkt, dat de eerste garnituur pas in het vierde oorlogsjaar werd ingezet, moet men verbaasd staan over de ongemeene hardheid

van de Russische leiding, die met alle voorzichtigheid den oorlog niet op vlugge overwinning en zege, maar op uitputting van den vijand en zekerheid voor het einddoel leidde. Wat echter aan offers achter die taktiek ligt, kan men zich alleen voorstellen als men zich bewust is, dat de tweede en derde garnituur altijd weer in massalen omvang moesten worden ingezet, terwijl wellicht een betere troep met minder offers hetzelfde doel had bereikt.

Men mag zich niet laten misleiden. De oorlog kwam Rusland zeer duur te staan, veel duurder dan het op het eerste gezicht lijkt.

De jonge generaals, die nu op den voorgrond treden, zijn allen bekend om het feit dat zij hun troepen weinig sparen en ook niet van meening zijn, dat menschenoffers een leider te veel hoofdbrekens moeten kosten. Door de interessante methode van den opbouw van de afzonderlijke eenheden is Rusland beter dan welk ander land in staat de verliezen voor het volk te verdoezelen, want de soldaten van een divisie stammen uit de meest verschillende landsdeelen, waardoor de verliezen niet dadelijk opvallen.

De heele jeugd van een dorp valt niet, wanneer er een eenheid vernietigd wordt.

Een heel groote zwakheid van de leiding is de groote rivaliteit onder de officieren van de Unie. Men heeft ze allemaal zoo opgevoed, dat zij bestendig in wedijver met huns gelijken verkeeren en hoofdzakelijk zoeken hun carrière te bevorderen. Dat voert eenerzijds hiertoe, dat ieder afzonderlijk beslist zijn plicht met volle overgave doet, doch dat hij echter in het verband al te gaarne zijn eigen belangen dient, moge het ook op de kosten van een kameraad zijn, wat dan natuurlijk door den soldaat duur genoeg wordt betaald.

De toestand ging er beslist op vooruit toen Stalin het hoofdbevel overnam. Dat hij er mee wachtte tot hij klaarder kon zien, is beteekenisvol. Hoe sterk hij toen reeds door de feiten wordt beïnvloed, kan men hieraan zien, dat hij genoodzaakt was vroegere Trotzkisten en andere reactionnairen op hoogere commandoposten te zetten.

HET RAADSEL VAN DEN FINSCHEN VELDTOCHT

Wanneer men objectief toekijken wil, komt een goed beeld van het Roode Leger aan het daglicht. Hoe kon het ook anders, wanneer men bedenkt, dat Rusland sinds twintig jaar de heele energie van het volk op het leger controleert en daarvoor een zeer bescheiden levenspeil veil wou hebben? Derhalve kan men de gebeurtenissen tusschen Rusland en Finland meestal militair niet goed begrijpen. Allerlei vermoedens doen de ronde en daaronder zal wel de meest verbreide zijn, dat men meent dat het daar om een schijnmanoeuver ging van Russische zijde.

Wanneer men Rusland kent en den Finschen veldtocht heeft gevolgd, weet men, dat de zaak tamelijk eenvoudig is, van zoodra men zich den toestand in de Baltische Staten herinnert. Het is toch bekend, dat daar de Russische troepen moesten binnenrukken omdat de binnenlandsche poli-

tieke toestand grondig bedorven was. De regeeringen worden ten val gebracht en Rusland werd meester van den toestand zonder eenige militaire inspanning. Men was daarover in Rusland goed ingelicht, omdat de Russische vijfde kolonne maar al te zeer betrokken was in de dingen die aldaar gebeurden.

Uit propagandistisch oogpunt leek het Rusland natuurlijk beter tot het binnenvallen, troepen uit te kiezen, wier proletarische houding buiten kijf stonden. Zulke troepen waren de Russische militietroepen van 36 tot 50 jaren. Men moest het arbeidersvolk van de Baltische Staten toegevingen doen, door bij hen door elitetroepen niet den indruk te wekken van een al te militaire houding. De heele organisatie klopte en in het buitenland gaven de troepen van de Sovjets een armzaligen indruk, wat natuurlijk in Moskou niet ongaarne werd aangezien.

Nu had men in Rusland over Finland dezelfde informaties als over de Baltische randstaten. Daarom moest men ook een dergelijke techniek gebruiken. Men was, zooals men uit de pers duidelijk kon zien, in Rusland algemeen overtuigd dat er tusschen regeering en volk onoverbrugbare kloven bestonden. Een militaire bedreiging, zoo meende men, zou tot een innerlijke ineenstorting leiden. Maar nu was de toestand hierdoor gecompliceerd, dat het Russisch-Finsche grensgebied buitengewoon moeilijk is voor den opmarsch van troepen en vooral voor de nieuwe troepen. Zoo moest de heele zaak een militaire catastrophe worden, wanneer de politieke onderstellingen niet klopten.

En die klopten ditmaal niet. Men had zich in Moskou grondig vergist. Die fout betaalden de soldaten van de militietroepen zoo lang met hun bloed, tot de regeering en de legerleiding tegenover het buitengewoon goede en eenige Finsche leger, regelmatige eenheden van het Roode Leger konden plaatsen, wat heelemaal geen gemakkelijke taak was. Honderd en meer kilometers met een éénsporig, gemakkelijk te kwetsen spoor in een wegenloos gebied onder een zeer harden winter troepen opnieuw verzamelen en van al het noodige voorzien, is een taak, die men niet mag onderschatten. Dat na het beginfiasco de prestaties van de goede lijndivisies, als de Permsche, niet meer goed in het bewustzijn van de Europeesche openbaarheid konden binnendringen, is duidelijk. Militaire vaklui zijn derhalve ook veel voorzichtiger en meer terughoudend met de beoordeeling van den Finschen veldtocht. Dat natuurlijk nog verscheidene zaken bijgeleerd en in het leger later aangewend werden, is zonder meer te begrijpen.

PROGNOZEN

De Russisch-Duitsche oorlog heeft zich tot nog toe afgespeeld zooals men zich dat in Rusland reeds in 1930 voorstelde. Men was daar volkomen overtuigd, dat de oorlog met Duitschland onvermijdelijk was en dat men met heel uitstekende vijanden zou te doen hebben. Daarover sprak men overal en ook in militaire kringen openlijk. Dat men zich niet eens illusies maakte, heb ik meer dan eens bij gelegenheid geconstateerd. De oppositie Sinovjeff had haar oorsprong hierin, dat men een discussie binnen de partij

opende over het absoluut bedreigd zijn van het militair werd Dnjeprostroi. De vijanden van de algemeene lijn zeiden, dat in den komenden oorlog het vijandelijk leger in geen geval voor de Wolga zou kunnen worden tegengehouden. Waartoe, vroeg men derhalve, moet men dan een werk zoo dicht bij de grenzen plaatsen. De aanhangers van Stalin meenden nu, dat het reeds de moeite loonde uit zuiver prestigemotieven het groote werk dicht bij de grens te bouwen. Men meende, dat de indruk, welke dat werk zou maken, elke uitgave waard was. Niemand echter dacht ook maar één oogenblik er aan, dat in een oorlog het werk verloren zou gaan. Daarin, zei men, zullen wij ons moeten schikken.

DE ZEGE

Tot hier was mijn boek in het jaar 1943 geschreven en weggelegd. Nu is het zoover, dat gebeurd is wat gebeuren moest. Het Roode Leger staat zegevierend diep in Duitschland en oogst nu de vruchten van jareniang taai werken en van de kennis van haar jong officierenkorps. De ijzeren discipline en de onverbiddelijke training van den mensch hebben Rusland op de voorste plaats in de wereldbelangstelling en van de wereldpolitiek geplaatst. Geen minuut heb ik aan den afloop van den oorlog getwijfeld. Nu begint de beslissende tijd van de vorming van den vrede. Nu wordt het den twijfelaar ook duidelijk, dat de innerlijke afrekening van Europa met Rusland de eisch van den dag is. Daarom moet ook dit boek geworpen worden in de discussie om Rusland.

Zijn tekortkomingen zijn duidelijk en hangen met de grootheid van het heele vraagstuk samen. Wanneer men ziet, hoe verdraagzaam al de „vrienden" van het Russisch systeem zijn, weet men vooruit, dat het niet aan bittere woorden zal ontbreken, waarmede men iemand zal aanvallen die tracht zijn belevenis eenvoudig weer te geven. Het gaat immers om zeer principieele, philosophisch-politieke vraagstukken. De vrede zal er van afhangen hoe de wereld, net als ieder enkeling, haar goed begrip toont. Wanneer Rusland en West-Europa elkaar zullen begrijpen, wanneer beide deelen er toe zullen komen de innerlijke vrijheid van den mensch te achten en als in plaats van het naakte, brute geweld de gelukkigmakende en bevorderlijke strijd der gedachten komt, dan zal de vrede schoon zijn, dan zullen de slechtste pessimisten ongelijk halen. Derhalve wil ik tot besluit van mijn uiteenzetting een hoofdstuk weiden aan iets dat mijn schoonste belevenis is geworden en mij de innerlijke hoop op en het geloof in een goede toekomst liet.

DE RUS ALS DISCUSSIEPARTNER

Het is in bepaalde kringen van ons land mode geworden in plaats van een geestelijken strijd op een menschenwaardig plan, geestelijke terreurmethodes aan te wenden. Men hoont den vijand, men doodverft hem met ergens een goedkoop slagwoord en meent wonderen te hebben gedaan.

Wie aan Rusland ergens iets goeds vindt, is een Communist; wie het waagt aan diens roem een schaduw te zien, is een ,,Nazi''. Haat treedt in de plaats van wederzijdsch respect en de atmospheer wordt onverdraaglijk en een fatsoenlijke discussie onmogelijk.

Derhalve moge het toch interessant zijn te weten, dat het juist in Rusland onder de menschen op dat gebied heelemaal anders is. Principieel philosophische vraagstukken wakkeren den Rus tot lange en werkelijk interessante discussies aan. Veelvuldig zat ik nachten lang met vrienden te zamen, toen plotseling het gesprek op een punt kwam waar de geesten zich begonnen te scheiden. Iedere vermoeienis verdween. De heele, schitterende rhetoriek vierde feest op feest. Met klare en goed geformuleerde argumenten stond men tegenover elkaar. Heet golfde het bloed, scherp werden de formuleeringen. Iedere nuance van de taal kwam er bij te pas om overtuigend te worden. Heilige ijver vervulde allen. Iedere zwakheid van den tegenstrever werd gebruikt en scherp stonden de uiteenloopende meeningen tegenover elkaar. Een buitenstaander moest het gevoel hebben: hier komt het dra tot handtastelijkheden. Onvermoeibaar zocht ieder zijn voordeel te bewaren. Met respect voor de meening van den andere, spaarde men zich geen moeite hem zijn eigen, tegenovergestelde overtuiging duidelijk te maken. Urenlang duurde zoo een kamp. Het was heerlijk strijden met de blanke wapens van het woord. De oogen gloeiden, de gedachten flitsen op elkaar in en tot slot bleef, ach hoe dikwijls, eenieder daar waar hij in het begin stond: bij zijn eigen overtuiging, want waar het om principes gaat, is er veel noodig om zijn tegenstrever ,,down'' te krijgen.

Maar nu kwam voor mij altijd de verrassing. Van huize uit was ik gewoon dat men een barrière stelt tusschen zichzelf en zijn tegenstrever. Niet aldus in Rusland. In het privé-leven kent men nog de werkelijke, echte tolerantie op ideologisch gebied. Men respecteert zijn tegenstrever precies om zijn overtuiging en men vermijdt eer met al te gelijkdenkende menschen te dikwijls samen te komen. Men zoekt den man, die aan zijn meening vasthoudt en men respecteert hem. Mijn beste vrienden in Rusland waren in 't algemeen menschen van een andere philosophische, wereldbeschouwende conceptie, nooit was het samenzijn vervelend. Men voelde, hoe men tot elkaar groeide, hoe alles klaarder werd en hoe men in den strijd om zijn eigen inzichten zichzelf altijd beter leerde begrijpen, hoe ze je dierbaar werden omdat men ze durfde verdedigen.

Dat men in Rusland politiek onverdraagzaam is geworden door de Revolutie, drukt als een loodzware last op het geestesleven, want niets is den Rus zoo vreemd als onverdraagzaamheid. In geen enkel land voelde ik zoo de eeuwige waarheid van de vriendschap tusschen Don Quichotte en Sancho Pancho. Nergens werden armoede en wreedheid van de geestelijke onverdraagzaamheid duidelijker dan onder de Russen. Wat kan er vervelender zijn dan een huwelijk tusschen net eender denkende en voelende menschen? Wat kan er echter vervelender en akeliger zijn dan een wereld met alleen één politieke idee? Waar bleef de vooruitgang in een zuiver totalitair geleide wereld?

In de discussie, in den geestelijken strijd wortelt grootendeels alle vooruitgang. Bij het toetsen van tegenovergestelde overtuigingen ontstaan de bevruchtende vonken van het nieuwe, van de vernieuwing.

Daarom begroet ik het bestaan van Rusland in de huidige wereldconjunctuur, daar dit bestaan tot discussie dwingt.

RUSLAND EN WIJ

Na zestien jaren Rusland keerde ik naar mijn vaderland als overtuigd democraat terug. In de harde en gloedvolle scholing van de Russische werkelijkheid beleefde ik mijn vaderland dieper dan ik het ooit voor mogelijk had gehouden. Hoe beter ik Rusland leerde kennen, des te fierder en gelukkiger was ik dat ik Zwitser ben en zijn mag.

Wij moeten Rusland geestelijk niet vreezen. Openlijk mogen wij het positieve zien en er mee afrekenen. Gelukkig mogen wij ons waarachtig prijzen het negatieve van ginder niet te kennen en ons systeem te allen tijde aan het Russische tot ons voordeel te kunnen meten.

De tijd zal komen, dat de wedijver van de militaire macht plaats zal moeten ruimen voor den wedijver van de vredige ontwikkeling. De dingen worden dan met andere maatstaven gemeten en de wereld zal de tegenwoordige golf van het politieke totalitarisme te boven komen. Het respect voor het individu zal de plaats innemen van de terreur, en de vrije discussie zal de eereplaats bekleeden, die haar onder vrije menschen toekomt.

De muren tusschen Europa en Rusland zullen vallen en al de dingen zullen in het ware daglicht worden geplaatst. Het positieve van de Russische Revolutie zal in het bewustzijn van de menschen dringen en vruchten dragen; veel welig tierende onzin van slogans zal in het licht van de werkelijkheid geplaatst en erkend worden. Men zal leeren begrijpen, dat propaganda, weliswaar, een wapen is, maar een wapen dat niet enkel tegenstrever maar ook den drager slaat.

De angst van de menschheid voor het brutaal geweld zal verdwijnen en een gedachtenuitwisseling tusschen Oosten en Westen zal tot een open, laten wij hopen, vriendschappelijke en vreedzame ontwikkeling en tot de heeling van de door den oorlog zoo wreed geslagen wonden leiden. Tegenstellingen zullen worden overbrugd en daaruit zal het nieuwe worden geboren.

SLOT

Zestien jaren Rusland. Gedurende die jaren heb ik met het Russische volk een geweldig stuk Russische en wereldgeschiedenis beleefd. Als jong, zoekend mensch kwam ik zonder vooroordeelen in een land, dat mij in de beste jaren, die de mensch bezit, een vaderland werd. Met dat volk heb ik gewerkt en gefeest, gehoopt en gevreesd, leed en vreugde gedeeld.

Slechts met diepe dankbaarheid denk ik aan die jaren terug, want zij lieten mij in een wereld binnen, die velen vreemd en onbekend is. Vrienden en vijanden heb ik daar achtergelaten, begraven wenschen zijn er, een

stuk van mijn ik zal zich niet meer kunnen scheiden van het volk, dat mij de gastvrijheid gaf.

Met het Russische volk heb ik deelgenomen aan een geweldig, onvatbaar groot historisch proces, dat aan de menschen dikwijls bovenmenschelijke eischen stelde. Met hen heb ik al de waarden nagegaan, voor een deel van uitzicht veranderd en voor een ander pas verkregen.

Met den Russischen intellectueel heb ik sterker dan den materieelen, den geestelijken ommekeer beleefd en geleden. Revolutie en burgeroorlog zijn levende begrippen voor mij geworden. Ik heb den geest gehoond en vernederden ter dood veroordeeld gezien en ik mocht beleven, dat hij weer triomfant en stralend werd, ook daar waar men hem verloochent. Nood, ellende, haat en onbegrip heb ik beleefd; geluk, vriendschap en liefde werden mij geschonken; een nieuwe, voorheen heelemaal onbekende wereld heeft zich voor mij geopend en door de heerlijke, Russische taal heb ik toegang verkregen tot de geesteswereld van een Tolstoj, Toergenieff, Gogol, Lermontoff, Poeschkin, Nekrassov. Wat dat beteekent, kan alleen hij bevroeden, die weet, toe slecht zij alle in het Nederlandsch zijn vertaald.

Met den boer in zijn hut, den arbeider, met den beambte en intellectueel vond ik menschelijk contact. Ik ken zijn lijden en zijn vreugde, ik zag hem blij en treurig, en altijd zag ik in hem een mensch, die als ik zelf zoekt en niet vindt, struikelt en opstaat, hoopt en ontgoocheld is, lijdt en verheugd is.

Ik zag het dubbele gelaat van Rusland, naar Azië en Europa gewend en met den drang van den zoekenden mensch wierp ik mij in den geweldigen stroom van het Russische leven.

In de Taiga en de steppe, in de dorpen en steden, in de dalen en bergen van het verre land kon ik mijn vaderland echter nooit vergeten.

Wanneer de maan boven de steppe haar droomend licht neergoot, wanneer de sterren aan den winterlijken hemel in onzeglijke schoonheid te lichten stonden of de stormwolken over de Burane raasden, altijd weer trok mij een onweerstaanbare kracht daarheen van waar ik gekomen was.

Hoe begreep ik den schuwen Oost-Jaak in onze school, wanneer hij smachtte naar zijn dorre Toendra, omdat hij er opgegroeid is; den Kirgies, die het mooiste huis in de stad niet tegen zijn hut kon omruilen. Zestien jaren Rusland hebben mij onzeglijk veel gegeven; wanneer ze mij echter niets gegeven hadden dan het bewustzijn van mijn vaderland, dan waren ze den dank waard, dien ik Rusland en zijn volk met vreugde toeken.

— EINDE —

DRUKK. F. MICHIELS - ANTWERPEN